This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
207714
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1902 L

MONUMENTA
HUNGARIAE HISTORICA.

SCRIPTORES.

VIII.

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

...IA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNA...
KIADÁSAI.

... köt. X. és 266 l. egy pecsétmással 2 frt 10 kr.
... köt. 215 l. száz pecsétmással 2 frt 10 kr.
— III. köt. 261 l. egy czímerrajzzal 1 frt 40 kr.
— IV. köt. 260 l. 1 frt 40 kr.
— V. köt. 231 l. 1 frt 40 kr.
— VI. köt. 264 l. egy pecsétrajzzal 1 frt 60 kr.
— VII. köt. 266 l. 1 frt 60 kr.
— VIII. köt. 259 l. 4 kőirati táblával 1 frt 60 kr.
— IX. köt. 214 l. 1 frt 40 kr.
— X. köt. 240 l. aranybullák s okm. hasonmásaival 1 frt 60 kr.
— XI. köt. 240 l. 1 frt 40 kr.
— XII. köt. 292 l. 1 frt 70 kr.

Az egész tizenkét kötetes folyam ára tizenöt forint.

...YAR KORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. köt. O...
...r a Hódoltság történetéhez Magyarországon Sziládi Áron és Szilágy...
...ortól. I. II. köt XXX és 458 és 480 l. 5 frt.

...EVELES TÁR. I. köt.: Négyszáz magyar levél 1504—1560. Szalay Ágo...
...tól. XX és 432 l. kilencz kőiratú hasonmásos táblával 4 frt.

...YÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betűrendű tárgymutatój...
...nár Mórtól. XVI és 549 l. 3 frt.

...TÓ Fejér György Okmánytárához, Knauz Nándor által. 44 l. 40 kr.

...DIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Tulcki Józseftől, I.—V. ...
...—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 65 kr. — (VI. köt. sajtó alatt.)

...PEST és környékének helyrajzi története, Rupp Jakabtól. Két térképpel. ...
...és 306 l. 2 frt.

...UMENTA HUNGARIAE HISTORICA. Magyar Történelmi Emlékek, egy-egy köt...
...ára 3 frt 15 kr. — E nagy gyűjtemény tartalmát l. a boríték következő lapjain.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
26711
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1902 L

MONUMENTA
HUNGARIAE HISTORICA.

SCRIPTORES.

VIII.

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

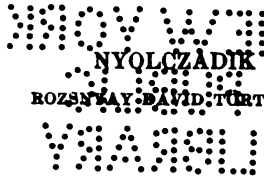

NYOLCZADIK KÖTET.

ROZSNYAY DÁVID TÖRT. MARADVÁNYAI.

PEST, 1867.

EGGENBERGER FERDINÁND M. AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

ROZSNYAY DÁVID,

AZ UTOLSÓ TÖRÖK DEÁK,

TÖRTÉNETI MARADVÁNYAI.

ÖSSZESZEDTE S JEGYZETEKKEL ÉS OKLEVÉLTÁRRAL KÍSÉRVE

KIADTA

SZILÁGYI SÁNDOR,

M. AKAD. L. TAG.

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

PEST, 1867.

AN
EGGENBERGER FERDINÁND M. AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
267714
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1902

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

Pest, 1867. Nyom. Emich Gusztáv, m. akad. nyomdász.

BEVEZETÉS.

Török deáknak a török nyelv tolmácsát nevezték. Alkalmazva ez a fejdelmi udvarnál volt ugyan, állomása azonban épen nem tartozott a kiválóbbak közé. Otthon a portáról érkezett leveleket fordította, a portán pedig csak tolmácsolt az orator vagy főkövet mellett; önálló megbizatást máskülönben nem nyert, mint ha kapitihává neveztetett ki. S ez volt a legtöbb, mire deák uram vágyhatott, mert a főköveteket kiválóan csak az előbbkelők sorából választották, a deákság pedig terhesebb vala, hogy sem a vagyonosabbak kedvet éreztek volna ezért megtanulni a török nyelvet.

Mind a mellett a fejedelemség fontosabb hivatalai közé tartozott, annyira, hogy rangfokozatával fontossága nem állott párvonalban. Minthogy otthon a portai leveleket törökre vagy magyarra fordította, a portán pedig tolmácsolt, a rejtettebb ügy sem maradt előtte titokban, s a legkényesebb alkudozásnak is minden fonalszálát figyelemmel kísérhette. Megbízható, hű, becsületes embernek kelle lennie, ki a titkokkal nem él vissza, sőt a fejedelmek jobban szerették az olyan tolmácsokat, kik a rábizottak fontosságát nem képesek fölérni. Nem csoda, hogy a török deákok közt történeti munkák gyűjtésével, irásával

kiválóbban csak egy, az utolsó, Rozsnyay Dávid, foglalkozott.

Dávid deák gondos, curiosus ember volt. Aztán az egyszerű deákságnál többre is vitte. Néhány ízben kapitihaságot folytatott, s néhány kényes ügynek végrehajtására egyenes megbizatást nyert. Az udvar kegyelte, s ő magának tisztelt állást tudott kivivni. Különben is régi maros-vásárhelyi birtokos nemes családból származott.

Rozsnyay Dávid született 1641-ben, hihetőleg Maros-Vásárhelytt nemes szüléktől. Gyermek éveiről semmit sem tudunk, csak annyit — s ezt is magokból az eredményekből — hogy gondos neveltetésben kellett részesülnie, mert fennmaradt költeményei terjedt olvasottságra mutatnak, irása a metszéssel vetekszik, a latin nyelvet teljesen bírta, annyira, hogy ha nem ékesen is, de hibátlanúl fogalmazott, s a classicai irodalomban jártas volt, sőt munkáit a classicusokból vett mondatokkal czifrázta. Nővére maros-vásárhelyi professor, 1655 óta pap Veresmarti Gáspárhoz ment nőül, ki utóbb 1661-ben, már mint kolozsvári pap, ref. püspökké lett. Ez évben a húsz éves Rozsnyay is szárnyára kelt, megszámlálta készpénzét, mely nem volt egészen 300 forint, s ingóságait, melyek mind össze sem voltak sokan, s írni kezdé regestrumos könyvét, melybe utazásait, jövedelmeit jegyezgeté.

1663 elején Segesvárra ment, hol akkor az udvar tartózkodott. Apafi pártja még nem volt megerősödve, s az ország még nem csatlakozott teljesen hozzá. Sokan éltek visszavonúltságban, nem látták eljöttnek az időt, hogy támogatásukat felajánlják. Az udvar „új vala és szűk“ mondja Rozsnyay. Ezért

reménylé ő, hogy „valamely szolgálathoz könnyebben beférhet.“ Ebbe vetette minden reményét, mert pártfogói nem valának. Tulajdonkép azt sem tudta, minő szolgálatra ajánlja fel magát. Étekfogóság, vagy bejáróság, valami magasabbról aligha álmodozott. Egy ideig már ott tartózkodott, a nélkül, hogy szándékát valakinek kijelenthette volna. Véletlenül találkozott Csepreghy Mihálylyal, ki az udvarnál alkalmazva volt, s koronként portai kapitihaságot viselt. Ez ajánlotta neki a török deákságot, mely különben eléggé jövedelmező hivatal volt, s Rozsnyay „inculcálván a már megöregedett török deáknak megvelőzését *)“ kezet adott. Csepreghy a fejdelem sógorát Gilányi Gergely tanács urat nyerte meg közbenjáróúl. Hasonló pártfogolás nem szokott eredménytelen maradni, de Rozsnyayért sógorának a püspöknek kezeslevelet kelle adni, hogy az nem fog törökké lenni, s ő nagyságoknak híven szolgáland. Ekkor megnyerte kineveztetését, felesketteték, s utasítva lett, hogy az adó levitelével megbízott főkövethez Daczó Jánoshoz csatlakozzék. Vele együtt egy másik ekkor kinevezett török deák Brankovics is útnak indúlt.

Rozsnyay még ekkor nem tudott törökül. Neki tehát az volt feladata, hogy mind addig, míg e nyelvet sajátjáva nem teszi, ott tartózkodjék az erdélyi követségnél. Válságos idők valának ezek. Haller Gábor 1662. jun. óta Temesvárott Ali szerdárnál tartózkodott, mint követ meg levén bízva, hogy az 1657-iki sarcz-hátralék elengedését kérje. Daczó kíséretével 1663. majus havában ért oda, minthogy

*) Azaz megvagyonosodását.

azonban az adónak csak felerészét vitte magával, nem jó fogadtatásban részesülte. Sőt a szokásos praebendát is megvonták tőle: „egyék ha hozott magával", mondák neki. Haller beteges volt, s az ifjú Rozsnyayt tüstént alkalmazá. Maj. 27-én leveleket iratott vele a fejedelemhez, főurakhoz, hogy az adóhátralék beküldésével siessenek, s azokat külön postával Erdélybe indítá.

A szerdár az erdélyi követséggel megindult néhány nap múlva Nándor-Fehérvárra a nagyvezér elibe, ki hadsereg élén közeledett a magyar király ellen. Mielőtt az adó-hátralék beérkezett volna, a nagyvezér innen Eszékre ment, de az erdélyi követség helyben maradt, bevárandó az adót. S midőn ez megérkezett, Jankó Péter kapitiha Konstantinápolyba vette útját, magával vivén Brankovics deákot, ki beszélni legalább tudott törökül. Rozsnyay pedig Hallerrel együtt Eszékre ment — kedve ellenére s bosszankodva, hogy „a kapitiha sajnálta tőle a kenyér-ételt szolgálat nélkül", mert azt hitte, hogy ezzel rendeltetésétől hátrább tolatik. De ez vált hasznára. A szultán főtolmácsa Panajot Nikasius mellé rendeltetett, ki nyomon török ruhába öltözteté őt, s igéretet tőn neki, hogy törökül fogja taníttatni. Azonban Haller mellett is el volt foglalva, s azon számadásokat és felterjesztéseket, melyekkel az 1657-iki sarczból fenmaradt 200 ezer tallér elengedését kérék, ő vele fogalmaztatá, „ötet járatá az ország instructióival a ministerekhez könyörgeni." Ez összeg elengedését egy feltétel alatt reménylheté az ország: ha Apafi rászánja magát, hogy a nagyvezérnél az érsekújvári táborban látogatást tegyen. Ő általa akarták a magyarországi urak csatlakozását keresztül

vinni. De „a tatárködmön még meg sem hűlt Ebesfalván“, s Apafi már is félt a másiktól. Hiában fogadta Panajot keresztyén hitére, hogy nem lesz bántódása, a fejedelem nem adott hitelt a görög esküjének; csak miután Rozsnyay magára vállalta bűneit, „hogy azokért ő lakoljon Isten előtt, ha bántódása lenne“, s főképen pedig minthogy attól kelle tartania, hogy vonakodása esetére, Haller fog helyébe fejdelemmé tétetni, szánta magát rá ez útra. E rettegésért veszté néhány hét mulva a magas miveltséggel bíró Haller fejét.

Ez idő alatt Rozsnyay folytonosan a török tábornál tartózkodott, s azt az év végén követte Nándor-Fehérvárra is, hová dec. 9-én érkeztek meg. Két nap múlva hozzáfogott a török ABC-hez. A következő 1664-ik év nagy részét is e városban tölté. Majus havában hocsát (mestert) fogadott naponkénti két oszpora fizetés mellett. Aug. 24-ike óta azonban új hocsától vett tanórákat, kinek már négy oszporát fizetett, s kitől hozzáfogott a diváni irás tanulásához is. Tanulását nov. 15-én félben szakasztá egy időre, mert ekkor a moldvai vajda elfogatását elrendelő parancscsal Erdélybe küldetett, honnan 1665. januar 17-ére tért vissza Belgrádba. Jun. 8-án a táborral együtt Drinápolyba indúlt, hova jul. 9-én érkeztek meg. Aug. 30-áig mulattak itt, s sept. 30-án megérkeztek Konstantinápolyba. Most már megszakasztás nélkül folytatta tanulását, s oly sükerrel, hogy 1667. octoberében már tolmácsolt a szultán előtt, sőt történetéhez az okleveleket is ez időben gyűjté össze.

De tanulás mellett államügyekkel is foglalkozott. Ez év elején az erdélyi országgyülés (t. i. az octavalis terminus) Zólyomit megfosztá a Bethlen-féle

jószágoktól a női örökösök kedvéért, régi kötvények alapján, a törvényes formáknak megtartásával ugyan, azonban nem eléggé indokolható s nem egészen igazságos itélettel. Zólyomit a kétségbeesés a portára hajtá, hova április 30-án érkezett meg, s itt négyszáz ezer forintot tevő követelésének két harmadát felajánlá a basáknak. Drinápolyban a nagyvezér kertjében fogadta őt a kajmakám már maj. 1-ső napján. Mind fényes ajánlatai, mind azon körülmény, hogy Bethlen Gábornak öcscse volt „kinek holta után is becsületi egyedűl nagyobb" mint Apafi egész udvarának, részére nyerék a pasákat. De Rozsnyayt Panajot értesíté a titokban folytatott alkudozásokról, hogy az itélet-kimondást előzzék meg. E közben a fővezet Nemes János megérkezett, de betegen, s Rozsnyaynak kelle a veszély elhárításában fáradozni. Tizenkilencz erszény pénzt — ugyan annyi ezer forintot — vett fel egy hónapra ezer forint uzsorára, s ezzel a kajmakámot részére nyeré, a ki neki Zólyomi ellen „ad calamum dictálá" a folyamodványt. A porta nem itélte meg Zólyominak a kivánt pénzbeli kárpótlást, de az elfoglalt jószágoknak visszaadását elrendelé, míg másfelől a megöletésére tett ajánlatokat elvetette.

A Zólyomi-ügy ezzel még nem érte végét. A gróf 1668. jul. 26-án újabban megjelent a portán, ez úttal Konstantinápolyban újabb fényes ajánlatokkal: a magyarországi részeket igéré a fejedelemségért. Ez idétt Apafi a magyarországi összeesküvők ügyét is szorgalmazá a portán épen Rozsnyay által. A dologban mit sem lehetett tenni, mert a nagyvezér Krétában volt elfoglalva; annyival hajlandóbbnak mutatkozott a diván Zólyomi ajánlatának efogadására. Itt a már kiképzett ifjat beállíták a tolmácsi hivatal-

ba, rendes, azonban alig háromszáz forintot tevő fizetéssel. Eddigi kiképeztetése, az országnak 1350 tallérjába került. E közben Zólyomi, főként a magyarországi törökök által pártoltatván, a pasák közül többeket megnyert, kilátása naponként nőtt, s Erdélybe naponként rosszabb rosszabb hírek érkeztek; a gyulafehérvári udvarnál nagy volt a rettegés, mert „ki fejedelemségit, ki jószágát, ki fejét félti vala attól a praeceps és igen mérges embertől," s méltán is, mert „bizony dolog, hogy valamint a haza határ nélkül, sok test ő alatta fő nélkül lött volna." Ez okból oct. 26-án Kándiába a fővezérhez küldött teljhatalommal, s oly utasítással, hogy a végbeliek követeit megelőzze. Ezekkel nov. derekán Negropontéban találkozott. Megérkeztének hirére nyomon egy sajkán tengerre szálltak, szerencsétlenségökre „mert Zólyomi egészségére megivák a tengert." Rozsnyay sajkába ült, viharos időben, s tizennégy napon át tapasztalá „a nyavalyás postákkal hogy billeg a tenger." Dec. 1-én partra szálltak. Rozsnyay Panajothoz ment szállásra. De nem a régi bizalmas embere hanem Ibrahim basa, a nagyvezér kedvencze értesíté, hogy Zólyomin kivül más versenytársa is van a fejedelemnek: Rákóczy Ferencz, kinek számára ipa Zrinyi Péter Dalmadi nevü követe által sürgeti a fejedelemséget. Az ajánlat elvettetett, s az egész versenygés csak a basák zsebét tölté.

Martiusban érkezett haza, s őszszel újra visszament Konstantinápolyba, mint tagja azon követségnek, melynek feje Rhédei Ferencz volt, s feladata a magyarországi bujdosóknak támogatást szerezni, és némely igazságtalanúl behódoltatott helységeknek visszaadását eszközölni. Rossz válaszszal tértek haza,

s mi több, Rozsnyay gyanúba esett, hogy Zólyomi által meg hagyta magát vesztegettetni. A dolognak nem lett más következménye, mint hogy 1671-ben az adót vivő követséggel nem ment a portára. Azonban fenmaradt fogalmazványai mutatják, hogy a bujdosók ügyének szorgalmazása (Apáczai és Radics által) rá volt bízva.

Következő 1672-ben a szultán Lengyelországot haddal támadta meg. Apafi felszóllítást vett a táborból, hogy régi kötelezetése szerint hatszáz szekér gabonával segélje hadait. A követségnek, mely a gabonát Kamenitzbe szállítá, Rozsnyay volt a tolmácsa, s a teher és vesződség itt őt terhelé leginkább. Útközben ellopták pénzét, el utóbb lovait is, melyekért a fejedelem 200 tallér kárpótlást küldé neki. Midőn már visszatérő útban volt, vette a fejedelem parancsát, hogy az adót Drinápolyba vivő követséghez csatlakozzék.

Itt új feladat megoldása várt rá. Bánffi-Hunyad táján néhány végbeli török levágatott. A porta ingerültségét Zólyomi felhasználta igényei megújítására, s Apafi ügye annál rosszabbúl állott, mert a váradi basa panaszt tett, hogy új végvárakat emeltetett. Rozsnyay megvesztegette a török postát, ki magyarországi basákhoz parancsot vitt, hogy ezek az erdélyi határszélen vizsgálatot tartsanak. A török posta lassan járt, Rozsnyay lóhalálában sietett haza, s mire 1673-ban a kirendelt török bizottság a határszélek megvizsgálásához fogott, az új erődök már le voltak rontva. A törökökhöz csatlakozó magyar bizottságnak Rozsnyay is tagja volt; sőt miután a munkálat bevégeztetett, s hire szárnyalt, hogy a nagyvezér a végvárakat szét akarja hányatni „mert az

országnak erőssége a porta", ő lőn a portára küldve, hogy ottan kedvező választ eszközöljön. Meg is nyerte, a kérdéses végvárak Erdély birtokában hagyattak. A következő 1674-ben megújúlván a török háború a lengyelek ellen, Rozsnyay újolag hatszáz szekér élést szállított a szultán táborába.

Rozsnyay működéséről a történeti adatok e ponton túl nyomot vesztenek. Azonban bizonyos, hogy mint tolmács tovább is szolgált: csaknem minden évből maradtak fen török levelek, melyeknek fordításait ő készíté el. Valószinű, hogy a bekövetkezett zivataros időkben a portán is több ízben fordult meg, de bizonyos, hogy állandó tartózkodása az udvarnál volt. Benkő szerint szolgálata 1679-ig tartott. De minő szolgálata? Irását kevéssé gyakorlott szem sem téveszti össze máséval, s az erdélyi főkormányszéknek, gróf Mikó Imrének s az erdélyi Muzeum-egyletnek birtokában 1687-ig számos török levél van önálló, fordított minutákban, vagy eredetiben olyan, melyeknek hátlapjára ő jegyezte fel a fordítást. E tény elvitázhatlanná teszi, hogy a török uralkodás tartama alatt folytonosan alkalmazva volt. Sőt ez idő alatt egy ízben 1683-ban Szamosújvárott rabságot is szenvedett, midőn egy Humajon Name nevű török munkát — tartalmát elbeszélések tették — magyarra fordított.

Minő jutalmat nyert számos szolgálatáért? Ha figyelembe veszszük, hogy ez időben szokásban volt érdemes hazafiaknak jószágokat inscribálni, elmondhatjuk, hogy keveset. Tanulási idejének tartama alatt a kormány évenként száz aranynyal (azaz két száz tallérral) jutalmazá. 1669-ben visszakerülvén Fehérvárra, mint az udvarnál alkalmazott tolmács

rendes fizetést húzott, de portai útja mindig külön díjaztatásban részesült. Azonban az 1673-iki szolgálata által kieszközlé, hogy ezen felül száz arany fizetése állandósíttatott s az portai úttól nem tétetett függővé. Midőn 1663-ban Apafi Érsekújvárra hivatott, ez igéretet tett Rozsnyaynak, hogy ha ő e parancsot elfordítja, 12 jobbágygyal fog jutalmaztatni. Nem eszközölhette ki, s a jószág-inscriptio elmaradt. 1669-ben aprilisben Magyar-Herepén a Kamuti jószágból tíz embert nyert, de ezért hosszabb ideig kellett perelnie Miklós Mihálynéval. Ugyan ez év oct. 1-én négy czigány jobbágyot nyert a Zólyomi féle jószágokból (Okmánytár VII), kik közől egyet, Gáspár kovácsot, ő hozott haza a portáról. 1673-ban az urak újolag jószág-inscriptióval bíztatták, — de ebből semmi sem lett; azonban 1675-ben haláláig terjedő haszonvételre átadatott neki a magyar-herepei dézma (Okmánytár XVII), végre 1711-ben maj. 20-án ifjú Apafi Mihály Rusoron (Kővár vidékén) egy részjószággal adományozá meg.

Különben, bár több ízben panaszkodva említi, hogy a fejedelmi jószág-adományozási igéretek elmaradtak, nem kell hinni, hogy Dávid deák valami szigorú körülmények közt élt volna. Birtokai, s részben örökölt, részben szerzett birtokai voltak Maros-Vásárhelytt, Nyárádtőn, Remeten, Jedden, Maros-Járán.*) Ezen kivül több helyen kisebb-nagyobb összegekben pénze volt kiadva kamatra, melyek összesen több ezer forintra rúgnak. Maga takarékos, gondos, gyűj-

*) Fia Sámuel Itinerariumának végén felszámlálja atyjának birtok-leveleit s contractusait, melyek összesen 13 fasciculusban voltak.

tő ember volt. Midőn török deákságának vége lett, nagy történeti munkáját Erdély korábbi történeteiről több példányban lemásolgatta, sőt latin nyelvre is lefordítá, s egyik-másik erdélyi főúrnak (ifjú Apafinak, Bethlen Miklósnak, Bethlen Lászlónak, Kornis Zsigmondnak, Naláczi Györgynek, Haller Istvánnak, Pekrinek, Sárosinak, Apor Istvánnak stb.) felajánlgatá. A Rákóczy-forradalom idejében 1705-ben ennek táborába hivatott, s a törökökhöz küldött levelek fordításával lett megbízva. A mozgalmas időkben, mi alatt a görgényi ostromoltatást ő is kiállotta, nem nyervén fizetést, 1712-ben az országgyűléshez beadott folyamodványában felszámlálván szolgálatait, kérte hogy tetemes restantiái fejében birtokokkal adományoztassék meg, annyival inkább, mert ő ennek keresésére hivatalosan is lett utasítva.

Különben Rozsnyaynak ez időben szépen jövedelmezgetett munkáinak másolgatása is, melyeket maga nagy gonddal készített, latin mottokkal, magyar versekkel látott el, s gonddal rajzolt kezdő betűkkel czifrázott fel.

Meghalt 1718. martius 4-én Fogarasban hetvenhét éves korában, egy leányt és két fiat hagyva maga után.

Bármily nevezetesek szolgálatai, melyeket a török deák hazájának tett, fölérnek azzal a történetirónak munkálatai. Nagy munkájához — „Erdély történetei VI-ik Lászlótól (értsd II. Ulászlótól) ifjú Rákóczy György bukásáig“ — Konstantinápolyban gyűjté az okleveleket. Maga írja, hogy azok nevezetes részét Zülfikár agának, Bethlen Gábor idejebeli tolmácsnak fiától szerzé tanulási ideje alatt. S való-

ban megbecsülhetlen kincs az, mit ő ekkép megmentett, — annyival megbecsülhetlenebb, mennyivel hozzáférhetlenebb a porta levéltára. E munkáját ő két ízben dolgozta ki: először haza térte után, de a fejedelmi háztól egy általa meg nem nevezett hatalmas úr elvitte, s azután 1691-ben fejedelem II. Apafi Mihály számára. Következő czím alatt: „Török s német császárok, magyar, lengyel, cseh és svécz királyok, herczegek, fejedelmek, kiváltképen erdélyi fejedelmek Báthori Zsigmond, Báthori István, Rákóczy Zsigmond, Báthori Gábor, Bethlen Gábor, I. és II. Rákóczy György fejedelmek dolgainak törökből magyarra fordíttatások egy ügyefogyott török deák által in Anno 1691.“ *). E példányban néhány olyan czikk találtatik, mely egyedül csak ebben van meg.

Azonban e kidolgozásához sem ragaszkodott szigorúan. Elkészíté újra szerkesztvén eltérésekkel, módosításokkal s némely igen érdekes adalékokkal, s felajánlá Sárosy János itélő mesternek. E példány szerkezeti eltéréseit illetőleg meg kell jegyeznem,

*) Megelőzi két mottó, s az ajánlat, mely ekkép szól: Erdély országának minden fejedelmei felett hosszabb uralkodhatással dicsekedhető, nagyméltóságu Apafi nagyháznak régi és nagyhirű törzsökén elszakadt s Istenre maradt egy árva ágacskájának agonisaló Erdélynek talám utolsó reménységének, Istentöl kivánt fejedelmi qualitásokkal megjegyeztetett ifju Apafi Mihálynak, mint jó fejedelemnek s reménysége felett való jó kegyelmes urának számára sok hánykodási között készíté s ajánlá alázatosan e kis munkát a boldogtalanságnak szemétdombján heverő imez méltatlan török deákja és alázatos szolgája R. D. — A czímet hasonlag néhány motto követi.

hogy nem a függelékbe, hanem magába a szövegbe vannak beigtatva a) János Zsigmond útja Szolimán táborába 1566-ban, még pedig közvetlenül az 1567-diki béke elibe; b) Bocskai Istvánnak adott áthnámé (valami végbeli korcsos török csötlő-botló versiója szerint) Bocskai reversálisa elibe. Különben e módosításaihoz sem ragaszkodott. A Bethlen Miklósnak s Pekrynek felajánlott példányokból némelyeket kihagyott. Végre ez utóbbiban nyugodott meg, s ennek szövegét tartá meg alapúl, úgy hogy későbbi másolásainál ezt használta. Ezzel egyeznek meg leginkább a latin fordítások is.

Nem kevésbbé fontosak saját korára vonatkozó eredeti munkái:

1) Két *itinerárium*a, az első 1660—1670-ig; a második 1705 július és augustus havakról. Mindkettő eredetiben teljesen fenmaradt, s gróf Mikó Imrének birtokában van. Az első be van írva regestrumába, mely hosszú 8-adra van fogva, veres bőrbe kötve, s melyben az itinerárium 23 levelet foglal el. Ebben van feljegyezve az is, hogy koronként mit kapott a fejedelemtől tanulása ideje alatt.

2) *Önéletirása.* Ebből csak nyolcz ív maradt fen 1663 és 1669—1673 közti időket magában foglaló. Közepe és vége elveszett. Eredetie az Erdélyi Muzeum-egylet birtokában, hová a Cserey Farkas féle gyűjteménynyel került.

3) Apafi Mihály Érsekújvári útja. Ennek eredetie megvan a magyar Nemzeti Muzeumban, 1136 fol. lat., azonban csonkán, mert az eleje hiányzik. Betűkkel levén megjegyezve a szakaszok eleje, látjuk hogy belőle tetemes részlet, az A—H-ig ter-

jedő, elveszett. Megvan Benkő másolatában az Erdélyi Muzeum-egylet birtokában is.

4) Szolgálatai lajstroma. Két fogás volt fia Sámuel jegyzete szerint. Ebből csak egy fél ív eredeti maradt fen. Cserey gyűjteményében, az Erdélyi Muzeumban,

5) 1712-iki folyamodványa. Eredetie gróf Mikó Imre birtokában.

Ezek közől az 1. 2. 4. számok tudtomra irodalmunkban soha meg sem voltak említve. A 3-ik számuból az mit Benkő ismert és lemásolt, kijött az atyám Szilágyi Ferencz által szerkesztett Hon és Külföld 1842-ik évi folyamában, de csonkán, az utólsó Papp Miklós úr naptárában Szabó K. másolata szerint. Ezeket is közlöm: az elsőt (mert a Hon és Külföld ma már kaphatatlan) az eredetiből némely javítással, az utóbbit, különben is rövidet, mint történeti munkái kiegészítését. Hasonló czélból a gyűjtemény végén egy okmánytárt is adok, mely részint a Rozsnyay munkáit felvilágosító, részint őt magát érdeklő okleveleket tartalmaz.

Az okmányokat, egypár megjelöltnek kivételével, Rozsnyay másolatából közlöm; hasonlag többi munkáit is az eredetiekből, melyeket részben Szabó Károly barátom volt szíves összegyűjteni s velem közleni, részben a Nemzeti Muzeumban t. Mátray úr szivességéből használtam. Nagy munkájához pedig, Erdély történeteihez, következő peldányokat használtam:

a) az alapszöveget vettem azon példányról melyet Rozsnyay gr. Pekry Lőrincznek ajánlott, és sajátkezüleg írt le, minthogy ő is leginkább ebben nyúgodott meg. Gróf Kemény József birtokából

ment az Erdélyi Muzeum-egylet birtokába. Ennek azonban czíme latin. Ezzel összehasonlítottam:

b) azon peldányt mely gr. Lázár Miklós birtokában van (s velem a nemes gróf által közöltetett), s melyet a Bethlen Miklósnak ajánlott peldányról Benkő József másolt le. Erről vettem a czímet.

c) Egy saját birtokomban levő egykorú másolatot.

d) Rozsnyay eredeti minútáját, mely az Erdélyi Muzeum birtokában van, mely azonban elején, közepén végén csonka.

e) Egy XVIII-dik századi másolatot, melynek azonban eredetie nincs meg. Ennek szerkezete eltér az ismert példányokétól, és sok variánst és amazokban nem közlött oklevelet tartalmaz. Ez azon példány melyet Sárossynak ajánlott. Megvan egy 1780-ban készűlt másolatban a Magyar Nemzeti Muzeumban, s egy ugyancsak XVIII-dik századi másolatban — de csonkán — az Erdélyi Muzeum-egylet irattárában.

f) Négy latin fordítású szöveget, melyek nehány, e magyar peldányokba fel nem vett oklevelet tartalmaznak. Egy példány gr. Kemény József által igazíttatott ki.

g) a Hon és Külföld 1842 és 1845-ki folyamaiban közlött nehány töredéket, melyek érdekes variansokat tartalmaznak.

h) Az Apafinak ajánlott példányt mely eredeti.

E példányba a verseket beragasztott kék, sárga, veres (Erdély színei) papirra írta le. Ennek végén, a függelékben több oly darab van, mely a többiekből hiányzik. Eredetie a Magyar Nemzeti Muzeum fol. 91 Hung.

Minthogy azonban a Pekry-féle alapszöveg Rozsnyay fordításait nem foglalja magában teljesen, szükségesnek láttam ahhoz függeléket készíteni a következőkből:

a) A Sárosy-féle s ezzel egyező XVIII. századi példány athnáméit s leveleit, melyek a többiekben nincsenek meg, de melyek rendkivül fontosak. Ezeket chronologiai rendbe szedtem, beigtatván illető helyeikre. Ily módon használata könnyebbé van téve.

b) A Bethlen Miklós-féle (Benkő által másolt) példány adalékjai. Adom a függelékben I—III. sz. alatt.

c) Az Apafi-féle példány adalékjai. De kihagytam három a dologhoz nem tartozó másolatot: 1) Egy spáhi latin levelét (hihetőleg 1663-ból), mely a magyarok sérelmeit számlálja elé, s bár érdekes de nem nagy fontosságú. 2) Testamentum seu ultima voluntas agonisantis Reginae Candiae, mely egy 1669-iki Velenczében nyomatott példányból van leírva. 3) Egy kis munkát: Laudat et celebrat in gente turcica Jacobus Redingerus Helvetio-Tigurinus Budae 20. oct. 1664. 4) Vesselényi nádor válaszát Apafi 1663-iki kérlevelére, melylyel a magyarokat csatlakozásra szólítja, minthogy ez már kijött az uj Magyar Muzeumban (1854.)

d) A latin példányok adalékjai, melyek egy magyarban sincsenek meg. Latin keletű levelek. Közölve van ugyan közőlök négy Katonában, azonban czím és aláirás nélkül. Én most kiegészítem, ezeket s a variánsokat (helyesebben igazításokat) is közlöm. A függelékben IV számmal vannak jelölve.

Ellenben a gr. Mikó által kiadott athnámékat, valamint János Zsigmond útját (melyet gr. Kemény

József és Nagyajtai Kovács István adtak ki) teljesen elhagytam, egyedűl czímeiket említve meg az illető helyeken. Rozsnyay e munkájának egyes okmányai külön is feltalálhatók, mint ezt az illető helyeken megjegyeztem — részint gr. Mikó Imre részint Lőcsei Spielenberg Sámuel gyűjteményében. Ezek kétségtelenűl az általa Konstantinápolyban szerzett gyűjteménynek maradványai. Érdekesek a variánsokért. Rozsnyay némelyik példánya elibe — mint ezt Benkőből tudjuk — előszót is készített, de én ilyen példányt, fájdalom, nem láttam. Annyival jobban sajnálom, mert mint írják azokban életrajzi adatok is foglaltatnak. De hogy a variánsok megjelelésére elegendő példányt használtam, arról meg vagyok győződve.

Végűl nem mulaszthatom el, hogy gr. Mikó Imre ő nagyméltóságának, gr. Lázár Miklós úrnak, az Erdélyi Muzeum-egylet választmányának és Szabó Károly barátomnak szívességökért hálás köszönetet ne mondjak azon szíves készségért, melylyel a kezeik közt levő kézirati példányokat rendelkezésem alá bocsátották.

Nagy-Kőrös, június 1. 1866.

SZILÁGYI SÁNDOR.

JEGYZET.

Rozsnyay Dávidhoz becses életrajzi adatokkal járúltak: *Benkő József*: Magyar nyelven levő erdélyi historiai kéziratok: Hon és Külföld 1842. 190. l. Apafi Mihály érsekújvári útjának előszava, u. o. 29. lap. *Kenderesy Ferencz:* Rozsnyay Dávid és munkái Árpádia I. kötet 290 l. Gr. *Mikó Imre* Történelmi Adatok II. k. 312 l. *Szabó Károly* Kolosvári Nagy Naptár I. k. 80 l.

I.

TÖRTÉNT DOLGOK

I. FERDINANDTÓL I. LEOPOLDIG.

A NÉ-
HAI FEL-
SÉGES ÉS DI-
CSŐSÉGES I. FER-
DINÁND RÓMAI CSÁSZÁR
NAK, KONSTANCZINÁPOLYI
SZULTÁN BAJAZID KHÁNNAK
VI. LÁSZLÓ BUDAI MAGYAR KIRÁLY-
NAK IDEJEKTŐL FOGVA A FELSÉGES I.
LEOPOLD RÓMAI NAGY CSÁSZÁRIG, KON-
STANTINÁPOLYI SZULTÁN MEHEMED KHÁNIG,
II. RÁKÓCZY GYÖRGY ERDÉLYI FEJEDELEMIG,
NAPKELETEN S NYUGOTON, DÉLEN S ÉSZA-
KON FOLYT, HAJBORZASZTÓ KÉTFELÉ NÉZNI TA-
NÍTÓ, KITKIT NEMZETÉHEZ RAGASZTÓ, VAL-
LÁSNAK NEMZETNEK HAZÁNAK HASZONNAL
SZOLGÁLNI OKTATÓ, NÉMETES, MAGYA-
ROS, TÖRÖKÖS, LENGYELES ÉS TÖBB
SZOMSZÉDSÁGBELIEKKEL ELEGYES,
NEVEZETES CSÁSZÁRI KIRÁLYI
ÉS FEJEDELMI ASZTALRA MÉL-
TÓ NAGY DOLGOK,[1]) MELYE-
KET KONSTANTINÁ-
POLYBAN LAKTÁ-
BAN KÖLTSÉGES
DE NEMZETÉT
SZERETŐ

NYUGHA-
TATLANSÁGGAL,
EGYSZER IS MÁSSZOR
IS TÖRÖK IRÁSBAN KEZÉ-
HEZ KERÍTGETVÉN, ÉS A
FELJEBB VALÓ IDŐKBEN A KE-
RESZTYÉNEK HASZNÁRA MAGYARRA
FORDÍTVÁN [2]) URA PARANCSOLATJÁRA
A FEJEDELMI HÁZBA BE IS ADTA VALA,
DE EGY FELJEBB ÉLŐ PRAEPOTENS
VALAKI AZT ONNAN KIVIVÉN, ÚJABB MUN-
KÁVAL TRANSFERÁLÁ, ÉS AZ IDŐHÖZ KÉPEST
RENDBEN VIVÉN, EGY NEHÁNY MÉLTÓSÁGOS
RÉGI JÓ URAI SZÁMÁRA ELKÉSZITÉ. EZT PEDIG NÉ-
MELY OBSERVABILITÁSOKKAL AMPLIFICÁLVÁN,
ISTENBEN BOLDOGÚLT NÉHAI JÓ URA MÉLTÓ-
SÁGOS FIÁNAK, MÉLTÓSÁGOS GRÓF, TEKIN-
TETES NAGYSÁGOS BETHLEN MIKLÓS
URAMNAK Ő NAGYSÁGÁNAK, Ő FELSÉGE
NAGY TANÁCSÚ HÍVÉNEK, ERDÉLYI
ÉRDEMES NAGY CANCELLÁRIUSÁ-
NAK, MÁRMAROS VÁRMEGYE HÍV-
SÉGES FŐISPÁNJÁNAK etc., MINT
NAGY BIZODALOMMAL VALÓ
MÉLTÓSÁGOS NAGY JÓ
URÁNAK, S Ő NAGY-
SÁGÁNAK ALÁ-
ZATOSAN
AJÁNLÁ EGY Ő NAGYSÁGA RÉGI MÉLTATLAN ÉS ALÁZATOS SZOLGÁJÁ, ERDÉLYBEN MÁR RÉGEN HASZONTALANÚL VÁN-SZORGÓ TÖRÖK DEÁK [3])
ROZSNYAY DÁVID.

[1]) A Sárosynak felajánlott példányban a czím vége ekkép van: „erdélyi fejedelem méltóságos II. Rákóczy Györgynek igaz magyar nélkül szűkölködő igaz magyarnak idejekig, napkeleti s napnyugoti, déli s északi plágákon mind jó s mind rosz formában elmeirtóztatással folyt s nemzetek qualitásit igen kiadó nevezetes nagy dolgok vagy csudák, melyeket" stb. A Kornisében a vége után téve „nagy dolgok gyakrabban keresztyén keresztyén ellen mint mindnyájan ők a török ellen."

[2]) A Sárosynak ajánlott példányban e szavak is benn vannak: „ez jelen való 1697. esztendőben ki is bocsátott. Még nevezetesebb az mi a Naláczy Györgynek ajánlott példány czímlapjában van: „török caracterben a néhai nagy emlékezetü Bethlen Gábor idejebeli portai fötolmácsnak, pécsi magyarból lött Zölfikar agának fiától és egyebünnen is a honnan lehetett kezéhez kerítgetvén, költséges curiositással görgényi hosszas rabságában magyarra fordított. Anno 1714. mense Aug. Fogaras." A gr. Kornisnak készített példány ajánlása után e szavak állanak: „Nocumenta Documenta. Anno 1714."

[3]) A Sárosynak ajánlott példányban „Magyar nemzetének agonizáló betegje, Erdélyben vánszorgó török deák" stb.

I. RÉSZ.

Amaz, Gonosz vezeték névvel, Szelim tulajdonnévvel, szultán khán, midön császárkodnék, így folynak vala a dolgok.

A feljebb való időkben, Szultán Bajezid császársága alatt, Boszna vidékin feles végbeli török hadak gyülekezvén össze prédálni, Horvátországra mentenek vala. Ez időben a horvátországi bán a beszprimi püspök vala, ez sok keresztyén hadakat gyűjtvén össze, és Horvátország széliben táborba szálla, ezekre a törökök rájok mennek, és ott a hol az Ona vize a Száva vizébe szakad, a keresztyénekkel megütköznek, kiktől igen megveretének. Ez időben magyar király a Mohácson veszett Lajosnak apja László vala, a dolognak vagy megorvoslására, vagy ujonnan való békesség csinálására, Vég-Szenderőn alól Szörin nevű pusztás várnak híres Barba Babla nevű kapitányát küldi a király követségre az portára.

Ez a követ olykor érkezik a portára, mikor a császár meghal, ki noha még életében a nagyobb fiát Szultán Ahmedet declarálta vala a successióra, mindazonáltal az legelől megemlített, s cognómenjében qualitását magával hordozó kissebbik fia Gonosz szultán Szelim még atyja életében, annak akaratja s bátyjának pedig substituáltatása ellen erumpál, s a székben ül. Az atya elnehezedik s meghal; az violensnek a ma-

gyar követ érkezését megjelentik, melyre azt feleli, hogy üljön vesztég, míg a császárság stabiliálódik. Kevés idő alatt mind öcscsét, bátyját s adhaerensit kiirtogatja, s magát a guberniumban plenipotentálá, de a magyar követnek még sem ada választ, hanem azt izené neki, hogy magával együtt készüljön hadban. Rettenetes haddal indulván Egyiptomra méne.

Ez hadban két nagy nevezetes királyi szultánokat veszte, egyiket harczon vágá le, másikat Egyiptomban akasztatá fel, kiket eltörölvén, Egyiptomot, Bethlehemet, Damaskust, Jeruzsálemet, mind felgázlá s magáévá tövé.

Ezek után ama híres Máma Lukay, azaz a cserkesz nagy népet majd mind levágá, és Menkes nevű nagy metropolisokat elfoglalá, mely most Mesopotámia*), mindezek alatt helyben és hadakozásban magával hordozván a magyar követet, hét esztendőt tölte Szelim császár mellett, hét esztendei uralkodása után az követ által nyolcz esztendeig való békességet ada a magyaroknak, melyben mind németek, lengyelek és olaszok comprehendáltattanak, exceptis Rhodensibus, kikre rájok méne, s meghódoltatá.

Ezek után Barba Bablát nagy tisztességgel a királyhoz visszabocsátá, kitől nagy ajándékokat külde a királynak. De minekelőtte a királyhoz Budára érkezett volna, meghala a király, s Lajos succedála.

Idő telvén szultán Szelim ismét hadra készül, ki mihelyt Konstantinápolyból kiindúl, meghal, s fia amaz híres szultán Szulimán ül a székben.**)

---

*) A latinban „nobis Mesopotamia dicta."

**) A latinban „et super perditione ultimi Ludovici Regis Hungariae cum Ssapolio Vajvoda Tranniae susurrantis, primo Trann. possidentis. . ."

Szultán Szulimán császár következik.

Ab incarnato Christo 1544., ab egressu Mahometico 954. esztendőben Ferdinánd német király nagy követjét nagy ajándékokkal küldi a portára Szulimán császárhoz békességért, a holott ez a követ 8 esztendeig instál, úgyis nehezen nyeri meg a békességet, de úgy is úgy, hogy minden esztendőben 30—30 ezer aranyat küldjön Ferdinánd király Szuliman császárnak, különben a békesség csak addig tart, míg Ferdinánd okot nem ád rá, hogy felbomoljon. E békességben szultán Szulimán czirákját, János király fiát, János Zsigmondot is implicálá, hogy ő is azt megtartsa.

Az erdélyi nagy rendeknek nagyai*) közül Báthori Miklós és Balassi Menyhért Budát bíró János királynak a míg élt hívei voltak, de meghalván, s a fia János Zsigmond kicsinyen maradván, mind tőle, s mind a porta hűsége mellől az megnevezett urak elállottak volt, Ferdinánd mellé hajolván. Minthogy pedig ezeknek birodalmok és jószágok Erdélyben, Szakmár, Tokaj, Kálló és Eger körül vannak, mind hatalmas császár, s mind János király vitézi, a gyakor irruptiók miatt majd végső pusztulásra jutottak volt. Minekokáért már ezek is fejeket hajtván, a békességben úgy incorporáltattak, hogy az arról tött előbbi igéret szerint jovok, jószágok minden controversia kivül immunitásban, azaz mind német s mind török aránt minden szedő vévő, annál inkább adó nélkül, intacte maradjanak. Az csaták és csavargók oly stricte tolláltassanak**), hogy se generaliter se partialiter egyik

*) A latinban „ex Primatibus Hungarorum".

**) „Nyolcz egész esztendeig" a Hon és Külföldben (1842, 17. l.) közlött töredékben, mely más inkább stiláris variánst is tartalmaz. Ebben ez egész kikezdés pontokra van osztva.

fél birodalmára is irruptiók ne intentáltassanak, hogy a praefigált terminusig mind a két fél szegénységi nyughassanak.

Ez hütlevelet hatalmas császár szerecsen nyelven*) iratván, tulajdon maga fötolmácsától Ibraim agától küldötte vala, adjungálván ezen tolmács maga deákját a német követek mellé együttjárásra. Ez időben Ferdinánd király Brandenburgban vala, holott maga fiát Maximiliánt akarván creálni koronáztatja vala. Ide sok keresztyének concurráltak vala, kiknek praesentiájokban megadá Ibraim aga hatalmas császár hütlevelét Ferdinánd királynak, és itt igen adja vala a böv szóra Ferdinánd az alkalmatosságot Ibraim agának, de nem monda többet, csak a mit ura s hatalmas császára a szájába adott vala, honnét ratificálván az köz békességet, megtére.

*Sziget várának megvétele után a békesség megújúl.***)

Ab incarnato Christo 1567 esztendőben, minekután a Szigetvár török kézre került volna, az erdélyi hadak a török hadakkal egyetértve, Eger, Kassa, Tokaj vidékit igen gázolják vala. Mindezek alatt a János király fia János Zsigmond Kővárt, Putnokot mintegy tíz várakkal együtt Erdélyhez foglalá, egyszóval az erdélyiek a törökökkel együtt a német király birodalmában igen penetráltak vala.

Ez alatt a portán levő residense hírt ada Maximiliánnak, hogy a német nyissa fel a szemét, mert rettenetes készületi az új Szelim császárnak, és igen gyűl

*) A latinban „idiomate turcico, arabicis terminis mixto..."

**) A latin szövegben Zrínyi Miklós vitézsége is fel van említve. A XVII-ik századi példányban ide van beigtatva János Zsigmond útja Szolimánhoz.

táborban, ki Konstantinápolyhoz, ki egyéb hagyott helyekre; szándéka az, hogy Magyarországra s a Németre menjen, és mindeniket ha lehet tőből felforgasson *). Erről való irását residensének vévén Maximilián, mind magyarokkal s németekkel s egyéb keresztyénekkel is Pozsonyban leendő gyűlést hirdete, holott sokat is tanácskozának, melyből az süle ki, hogy két nagy követeket küldnek igen nagy ajándékkal a fényes portára hatalmas császárhoz, kiknek hogy már egyike magyar, az egri püspök vala, a másik egy más nagy rendű német, ezek mind pénzt, ezüst arany marhát annyit vittek vala, hogy mind a vezéreket s mind a császárt megtölték, s békességre vivék, és az apjával szultán Szulimánnal való előbbi békességnek punctumit hasonló 8 esztendőre megujítván, az esztendőnként járó 30 ezer aranynak a fényes portára való beszolgáltatását is belé csomózák, mely békesség observantiájára erdélyi János Zsigmond fejedelem is kötelezteték. — Mikor e békesség ratificáltaték, a mit addig mindkét fél apprehendálhatott, dominiumában maradának, és hogy többre a hagyott időig nem excedálnak megesküvének, s azzal a szegénységnek csendes élettel való imádkozásra időt adának. Ezt mihelyt megpecsétlék, nagy készülettel mindjárt mennek Cyprusra, és kevés idő alatt minden appertinentiáival úgy expugnálák, hogy semmi közi a keresztyénnek benne nem marada. **)

*) A Benkő-féle példányban „forgassa fel."

**) A Hon és Külföldben e fejezet eltérései közől csak egy a figyelemre méltó: abban t. i. német király helyett mindenütt magyar király áll. 1842. évf. 24-ik szám.

Anno 1559. Szultán Szulimán császár Ferdinánd császárnak adta hütlevél.

A hozzá hasonlíthatatlan szent és felséges Istennek kezdet nélkül való boldog dispositiójából és változhatatlan rendeléséből, és ama nagy széknek királyi profétájának, és emberi nemnek örömének, minden teremtett állatoknak czéljának, minden profétai cursusnak berekesztőjének, az Isten titkos Sanctuáriumának licentiátusának, Ő Felsége profétájának Mahomednek (kin az Isten békessége és kegyelme maradjon) sok áldása csudáinak kalaúzkodó intermediátiójával. Én ki napkeleti és napnyugoti királyoknak királya, Görög, Persia, és Szerecsen-országoknak *) hatalmas ura, a földnek és seculumnak bosszúállója, Fehér- és Feketetengereknek bírája, amaz igaz és igen nemes**) Makpélai Thyabének vagy Mékkának a megvilágosodott Mediánnak, amaz szent és nemes Jeruzsálemnek, amaz nagy raritású egyiptomi széknek, amaz Felix Arábiai Édennek, Széhnának, amaz üdvösség házának, nagy Babylóniának, amaz gazdag Bozrának, Aszának, Médusnak, Énosnak, Révánnak Caesareának, Gyürd és Lór országoknak, minden görög birodalmaknak, Anadóliának, Karamánnak azaz Czilicziának, Havasalföldinek, Molduvának, Hungariának és ezeken kivül is sok és nagy méltóságú tartományoknak és helyeknek ura, fejedelme, királya és császárja, szultán Szelim khánnak fia szultán Szulimán vagyok.

Mivel a mindenható Istennek tetszett a világnak fékemlőjét***) kezemben adni, az országoknak hódol-

*) A latinban „Arabiae".

**) Benkő példányában „igen méltóságos".

***) A latinban „habenam directionis Mundi".

tatására nekem utat is nyitott, tőle adatott arra való sufficientiám szerént köröskörül a földnek szivét, a napkeleti Kínáktól fogva majd napnyúgotig, Isten itéletit hordozó, világot elbiró szablyámnak szabados uralkodására bízta, felséges székemet annyira extollálta, hogy a Croesus- széki székemnek való alsó lépcsője: a Sándor birtoka birodalmamnak egy darabocskája.

Minekokáért Te Ferdinánd, ki a jesuisticus fejedelmeknek dicsekedő öröme, az Messiást való nagy rendeknek választottja, Rómának és annak plágáinak Imperátora, Cseh, Horvát és egyéb országoknak királya és fejedelme vagy.

Ennek előtte világ királyinak refúgiumáúl lévő fényes portánkra nevezetes embereiteket küldöttétek vala a végre, hogy a közöttünk lévő szövetséges szeretet megújíttatnék, mely habilis plenipotentiáriusok után, ez alább megírt continentiával hütleveletek jövén, hogy tudniillik két részről lévő szegénységinknek is megpihenésekre, s a mi barátságunknak is megerősödésére a feljebb letölt 1559. esztendőben eső aprilisnek 19-dik napjától fogva 8 egész esztendeig lennénk confoederátusok, úgy hogy esztendőnként fényes portámra az 30—30 ezer arany bészolgáltatik, az feljebb való békességünkben megírtöt esztendei 30—30 ezer aranynak két esztendőre valója restantiában maradván, egyik esztendőre valója annak is beszolgáltatik.

Értjük azt is, hogy a mely helyeket a János király fia Magyarországban és akárhol Tisza két mellékin tempore pacis elfoglalt, s fegyverrel magáévá tett, mind azokból is kimosdódtál*), de ugy hogy ezen János király fia ezen 8 esztendejű békességet szentűl meg-

*) A latinban „cedendo ea annuistis".

tartsa, és ennekutánna birodalmunkra ne erumpáljon,*) szegénységinket ne gázolja, városinkat ne foglalja, se ujonnan sohult ne erigáljon, lábos és egyéb marháinkat ne lopassa, se usuálja, sem pediglen effféléknek nem praestálásáért fenyegetődzéssel ne éljen, egy szóval zűrzavarra okot ne adjon, hanem affféléktől igen tartózkodva, mind a két fél a meghatározott ideig a barátságos szövetséget szentűl és igazán megtartsa, mely aránt letétetvén a condítiók, azoknak ratificátiójára athnámé azaz hütlevél adassék, hogy a porta részéről minden beglérbégek, kapitányok, szúhbasák, bírák és hadi rendek ezt valóságosan úgy megtartsák, hogy ellene impingálni ne comperiáltassanak. Ebben a békességben Molduva és Havasalföld is comprehendáltatik, úgy hogy a mi keresztyén részünkhöz tartozó Ungária, Horvát, Sclavonia, Boszna, és egyéb szárazon és vizen lévő helyeinknek semmi úton-módon valami kárt ne importáljanak, annál inkább várainkhoz, városinkhoz és kastélyinkhoz lopva ne férkezzenek, mely casu quo ha történnék, az ilyent pátráló meghaljon, s az orozva apprehendált hely vagy jók előbbi possessoroknak restituáltassanak.

Ha valamelyikönknek subjectusink közül valaki más részre transfugiálna, az olyanoknak minden javai confiscáltassanak, magok pedig vissza, vagy kézben adassanak, vagy másoknak példájára halállal büntettessenek.

Békességnek idején, ha hol határinkban élésink conserválására valamely helyet vagy exstruálnunk vagy restaurálnunk kelletik, senki ne contrevertálja.

A Duna mellett némely faluk eleitől fogván Komáromhoz valók lévén, ez után is odavalók legyenek,

*) Benkőnél „ne irrumpáljon", a latinban „nec ulterius penetraret".

hasonlóképen az tataiak is minden praetensió nélkül maradnak.

Magyarország minden helybeli lakosinak békesség adassék, semminemű szolgálattal ne terheltessenek, se exactióra ne cogáltassanak, különben ha kik hová való várhoz tartoznak, oda szolgáljanak és contribuáljanak. Ez arra való, mert gyakorta történt, hogy minden igaz ok nélkül, némely helyben, valamelyik fél belékapott, és rablással s égetéssel fenyegetvén adóztatták és sarczoltatták.

A mely helyek eddig is két felé adóztanak, szolgáltak és dézmáltak, azok ezután is azt a rendet kövessék.

Vagynak oly faluk, melyek alkalom szerént való adóval hódoltak, kiknek régi summájok felét, avagy summájok ellen csaknem tíz annyira nevelték adajokat, mely miá végső pusztuláshoz vagynak közelebb. Minekokáért az ilyenekben exorbitálóknak severe imponáltassék, hogy a kezdet szerént való quantitással *) tributáriusokat feljebb ne erőltessék.

Ez békesség alatt se Magyarországban, se más birodalminkban rablás ne essék; ha történnék bizonyos helyen, a rabok detineáltassanak, el ne adassanak, se ajándékoztassanak, hanem sarcz nélkül restituáltassanak.

Ha követinknek vagy egyéb akármi rendbeli embereinknek a fényes portára járniok, s ott commorálniok kelletik, az minden impedimentum nélkül szabados lészen. Ott pedig valamennyi tolmácsot és valamelyiket akarják embereink magok mellé adhibeálni, optió engedtetik. Követünk **) pedig és embereink

*) Benkő példányában „quantitásnál."

**) Benkőnél „követink".

mint más országbeliek tisztességgel tractáltassanak és minden tisztességes szabados dolgokban subleváltassanak.

A végekben minden határok igazítására, minden egyéb controversiában forogható litigantiáknak sopiálására mind két részről hiteles nevezetes és jó sufficientiájú personák exmittáltassanak, ha hol békességbontogatók találtatnak, halállal büntettessenek.

Nagy lévén mind két részről a birodalom, s soha alattomban csavargóktól latroktól nem üres, mindazonáltal az ilyenek excessusi a mi békességünket nem bontogatják, de azért mindkét fél köteles lészen affféléket jó industriával persequálni, hírt adván a két fél tisztek egymásnak az ilyenek nyomozásában, és kézre kerülvén, érdemek szerént lakoljanak. *)

Némely markaköpők**) szokásba vették volt, hogy egymást bajra hívták, megölteték, mely is severe interdicáltatik e békességgel. ***)

Ez punctumoknak continentiáit mi a mi részünkről magunkra vállaljuk, hogy mind a magunk között lévő barátságnak megerősödésére, mind a szegénységnek nyugodalmáért minden alattunk valókkal, tiszteinkkel és egyéb rendbéliekkel szentül megtartjuk és megtartatjuk, hogy a más részről is a conclusum szerént való terminusig observáltatván ne violáltatnék, sőt hogy annak erősségére és approbálására mi is hütlevelet adnánk, könyörögnek.

Minekokáért e császári és felséges athanámét hütlevelemet adtam én is, úgy hogy valamelyik kg-

*) Kemény peldányában e pont hiányzik. De meg van az az enyémben és a többiekben.

**) A latinban „ambitiosi" Hon és Külföld 1842. évf. 24. „a kik megszokták".

***) Hon és Külföldben tizenkét pontra van osztva. i. h.

med részéről alattavaló minden nagy, közép és alsó rendüek, ez aránt adott hütlésünk ellen nem erumpálnak, hanem ezen punctumokat szép egyességgel observálják. Én is császári felség részemről erős hüttel esküszöm az mennyet földet teremtő nagy Istennek igazságára, és a mi nagy profétánkra, hogy ezen békességnek terminusáig ez aránt adott hütöm ellen sem beglérbégim, sem kapitányim, sem bégim, sem iszpáim, se bíráim, sem véghelyembéli, sem bosszuálló erős hatalommal meghódoltatott erdélyi, molduvai és havasalföldi, vagy más adófizető országim lakosi, nevezetesen erdélyi István király részéről is, kik mindez confoederátióban implicátusok, kglmed birtokában lévő országok, tartományok és azoknak lakosok ellen semmi káros excessust akaratunkból s engedelmünkből nem cselekesznek. Egy szóval ez idő alatt szeretettel való barátságunknak erősen megtartására s tartattatására az mint kegyelmeteknek úgy minékünk is teljes akaratunk vagyon. Melyet azzal bizonyítunk, hogy a míg klmed részéről ok nem adatik reá, semmit hütünkkel ellenkező mótust nem tentálunk, sem tentáltatunk. Datum Constantinopoli circa initium July Anno 969 ab egresso Mahometico (1562 aug. 2.*)

*) A XVIII-ik századi példányban nincs meg ezen oklevél. E helyett ide van igtatva a Bocskainak adott athnámé, melyet közlött gr. Mikó. Ezen is megvan azon jegyzés is, hogy ez athnámét „valami végbeli korcsos török fordíthatta".

Ab egressu Mahometico in Anno 1000. Magyarország ellen való hadakozása kezdödik a töröknek, 1015 esztendöben. Az békességhez fognak a Sitvei torokban 1017-ben, megpecsétlik Konstantinápolyban, holott a Rudolphus császár követjei Hermenstán Ádám és Rimai János királyi ajándékokat praestálnak a török császárnak, mely volt ab incarnato Christo 1606.

Rudolphus császár levele.

Rudolphus Isten kegyelméből Rómának választott császára, Német, Magyar, Cseh, Dalmátia, Horvát és Tót országoknak királya, Austriának, Burgundiának, Brabantiának, Styriának, Carinthiának, Carniolának herczegje, Morvának, Lucem-Burgnak, alsó felső Sléziának, Virtenbergának, Tecskának és Svábnak is herczege, Habspurgnak, Tyrolnak, Kajburgnak és Grotiának grófja, Alsátiának ura, Felső Lusátiának, Burgráviának, Dormátiának, a Náomi nagy portusnak és annak só-aknájának örökös ura.

Adjuk tudtára mindeneknek a kiknek illik ez mi hitlevelünk által, és esküszünk is, hogy mi a míg élünk és successorink is erre kötelesek legyenek, hogy mint az anadóliai és macedóniai, azaz ázsiai és Macedonica európai országoknak hatalmas császára, az dicsőséges és hatalmas felséges szultán Ahmed khán ő kegyelme részéről, és részünkről is plenipotentiával authorált követink által közöttünk óriálódott s már tractába ment 20 esztendös békesség a következő punctumok szerint légyen. Melynek megtartásokra kötelezztetnek minden névvel nevezendő subjacensi, adhaerensi és lakosi mindkét fél birodalminknak.

1. Mikor mindkét felől császárokhoz követek expediáltatnak, egyik császár apai, a másik fiúi nevezettel compelláltassék, mely dolog az előljáró követek által peragáltassék.

2. Mindenkor, valamikor egymást levél által requirálják, vagy emberek által látogatják, egymás emberei becsülettel excipiáltassanak, és mind az irásokban s mind az beszédben egymást császárnak és nem csak királynak említsék, hogy in praeiudicium Imperiatoriatus*) valamelyik fél contemptust ne subolfaciáljon.

3. Mind a tatárok s mind egyéb eiusdem partis nemzetek magokat e békességhez úgy tartsák, hogy a feltött időig semmi kárt és pusztítást a keresztyénségnek ne tegyenek.

4. A két császárok közt mindenütt, in una eademque forma a békesség szentűl megtartassék, nevezet szerént Magyarországban és eleitől fogva ahhoz tartozó minden tartományokban, és más helyekben is mindenütt, valamelyek a két császártól függenek. Austriai és mind attól hallgató provinciák ezt is megértsék, hogy valamikor az hispániai**), a hatalmas császárral békességet akar tenni, mi abban nem refractáriuskodunk.

5. Mindkét részről a csaták megszűnjenek, ha ez ellen valamely dúló fosztó latrok excedálnak, megfogattatván tömlöczre vettessenek, és a hova valók lesznek, oda hírt tévén, azon helybeli tisztek törvénynyel láttassák meg a dolgot, a praedált jók pedig restituáltassanak a damnificátusoknak.

*) Benkő példányában „imperatoriatus".

**) Benkőnél s a XVII-dik századi példányban „hispániai király".

6. Várak alá haddal menni, annál inkább azokat csalárdsággal, mesterséggel apprehendálni meg nem engedtetik, semmi úton-módon ezt megpróbálni senki ne merészelje, és egyik részről is efféléket intentálóknak senki ne patrocináljon, sőt megfogattassanak mint mindkét császároknak ellenségi, s mint a közbékességnek turbátori. A mik pedig a bécsi conclusum szerént a mlgos Bocskai István fejedelem részére hagyattak, azok ismét azon formában hagyatnak.

7. A rabok mindkét részről restituáltassanak ilyen qualificátióval, hogy kiki rendin való cserével szabadúljon, ki sarczczal, azok t. i. a kik a békesség előtt estek a rabságra, ha kik ez ilyenek közül urokkal mint conveniáltak, tartsák alkalmokhoz magokat; a kik pedig a békesség alatt raboltattak el, sarcz nélkül szabadúljanak.

8) Az keresztyének részéről az horvátországi bán és a győri generális oly plena authoritással bírjanak, hasonlóképen a török részéről a budai vezér, hogy az Dunántúl minden bégeknek és kapitányoknak ezek praescribálhassanak, s minden közönséges difficultású occurrentiákat dirimálhassanak. Ha pedig felettek való dolog interveniálna, a két portára rejiciáltassék.

9. Eleitől fogva, ha hol vár vagy erősség volt, olyan helyen az olyanokat restaurálni szabados légyen, de az hol azelőtt vár nem volt, olyan helyeken az vár- és kastély-építés interdicáltatik.

10. Mikor a mi keresztyén követünk ajándékkal hatalmas császárhoz mégyen, a mlgos szerdár Murád pasa ő klme is a mi felséges Mátyás urunkhoz ajándékkal követjét küldje, a portáról is pedig császár urunkhoz ő felségéhez Prágában nagykövet men-

jen, vagy a régi quantitással vagy többel ajándékokat vivén.

11. Mostani követünk Konstantinápolyban menjen, és arról tött igéret szerént viszen semel pro semper kétszázezer forint érő ajándékot.

12. Hogy ez a békesség 20 egész esztendős legyen, az jövő esztendőben eső aprilisnak első napjától számíttassék, mely naptól kezdve, a mikor 3 esztendő telik el benne, mind a két császár egymáshoz követjeket küldjék, kikkel küldendő ajándék noha nem terminálták s nem is specificáltatik, mindazáltal mind két félnek discrétiójára úgy hagyatik, hogy egyik részről is a császári méltóságnak ne derogáljon az ajándéknak se qualitása, se quantitása. Ez 20 esztendős békességnek megtartására ide járúl ez is, hogy a mint a mi keresztyéni részünkről mind magunkat, mind atyánkfiait, rokonságinkat ezen békességben comprehendáltatni akartuk a magyarországi fejedelemmel együtt, úgy a porta részéről is hasonlóképen mind maga hatalmas császár minden rendbéli rokonsági és nagyrendek is ide értessenek.

13. Vácz nálunk marad, de sine augmento, a mint most van.

14. Mikor felségünktől htmas császár portájára követek mennek, a mit akarnak kivánni, szabados legyen.

15. Az hódoltság aránt ez az qualificátió, hogy a mely helyek Fülek, Somoskő, Hollókő, Divin, Buják, Szécsén, Gyarmat, Palánk, Nógrád és Vácz nevű várakkal és kastélyokkal az hódolás alól felszabadúltak, azok ezután se hódoljanak se adózzanak, ezeken a törököknek sem maradván semmi praetensiójok, és ezen helybeliek is hogy csak inclináljanak is a török

részre meg nem engedtetik. Megkülömböztetnek itt Egernek megvételétől fogva minden adózott faluk, kik is ezután is azon adózás alatt hagyatnak, de többnek behódoltatása interdicáltatik.

16. Az Esztergom vidéki hódolást a mi illeti, mikor a keresztyének Esztergomot a törököktől elvették volt, akkor a mely faluk Esztergomhoz hódoltak volt, a töröknek ezután is azok hódoljanak, de többek hódoltatására ne excedáljanak.

Kanizsa körül pedig ez a dolog, hogy a budai vezér és mlgos Bottyáni Ferencz nevezetes embereket exmittáljanak, és a contribuáló falukat jó investigátióval számlálják fel, és a hol afféle falukban német részről való emberek laknak, az olyan intermixtim lakók a töröknek se adót, se dézmát ne adjanak, semmi contribútióval ne tartozzanak. Egy szóval semmi úton módon tributáriusok ne legyenek, hanem mind házok iránt, mind személyekben immunítusok légyenek és maradjanak. A kik a keresztyén részről a királynak sem adtak semmit eddig is, úgy a törököknek se adjanak, a falukra is pedig a törökök ne excurráljanak, hanem a mivel tartoznak. a falusi bírák szolgáltassák be, melyet ha azon bírák elmulatnának, a végbeli kapitányok és faluk possessori requiráltassanak, kik is kötelesek legyenek debitumok praestálására*), melyet is ha czek posthabeálnának, in tali casu a törökök az olyan falukra kimehetnek execútióra; hasonló rend observáltatván a magyarok részéről is. Minekokáért, valamint a feljebb való időkben mindazokról, valamelyek a békességre**) tartoznak, emlékezet lévén, tracta volt, és azok eránt való conclusumokra consensust

*) Benkő példánya „praestáltatására".

**) Ezen szót Rozsnyay a Pekryféle példányból kifelejtette.

is adtunk, úgy abba megmaradni tartozván, a szerint való processusra magunkat igérjük most is, úgy hogy mindazok valakik ehhez szólhatnának, és valamelyek ezeknek punctumiban inseráltattak, a feljebb való praemissák szerént de verbo ad verbum mi azokat a mi levelünk szerént asseráljuk, approbáljuk, és ehhez járuló értelmünkkel mentül jobban lehet ventillálván, megerősítettük és ratificáltuk, a mint iterato is ezen császári hütlevelünkben mi újabban is mind császárságunkra, s mind hitünkre fogadjuk, hogy mind mi a míg élünk, mind holtunk után haeresink vagy successorink ezeket megtartani kötelesek leszünk, kötelezvén mind magunkat, mind utánunk következőinket ezek szerint való progressusra, ezen békességre adott hitünknek tisztán való megtartására és oltalmazására, mindeneknek előtte a mint magunkat úgy gyenelogyiánkat*) is minden subdolositás nélkül köteleseknek lenni kivánjuk, melyekre az más részről a hlmas török császár is tulajdon jó akaratja szerént approbálja, megtartsa és praxizálja, melyek szerént levelét is adja, nem kételkedünk, hogy a mint maga a hatalmas császár méltóságos, ezaránt adott hütit megtartani akarja, úgy minden alattvalóit is, kik ezen békességnek bontogatói lehetnének, lenni meg nem engedi. Mindezeknek bizonyságára és erősségére adtuk mi is ezen Brandizit nevü várunkban 9. Decembr. Anno 1606-ban irt és császári pecsétünkkel roboráltatott levelünket, római császárságunknak **) . . . esztendejében.

Rudolphus Johannes Beutinus.

---

*) Benkőnél: genelogiánkat.

**) Benkőnél ki van téve (s a XVII-ik századi példányban is) az itt kimaradt szám: 32.

*Ezen 20 esztendös békességet mikor megpecsétlék a Rudolphus császár megnevezett Hermenstán Ádám és Rimai János nevü fökövetei, ilyen ajándékokat praesentálának a fényes portán, mely is volt ab egressu Mahometico in Anno 1012 esztendöben **) császár veji Musztafa pasa fövezérségében.*

1. Drága kövekkel rakott két smaragd táblák.
2. Aranynyal teljes öt erszények.
3. Aranyban foglalt két kristály drága órák.
4. Kövekkel rakott egy fedeles edény.
5. Két kristály pohárok, egyik fedeles, másik nem.
6. Oszlopos két öreg órák,
7. Unicornis forma órák kettő.
8. Két órák, melyek felül ember, alól szelindek forma.
9. Két órák lovasok formájára.
10. Két órák majom formára.
11. Két órák csésze formára, egyik lánczos, fedeles.
12. Két felfüggesztő gömbölyü órák.
13. Hebenumban foglalt két öreg tükör.
14. Két ládácskák, egyik köves.
15. Száznegyven sellegek, 25 öreg 15 közép és apróbbak.
16. Széles ezüst medenczék negyven.
17. Külömbkülömbféle széles ezüst pohárok Nro. 78.
18. Széles ezüst medenczék és korsók két rendbeliek.

---

*) Valamennyiben iráshiba 1017 helyett.

19. Más rendbeli ezüst edények, 14 darabok.
20. Tizenhat ezüst gyertyatartók.
21. Öt széles ezüst üstök.
22. Kander formájú 28 ezüst pohárok.
23. Oszlopos ezüst két pohárok.
24. Ölyv formájú két ezüst pohárok.
25. Strucz formájára két ezüst pohárok.
26. Két jókora ezüst általagok.
27. Csatorna forma két ezüst pohárok.
28. Gálya formára hat ezüst órák.
29. Trombita formára két ezüst pohárok.
30. Parasztember formára két ezüst pohár.
31. Asszonyember formára 8 ezüst pohárok.
32. Unicornis formára két ezüst pohárok.
33. Tömlő formára három ezüst pohárok.
34. Oroszlán formára két ezüst pohárok.
35. Szelindek formára két ezüst pohárok.
36. Elefánt formára két ezüst pohárok.
37. Harang formára két ezüst pohárok.
38. Szélmalom formára hat ezüst pohár.
39. Tekenősbéka formára két ezüst pohár.
40. Igen fris formájú két ládácskák.
41. Hebenummal borított más üres ládácska.
42. Más két kis hebenum fekete ládácskák, kikben mértéküvegek, ompolnácskák, és egyéb ezüst apróságok.
43. Más kis fekete hebenum ládácska.
44. Más fekete hebenumfa ládácska.
45. Öt szelindek ezüst örvekkel.
46. Más két vasas ládák, melyekben tábori holmi készület van ezüstből.

Anno 1015 a Mahomede. 1606 a Christo, Rudolphus császárral meglévén a békesség, a Bocskai István királylyal lévö hajdúságnak, midön sem a magyarországiak, sem az erdélyiek lakóhelyet adni nem akarnának, s nyavalyások in medio csak suspense, sem kün sem ben volnának, kéntelenittetének a mlgos szerdár Murád pasához követjeket küldeni ilyen instantiával.

Már a békesség meglévén, ennyi hadaink így dispositió nélkül helyek nem lévén, talpon állva így nem lehetnek, ezen hadakozások alatt tatár és egyéb hadak miá elpusztult Szolnok vidékin ruinában álló városok és faluk helyei adassanak nékünk lakásra, adózás és dézmálás nélkül való perpetua immunitással. Melyről ha a hatalmas császár kemény parancsolatjával és athnáméjával assecuráltatunk, mi is arra kötelezzük magunkat, hogy valamikor hatalmas császárok a nemzetekre*) hadakoznak, hadakozásának kezdetitől fogva minden esztendöben, valamíg megbékéllenek, lovas és gyalog hadainkkal szolgálni kötelesek leszünk. Ezek után Isten ngodat sokáig éltesse. Datum 20. Sept. anno ut supra.**) Ngod szolgái Nagy András fökapitány és az egész hajdúságnak több nevezetes kapitányi.

*) Benkőnél s a XVII-ik századi példányban „németekre".

**) Ezen okmány csak Nagy András árulása után kelhetett. A zsitvatoroki békealkudozás 1606. oct. 6-án kezdetett meg, tehát elébb mint e levél kelt. Kelete 1610 — mely évben aug. 15-én kelt a hajdúkra nézve oly sérelmes kassai béke. V. ö. Erdélyország Történetei Tára II. k. 180. l

Anno 1014 a Mahomede, 1605 a Christo, Szokolly bég nevü fövezér Mehemed pasa collátiójából a magyar nemzetnek egész authoritású királyjoknak felkoronázza Bocskai Istvánt, ki maga szabad jó akaratja szerént, tulajdon keze irása és pecsétje alatt hütlevelét adja azon fövezérnek Jenö és Lippa várainak török kézbe való adattatások felöl ilyen ténorral.

Én Bocskai István király, mindeneknek előtte a felséges nagy Istent hálaadással tisztelem, áldom és magasztalom. Továbbá a minthogy én a nagy Istennek akaratjából az erdélyi nagy rendekkel együtt a némettől elszakadván, szabad jó akaratunk szerint lött egyezéssel az hatalmas szultán Ahmed császárnak hűségére állottunk egy szívvel lélekkel, úgy szivünk szerint való igazsággal az egész török nemzetnek nem csak barátinak baráti, ellenséginek ellenségi akarunk lenni, hanem szivünkben*) is igazságosi akarunk s kivánunk maradni. Mely jó célunk s igyekezetünk szerint, midön tulajdon személyünk szerint is a magyarországi minden nagy rendek közül valókkal is és vitézlő rendekkel együtt a mlgos fővezérhez, főszerdárhoz jöttünk s szemben löttünk volna, reménységünk felett minket nem csak jó szívvel látott, hanem igen igen megbecsült, és velem atyafiságosan á[illegible]lt, és conferált, az holott is nekünk hatalmas császárul küldettetett, és ugyan ott praesentáltatott igen nagy kegyelmességü nagy ajándékiért kötelesek vagyunk arra, hogy ő hatalmasságának híven és igazán szolgáljunk. Azonban valamint az elmúlt esztendőben Isten az ellenségen győzedelmet adván, hat lmas császárhoz való hűségünket meg akarván mutatnunk, német csá-

*) Benkő példánya „szivünkből".

szártól nyert s fogott nagy rendű nyelveket, kapitányokat és feles zászlókat*) hűségünknek jeléül a fényes portára beküldöttük akkori fökövetünktől Kolláth Istvántól, ahoz a fényes portához tartozó hütünket tovább is akarván tetéznünk, az feljebbvaló hadakozásoknak kezdetiben, mely várait hatalmas császárnak Tömösvár körül akkori pártos erdélyi fejedelem Báthori Zsigmond az erdélyi hadakkal Borbély Györgyöt küldvén, apprehendálta volt, úgy mint Lippát, Jenöt és több circumjacens várakat, kastélyokat, falukat és városokat minden benne lévő mostani apparátusival, mihelyt innét Kassára, Kassáról Váradra érkezünk, addig onnan Erdélyben nem megyünk, mig a megnevezett Jenő, Lippa várait appertinens circumjacentiáival együtt, megírt mód szerint mtgos atyánkfiának Bektes agának ő kegyelmének minden apparátusokkal együtt nem assignáljuk, és akkor, ha Isten engedi, mind mí, mind említett pasa ő klme is nevezetes követeinket küldjük hatalmas császár portájára, kik által conditióinkat mind ő hatalmassága, mind mlgos fővezér ő klme előtt megteljesedettnek lenni megbizonyítjuk. Mely dolog aránt tött igéretünknek hitelesebb voltáért adtuk a feljebb megnevezett mltgos fővezér Mehemed pasának ő klmének ezen erős hütünket contineáló subscriptiós és pecsétes levelünket. Isten velünk. Költ a Rákos mezején hatalmas császár táborában Anno 1605 Esztendőben, magyarországi király és erdélyi fejedelem Bocskai István.

*) Hon és Külföld 1842 évf. 23. sz. „jeles zászlókat és nevezetes nyelveket“

Rákóczy Zsigmond mint locumtenens, Bocskai István meghalván, succedál az erdélyi fejedelemségben, ki is Musztafa aga nevü kapucsi pasa, és Jovacsé Huszaim effendi által, titkos pecséti alatt költ levelét küldi a portára Murád pasának, kötelezvén magát arra, hogy Lippa és Jenö várait hatalmas császárnak adja, csak az erdélyi fejedelemséget a császár ne adja másnak.

Sok szóval a fövezért ő ngát nem terheljük, rövideden jelentjük. Hogy a midőn nem is reménylettük volna, szegény Bocskai István király ellenség titkos csalárdságával meghala, és noha a megholt Bocskai István király maga helyében fejedelemnek a Homonnai fiát Homonnai Bálintot testálta volt, mindazáltal az erdélyi nagy rendek semmiképen ötet az erdélyi fejedelemségre acceptálni nem akarván, közönségesen Gyula-Fehérvárra gyültenek, és ott minket magoknak régi szokások és rendek szerént fejedelmekké választottak. Én is az erdélyieknek megesküdtem arra, hogy hatalmas császárnak hü szolgája leszek. A mi Jenő és Lippa dolgát illeti, megírta vala szegény uram Bocskai István király azt nekem még Kassáról, mi formán tett volt igéretet rólok, és kötelezte volt is magát, levelet adván a mlgos Mehemed pasának, hogy assignálja hatalmas császárnak. Ahoz én is azt mondom, hogy ha a fejedelemségben megmaradok, mind Jenőt Lippát és ehez tartozó várakat és kastélyokat bennek lévő minden requisítumokkal hatalmas császárnak kezébe adom, úgy mindazonáltal, hogy a fényes porta is engem assecuráljon, és arról quietáló levelét is küldje nekem, hogy Homonnai Bálintot az erdélyi fejedelemségre bé nem teszi, így mi is soha semmiképen igéretünket meg nem másoljuk. Ezek után Is-

ten Nsgodat sokáig éltesse. Költ Gyula-Fehérváratt Ao. 1607.

Ngodnak mások felett jóakarója

Rákóczy Zsigmond.

Géczi András adta reversalis a portán.

Én Géczi András mindeneknek előtte a felséges Istent hálaadással magasztalom. Továbbá midőn látnám hazámnak és vallásomnak csaknem utolsó veszedelmével való küszködését, ezeknek pedig mostani fejedelmünk Báthori Gábor miá félelmes és kétséges végeket, az ő erőszakoskodó uralkodásából bizonyosan következni láttam, és megértettem volna: Akarván a következendő gonoszokat megelőznöm, a fényes portán a hatalmas szultán Ahmed császárnak szultán Mehemed fiának és mlgos vezérinek mindaddig könyörgettem, hogy ő hatalmassága természeti kegyelmessége szerint szegény Erdély országának lakosit megszánta, és rajtok könyörült, s elébbeni vétkeket megengedvén, hogy Havasalföldi országát és Tömösvár vidékit nemzetünk gázolta, sem orczánkra nem tartotta, sőt hazánk lakosinak nyomorúságos nyavalyájokat, s az iránt való siralmas könyörgéseket irgalmas szemmel nézvén, s könyörűlő füllel hallván, kegyelmességét igérte, hogy mind mostani fejedelmünktől való szenvedésünk alól felszabadít, s mind pedig régi törvényeinkben megtart s megoltalmaz. His tamen praesuppositis conditionibus. Hogy Erdély is a fényes portának és hatalmas császárnak ilyen ponderosa misericordiáját hálaadó recognítióval perpendálja, és mind ez mostani és mind ennek előtte való jótéteményéről megemlékezzék, legelsőbben arról t. i. hogy első János királyt mint szabadította meg a némettől, az

ifjú János királynak is mind pénzzel, mind haddal mint succurált, egynehány izben Báthori Istvánt is hasonlóképen Bektes, és a német persecutiója alól absolválta, Báthori Zsigmondot is mind pénzzel mind haddal segitette, azt fogadom, és az ország lakosival arra kötelezzük magunkat, hogy mindezeket meghálláljuk, és in signum gratitudinis Jenő és Lippa várait, ezek körül való s ezekhez hallgató több várakkal és kastélyokkal együtt bennek lévő minden apparátusokkal a fényes portának assignáljuk, és tizenöt ezer arany adót a régi szokás szerint esztendőnként egészen minden controversia nélkül beadjuk, és ezen hütlevelemmel az országgal együtt kötelezzük magunkat arra is, hogy a feljebb megnevezett Lippa és Jenő várait, kik is Tömösvárnak válogatott zászlós helyei, a körülöttek lévő s azokhoz hallgató több várakkal és kastélyokkal együtt bennek való minden requisitumokkal és ezekhez való falukkal és városokkal hatalmas császárnak fényes portája kapucsi pasájának Deák Mehemed agának ő klmének avagy a kiknek hatalmas császár parancsolja, per manus bocsátjuk, azon várainkban lévő emberink pedig mikor költözzenek ki belőlök, nekik napot praefigálunk, hogy megüresedvén, az előbbi forma szerint a törökök ismét beleszállhassanak.

Mindezeknek nagyobb bizonyságára és hitünknek is hitelesebb voltára nézve meg akarván hatalmas császár elméjét a dologban nyugtatni, egytestvér atyánkfiát Géczi Pétert hatalmas császár vezér kájmekam Gyürcsi Mehemed pasa, és a több vezérek és a dicsőséges mufti kezeknél sequestrálom s a fényes portán hagyom a fenn declarált dolgoknak effectumáig zálogúl. Mely dolgoknak effectumáról midőn hatalmas császárnak hírt adunk, ő hatalmassága is Géczi Pétert

megnevezett atyánkfiát bocsássa oly tisztességgel viszsza hozzánk, melyet ő hatalmassága mind a maga becsületihez, mind a mi tekintetünkhez illendőnek itél. Ennek igazságára adtam ezen kezem tulajdon irását, újjomban viselt gyűrűmmel roborálván. Datum Constantinopoli 15. Maji. Anno 1602.*) Géczi András.

Itt a fejedelmek megtanulhatják mások szomorú példáján, mit tégyen exorbitálni. Ha fejedelem vagy, ne légy rosz, hogy mások roszabbak lenni ne kénszeríttessenek, mert im látod in extremitate kész egy ország fiait, atyafiait a halál kapujáig vinni, csak életednek érhessék végét.

*Haec lamentatio erat ante ponenda.***)

Világbiró dicsőséges és hatalmas császár, kinek szent fénye és nagy felségü birodalma az egész világra villámlik, a felséges mindenható nagy Isten mint arra tökéletes elégséggel érdemest üdvezült eleinek szent székiben ültetni azért méltóztatta, hogy azon nagy Istentől teremtetett emberi nemzet közül a mely nemzetségeket azon bölcs Isten hatalmas császárnak directiója alá vetett, azokat, a mint eddig is hatalmasságod minden igaz törvényekben, és régi privilegiumokban, szokásokban és constitutiójokban megtartotta, úgy minket is mind a szerint, valamint***) Felséged boldogúlt eleje szultán Szulimán ő hatalmassága minden régi törvényünkben, szabadságunkban, privilegiuminkban és constitutióinkban intacte megtartott, megtartani méltóztassék. Sőt annak felette minden dolgainkban minket segített és kegyelmesen protegált, s protegál ma

*) Iráshiba 1612 helyett.

**) Alább következő lamentatio a pontokkal együtt csakugyan megelőzi Géczi reversálisát a XVII-ik századi példányban.

***) Hon és Külföld 1845-ki 65-ik szám „előtte viselvén .... példáját".

is, és noha sok izben tőlünk s némely fejedelmünktől is hatalmasságod nem csak búsíttatott, hanem miattunk sok kárt is vallott, mindazáltal hatalmasságod mindazokat is nem tekintette, hanem *) mindenkor hozzánk jóval volt, s vagyon, holott azon exorbitáló fejedelmink fogyatkozásit ha hatalmasságod fentartván ellenünk méltó keménységgel volna is, nem csuda.

Ilyent látunk mostani fejedelmünkben is, kinek is magaviseléséből, dolgaiból és szándékaiból midőn világosan láttuk hatalmas császárnak búsulását következni, annak rólunk elhárítására vigyázván, küldöttük ez okon htlságod fényes portájára legnagyobb rendeink közül, a mi igen becsületes, tudós és discretus nagy dispositióju atyánkfiát Géczi András urunkat, hogy htságod mind igazságunkat, mind hűségünket, ártatlanságunkat, és mostani fejedelmünk miatt elromlott állapotunkat, mint igazságos császárnak igen alázatosan deplorálja, és jó idején a következhető nehézséget rólunk elfordítani igyekezzék, és hasonló alázatos szemérmetességgel könyörögjön azon, hogy minket mostani nagy inségünk alól szabadítson fel, régi törvényünkben, privilegiuminkban tartson meg. Hogy mi is htlmasságod szerencsés hosszú életiert, és birodalmának terjedéseért igen alázatosan szolgálhassuk Istent.

Puncta lamentabilia contra Gabrielem Báthori. **)

1. Hatalmas császárunk tettes fő-agája Mehemed aga ő klme Erdélybe érkezvén, az egész országnak

*) Tollhibából ide beírva ujra: „miattunk sok kárt is vallott és", mely szavak minden többi példányban el vannak hagyva.

**) E czím nincs meg a Hon és Külföld 1845. évf. közlött példányban, úgy hogy abban a lamentatió és a puncta egy okmány.

minden nemzetből álló lakosi ő klme előtt sírva panaszkodnak, maga is tulajdon szemével látta a mi urunknak rajtunk való nagy erőszakoskodását, ős, örökös örökségünknek, jószáginknak elvétetéseket, s törvénytelenül idegenekre osztogattatásokat, javainknak felprédáltatásokat, fehércselédinknek erőszakoskodással való gyaláztatásokat, egy szóval minden javainknak igazságtalansággal zsákmányoltatásukat, városinknak, faluinknak s házainknak ezen fejedelmünk miá romlásokat, minden törvényinknek, privilegiuminknak fenékkel felfordulásokat, melyeket mi ezen hatalmasságod országának*) lakosi, kicsinytől fogva nagyig nyögve szenvedünk.

2. Hirünk s akaratunk ellen htlmas császárunk országában Tömösvár vidékit egész Lándor-Fehérvár környékéig Páncsováig minden falukat idegen országi latrokra osztott.

3. Ugyan hírünk s akaratunk ellen embereit htlmas császárnak búsittatására jártatván, azok által hatalmas császárunktól pénzt és lovakat kunyorált, melylyel csak Isten s htlmas császárunk ellen való excessusit augeálta, htlmas császárunk adajára pedig gondot nem viselt, sőt arról való industriájától minket is tiltott.

4. Ha valamely szolga vagy rab htlmas császárunk birodalmából urának pénzét ellopta, vagy egyéb javaival ide bejött, szökve keze alá szaladhatott, a régi confoederátiónak punctumi ellen ki sem adja, kiadni sem engedi.

5. Hatalmas császárunk Lippa, Jenő és több ezekhez tartozó várait és kastélyait midőn apprehen-

*) A Hon és Külföld példányában „ős országa".

dáltatnának, nem csak nem reassignálta, hanem azok iránt velünk való consultátiójiba mindenkor reluctált, és a dolgot tartóztatta.

6. Hatalmas császárunkkal sem gondolván, minket is szabadakaratunkra nem hagyván, hatalmasságod országára reá ment volt Havasalföldére, és fegyverrel mint bánt légyen vele, tudja hatalmasságod, közelebb most is, hogy mind Havasalföldéből, mind Moldvából az adót extorquerlja, annuatim azt is mind akaratunk ellen cselekeszi.

7. Mind magyar, mind lengyel királyok*) panaszolkodnak, hogy az ő birodalmokat is pusztitja, rontja, rabolja, melyeket is mind velünk ellenkezve cselekeszik.

8. Mi mindnyájan egész regnicolák, urak, nemesek és faluk ezen dolog végett hatalmas császárunknak minden nemzetből állók kik vagyunk, ezen alázatosan könyörgünk, hogy méltó búsulásának s haragjának fegyverét vegye el rólunk s könyörüljön rajtunk, régi törvényinkben, privilegiuminkban tartson meg, oltalmazzon, védelmezzen, hogy hatalmas császárunk kegyelmes dispositiója alatt maradhassunk békességben.

9. Alázatosan jelentjük hatalmas császárunknak, hogy ennekelőtte Báthori Zsigmond nevü fejedelmünk, mikor a fényes porta ellen rebellála, s akaratunk ellen a német mellé álla, hatalmas császárunkra indula, mi mindnyájan nagy keserüségünkkel reménykedtünk nékie, hogy a régi confoederatio ellen ne cseledejék s ne rebelláljon, de ő minket instantiánkban nem hogy meghallgatott volna, sőt többet

*) A Hon és Külföldben „Körülöttünk levő királyok."

25-nél régi ős, tős gyökeres úri rendeinkből megfogatván, kegyetlenül megöletett, kik is mind hatalmas császárunkhoz való hűségekért szenvedték vérök kiomlását.

10. Mostani Báthori fejedelmünk is egészen csak hatalmas császárunkhoz való hűségünkért kerget ki bennünket hazánkból, hatalmas császárunk Szeben nevű városát is violenter apprehendálván, lakosit minden javaikból kifordította, Brassónak is külső városát és districtusának is faluit felégetvén, lakosit elrontotta, várait bezárlotta.

11. Hatalmas császárunk ezeket igy értvén ne csudálja, hogy Sorbán vajda és magyar király reája hadakat küldöttek, üzték, kergették.

12. Ha hatalmas császárunk minket ettől meg nem szabadít, kénytelenittetünk extremumot tentálnunk és szabaditót keresnünk.

13. Ha hatalmas császárunk confoederátusi, királyok és egyebek a fényes portával való békességeket felrugják,*) nem ők okai, hanem a mi fejedelmünk, mert hatalmasságodnak vetvén hátat, minden insanumot intentál ellenünk.

14. Ha mi egész ország lakosi hatalmasságodtól nem tartottunk volna, ez minden isteni félelem nélkül való kegyetlen uralkodás alól ki tudtuk volna mi magunkat menteni, de mióta nagy rendeinket megölé, s kit hazájából kiűze, azóta valami utavétett czudar tolvajokat**) gyüjte maga mellé, s azokkal fejedelmeskedik rajtunk.

---

*) A Hon és Külföldben: „való békesség ellen impingálni találnak."

**) A Hon és Külföldben „Istentől nem félő csuda kóborlókkal."

15. Hatalmasságodnak mégis alázatosan könyörgünk, hogy minket ez erőszakoskodó kegyetlenség alól szabaditson fel, és a mellett adjon nekünk szabadságot, hogy valakiket erőszakoskodó complicesi közül kaphatunk, s érdeme szerént megbüntetni akarunk elkövethessük, mely dolog iránt méltóztassék hatalmasságod parancsolni pasáinak is, hogy efféle latroknak ne succurráljanak, sőt exequáltatásokban nekünk segitsenek.

16. Mi is egész országul praescribált Géczi András atyánkfiával alázatos engedelmességgel való hűseges szolgálatunkat ajánljuk hatalmaságodnak.

17. Meglévén hatalmasságod kegyelmességéből szabadulásunk legelső gyülésünkben is azt cselekeszszük, hogy Lippát, Jenőt és több ezekhez tartozó circumjacens várakat és kastélyokat hatalmas császárunknak assignáljuk, és magunknak eligálandó fejedelmünkkel együtt hatalmasságod fényes portájára mindjárt fő-főrendeinket küldjük, kik által ujabban minden dolgokról hatalmasságod fényes portájával tractálunk, és erős hit alatt állandóképen kötünk, melynek alkalmatosságával hatalmasságod áldott szárnyai alatt nyughassunk.

18. Hatalmasságodnak kiváltképenvaló törekedéssel, ezen is alázatosan instálunk, hogy még is császári nevezetes kegyelmességét mostan is hozzánk megmutatván, felejbb emlitett nagy discrétiójú atyánkfia által minden méltóságos tetszését és akaratját adja előnkbe, hogy mi is egyenlő értelemmel s maroknyi tehetségünkkel szolgálhassuk alázatosan hatalmasságodat nevezetes kegyelmességéért.

19. Végezetre ezen is alázatosan könyörgünk hatalmasságodnak, hogy ha kik közülünk az mi hirünk

és akaratunk ellen akarminémü informátióval az mi gonoszunkra hatalmasságod fényes portájára szöknék s vádaskodnék, az olyanoknak se helyök se hitelök ne légyen, mert ha mikor az idő s az dolog úgy kivánja, mi hatalmasságod hü szolgái, találunk magunk között oly nevezetes tanácsos uri rendet, kit annak rende szerént igaz expeditiojú leveleinkkel hatalmasságod fényes portájára küldjünk, a mint hogy most is ezen dolgunk végett hatalmasságod hü szolgája tettes kapucsi passája Mehemmed aga ő kegyelme ott levén ő kegyelmére estünk, és mind ez alkalmatossággal levő nyavalyáinkat emlitett becsületes és értelmes Géczi András atyánkfiára ő kegyelmére bíztuk, hogy hatalmasságod fényes portájára menjenek és fájdalminkat hatalmasságod előtt deplorálván igen alázatosan admaturálják. Translatum Constantinopoli 15. Mensis May Anno 1612.

Erdélynek három nemzetből álló minden rendü lakosi Géczi Andrással együtt hatalmasságodnak fejek fenn állásáig alázatosan szolgálnak. *)

Ez bö beszédü, és iterata lamentatiot compendiálni parancsolák az emlitett kapucsi passának, ki is igy summála.

1. Mióta a mostani Erdélyi fejedelem fejedelmeskedik, soha hatalmas császárnak szolgálni nem akart s nem kívánt.

---

*) A Hon és Külföldben végül Rozsnyay e megjegyzése áll: „De bizony Erdélynek nem minden lakosi Géczy uram, hanem a szászok és leginkább brassaiak és az ott benne levő magyar nemesség és főrend, az kivel kigyelmed consentiált s te is vágytál az erdélyi fejedelemségre, s ide hátrább te is megfizettél az sok hazug-ágnak és az hamis hitnek, kit Báthory Gábornak tettél volt."

2. Ezen erdélyi fejedelem egész Páncsováig, a Tömösvár vidéki jószágot, falukat felosztotta a maga hajdúira, kiktől mind e mai napig adót exigált.

3. Ő tartozván a fényes portának adóval, nem hogy adóznék, sőt ő kunyorál pénzt és lovat tőlünk.

4. Ha Lándor-Fejérvárról vagy Tömösvárról pénzzel és egyéb jókkal rab szökik át, visszaadásokban a régi kánon ellen refractariuskodik.

5. Kezeknél levő Lippa és Jenő, s több ezekhez tartozó 12 kastélyit és várait hatalmas császárnak akarminemű repetitiókra nem restituálja, s arra nincs is szándéka.

6. Nem régen Havasalföldét elgázolván elprédálta s minden javokat elhozta, azzal nem elégedvén meg, adót kér rajtok Canon ellen.

7. Hasonlóképen Moldova ellen is erumpálván, adózással kényszergeti őket, mely aránt im most is lamentálnak.

8. Erdély országa is már elkényszeredvén erőszakoskodása miatt protestatióval sopánkodnak, ugy hogy ha ezen fejedelemnek kegyetlensége alól fel nem szabadittatnak, minden bizonnyal vagy német vagy lengyel kézben esik Erdély országa.

9. A bécsi Mátyás király is mennyiszer küldötte embereit és követeit, hogy priválja a hatalmas császár az erdélyi fejedelmet, ki az közönséges békességet szüntelen turbálja, különben minden bizonnyal hadakat kényteleníttetik ellene küldeni, melyből is sok gonosz jő ki, követjeket is, mely már igéretben is volna hogy küldnek, megtartóztatják, valameddig a fejedelem Erdélyben durál, nem expediálják.

10. Az említett fejedelemnek több ilyen dolgai ezer meg ezer. Én midőn Erdélybe bementem, s a

dolgokat e szerént kitanultam volna, az országot assecuráltam, hogy ha Isten engedi három hónap alatt hatalmas császárunk bosszúálló fegyverével megszabaditlak benneteket, ők is nekem kezest adván nevezetes nagy hirű és értelmes embereket magammal béhoztam; ki is az erdélyi fejedelemséggel megkináltatván, ilyen punctumok szerént iratott uj *) athnámé.

1. Tulajdon maga a követ hatalmas császárunknak legyen szembe.

2. Atyjafiát zálogul hadja itt a portán.

3. Az mostani nálok levő várainkat assignálják kezünkben.

4. A tömösvári faluinkat, kiket a fejedelem a maga emberire felosztott, ezentul ne birják, erről való donátiojok invigoráltatik.

5. Az mint régen Kálil Bégh **) azon falukat és határokat regestrálta volt, abban maradjanak, sem mi, sem ők többre ne erumpáljanak.

6. Régi adójokat esztendőnként beszolgáltassák, abban többé ne importunuskodjanak.

7. Valamikor az szükség kivánja, vagy maga az erdélyi fejedelem, vagy más nevezetes generálisa, tizenötezer erdélyi haddal hatalmas császár szolgálatjára compáreáljon, ebben úgy mint némely erdélyi fejedelem ne cavilláljon.

8. Ha Törökországból rab szökik pénzzel vagy egyéb jókkal, kezünkbe restituálják, ebben se refractariuskodjanak.

9. Havasalföldéből és Moldovából adót ne exigáljanak, hanem hatalmas császárnak arról leendő

*) Benkőnél „ily.“

**) Benkő jegyzése: „Más irásban Halul bégnek is neveztetik.“

parancsolatja szerent, mint igaz jóakarói a fényes portának hiven szolgáljanak.

Ez levelet Bethlen Gábor még uraságában küldötte volt a portára a fővezérnek Ahmed pasának.

Méltóságos és nagyságos vezér, nekem jót kivánó becsülendő uram, Isten nagyságodat sok esztendeig éltesse, szerencséjét nevelje, egy napját ezerré tegye.

Méltóságos uram! azért hogy a némethez hallgató méltóságos magyar rendek közül csak az én kegyelmes uram erdélyi fejedelem Báthori Gábor igaz az fényes portához minemü szerencsétlenség esett rajta Brassó alatt, elhisszük értette nagyságod. Hihető az ilyen dolgokkal az felséges mindenható Isten az én kegyelmes uramat nagyságod jóakarájót csak próbálni akarja. Azután nem sokkal urunk Szebenben menvén, nem csak Sorbán az a hitvány vajda, hanem Mátyás király, a lengyel király, a moldvai vajda felső Magyarország és Havasalfölde melléje segitséget küldvén, az uramra reá jöttenek, de csak kevés idő alatt nagy kudarczczal, s nem kevés vérrel, mind ezeket is az uram csak maga kevés hadaival Szeben alól elűzte, kergette, ugy hogy szándékok szerént czéljokat nem exequálhatták, szaladó útjokban is sok helyeken megakadván, s nem haladhatván, imitt amott bujkálnak, mert mi is hatalmas császárunk hivei urunkkal együtt utánok vagyunk íziben, s hisszük is Istent, hogy csak kevés napok alatt is mindnyájan hálóinkba kerülnek, mert uram igazságát Isten megtekinti s meg-

segiti, holott senkinek is közülünk az egy Sorbánon kivül nem vétett, az ha mazog is az uram ellen, nem csuda, de a németnek, lengyelnek és moldovának semmi okot nem adott az hosztilitásra az uram, sőt tehetsége szerént mindenikkel nyájasan élvén az mibe lehetett szolgált. Kihez képest ha Isten engedi, mind ezeknek mi legyen az oka, meg akarjuk tőlök kérdeni, noha ők az egyiket vetik okul, hogy miért nem áll el az én uram is hatalmas császár mellől, és miért nem egyez meg vélek, de minthogy tudjuk Isten az igazaknak Istene fejünk fennállásáig sem jó, sem gonosz occurrentiában hatalmas császárunk mellől el nem állunk, melyet ezután is teljes igyekezettel meg akarunk mutatni.

Követem nagyságodat, hogy ilyen dologgal is kell busitanom, az tehetetlenséget s szegénységet senki sem tagadhatja; mivel a fennforgó zürzavarokhoz képest sok költséggel vagyunk, kérem igen bizodalmasan nagyságadot, hatalmas császárunk kegyelmességéből rendelt kevés fizetésemet szerezze ki, és mostan urunk ő nagysága portán lévő követje Márton Deák által küldje kezemhez, mert csak Isten tudja micsoda szükségem vagyon reá megszolgálom mind nagyságodnak, mind a fényes portának ez aránt való kegyelmességét, mert valamim volt, a mostani expeditióra hatalmas császárunk szerencséjére mind elköltöttem, ha személyem szerint a portán nem vagyok is de itt is ő hatalmassága hű és igaz szolgája vagyok s leszek mig élek, nem is kétli nagyságod is hozzám ez iránt jóakaratját mutatja melyért mind magam s mind uram, parancsolván nagyságod és hatalmas császárunk, teljes életünkben hiven szolgálni el nem múlatjuk. Isten sokáig kivánt egészségben éltesse nagyságodat

Költ az Nagy Ekemezei táborban 13. Február *) ao 1611.

Nagyságodnak mindenkoron jót kivánó szolgája Bethlen Gábor.

Anno 1613 Vaskapunál Erdélyben az Zajkáni mezőn lévő török táborra Báthori Gábor tulajdon kezével irt, s Ibrahim bég által, az ő ellene Bethlen Gáborral jövő szerdárnak Szkender basának küldte levél, melyben legnagyobb félelme vala Gábornak Gábortól.

Méltóságos pasa, Istentől kegyelmeteknek minden jót s egészséget kivánunk! Méltoságos atyánkfia, kegyeldet sok szóval terhelnünk mi szükség, holott az ország levelében lévő declaratióval mindenek megvagynak. Az dolog csak az, hogy ha kegyelmed azt az áruló Bethlen Gábort megfogatván, vagy kezünkbe küldi vagy ide való országbeli embereink előtt meg öleti mint olyan árulót, tehát ezen kezem irása legyen zálog kegyelmednél, melyben az én igaz hütömre azt fogadom, hogy valamint Géczi András a fényes portán hüttel fogadta volt, úgy én is az előbbeni hadakozásoknak alkalmatosságával török kézre esett Jenő és Lippa várait ezekhez hasonló circumjacens több várakkal, s kastélyokkal együtt, s azokban lévő requisitumokkal és apparátusokkal sine diminutione vel dispositione aliquali, ugyan kegyelmed által de facto hatalmas császárnak kezébe bocsátom mind egy-

*) Minden példányban Febr. van irva September (az az 7-ber) helyett.

szersmind. Hogy az én időmben az adó is a fényes portára bé nem ment, oka annak is Bethlen Gábor az az áruló, mert fő tanácsom ő volt, és valamikor az adót bé akartam küldeni, mindenkor elvert róla, és azt mondotta, ne adjak adót, mert csak az ajándékkal is megéri a török. Már mostani dolgaiból látom s veszem is, ha későn is, eszembe, hogy mind arra való hamis tanács volt, hogy légyen mivel vádolhasson a fényes portán engemet. De azon kivül is miket nem mondott a porta ellen, mikor nékem az adónak beszolgáltatását sinistre informálta, svadeálta. De ezt ebben hagyván. Én kegyelmedet kérem igen, hogy szómnak adjon helyt, hatalmas császár hadaival menjen Tömösvárhoz és ott szálljon táborba. Én hatalmas császár ellen rebellis nom voltan, nem is akarok lenni, valamennyit az erdélyi nagy rendek közül kegyelmed fog kivánni, zálogul küldök, kegyelmed mellett hogy legyenek. Én pedig ezen helyről táborommal együtt Lippára megyek és kegyelmednek hirt adok, hogy a mely napon én mondom, jöjjön el, és a megnevezett várakban szállitson török hadakat kegyelmed. Az restantiában lévő adót is, valamennyi az én időmben suspendálódott, a jövö tavaszszal nagy rendü követeinktől be küldöm a fényes portára, azontul is valamint eleink Báthori István, Báthori Kristóf és Báthori Zsigmond, ugy én is az 15 ezer arany adót esztendőnként igazán béadom, és ezután affélében más szájával nem eszem, s szavát sem fogadom, hittel mondom. Ezen szavaimat hogy kegyelmed előtt igaznak lenni megmutassam, im tulajdon kezemmel irt, s újjomba viselt gyűrümbeli titkos pecsétemmel roboráltatott levelemet küldöttem kegyelmednek Ibraim bégtől ő kegyelmétől, melynek megnyúgodt elmével egész hitelt

adjon kegyelmed. Irtuk Gyula-Fejérvári táborunkban ao 1613. 9 Sept.*) Kegyelmed igaz jóakarója.

Báthori Gábor.

Báthori Gábor levelét említett Ibraim bég a zajkáni török táborra megvivé, melyet minekutánna törökre fordítottak volna, a magyar originalt Bethlen Gábor előtt elolvasák, melyet hallván, megragadá Bethlen Gábor az Szkender pasa és deák Mehemed aga kezeit, és azokat megcsókolván szörnyen kezde esküdni és fogadásokat tenni, mindazokra kötelezvén magát, valamelyeket mind Báthori Gábor ezen levelében, s mind Géczi András ennekelőtte portán létében hüttel fogadtak s fogadnak Jenő és Lippa várainak circumiacens és adhaerens várakkal, kastélyokkal és minden ezekben lévő munitiókkal hatalmas császár kezében való assignáltatások iránt. Hogy ő is mind azokat fogyatkozás nélkül praestálja, az adót is esztendőnként be adja, sőt azon kivül is nagy dolgokban való hűséges szolgálatját igéri, a minthogy arról Drinápolyban hatalmas császárnak szembe létekor, a fővezér jelenlétében, erős esküvéssel igéretet is tött, sőt a fővezérnek ő nagyságának reversalist is adott. Ez a liga megforra, és tovább való respiriumra Báthori Gábornak csak jó szó sem adaték — hanem a Bethlen Gábor promotiójához kezdének, fegyvert kötének s könyörgének.**)

Itt a Bethlen Gábor a török nemzet bosszúálló

---

*) Pekry példányában s sajátomban is nap és hónap hiányzik. Benkőnél fel van téve 9—8-br, azaz October 9-ike, így Katonánál, s Praynál (Principatus Gabrielis Bethlen I. k.) — ez hibás kelet, mert Báthory ez nap már nem volt Fehérvárott. A XVII-ik századi példányban pontos a kelet.

**) A latinban „preces praemiserunt" tehát imádkoztak előre

fegyverével az Erdélyi fejedelemségben instellálódik, előbbi fejedelem Báthori Gábor Váradon megöleték, a török hadak Erdélyből békével kimenének, Lippa és Jenő várainak administratiójának ideje közelgetvén az akkori fővezér Nászuh pasa megöleték s Bethlen Gábor a feljebb megirt váraknak assignatiójok eránt mesterséges continentiákkal teljes levelet küldözvén a portára, sokat refractariuskodik, mindaddig tartván szóval a portát, mig a fő vezérnek Mehemmed pasának Ázsiába kelle indulni Révánra; az alatt Hadum Gyurcsi Mehemedpasa fő vezér locumtenense maradván a portán, ez Bethlen Gábornak levelet ír, melyre Lippa vára török kézre adatik. — A török levélnek *) mássa ez:

Mostani erdélyi fejedelem Bethlen Gábor (kinek vége jó legyen,) Jelentjük hogy ez alkalmatossággal Angyalosi Mihály nevü postátok érkezvén, általa küldött kötődző s hosszas irású leveledet vettük s mindeneket a mikről írtál, megértettük. Irjátok, hogy fökövetet készitettetek ide a fényes portára, melyben éjjel nappal munkálkodtok, hogy megindithassátok s ide beérkeztethessétek, ki is a mig beérkezhetik, azon kérlelsz hogy hatalmas császár haragját csendesitsük, várakoztatván ő hatalmasságát követetek beérkezéséig, akkor mind hatalmas császárunk, s mind mi több jóakaróitok, contentusok fognánk lenni mindez dolgok eránt praestált szolgálatotokkal. De mennyi hálája lön töled eránted continuált mindenkori provisiónknak, protectioinknak és promotiónknak, igazán kitanulók, mert valamennyi levelet tavalytól küldöttél, csuda mind azok ottan mindjárt minden valóság nélkül valók lőnek, melyet már hatalmas császárunk

*) A többi példányokban itt benn van „penig."

is kitanulván, más hiszembe kezdett felőletek lenni, sőt vallástokon lévő más nemzetek is (hogy magunkat félre tegyük) idegen conceptussal vagynak arántotok, és miket mondanak vajha tudnátok, mi ki nem írhatjuk.

Hogy a többit elhallgassuk, a feljebb való időkben a Báthori erőszakoskodása miatt hazátokat s házatokat és minden javatokat elhagyván, csupán csak magatok fejetek s életetek megmarasztására Törökországba bujdosátok, azután beljebb Drinápolyban, madárnyi lelketeknek szabadulást keresve hatalmas császár szárnyai alá folyamodátok, holott is úgy tetszik, igen árvául valóban gondolkodol vala azon, ha életed táplálására egy falat adatik-e kezedben, vagy mi eshetik fejeden? Ilyen tribulatióidban avagy nem mi, jóakaróitak, cselekedők-e Isten után azt, hogy hatalmas császárunkkal szemben légy? nem csak szemben légy, hanem meg is hallgattassál, nem csak meghallgattassál, hanem reménységed felett császári nagy kegyelmességgel összeköttetett nagy ápolgatást is nyerj; s nem meg lőn-e? Mert holott melléd ennyi török haddal*) tatársággal, moldovai és havasalföldi hadakkal együtt, személyek szerént külön is**) szerdárral melléd rendeltetvén, nagy erővel Erdélybe házádba vivének, Báthori Gábornak ellenségednek székibe ültetének, ki is megöletvén, mind maga, s mind elejek javai kezedre, avagy Isten után nem hatalmas császárunk erejével kerülének-e? azoltától fogva, úgy tetszik hatalmas császárunk kegyelmességéből, vagy egy olyan nemes országnak, mint hires Erdély, pénzveretö ura, mely ő hatalmassága császári protectiója

*) Benkőnél „hadak."

**) Benkőnél „különös", a XVII-dik századi példányban „különösen."

alatt ki, a ki szembe szálljon veled? Ilyen nagyméltóságot nyujtó kegyelmességéről ha igazat akarsz mondani, bujdosásodban talán álmodni se mertél volna, nem hogy magadat azzal biztatni.

Ezeknek így létét minthogy a világ tudja, magad sem tagadhatod, és minthogy ő hatalmassága kegyelmességéből olyan méltóságot nyertél, dolgod csak az, hogy Istent szolgálj s légy hű; valamig ő hatalmasságának fogyatkozás nélkül való hűséggel szolgálsz, hiszszük Istent, senkitől bántódásod nem lészen. Ha pedig különben cselekszel, kivált a mostan előtted álló dolgokban, a fényes porta kivánsága effectumban nem mégyen e magyar szó, hogy a dolog *) nem jól lészen. Te úgy vagyon, hogy hatalmas császár kegyelmességéből oly állapotra juttál **), hogy crónikát illet, mert hol, s kinek adatott ez a mi néked? Alig hihetni az mig téged abban a székben ültettek, vajon gondolkodol-e róla hatalmas császárnak mennyi költségében telhetett? De mind ezek alatt te, én nem tudom magad eszedtől e? vagy más subductiójától viseltetel, hogy ő hatalmasságának adott esküvésidben comprehendáltatott fogadásod mindeddig is nem effectuálád. Summa summárum, mindeddig is sem egy szódnak nem állál, sem egyetlen egy leveledben igazat nem írál. Az mennyi attestátiókat hatalmas császárunknak előtte erántod töttem, ha édes atyád löttem volna is, csak annyit cselekedhettem volna, mert én voltam az, a ki elhitettem ő hatalmasságával azt, hogy csak most talált Erdélynek egy olyan fejedelmet, a ki nem csak hű, és hiteles, de oly discretiójú is, kivel ha akarja a porta szolgáltathat is secure; én mondottam ezeket

*) Benkőnél „dolgod bizony."
**) Az az jutottál.

felőled hatalmas császárunk előtt azzal az affectióval, melylyel senki eránt kivületted azon a forumon nem voltam, s nem buzogtam; erről részszerint nem régen discretus Szalánczi István nevü embered által tudósitottalak vala szóval is, de te engem szégyenbe ejtél, s uram fényes portáján orczámat megpirítád, mert a mely dolog eránt felőled feleltem, máig is mind valóság nélkül van, sőt contrarie folynak, úgy hogy egy ő hatalmassága előtt való jó szóra erántad nincs már mező.

Felőled miket írnak, s miket mondanak, csak harmadát vajha tudnád, magadat másképen alkalmaztatnád, hatalmas császárnak háborús elméjét sopiálnád, s azzal minket is miattad nyomó szégyen alól subleválnál. Az egész magyar nemzetnek nem hittem annyit mint neked egyedül, s nem is külömben szerettelek, mint az édes gyermekemet, melynek dictámenje szerént mindenkor jódra czéloztam, még izzadva is, de mint békéljem meg veled, nem tudom.

Vajjon hatalmas császárunkat minek tartod, s kihez hasonlitod? A német császár az egész világon summus haeresiárcha lévén, ide járó levelében hatalmas császárunkat mint becsüli s minémű szolgálatját ajánlja ha látnád! Kiváltképen hogy mi abban semmi változást nem látunk sem tapasztalunk, hanem mindenkor a mit mond, abban találjuk; hatalmas császárunk kedve keresésében mit nem mivelt jól tudod. Ha tovább megyünk a persiai monarcha királyi nagy ágból való nagy király lévén, kinek hadakozása a világnak négy plágáira kihat, országa sok, mindazáltal annyira condescendált, hogy nevezetes követit küldvén ide a fényes portára, csak keves *) ajándékokat

*) Benkőnél „csak köves."

tizenkétszer való százezer arany érőnél többet hoztak hatalmas császárunk számára, egyéb ajándéki is sokak igen; de mind ezekkel is még eddig hatalmas császárunknál csak audientiát is sem nyerhettünk, sőt itt heverve jövetelökkel együtt majd nevök is elvész, hatalmas császárunk csak rájuk se tekint; annyi igéreteket tészen, hogy csak kimondani is nehéz. De hogy hittel tött fogadásiban csorbát tött, ellene szerdár rendeltetvén nagy hadat küldöttünk reájok.

Mind ezek, hogy mint a fényes nap világosak, magad is tudod, kikhez comparate szólván néked s Erdélynek mennyi erőd lehet, világos. Az is nyilván vagyon, hogy amaz nagy hirrel hadakozó szultán Szulimán császár idejétől fogva szultán Murád császár haláláig mennyi lakosokkal bővölködött légyen, Erdély országa hatalmas császárinknak mint egy veteményes kertök lévén, nálunknál jobban tudjátok, ugyan hatalmas császárunk árnyékában nyert s gyüjtött javok és békességök vajon melyik hazában volt? de ezt nem*) tudták megbecsülni, hanem rebellióra erumpálván Istennek mennyi itéletibe ejték magokat, mi szükség mondani, mert jól tudjátok, mi következék reája, mind hazátokra s mind magatokra. Onnét a hová szolgálátok, hányszori rebelliótok után mente ki hatalmas császár benneteket, tudniillik a német kezéből? s mégis ő hatalmassága Erdélyt mindenkor kezeteknél hagyta, ha mi nyavalya ért benneteket s valjon hatalmas császárinkon kivül ki segitett? de a mi szebb dolog, hogy Erdély fogta magát s elpártolt, s hatalmas császárink csak adfon adták a gratiáját, melyet ha ponderálni tudnátok, midőn annak hálájára

*) Benkőnél „de azt sem."

elégségtelenségteket meg kellene vallanotok, akkor a vött jókért mindjárt lábbal rúgtok.

Lippa s Jenő várait mint hatalmas császárinknak ős helyeit Bocskai István, Rákóczi Zsigmond, Székely Moyses, ezek előtt pedig Báthori Zsigmond is megigérték volt, kihagyván ezeket a helyeket még azokból az Athnámékból is, melyeket a fényes portától impetráltak, azért hogy igéretök szerént assignálhassák a fényes portának, de rövid életök miatt nem volt idejök fogadásuknak.

Mikor pedig a fejedelemség Báthori Gábornak adaték, úgy tetszik magad valál fő követ, s akkor adatott Athnámédnak*) is az vala az egyik punctuma, hogy Lippa és Jenő kezünkhöz adassék; ha nem tetszett, miért nyúltál hozzá, de a mi nagyobb, hiszen tavaly a magad atyádfia Bethlen István, és az erdélyi nagy rendek közül Erdélyi István**) jövének be a fényes portára, kik tőletek Hitlevelet hozván, azokból is azok a helyek ki valának hagyva a végre, hogy assignáltassanak; sőt hogy kezünkbe adatnak, arról az ide hozott s küldött hitleveletek máig is existál, melyben mi is megnyúgodtunk vala, annak hive hatalmas császárunk is, azt praesupponálva Athnámét ada s külde megnevezett atyádfiától és követidtől, melyet annuálva elvöttél, s tartasz ma is.

Az miólta az a hitleveled ide jöve, s a szerént tölünk is mást nyere, azóta mennyi igéreteid extálnak nálunk, hogy azon helyeket ekkor s ekkor kézhez adod, tudod-e? de mi haszna, mert hitednek nyo-

*) Benkőnél s a XVIII-dik századi példányban „atnaménak.

**) A Pekry példányába szerző tollhibából ide írta „és az erdélyi nagy rendek közül felesen" — minden más példányból hiányzik ez, mi nem is volt igaz.

mában volt a hiba. Végezetre mióta különböző conditióid, utánad minden résen túl volnál, meghala itt Nászuh pasa, melyen ujonnan kikapál, és iteratis figmentis a dolognak tovább való vetésére ide jött leveledben miket importálál, arra akkor meglött volna válaszod a fő vezértől ő nagyságától; tandem ultimarie, mind publice, s mind in privato, tulajdon kezeddel irt titkos leveled jöve, melyben is ujabban erős hittel assecurálál, hogy nevezetes pünkösd napotokon vagy élet, vagy halál, assignáljátok, és ha eddig a német kéznél való váraitokat apprehendálhatjátok is, ha nem is, minden bizonynyal akkor hitetek s fogadástok szerént kétség nélkül kezünkbe adjátok, ez iránt is leveleitek itt vagynak, még pedig nevezetes notabénével. Hatalmas császárunk tartja is, de nem csak ezeket, hanem mind a melyeket az előtt küldöztél, s mind annál inkább ő hatalmasságának szemben mondottál, begyibe rakva zsugorgatja. Terminált napjaidon vajmi sok hónapok hágtak által, s még sincs a valóság, melyekkel bizonynyal, hidjed, sokat nehezültek dolgaid ő hatalmassága előtt.

A felső arany békességben, mikor Lippa és Jenő hatalmas császárunk kezében volnának, Erdély emberrel, mint a pomagránát béllel, teli vala, mégis elférnek vala; most mikor az akkori lakosoknak fele sincs, a pusztában maradt szőlők, s szántóföldek nem lehetnek elegek a dézmául maradt incoláknak, mely insatiabilitas szerzi, hogy a maga kertitől is hatalmas császárunknak csak egy almácska is nehezen adassék.

Mi, jó fiam, ezeket barátságosan akarók megírni, és mivel mind Erdélynek, s mind az egész magyar nemzetnek jót kivánunk, nevezetesen pedig tite-

ket mint fiunkat tartunk, hozzátok való szeretetünk belső, és kiváltképen való; azért hidd meg, hogy azon várak eránt tött sok akadályoskodásod nem kevés haragjára valának okok hatalmas császárunknak, de medgyek[r]? *) imezúttal, mind érkezett leveledet még az egyszer assumálván, s mind kapitihád esküvésit admittálván, mind ennyi refractáriuskodásaidra indult haragját is ő hatalmasságának kiirhatatlan izzadozással csendesitettem, tartóztattam addig, mig avagy csak irtad fő követed beérkezik. Igy értvén azért jó Fiam a dolgot, levelemet jól megolvasd, az dolognak is végét jól meggondold, mert ha ezúttal is Lippa és Jenő hatalmas császárunknak kezére nem kerülnek, senki az eránt való haragját hatalmas császárunknak el nem fordítja, ha mind magatokat, s mind országtokat valami non putarem érő legyen, **) Isten bizonyság közöttünk, hogy mi nem leszünk okai, hanem ti, mert Huszt, Kővár, Nagy-Bánya, és Máramaros kerülvén, ezeket okul nem vethetitek, úgy tett szik is, ezeket is hatalmas császárunk szerencséje adá kezetekbe; de én nem tudom jó fiam ki eszén jársz, külömben ha helyesebben gondolkodva, azon várakat előbb assignáltad volna ő hatalmasságának, az megnevezett váraitok eddig se lettek volna német kéznél, hamarabb hozzájok juthattatok volna, mert jól tudja azt a német, hogy valamig Lippának és Jenőnek kezünkhöz való assignálásában refractariuskodtok, mindaddig a porta nem hágy nyugodnotok; de mi ugy tudjuk, hogy mihelyt azon várakat kezünkbe adtátok volna, talán más nap mindjárt oda hagyták volna a németek minden helyeket, tudván azt a né-

*) Benkőnél „tudjuk?“

**) Benkőnél „ér, legyen.“

met, ha affélével izgálkodik, a fényes portahaddal compescálja őket.

De hogy itt a németekkel való scrupulust se obiiciálhasd, híretekkel légyen, hogy nem csak Lippát, Jenőt, de ha Erdélynek több részeit nekünk adjátok is, nekünk azt izenték, igérték, hogy ők bizony semmitse gondolnak véle, nincs semmi ez aránt, a mit nem tudnánk, úgy hogy teljességgel semmi a mit objiciálhatnátok, már nincs, s meg sem hallgatja; hanem az dolog csak az, hogy a szemed felnyisd, hatalmas császár haragját csendesics*) mert ez a dolog tudjuk jól, hogy az erdélyi incolákkal is iteratis consiliis decernáltatott, nincs mivel hálálnod.

Minekokáért minthogy mi is ezuttal atyai indulattal költünk ki melletted, igyekezzetek ti is követeiteket úgy expediálni, hogy írástok szerént azoknak jövetelök sopiálja hatalmas császárnak kivánsága szerént e controversiát, úgy mind magad, s mind az ország meglátjátok ő hatalmassága minémű uratok lészen, bizonynyal hivén magad eránt az előbbinél nagyobb tekintetét, az ország eránt pedig a terhesebb kegyelmességet. Ellenségeitek is hiszszük Istent, jobban lábok alá néznek, ugy hogy se egy, se más felől senkitől káros és ártalmas mótussal ne impediáltassatok. Ha pedig a várak ugyan csak nem lesznek, híreddel legyen, hütömet irom, nem jól lesz a dolog, késő sopánkodással, sero sapiunt Phryges.

Ezek én tőlem vagy tanács vagy intés, akármelyiknek vedd, úgy lesz jobb, ha a dolognak elein gondolkodol inkább, mint végén bánkodol; ezen emberedtől izentem szóval is rövideden, csak magától

*) Benkőnél „csendesitsd."

értsd meg, és cselekedd azt, a minek öröm lehet kimenetele. Én soha ezt a szégyent, melyet éretted és Erdélyért szenvedek, nem szenvedtem soha, hiszem s reménylem, hogy ez orczapirulást eltörlöd rólam, melylyel az én atyafiságomnak is mind qualitását, s mind quantitását úgy fogod meglátni, a mint kívánod, mert akármi e forumon lehető dolgodért is nem fognak emberid segitségért kivülettem másra szorulni ha Isten engedi. Ezek után többet irni mi szükség?

Jó akaró apád kajmekam Gyürcsi Mehemed pasa.

Ez után a levél után az erdélyi urak közül vén Balassi Ferencz érkezik követséggel a fényes portára, kinek is követsége hozta levelével egy vala, e szerént. *)

Felséges hatalmasságu, nékem pedig mindenképen nagy kegyelmességü hatalmas császárom, igen alázatosan orczámat hatalmasságod lábaihoz súrolva kérem Istent, hatalmasságodnak minden napjait ezerekké tegye, minden gonoszok ellen hatalmasságodat őrizze.

Erdélynek régi ős, tös, gyökeres uri szolgái közül, ez alázatos levelem bényujtó Balassi Ferenczet küldöttem bé ez alkalmatossággal hatalmasságod fényes portájára, orcza súrolva azzal a dologgal, melylyel ennek előtte hatalmasságod előtt igéretet tettem vala, hogy t. i. az igéretben forgó várak közül, Lippát, Solymost, Tóthváradját, Veprest, Facsádot,

*) Megvan egykoru latin forditásban Rozsnyai gyüjteményében gr. Mikó Imre birtokában.

Mardsinát, Aradot, Siriucset, és Monostort hatalmas császárnak assignáljuk egyszersmind, de szükség, hogy hatalmas császár postán küldjön egy parancsolatot Deák Mehemed pasának a végre, hogy a tömösvári zászló után hallgató hadakkal szálljon táborba Tömösvárhoz, és mihelyt levelünket veszi, azon ő hatalmassága hadaival mindjárt jöjjön mellénk Lippához, hogy a várakat én is adhassam kezébe, ő is rakhassa meg praesidiummal, holott is azon várakat megüresitjük, és irásunk, s igéretünk szerént assignáljuk is.

A mig ezen váraknak assignáltatásokról tőlünk és a tömösvári pasától a fényes porta tudósíttatik, hogy ezen Balassi Ferencz nevü fökövetünk addig a fényes portán zálogul subsistáljon, mind az országgal együtt meghagytuk néki. Jenőt ez úttal nem assignálhattuk, mert a benn lévő Pethneházi nevü kapitány igen megátalkodott vakmerő ember, és ha kezéből erővel kelletnék kivenni, nem kevés vérrel, de sok költséggel mehetne végbe, mert az hely is erös, a vitézlő rend is benne sok, hanem hogy mégis szómnak állhassak, kénytelenittettem egy Bajom nevü várat 30 ezer talléron alkudni és azon Pethneházi kapitánynak igérni, ki is igy cédált, hogy Szent Demeter napig idő adassék nékik mezei javoknak bétakarittatásokra, külömben semmiképen sem lehetett. Ez aránt kérem alázatosan az hatalmas császárt, lám nem igen nagy dolog, ne neheztelje azon praefigált ideig kegyelmes amnestiájával respiriumot adni, akkor azt is assignáljuk. Ez aránt hatalmasságod kajmekám szolgájának bővebben irtam, onnan is hatalmasságod megértheti a dolgot. Távol legyen én tőlem, hogy hatalmasságodnak legkisebb parancsolatja ellen is vét-

sek. Ezek után hatalmasságodé a parancsolat. Hatalmasságod szolgája Bethlen Gábor.

Az az athnámé, melyet akkor adott a porta, mikor Bethlen Gábor Kassát a hét vármegyékkel együtt Erdélyhez foglalta.)*

A fényes hatalmi, felséges igéjü szent és nagyságos Istennek véghetetlen kegyelméből prófétánkra két világnak napjára Mahomedre (kin az üdvezitő Isten kegyelme legyen) mint kalaúzra nézve, amaz négy tanitványokra, és minden nagy Szentekre való tekintetből.

Én ki a mostani időbeli királyoknak királya, és a világ fejedelminek világos bizonysága, a föld császárinak ékeskoronája, a felséges mennyei királynak ajándéka, amaz nemes és tilalmas Sanctuáriumnak szolgája, második világ biró Sándor, amaz szent plágának, amaz nemes és szent városoknak Meckának, Midiának, amaz nemes szentnek, Jerusalemnek, Bozrának, Ahszának, Hábesnek, Szivásnak, Merásznak, Szénának, Katifnak, Aegyptusnak, Damaschusnak, Betthlehemnek, Mesopotámiának, Pamphiliának, Vánnak, egész Gyürd és Gyürcs országoknak, Anatóliának, Macedoniának, Ciliciának, Caesariának, Cyprusnak, Tónisnak, Fejér s Fekete tengereknek, Vaskapunak, a Kapcsáki sikságnak, Moldovának, Havasalföldének, s amaz királyok nagy kivánságának Constantinápolynak (kit Isten minden gonoszok ellen megoltalmazzon) az egész Görög- birodalomnak, Bosznának, Tömösvárnak, Egernek, Kanizsának, Bu-

*) A XVIII-dik századi példányban oldalvást irva: „1619“ Megvan egykoru latin forditásban Rozsnyay gyüjteményében.

dának, és több ezekhez hasonló nagy jövedelmü helyeknek, eget verdeső váraknak, kiterjedett birodalmi nagy plágáknak fejedelme, királya és császára, császár fia, szultán Murád császár vagyok, ki szultán Ahmed fia, ki szultán Mehemmed fia, ki szultán Murád császár fia vagyok. Titeket kik birodalmim megegyezésével azok közül lévő Erdély országával megegyezve*) fényes portám hűségére állván mostani magyar király és erdélyi fejedelem Bethlen Gábor, ki a Jézust követő nagy fejedelmek között dicsekedésre való öröm (kit Isten jó véggel áldjon meg) Kassa városával együtt Abaujvár, Zemlen, Borsod, Szathmár, Bereg, Szabolcs és Ugocsa nevű hét vármegyéknek Messiást és Jézust való, követő fejedelmi, és egyéb nagy rendü tekintetesi s azon Bethlen Gábornak directiója alatt lévő lakosoknak felső, közép, alsó tisztei vagytok (kiket is Isten jó véggel áldjon meg) és titeket is kik az egész magyar nemzetnek hajdúsági vagytok, a megírt hét vármegyékben t. i., mivelhogy a nagy Isten kegyelméből, azután a mi segedelmünkből Erdély, s a megnevezett fejedelem dispositiója alá állottatok, és fényes portámhoz valóságos hüséggel a feljebb való időkben az német ellen való hadakozásokban is serényen megmutattátok magatokat barátinknak barátinak, ellengséginknek ellenséginek lenni, győzedelmes hadainkkal együtt cooperálván kivánt kimenetelit hadakozásinknak. Hüttel assecurállak én is, hogy ha említett Bethlen Gábornak, vagy mostani Ferdinánd királynak életekben vagy holtok után akármely király, ezen említett hét vármegyék, és Kassa lakosit és praenotált hajdúságot

*) Benkőnél s a többi példányokban: „Titeteket, kik birodalmim közül levő Erdélyországával megegyezve.“

boszuállással infestálna, ellenek hadat indítván nyomorgatná, valamig ez mostani formán és rendszerint Erdélylyel együtt velünk híven tartják barátinknak baráti, ellenséginknek ellenségi lesznek: hatalmas eleim közül üdvezült Szultán Szulimán császár (kin az Isten bünbocsátó kegyelme légyen) idejében valamint Erdély országa őriztetni és protegáltatni szokott volt, titeket is hasonló oltalommal békességben és csendességben tartlak. Ha a német részről ellenetek hadak indittatnának, fényes portámra adjatok hirt, hogy valamint fényes hitünk és méltóságos becsületünk kivánni fogja, Otthomanica potentiánk szerént hadainkat inditván, a nagy Isten segedelméből, bosszúállással succurrálunk ellenségtek ellen. Tehetségesen igyekezvén titeket azoknak kezekből kiszabaditani. Ti azért ki a megírt hét vármegyék lakosi, nagy rendei, és hajdúsági vagytok, a mig Erdélylyel együtt modo praedeclarato, mint fényes portámnak igaz hívei, ide való köteles tökéletességetekben megmaradván híven szolgáltok, s megírt fejedelemmel együtt tartjátok: Én is fogadom, s esküszöm is az mindenható fényes és felséges igaz Istenre, sok áldást szülő sok csudáju prófétánkra, minden nagy szenteknek boldogult lelkekre, hogy valamint egyéb birodalmimat, úgy titeket is minden ellenségtek gonoszi ellen, és káros intentiói ellen Isten jóvoltából protegállak, melyhez csendes elmével támaszkodva tartsátok magatokat. Szultán Murád.

Alsó-Németországban, szabad jó akaratjok szerént öszveesküdt tartományoknak a fényes portára küldött, s fejedelmi ordoktól érkezett nagy követ hozta levélnek forditása jött 1. oct. 1012 a Mahomede.)*

Az mint mindenkor victoriosus, úgy mindenkor Augustus császári ágyból való Szultán Ahmed császárnak, az egész Otthomanica natio birodalminak, császárának, napkeleti minden birodalomnak birójának, minden királyoknak, az alsó németországi provinciáknak szabad jó akaratjok szerént öszveesküdt s állott fejedelmei, nagy rendei, szolgálatjokat ajánlják, és Istentől kivánják, hogy hatalmasságodat kivánt jókkal megáldja, és minden napjait ezerekké tegye.

Hatalmasságodnak mint mindenkor győzedelmes császárnak légyen méltóságos tudtára, sok ideje szegénységünk relátiojokból értjük, s külömben is világos nálunk az, hogy hatalmasságod minden birodalmiban igen emberségesen tractáltatnak jövő járó embereink, s azonban hatalmasságodnak is hozzánk érkezett méltóságos leveléből értjük azt is, hogy fejedelmi rendeink, generálisink kiváltképen Kanta Murics nevü fejedelmi emberünk eránt, nevezetes emberséget követő kegyelmes intentióval volna hatalmasságod, melyet már meg is tapasztaltunk, s úgy hisszük hatalmasságod is eddig a mi dolgaink iránt informatus egészen. Hogy t. i. ab incarnato Christo 1604-ben az hispanussal nagy harczunk lévén, nem csak triumpháltunk, hanem Esluz nevü metropolisokat is expugnáltuk, annak portusát, és minden hajóit elnyertük, mely Flandriában vagyon, azon hajókból töb-

*) A „jött" szó Pekrynél tévedésből kimaradt. 1021 oct. = 1612 maj. 2. Megvan latinul a Rozsnyai-féle gyüjteményben, gr. Mikó Imre birtokában.

bet ezernégyszáz töröknél szabaditottunk meg, kiknek is földünkben, a megmaradni akarók közül lakásra a hol akarják optiot nem csak engedtünk, hanem külömben is immunitálván arról nekik levelet adtunk, nagyobb része pedig hazájokba kivánkozván azokat is szándékokban nem csak nem impediáltuk, hanem megruháztuk, és útazásokban mindenütt költségek iránt parancsoltunk, meghagyván földünkbelieknek hogy eledeleket kiszolgáltassák fogyatkozás nélkül, ugyan ezeket hajóinkba rakván minden fizetés nélkül hatalmasságod birodalmában Tonusban*) és Caesareában szállitottuk által békével, elhisszük mind ezeket hatalmasságod császári, és alta sapientiája fogja ponderálni minemü mértékben való jó akarat legyen tölünk effélének elkövetése.

Mi barátságunkra ilyen specimenjét a mint eddig is mindenkor kivántuk mutogatni, hasonló kivánsággal akarunk megmaradni, tovább is, hatalmasságod is minket császári nevezetes kegyelmességére méltóztatván birodalmiban tartson jó akaróinak és egy támasznak, és hajóinknak szabados passust engedvén, kereskedésünket facultálja, mert a mi marháink a világnak minden portusin nemcsak becsületben vagynak, hanem azokat nagy kedvességgel is viszik és vásárolják, tudván azt mindenek, hogy a mi confoederata provintiánkban legtöbb lévén a marha, a világnak minden részeire hordják, veszik, s adják, de a kalmár áran kivül is, sok szükséges ráritások találtatnak közöttünk, ki ki a mit s melyre akar, bőven szállithat. Minekokáért hatalmasságod császári kegyelmességéből való nagy bizodalmunk szerint igaz és

*) Benkőnél „Tomisban.'

hiteles emberinknek, hatalmasságod birodalmában lévőn portusokra kiszállani, s ott szabados vásárt inditani, adni venni engedtessék meg, mivel más birodalmakban is mint hiteles hű emberek a mi provintiánknak kereskedői becsülettel tractáltatnak, ez aránt hatalmasságodnak is alázatosan instálunk.

Azon közben alázatosan jelentjük azt is hatalmasságodnak, hogy kereskedő szegénységink hajói a Fejértengeren holmi gályákra, hajókra, és sajkákra találván, hajóinkban belé kaptak, elrablották hajóinkat, hajós mestereinket Tonusba *) és Caesaréába vitték, több helyekre is eloszlatván őket, ma is sanyarú rabságban tartják, mind maguknak nagy károkra, s mind itthon lévő atyjoknak s házoknépének nagy siralmokra és keserűségökre, kik is ma is szomorúságos gyászban keseregnek utánok.

Ez aránt még is alázatosan instálunk hatalmasságodnak, mutassa császári kegyelmességét birodalmink incoláihoz, mert mi pátiensinknek keserves romlásokat tartozó kötelességünk szerint szánjuk, ilyen indulattal instálunk hatalmasságodnak is hozzájok nyújtandó kegyelmességéért teljes reménységgel. Ezen dolog eránt expediáltuk hatalmasságod fényes portájára nevezetes nagy discrétiojú becsületes Cornelius Hágh nevü fő követünket, még is alázatosan kérvén hatalmasságodat, hogy feljebb számlált emberségünket ne elfelejtse, hanem megtekintse, holott mi is azon jóakaratinkat, senki nem kényszeritvén, tulajdon emberséget indulatinkból cselekedtük hatalmasságod török embereivel, de a mi ezek felett vagyon, hogy mióta mi regnálunk s a hispanusokkal hadakozunk,

*) Benkőnél „Tonisba."

soha sem hatalmasságod, sem országi ellen hostilitást sem mutattunk, sem annál inkább affélével hatalmasságod alatt valóknál kárt nem tettünk, sőt magunkat csendesen és békével viselvén, mindenkor jó akaratot mutattunk.

Kihez képest hatalmasságod is igazságos dictamenje szerint császári kegyelmességéből cselekedje azt, hogy birodalmában a megnenezett Tonusban, Caesáreában, és más helyekre is valaholott ezen elraboltatott embereink találtatnak, minden sarcz, és egyéb exactiók nélkül restituáltassanak parancsolja meg. Annak felette stricta comminatióval promulgáltassa azt is, hogy mind kapitányok, bégek, és egyéb minden rendbéli tengeri tisztek supersedeáljanak, igaz útban jövő járó menő minden kereskedő embereinknek hagyjanak békét, a mercimoniumban őket ne impediálják, annál inkább sohul meg ne fogják, s meg se tartóztassák, mely szerént mi is most is meghagyjuk, s az előtt is meghagytuk, hogy hatalmasságod alá hallgató kereskedőket, akár hol találják is, semmibe se impediálják, se személyekben ne háborgassák, se javokban meg ne kárositsák, sőt mindenütt az hol kivántatik, az szükséghez képest illendő becsülettel succuráljanak. Azok is ilyen edictuminkhoz tartván magokat, úgy tudjuk mindeddig is efféle exorbitantiák aránt ellenünk való igaz panasz nem igen esett.

Ha kik hatalmasságod birodalmának lakosi, és kereskedői közül hazájokból kiindulván, erre járni akarnak jövések menések, barátságos adások és vevések is oly szabados, hogy valaholott mennyit akarnak, annyit múlatnak, adnak és vesznek, a mikor akarják akkor redeálnak kár és félelem nélkül, vámot

s harminczadot sem adott többet a régi jó rendnél, csak annyit a mennyit akármelyik confoederatus kedvesebb atyánkfiai és szomszédink. Hatalmas császártól is ilyen jókat várunk, és teljes reménységgel hisszük is, hogy hatalmasságod elébb említett instántiánkat kegyelmesen admittálja, melyet mi is minden időben tehetségünk felett is meg igyekezünk emliteni.

A több dolgokat a megnevezett Cornelius Hágh követünktől ha nem nehezteli hatalmasságod megértheti, mely aránt is alázatosan instálunk hatalmasságodnak fényes portájára felbocsátani s véle szemben lenni, meghallgatni, és a mint nekünk, ugy neki is teljes hitelt adni méltóztassék. Ezek után kérjük Istent, adjon mindenkor ellenségin győzedelmet, és hosszú élettel minden szives szándékában előmenetelt hatalmasságodnak. Költ Hollandiának Hága nevü városában 13. Aug. 1611 ao.

Hatalmasságodnak mindenkor kivánsága szerint való jó akarói Alsó-Németországnak szabad jó akaratjuk szerént hittel confoederatus fejedelmi és nagy rendei.

*Ezt a punctális levelet az erdélyi fejedelemnek Bethlen Gábornak testvér atyjafia Bethlen István és az erdélyi urak közül Erdelyi István hozták a fényes portára 19. oct. 1023 *) Mahomede.*

Világ refugiuma dicsőséges és hatalmas császár; a mi kegyelmes urunk az erdélyi fejedelem ő nagysága, és az erdélyi három nemzetből álló minden la-

*) A Pekry-féle példányban irás-hiba 1623. 1023 oct. (az az rabiülahir) 19 — 1614 maj. 29. Az én példányomban, valamint a latinokban oct. 1. áll.

kosok hatalmasságodtól ilyen punctumokkal kivánnak igen alázatosan uj athnámét.

1. Hogy hatalmasságod a mi kegyelmes urunknak az erdélyi fejedelemnek uj athnámét adjon.

2. Mind az előbbeli boldogult s mind mostani hatalmas császárok idejében, ha az idő úgy kivánta, hogy az athnámé is újuljon, s az fejedelemség is változzék, ez aránt való liberum arbitrium és libera electio, minthogy mindenkor az ország kezében volt, ezekre, s ezeknek affirmátiojokra nézvén is hatalmasságod annuentiáját kivánjuk, és mind fejedelmünk s mind országunk instálunk alázatosan hatalmasságodnak, hogy ezekben bennünket tartson meg, hogy mikor Isten rendeléséből mostani fejedelmünk, s ezután is leendők meghalnak, és a fejedelemségnek újulni kelletik, hogy az áthnámék szerént a libera electio az országé legyen, és ez mostan adandó athnáméban inseraltassék, roboráltassék, az választandó fejedelem pedig haza fia legyen, arra idegen nemzetbeli ne admittáltassék.

3. Mikor a fejedelemség változik, valakit országunk három nemzetből álló lakosi az egész Status tetszéséből választnak, annak mind mostani hatalmas császárunk s mind következendők annuállyanak, confirmállyák, s a régi sokás szerént botot, zászlót, tollat, lovat, és egyéb eddig szokásban vólt requisitumokat kiszolgáltassanak, hogy affélének megküldésével császári satisfactiojok világos legyen, kit is osztán, hogy hatalmas császárok minden ellenségek ellen oltalmazzanak, s oltalmazni tartozzanak, ezen athnáméban feltétessenek, csak hogy iterato is a fejedelemség kivül valónak ne adassék.

4. Hatalmas császárunk kegyelmességéből kö-

rülöttünk minden országok csendességben és békességben s jó securitásban vagynak, nyúgosznak, mi pedig ennek előtte hat esztendőkig a fejedelmeskedő Báthori Gábornak nyughatatlansága külömb külömbféle hadakat hozván a szegény hazára, igen elpusztultunk. Melynek megorvoslására kelletvén hatalmas császárunknak is hadait küldeni, azok miatt is iterato romlottunk, s ma is azon romlásban vagyunk, melyeket mind hatalmas császárunk, s mind a méltóságos vezérek jól tudnak, a mi része hazánknak a feljebb emlitett hadaktól láttatott volna, hogy már megmaradni, azok is már német kézre esvén ma is birják, holott azokból reményljük vala hatalmas császárunknak talán valamit szolgálhatunk. Mivel azért országunknak nagyobb része elromlott, mely része német kézre szállott, alázatosan könyörgünk hatalmas császárunknak, boldogult praedecessorinknak jó szokások szerént mutassa nevezetes kegyelmességét adózásunk aránt, melynek mi sem qualitássát, sem quántitássát, sem időt, sem helyet szabni nem merünk. Relegálunk egészen hatalmas császárunk császári nagy discretiójára.

5. A feljebb való időkben, mind a török részről s a mi részünkről a végekben tudatlan bégek és kapitányok tétetvén, egyik a más végeinkben lévő városink és faluink károkra uem kevéssé exorbitáltak, mely hogy ennek utánna ne légyen, Lippa és Jenő, mikor török kéznél voltak, és ezekkez hallgató több körül lévő városok és kastélyok is, valamely városok és faluk akkor azokhoz voltak hódolva, azok azután is, az emlitett várakkal együtt hatalmas császári, hozzájok tovább nem is praetendálunk. De az mely városok és falukhoz sem adóztak, sem hódoltak, azok

ezután is hatalmas császártol minden praetensio nélkül immuniter maradjanak. A véghelyekben pedig ennekutánna értelmes és habilis tisztek collocáltassanak, és azoknak, nevezetesen gyulaiaknak, szolnokiaknak és tömösváriaknak severe imponáltassék, hogy ne erumpáljanak, hanem a régi birtokban maradjanak. A debreczeniekhez is mutassa oly kegyelmességét a porta, hogy a mi eddig ususban nem volt, azzal őket ezután se terheljék, hanem a rendszerént valóval légyen a contentum, melyről is specialis impositiója adassék hatalmas császárunknak írásban, mert eddig is a mi kegyelmes urunk s fejedelmünk assecurálta őket, külömben régen elszéledtek volna, mely bizonynyal hatalmas császárnak nagy kárára lenne, azért kivántatik s szükséges is, hogy ez aránt is alázatos instantiánk szerént protegáltassanak, szokás ellen való újjitásokkal ne aggraváltassanak.

6. Minden rendbeli kereskedő emberek Erdélyből hatalmas császár országában szabadosan járhassanak, jöhessenek, mehessenek, bántodások ne légyen, za harminczadló helyen harminczadoljanak, másutt ne, a harminczadló helyeken is, csak annyi harminczadot adjanak, a mint feljebb való jó békességnek idején adtak, többet ne, csak egy fillérrel is, többel való exactiókkal ne is remoráltassék. Hasonlóképen hatalmas császár birodalmabéli kereskedők is a mi országunkban szabadosan jöhessenek, mehessenek bántodás nélkül. Egy szóval, a megírt rend aránt mind két részről az közönséges igazság intacte megtartassék.

7. Ha valamely publicae pacis perturbator fogná magát, s hazugsággal, hamis levelekkel hogy már ország neve alatt fejedelmünk ellen panaszolnának,

az ilyenek ha meghallgattatnának is, de mindjárt hítelek ne légyen, annál inkább relatiojók, informátiojok executioban ne vétessek, hanem fejedelmünknek, és az országnak a fénycs porta adjon hírt, és az olyan intervenientiáknak jól végére menvén, ha az olyan informatiók sinistráknak találtatnak, mások példájára keményen megbüntettessenek, és az olyannal érdemelhető harag, mint igaz talio, a vádlók fejére redundáljon.

8. Megesett ez is gyakorta, hogy némelyek a midőn senkitől nem iniuriáltatnának is, mindazáltal a magok sorsával meg nem elégedvén, csak azért hogy zürzavart indithassanak, hatalmas császár országában transfugiáltak, s transfugiálnak naponként, affélének hatalmas császárok hítelt ne adjanak, hanem a praetensio in rei veritate elucescálván, az ilyen hamis praetendens megfogattassék, és vagy Törökországban in loco dolosae lamentationis, vagy fejedelmünk hűségére való kegyelmes tekintetből kézhez adatván, itt mi közöttünk, ha megérdemli, halállal büntettessék.

9. Találtatik néha olyan ember is, ki a pecsétnek formáját viaszra vévén az ötvössel kimetszeti, és vagy az ország, vagy a fejedelem aránt majd megorvosolhatatlan strepitust moliálnak, imitálván a fejedelmek manusit a subscriptióval, mikor azért ilyen illetlen és hallatlan nagy fraus interveniál is, azokat az interveniálókat is hatalmas császárunk fejedelmink hűségére való érdemes tekintetből halállal büntessék.

10. Az erdélyi környékben lévő passáknak, bégeknek, moldovai és havasalföldi vajdáknak is severe imponálja hatalmas császár, hogy fejedelmünkkel ba-

rátságosan éljenek, de ne úgy hogy csak ma, s holnap, hanem mutua jó relátiojok mindenkoron légyen, hogy igy az egyező értelem hordozza magával, mindenkor az ő hatalmassága országinak csendességét, távoztassa pedig mind azt, valamennyi*) a fényes portához való hűséget impediálhatná, szemek s fülök felénk szüntelen vigyázzon, s hallgasson, hogy ha, kitől Isten oltalmazzon, a fényes porta ellenségei aránt valami ártalmas intentio hallatnék, se tél, se nyár ne obstáljon, hanem ottan, mihelyt kivántatik, succurráljon.

11. A végbeli passáknak és bégeknek ez is interdicaltassék, hogy semminemü embereket se raboljanak, se egyéb akárminemű jókat ne subripiáljanak, alattok való vitézlő rendeket afféle dolog aránt zabolában tartsanak. Az mi méltóságos fejedelmünk is severa impositióval, részéről hasonlót observál. Ha kik contumacia ducti mind két részről ez ellen impingálnak, halállal büntettessenek.

12. Az eddig elraboltak indifferenter, akárhol találtassanak, megszabaduljanak, nevezetesen valamennyire a fényes portán is kapitiánk akadhat, hatalmasságod áldott napjaiban, a közönséges szabadulás azokra is elhasson, mely dolog aránt kapitiánk hatalmasságod divánjában az méltóságos minisztereket requirálhassa, ez is ezen athnámében inseráltassék.

13. Ennek előtte is minden időben valamikor követeink, kapitiháink a fényes portára, s onnét jöttenek s mentenek, útazásokban nem csak emberségesen tractáltattak, hanem úti költségek is hatalmas császár

*) Benkőnél „valami.“

tárházából járt, mely is hogy ne tolláltassék, hanem continuáltassék, ezen athnámében inseráltassék.

14. Méltóságos fejedelmink magok szükségeire és holmi vásárlásra nézve kéntelenittetvén néha sót szállítani Lándor-Fejérvárra, ebben légyen annyi különbsége másoktól, hogy ne vétessék harminczad tőle, méltóztassék hatalmas császár erről is speciale mandatumot adni.

Ezekről a praemittált, dolgokról a fényes porta, nem csak kivánt athnámét ád, hanem az mi nem vólt talán soha többször vezéri embert Szkender passát, a Bosniai beglérbéget, és Deák Mehemed agát küldi Bethlen Gáborhoz a maga követivel együtt követségben, császári, személyére néző nagy becsületnek mesterséges impetratiója. Zölfikár Deáknak portai főtolmácsnak, Bethlen Gábornak kedves barátjának translatiója. *)

Erdély országának három nemzetből álló nagy rendeitől a fényes portára jött instántiának forditása 1026 a Mahomede, 1616 a Christo. **)

Világ refugiuma, dicsőséges, és hatalmas császár, mi egész Erdélynek minden lakosi, igen alázatosan hatalmasságod lábaihoz borulunk, és hatalmasságodat úgy köszöntjük, s kérjük a felséges mindenható Istent, hogy napjait hatalmasságodnak ezerekké tegye.

Nem kétlyük hatalmas császárunk mostani Er-

*) Ezen utolsó szó nines meg Pekryben, s az én példányomban. De Benkő Sárossi példányaiban s a latinokban be van igtatva.

**) 1026-ik év 1617 jan. 25. — nov. 30-ig terjed.

délyi fejedelmünknek Bethlen Gábornak mint hatalmasságod igaz szolgájának hűségében megnyúgott hatalmasságod, méltán is, mert valóban igaz is, megmutatván azt, Lippának, és több ahoz tartozó más derék hét váraknak, kastélyoknak hatalmasságod az aránt való parancsolatja szerént hatalmasságod kezébe lett assignáltatásokkal, mely várakat is a mint hogy sok ostromlással, úgy sok embereink veszedelmével, és feles költségivel kerité kézhez, mert a németek igen segíték őket.

Jenőt is assignálja hatalmasságodnak, de az ilyen hirtelen nem lehet, mert annyi vitézlő rend szorúlt belé, hogy ha úgy kellene lenni, három Erdélyni ember sem vehetné ki belőle őket, arra elkerülhetetlen, képen egy kis respirium kivántatik, hogy az idő alatt az benne lévők közzül, kit adommal, kit igérettel, kit egyéb symphorizáló ápolgatással fejedelmünk magáévá tévén, kivehessen, s maga dispositiója alá vehessen, hogy így azonnal azt is hatalmasságodnak assignálhassa, ezen az úton a németekkel való békessége sem sértődik meg, fegyvere is több ellenségére inkább érkezik, e mi romlott országunk is ugy maradhat jobb békességben.

Adónk dolga miben légyen, jól tudja hatalmasságod, nyavalyás hazánk hatalmasságod ős országa, mind hatalmasságod idejében, s mind annak előtte benne megfordult, s rajta sok ízben által ment idegen hadak miá mennyiszer romlott, pusztult, szélledt el, ki tudná számlálni? csak az elmult esztendőben is a német miá ötször sugorgottunk lovunk hátán, s Isten engedelméből hatalmas császár szerencséjére győzedelmeskedtünk mindenkor, melynek jeleit, a nyert

zászlókat, úgy tetszik meg is mutattuk hatalmasságodnak a fényes portán.

Moldovát is irrumpáló ellenségi ellen 20 ezer emberrel kelletvén megsegítenünk, s most is Lippát költséges uton appraehendálnunk, s assignálnunk, el hígyje hatalmasságod tiz esztendei adónál mind ezek nekünk többe kerültek; most is hatalmasságod arról való parancsolatja szerént fejedelmünknek nagy apparatussal kellett a refractáriuskodó kozákok ellen menni, holott hatalmasságod erdélyi ős országának lakosi, azt meghódoltató hatalmasságod boldog eleinek szultán Szulimán császárnak idejétől fogva szokás volt, egyszersmind nem hadakoztak s nem adóztak, ha adóztak nem hadakoztak, ha hadakoztak nem adóztak, kiváltképen hogy hatalmasságod Erdélyi ős országa olyan köz helyen van, hogy az egész keresztyénségnek közönségesen szemek arra néznek csak.

Mivel azért hatalmas császárunknak ilyen országa mint Erdély az keresztyénségben nincs, mi is mindnyájan hatalmasságod ős országának lakosi igen alázatosan könyörögnek hatalmasságodnak, hogy mind a feljebb számlált sok romlásinkra, s mind serény hűségünkkel haszonnal végben vitt nagy szolgálatunkra, légyen hatalmas császári tekinteti, és hogy következendőinknek annál is nagyob inditó ok legyen, hasznos hasonló szolgálatra, az említett restántiába lévő hat esztendei adót méltóztassék leengedni kegyelmessen, hadd hatalmasságod ilyen nevezetes engedelmes irgalmaskodásával éledjen valamit sok romlással el holt hazánk.

Tudjuk mi azt, hogy mind az adóval s mind az hűséggel adósok vagyunk hatalmas császárunknak, el

sem bocsátjuk soha míg élünk egyszer megragadt köntösét.

Jenőnek dolga egy kis várakozást kiván, és azt is hatalmasságod kívánsága s parancsolatja szerént assignáljuk hatalmasságodnak, hatalmasságod császári kegyelmességének izi sok, és nagy alázatosan könyörgünk hatalmasságodnak, hogy azt mi velünk is szegény megromlott Erdély országának lakosival, hatalmasságod hű szolgáival éreztesse császári mértékben, hogy arántunk való kegyelmes propensiója hatalmasságodnak minden szegeletire e világnak hasson el, mi is, annál is mint eddig nagyobb buzgósággal imádhassuk az Istent hatalmasságod szerencsés életiért.

A Tyupelü fia *) Márkó vajda is hatalmasságodnak hű szolgája, ki is, hogy mind méltóságos fejedelmünknek s mind magunknak országul hűségünk abban is megtessék az fényes portára küldött volt. Minthogy azért, most a moldvai vajda dolga kétségben forog, mind mi országostól, és méltoságos fejedelmünkel együtt felelünk fejünkig, hogy Markó vajda hatalmas császárunknak hű és engedelmes szolgája lészen, e dolog iránt hatalmas császárunk a méltóságos fő vezértől ő nagyságától bőven érthet. Alázatosan könyörgünk hatalmasságodnak megírt Markó vajdát méltóztassék Moldovában küldeni, hadd szolgálja hatalmas császárunkat a mi relatiónk szerént híven és igazán. Mind ez, s mind egyéb aránt lett könyörgésünkre is a könyörülő és kegyelmes válaszáért még is alázatosan instálunk. Isten hatalmasságodat sokáig éltesse.

Hatalmasságod alázatos szolgái: Erdélynek három nemzetből álló nagy rendei.

*) Az én példányomban „Tynpelus fia."

Az ország nagy rendeinek fenn előszámlált instantiájokra hatalmas császár annuentiájából mufti Mehemed effendi és kájmékám vezeték nevű Ahmed pasa fő vezér szóval ilyen választ adtak.

Az mely hat esztendei adót, a feljebb való időkben azzal járó egyéb ajándékbéli requisitumokkal az ország bé akart szolgáltatni, de Báthori Gábor obstálván, eltartott, és egyéb efféle több törvénytelen cselekedetiért ő is fejedelemségétől priváltatott, s helyében a fejedelemségben Bethlen Gábor instelláltatott, tehát az a hat esztendői adó az országnak a fényes portától condonáltatott ugyan, de úgy hogy Lippa, Jenő és több appertinens várak és kastélyok hatalmas császárnak assignáltassanak; nevezetesen de facto Lippa, Solymos, Tóthváradgya, Vepres, Facsád, Mardsina, Arad, Sirints, és Monostor első tekintettel megűresíttetvén mindjárt kézhez adassanak, és mihelt az meg lesz, ottan csak hamar Jenő is meg üresíttessék és assignáltassék, akkor osztán az instantiára szóval leengedtetett adaja az országnak hat esztendőről, arról adandó condonationalis quietántiával ratificaltatik, s hatalmas császártól küldendő levélben inseráltatik. *)

*) A Sárossy féle példányban ide van igtatva Rozsnyay azon verse, mely a többiekben az athnámé után áll, s olvasható Mikó Erdélyi Tört. Adatok II-ik K. 342 l.

II. RÉSZ.

**) Magyarországi királytól Bethlen Gáborról, és Csehországi királytól Fridericustól, és Cseh, Morva, Slesia, alsó felsö Austria, alsó felsö Austria nevü hét országoktól a fényes portára jött követek azt declarálják közöttök és Ferdinánd a német király között minémü controversiák vagynak, és kivántságok is mi; mely egynehány rendbéli követeknek, és a Ferdinánd követének is expeditiójakat punctátim a fényes porta megértvén, s arról valóságos tanácsot tartván, a melyik fél a portának tetszik, és igaz törvény s jó ratio szerént excessus a békesség ellen benne nem látszik, maga közönséges javára, tessék a fényes portának ahhoz nyulni, míg az úton van.*

Primo Boldogult néhai szultán Szulimán vitéz császár idejében ilyen dolga vala, hogy mind Németh, Magyar- és Csehországoknak külön-külön koronás

---

*) A Sárossy féle példányban következő „nota" áll elől: „Ez a confoederatusok legatiója volt in anno 1619 mense Julio, kik is három rendbeli követjeket expediálják egyszersmind a fényes portára örökös békességnek csinálására. Mely dolgot Ferdinándus hogy már ugy mint magyar király akarván interrumpálni, ő is solemnis legatiót institunál ezek ellen a portára, de amaz egyetértő 3 követek megnyomják a Ferdinánd követit, mert midőn mind az harmas, de egyes követek az ő kivánságokat, s mind a Ferdinánd követe azok ellen appositiót az fényes porta előtt egészen kiadá volna, a lőn a conclusum, hogy a magyar barátsága jobb lenne az németénél. Mely barátságnak megbizonyitására a török császár kivánságok szerént való levelet is küldött az magyaroknak, az németeknek nem kicsiny szomoruságokra. Vide circa finem sequentia puncta.

királyok vala, azután úgy esék a dolog, hogy mind Magyar, mind Csehországoknak a német koronás királya lévén, mind a háromnak a német lőn királya, és így a magyar koronához hallgató országoknak alkalmatosságával sok helyeken a török birodalommal szomszédossá és határossá lőn..Magyar királyságának koronája alá hallgató országok eránt is lőn csak hatalmas császárral való békessége, nem a német birodalom iránt, és így csak addig van a fényes porta békessége a némettel, a míg magyarországnak akaratjából királya.

Különös korona lévén azért a magyaré a németétől, vagy magok közül, vagy idegen nemzetből övék lévén a libera electio, a kit akartanak ő magoknak, azt választották királylyá, és azzal kellett aztán hatalmas császároknak mind a frigyet, mind a hűtleveleket a régi canonok szerént meg újitani és megtartani, de ennek már a német királylyal úgy mint nem magyar királylyal sem a békesség tartásban, sem egyéb véle való collusióban continuálodni nem illik, mert minekutána a német király nem magyar király, csak úgy mint német királynak hatalmas császárnak nincsen békessége, ezt ha erősiteni kell, legelső, s legnagyobb erősség ez. Mert ha valaki a németek közül romai császárrá akar lenni, külömben nem lehet, hanem azon kell meg esküdni, hogy mind addig míg a lélek ki megyen belőle a Mahomed vallása ellen halálosan hadakozik, mint annak legnagyobb ellensége.

Erre is ha bizonyság kell, úgy tetszik a Sitvei torokban lött békességnek 15-ik esztendeje, ez a Ferdinánd német király az óta harmadik császár, hogy császársága szerént conditionatus vólt arra, hogy a mahomedánusokkal holtig hostilitást tartson s harczol-

jon, vajon elmulatta e? Mikor a sitvei békesség lőn, Rudolphus vala császár, azután atyjafia Mátyás császárkodék, azután ez a Ferdinánd lőn császárrá, kik mind hárman, minthogy magyar királyok is voltak egyszersmind, ennyiben békességet is tartottak hatalmas császárokkal, melyet avagy csak ezzel is megmutattak, hogy mikor confoederátiót és hütlevelet kellett ujjitaniok hatalmas császárokkal, magyar köntösben bútatták követjeket s igy küldözték a fényes portára. Interim császárságoknak sietőbb s titkosabb conditioi szerént csak nem szüntek a mahometismus ellen holtig hostilitást mutatni, mert vallásokhoz tartozó, s kezek alatt lévő nagy ész magyarságot mind Rudolphus, mind Mátyás és mind ez mostani Ferdinánd nem szüntek meg ottan-ottan Buda, Kanisa, Esztergom, Tömösvár, Boszna és több, hatalmas császár véghelyeire excurráltatni, és minden latorságot moliálni, mely is nemcsak nem hirek nélkül lett, sőt a magok tulajdon titkos impositiojokból volt, mely dolgok is más egynéhány punctumokból, ha Isten engedi jobban megvilágosodnak. Ezek most eddig ruminálttassanak meg csak ugyan jól, sok dolgok mint a napfény kiadják magokat.

2. Mátyás császár, a magyarországi hadakozáskor bécsi herczeg vala, a herczegség beglerbégség, a beglérbégség vezérség. E Mátyás a magyaroktól nem vocatus venit vala, hanem arra való aspirátióval maga obtrudálván magát a királyságot, minthogy a magyar korona, Buda török kézbe esésétől fogva, Prágában a német tárházában tartatik vala, itt azt igéré a magyar uraknak, hogy ha őtet királylyá választják, azt cselekszi, hogy atyjafiára Rudolphusra mégyen, és

mind a magyar koronát s mind a portára adandó hütleveleket kiveszi kezéből.

Itt a magyarok tanácskozván, concludálák, hogy Mátyást királylyá válaszszák, melyet meg is izenének neki, de oly conditiókkal, hogy legelsőben is a magyarok reformata religiójára álljon. 2. Hogy minekutána koronánkkal megkoronázzuk, koronánk Pozsonyban magunk magyarink custodiájok alatt álljon. 3. Mivel a békesség a portával a magyarok aránt van s lészen, ezen dolog aránt a fényes portára annak idejében nagy nevezetes magyar menjen, ki mellett is mehet ugyan magától német emberek is, hogy ha miben kivántatik consultáljanak magok között, de azért ugy, hogy a magyar követ híre s akaratja ellen semmit se moliáljanak, se concludáljanak a portával se titkon, se nyilván. 4. Hogy magad is, se titkon se nyilván, a békesség ellen ne cselekedjél semmit. 5. Hogy vallásunkban, törvényinkben, privilégiuminkban és minden régi constitutióinkban minket megháboritani ne engedj. 6. Hogy országinkan, várainkban és kastélyinkban ezután német kapitányokat és egyéb tiszteket ne tégy. 7. Hogy a te holtod után, vagy a magunk nemzetünkből, vagy idegenből valakit mi akarunk őstől maradt régi libera electiónk szerént, azt választhassuk magunknak királylyá.

Midőn azért Mátyás ezeket megértette volna, mind ezeknek cédála, és felkelvén atyjafiára Rudolphusra, ki Prágában vala, reá méne, és Prágát reá szálván, mind az athnámékat, s mind a koronát ki vevé kezéből, és Pozsonyba hozván szokásunk szerént ott magunknak királyunká tevők, az athnámét a fényes portával az ő nevére restauráltatók; ezen közben Rudolphus császár meghala, és Mátyás császár, cseh király-

lyá is lőn, és a nekünk adott a hüti ellen a fényes portára a magyaroknak csak a dolmánynyát, s abban a németnek a ravaszszát küldé, ugyan conditiói ellen azt is cselekedé, hogy mivel magának gyermeke nem vala, Velencze tájékárol azt a graeczi herczeget Ferdinándot hozá akaratunk ellen a nyakunkra, és a magyarok közönséges választások s kanonjok ellen magyar királylya tevé, a magyaroknak eleitől fogva effélében observált ritusok és gyülések ellen. Egy szóval a magyarok egyező akaratjokból királylya Magyarországon nem lett, hanem csak két B. imádó pap *) tevén a fejére koronát, ugy lett királylyá.

De dato, sed non concesso, hogy rendes király, hiszen ugy is a régi kanon szerént magyar uraknak kellett volna járni követségben a fényes portára, de nem hogy a lett volna, de sőt a magyar úri tanácsi rendek, kik az országos dolgoknak igazgatására rendeltettek volna, hogy már, csak nem is admittáltattanak volna az expediálandó dolgok aránt való consultátióban, hanem contra constitutiones regni, maga felekezetével egynehányan öszvesúgván, a mit a magyarok nélkül főztek magokban, vagy német vagy olasz vagy egyéb variae nationis ravaszival azt adatá fel a portán, hogy már mint követjei által: — melyek ilyen formán agitálódván, hogy lehet állandó a békesség?

3. Az emlitett Ferdinánd Csehországnak is csak ugy lett királylyává, a ki nagyobb Rómának sem lett commune s verum consiliumából császárává, hanem

*) Benkőnél „bálván" sat. „Nem kell ezért — irja Benkő — Rozsnyay irását gyülölni, mert a régibbecske időben a különböző vallásuak igy szoktak volt boldogtalanul veszekedni." Különben ezt nem Rozsnyay mondja hanem az okirat.

267714

csak két bálványt imádó pápista püspökök admaturálták, hogy a pápa megkoronázta.

4. Az egész keresztyénségben a király-választás mindenütt a regnicolák kezében vagyon, valaki királylyá s császárrá lesz, a mind conditionatus szokott lenni, és az ország közönséges megegyezéséből is szokták választani. Ha kik erővel császárságot vagy királyságot obtineáltak is soha nem dúrálhattak. Valamely országban annak nagy rendei a szokás szerént uno animi consensu választanak királyt, ha observálja a király királyi conditióit, ott mind a király s mind az ország csendesen élnek, de ez a Ferdinánd, a mint praemittáltuk, mind Cseh- s mind Magyarországoknak violenter tétetvén királylyává, Románák császárává, s állandóságát egyikben sem hihetni, kiváltképen, hogy conditiói közül is nincs egy, a kit megtartott volna, sőt mind ellenek cselekeszik, az egész minden megirt minden országok tőle elidegenedtenek s királyságának renunciálván megizenték, szemben is megmondották néki, hogy sem szavát nem fogadják, sem tovább dispositiójának nem annuálnak.

Hogy mind ezeknek igazsága ki tessék, im mind Magyarországnak, mind Cseh, Morva, Slesia, Lusatia, alsó, felső Ausztriának herczegi, fejedelmi, grófi, úri, és minden nagy rendei pecsétes levelekkel együtt követeket küldötték a fényes portára, ugy hogy Ferdinándot ezek megvetvén, többé nem acceptálván, hatalmas császárral örökös frigyet tégyenek, és ezután barátinak baráti, ellenséginek ellenségi légyenek, és holott mostan mind ezeket arra kényszergetik, hogy a pápával és hispanussal megegyezvén hatalmas császárra támadjanak, ezek azt semmiképen nem akar-

ják, hanem inkább ugy resolválták magokat, hogy nem ugy mint azelőtt esztendővel, hónappal és nappal terminált békességet, sőt mindenkor megmaradó perpetua pacificatiot szerezhessenek a fényes portával s hatalmas császárral, s ezért is visszálkodnak Ferdinánddal mindegyre.

6. Ferdinándnak a nagyobb húgát a hispániai király tartja, az attól való való leány a francziai király felesége, ugyan Ferdinándnak a második húga Zsigmond a lengyel király felesége, most hatalmas császár a lengyel királylyal hadakozik, Ferdinánd maga is, a hispániai és franczia királyok is a magyar és cseh királyoknak leveleket és követjeket küldötték, és mintegy deprecálják s azon vagynak mindenképen, hogy az öszvealkuttátást végben vihessék, és valamint s valahogy lehet egyességet csinálhassanak csak hamarjában, minthogy a lengyel királylyal hadakozik hatalmas császár. A conjunctiot pedig ugy kivánják, hogy mind Magyar- és Csehországok és a mostan követjeket fényes portára küldött hét nemzetek négy felől induljanak a török ellen, és a lengyelt megsegitsék, hatalmas császárnak nyilván való ellenségeinek declarálják magokat. De mi azoknak ez aránt való kivánságoknak, nem, hogy cédáltunk volna s cédálnánk, sőt ha hatalmas császár a hét országoknak mostan magukat ajánló s barátságokat obtrudáló nemzeteknek kivánságokra hajol s őket acceptálja, a praespecificált ellenségeknek nemhogy mellejek állanának*) de annál is inkább mint eddig, nagyobb mértékben való ellenségei lésznek.

Most hatalmas császárnak hadai a lengyelekre menvén, ha mi Ferdinánddal öszve nem állunk, s meg

*) Benkőnél „állanának és succurrálnának,"

egyezünk, Ferdinánd a lengyeleket meg nem segitheti, sem a hispány, sem a római pápa, sem egyebek a mi birodalminkon által a lengyeleknek nem succurrálhatnak, és annakfelette az magyar király Bethlen Gábor is már egynehányszor irta, hogy az ő részéröl is külön hadak mennek a lengyelek ellen, mind ezekben Ferdinánd igen confundálódott, s annyira nyughatatlankodik rajta, hogy ennyi országokat kivánságára nem hajthatott, már kényszerittetett most a hispánustól, a római pápától és a franczíai királytól nagy erőt impetrálni s inditani hatalmas császárhoz hajlott országok ellen. Egy szóval Ferdinánd hatalmas császárral és velünk hatalmasságod frigyesivel igy feltött királyink s fejeink azt irják, hogy ha a fényes portának ajánlott jó akaratunk kell, az az ő idejében admittáltassék s a szerént az athnámé is megújjitassék, hogy hatalmas császár válaszával térhessünk addig meg principálisinkhoz mig az úton vagyunk, mert ha mi itt sokáig múlatunk s annál inkább, ha jó választ nem nyerünk, az ellenség sem szünik, sem nyugszik, országink is medio tempore, ha scrupulisálni kezdenek, Isten óhatja a dolgot változástól.

Mivel pedig Ferdinánd azért, hogy mi most hatalmas császárral szövetkezünk, idegen hadakat hozván országunkra, királyink informátiójokra a régi kanon és rendek szerént méltóztassék hatalmas császár csak hamar most hevenyében hatezer tatár és tizezer török hadakkal megsegiteni, melyet ha a fényes porta megcselekszik, a mint a mí királyink is minket magok kezek irásával assecuráltak, ugy mi is magunkra vállaljuk, fejünket kötjük belé, hogy minden dolgok jól lesznek, csak hogy ne késsék a segitség, és a közöt-

tünk leendő kötés, mert külömben ha valami non potarem interveniál, mi okai ne legyünk.

7. Ha a fényes porta itt azt objiciálná, lám eddig nem kértél segitséget, hát most miért kértek? azonban, ha mi most tinéktek segitséget adunk, holott nekünk mind magyarral, mind csehekkel, s mind a német Ferdinánddal hütös frigyönk vagyon, s vajon nem vétünk e hitünk ellen? Tovább, már Ferdinándtól elszakadván, Ferdinánd pedig csak maga magának maradván, néktek már a mit tehet? Erre ez a felelet: hogy a mint feljebb is megirtuk, mi Ferdinándot contemnáltuk, rajta feladtunk, s tőle nem is félünk, és minthogy már mi hatalmas császáréi vagyunk, mint ilyen nevezetes ellenségi ellen kétség nélkül mind a hispanustól, mind a gallustól, mind a pápától, mind a lengyelektől, és egyebektől is, a kiktől lehet segitséget impetrálni, s országinkra hozni, meg nem szünik. Kihezképest mi is mint hatalmas császár szövetségesei confoederationk continentiája szerént méltán kivánhatják, hogy megsegittessünk.

Bethlen Gábor a magyar király, az egy erdélyi adót adja, s még is hatalmas császárnak két rendbeli aranytetejü zászlóját hozdozzák előtte; itt pedig hét ország jelent meg nevezetes nagy és gravis követjek által, terhes ajándékokkal hatalmas császar szerencséjére s hasznára néző mindenkori kész hadakozással kivánván lenni hatalmas császár ellenségeinek ellenségei, barátinak baráti, egyenlő akarattal vonván fegyvert minden ellenségire hatalmas császárnak. Melyek igy lévén, avagy mind törvény s mind jó ratió szerént nem megsegittethetünk-e? Ferdinánd királysága már megvettetvén, s elsőben sem az ország tetszéséből s jó akaratjából, hanem violenter obtineálván

a királyságot, már a midőn nem magyar, hanem csak német király, in tantum a praespecificalt módok szerént, nincs békessége hatalmas császárnak Ferdinánddal német királylyal.

A békesség Magyarországgal s annak királylyával van, és szokott lenni is, és a mostani, fényes portán megjelent s követjek által udvarló hét országokkal s azoknak lakosival frigyes hatalmas császár, Ferdinánd most közre maradt csak egyedül maga, a békesség pedig országgal, és nem egyes emberrel szokott lenni. Ferdinándnak szabad légyen hatalmas császár frigyes országira idegen nemzetségü olyan hadakat hozni, kik ab antiquo hatalmas császároknak nyilván való ellenségei, és kik is most nekünk azért nem barátink, hogy ő vélek együtt hatalmas császárnak ellenségei nem akartunk lenni, még is a mi megsegittetésünk kétségben forogjon, Ferdinándot pedig csak szó se érje azért, hogy a porta ellen mozog, itélje meg mind az igaz törvény, s mind a jó rátió.

A mostan Ferdinánd mellett lévő hadak, a mint feljebb is irók, mind a hispanustól, és egyéb efféle régi megrögzött ellenségeitől hatalmas császárnak küldettek Ferdinánd mellé, ugy hogy ha szépszerint nem, másképen is ha lehet régi privilegiumink ellen minket is magok mellé vegyenek, és magokkal együtt hatalmas császár ellen a lengyel segitségére vigyenek, és igy iterato is itéltessék meg secundum iura gentium, ha méltó-e, és a hűtlés ellen esik-e, ha hatalmas császártól nem segittetünk.

Micsoda békessége legyen hatalmas császárnak Ferdinánddal, mi semmiképen nem érthetjük, Ferdinándnak most itt lévő követei csak színnel magyar követek, hogy már az ő magyar királysága aránt, hi-

szem ha magyar király követje, ki is neve szerént Cseszergál*) a római pápa birodalmabeli ember olasz, sem német, sem magyar, csak az köntöse az, mert ha magyar követ volna, a magyar urak közül való volna, kellene is lenni, és a magyar király levelén kivül a magyar uraktól is levélnek kellene a régi mód szerént lenni. Tovább eleitől fogva a magyarországi követek Buda felé szoktak járni, és nem Velencze féle imitt amott tekergeni, elhagyván a közönséges királyi útat. Mi ugy tudjuk, hogy a magyar királytól s országtól jött követek és levelek mi velünk együtt jöttek, kikkel együttvaló követek mi is vagyunk.

Ha Ferdinánd hatalmas császárral barátkozni, szövetkezni akar, a maga haereditariumán Graecz mellett szövetkezzék, athnámét is külön az aránt végyen mert erővel sem Magyar-, sem Csehországnak királya nem lehet. Minekokáért Ferdinándnak itt lévő követjeit nem illik hatalmas császár, hogy magyar követeknek agnoscálja, mennél inkább, hogy Magyarország vélek, és annak királya aránt valamit tractáljon s concludáljon, s instálunk is hatalmas császárnak ne cselekedje s itt se patiálja.

8. Mindenkori conferentiánkban iteráltatik az, hogy német Ferdinánddal is békessége vagyon a fényes portának, de erről noha feljebb irtunk, szóltunk is vala rövideden, mindazonáltal bővebben is irhattunk volna, de bár csak ez olvastassék, pensitáltassék jól meg ugyan valójában a mennyit irtunk s szólunk bizony csak azokból is sokat tanólhatni. Positó, hogy Ferdinánddal is, ugy mint német királylyal is békessége vagyon a fényes portának: hát a mit mi feljebb

*) A többi példányokban „Csezergál" (Caesar Gall.)

citálánk mire való? Hogy t. i. a császárrá lévő németnek legelsőben is és titkosabban arra kell magát kötelezni hűttel, hogy valamig a lélek ki mégyen belőle, mint örökkévaló ellenség, mind addig hadakozik a mahometánusok ellen.

Rudolphus császár idejében, mikor a sitvei torokba lön a békesség, akkor Rudolphus császár is vala, magyar és cseh király is vala, de minthogy csak magyar királysága aránt vala a fényes portával való szövetsége, maga subscriptiója és pecsétje alatt nem ada hütlevelet a fényes portának, hanem végre a magyar kele fel, reája méne, és kivevé kezéből a hitlevelet, s ugy küldték bé a magyarok a fényes portára, egyébiránt soha bizony a német jóakaratja szerént nem küldötte volna.

A sitvei békesség meglévén, ugyan azon seculumban Bocskai István király meghala, és a mely királyi koronázásra szükséges requisitumokat boldogult szultán Ahmed császár akkori fővezértől Mehemed pasától Bocskai Istvánnak küldött vala, ugy mint koronát, botot, kornétát, zászlót, béllelt és válogatott jó kaftányokat, medaljas tollat, kardot, athnámét és több familiáris leveleket, melyek mind Magyarországban a midőn egy erős várban*) tartatnának, a német király reá hadat küldvén és megszállatván, azon várból a megirt hatalmas császártól ajándékoztatott királyi requisitumokat, ugyan hatalmas császárok iniuriájára és despectusára felrakatá, elviteté, és a mahumedánusok gyalázatjára egyik maga német tárházában ugy mint egy örökös rabságra vetteté.

*) Benkőnél „midőn . . . . nevő erős várban.“ — „Ugy hiszem, irja Benkő a jegyzetben, hogy azon erős várnak Solyomkő a neve.“

Ezzel nem elégedék meg, hanem mihelyt hallá, hogy Murád pasa hatalmas császár hadaival általlépett Azsiában, a magyarországi királyképét fögeneralisnak rendelé, derék lövő szerszámokkal inditván Erdélyországára, akkori hatalmas császár zászlóját viselő Báthori Gáborra reá méne, és azt Szebenbe beszoritván egész Erdélyt elfoglalta vala, mely dolog végett panasz menvén a fényes portára, Ketencsi Omer pasa rendeltetvén szerdárul, kinek is adjungáltatván a fényes portán czirkálásra honn maradt Oturák, hadak*), és philippei dobrucsáni, és más imide amoda való török hadak, végbeli egynehány ezer válogatott igen jó hadakkal együtt Erdély segitségére küldetnek, kik midőn megérkeztenek volna, a magyarok is mellé adák magukat, és gyalázatosan hajtjuk ki a magyarországi hadat, hatalmas császár ellenségeit az országból, mely segitség is ha akkor ne érkezzék, minden bizonynyal mind Erdélyt, mind Moldovát, s mind Havasalföldet elfoglalják vala hatalmas császártól.

Mikor mostani király Bethlen Gábor megindult vala, hogy Lippa, Solymos, Vepres, Facsád, Mardsina, Monostor, Arad, Szerencs, Tóthvaradja nevű 9 várakat hatalmas császárnak assignálja, akkor is a német király Homonnai Györgyöt küldötte vala haddal azon dolognak impediálására, oly nagy remorát is szerze azon munkájában Bethlen Gábornak, hogy midőn a megirt várakat hamarább kézhez kell vala adni, egy felöl Lippát kell a benne valók ellen vitatni s lőtetni, más felöl pedig Homonnaival kellett harczolni, s ugyan csak a jó Isten segedelméből Lippát is megvötte s assignálta, s Homonnait is megvervén, a

*) Benkőnél „Otturák, török hadak."

győzedelem jeleiből tizenegy nyert zászlókat küld be a fényes portára.

Német Mátyás király, mikor ugyan a megirt Homonnait erdélyi fejedelemségre, Sorban vajdát havasalföldi vajdaságra, a Mihály vajda fiát Petráskót moldovai vajdaságra meginditotta vala, a magyarok valának azok, kik felfegyverkezvén földökön által nem bocsáták, hanem gyalázatosan visszaverék öket.

Fővezér Nászuh pasa Ázsiából megjövén, ugy tetszik akkor tájban ugyan német Mátyás vala, ki Buda tájékán a koppáni districtusban Bolondvárát feldúlatá, vagy húsz falu lakosit is minden javakkal a Balaton vizén által költöztetvén pusztitá, mely dologért Nászuh körmös kézzel is nyúlt vala a némethez, de a midőn mind a kárról contentatiót, mind Vácz várát kézhez assignáltatni sollicitálná, ő megőleték, és Ali pasa tihája Ahmed tiha menvén követségben a német királyhoz, a midőn azon követségben Vácznak kell vala török kézre jöni, megfordula a dolog és mïnemü ellenkező eventusa lőn azon Ahmed tihának a némethez való fodoritása miatt azon dolognak, nézzék meg az akkori athnámét, és kitetszik abból szavainknak igazsága.

Lándor-Fejérvárról a székes-fejérvári praesidium számára hópénzt visznek vala, s a német kóborlói nem elvevék-e? Ugyan a koppáni mezőn, azon koppáni béget, Ibraim béget, a császári udvarból ki költ Szofi Szulimán atyjafiát a mohátsi béget hatalmas császár földin nem elrablák-e, s nem Győrben vivék-e? Honnan is a koppáni bég sanczon, Mehemed bég pedig hatalmas császártól sancz menvén szabadulának meg.

Eger vidékin a szegedi béget Muttedin béget hatalmas császár földén fogák el a német alattvalók és sanczon szabadula. A tömösvári districtusban a gyulai szancsákbéget, Hocsa-Huszaim béget hatvan nevezetes derék agákkal, és jószágos urakkal levágák ugyan a németek.

A szegedi szancságságnak olajbégjét, midőn az erdélyi succursusból haza menne, azon németek megütvén, ott is mennyi vitéz vesze, Tömösvárról egy nap nagy rendü agákban és jószágos urakban majd hetvent levágván, sokakat elvűnek, és sanczon szabadúlának.

A lippai béget Uszulli Záde Mehemed béget, csak közel Lippához a németek üték meg, s vágák le.

Szolnok alá feles latrok gyülvén, a váár*) bezárlódott vala elöttök. Réten, mezőn találtatván, minden lovok s marhájok elhajták, s oda lőn. És ugyan az oda való agák közül timár-agát elfogák, ezer s nyolczszáz talléron szabadula. Számlálhatatlan van sok ilyen több is, melyeket mind a német király, és alattok való principálisok impositiojokból cselekesznek az ő titkos latrai, ha különben nem, igy is satisfaciálni akarván fenn megmagyarázott, s császárságra adott felsőbb titkosabb hütöknek s conditiójoknak.

A németeknek ez legnagyobb imádsága, hogy a mahometánosokat mint csalhassa meg hüttel, ugyan abban hivén nagy készséggel való bünbocsántatot Istentől.

Második esztendeje, hogy a magyar királyság elvétetvén a némettől, mióta a magyarok nem a némettől dependeálnak, vajjon valahon hatalmas császár

*) Benkőnél „vár.“

véghelyei valami kár aránt panaszolkodhatnak-e igazán? egyedül akárki is ott jár az hol akar, minden kár nélkül.

Látván már az német király, hogy mennyi ország állott hatalmas császár mellé, idegen hadakat, kik eleitől fogván való ellenségei hatalmas császárnak, hozván országunkra, el akar bennünket rontani hatalmasságodhoz való hűségünkért, hogy véle egyet nem értünk, hatalmas császár ellen vele együtt fegyvert nem vonunk.

Ha vagyon ugy mint német királynak is békessége hatalmas császárral, avagy mind ezek nem a békesség, s nem annak punctumi ellen vagynak-e? itélje meg akárki, annál inkább ha már magyar nélkül lévén csak ugy mint némettel nincsen confoederatiója a fényes portának, tartozik tehát nekünk succurálni frigyesinek a fényes porta, nem frigyesi ellen.

Erdélyre is zürzavar-inditással, avagy nem a német Ferdinánd külde ottan-ottan hadakat, kinek is mindezekhez képest mostán portán lévő Cseszergáll*) nevü követjének, hogy lehet hitele? Mely követ is minden bizonynyal a pápa provinciájából való ember. Mióta a világ fennáll soha ennyi öszveállott keresztyénség a mahometánusokkal való barátkozásra öszve sem állott s fel sem tött.

A német királynak mind lovas, mind gyalog hadai jövedelmének nagyobb része, öreg és apró lövő szerszámi, por és golyóbisi, egy szóval a török ellen minden apparatusi, ezekből az öszveállott, s hatalmas császár jóakaróivá lett hét országokból telik vala ki,

*) Benkőnél „Cseszergál."

már hogy tőle mind ezek elszakadtanak, s hatalmas császár barátivá lettek, a német király azt is alig tudja, mit csinál. Ha azért a fényes porta a megirt hét országoknak mostani magokajánlását jó móddal admittálja, ezek a dolgok nagy jókra mutatnak.

Csaknem a lelkeket adják ki a németek a fényes portának, ugy izzadoznak tüzes szinnel*) s mérges szivvel e barátkozásunkat bontogatni s a fényes portával be nem vétetni akarván, melyben itt, ugy mint hogy már porta baráti munkálódnak, s amott pedig aperto Marte vesztegetik, s ostromolják hatalmas császár frigyesit, de mind ezekben is az a csudám, hogy sem a magunk barátságát, sem a német hostilitását ennyi időtől fogva a fényes portával meg nem tudjuk értetni. E dolog iránt a magyar király Bethlen Gábor is irt vagy két czikkelykét tulajdon kezével, mely is megfordittatván, megértheti a fényes porta.

Mindezekre azért akármint kelljen lenni a dolognak, nagy reménységgel várjuk az végválaszt, mert az idő rövid, s ideje már az kegyelmes resolutiónak, a mi annyi ideig itt mulatásunkból félő a megirt országok valami alienumot ne imaginálljanak; nékünk a tetszik, hogy ennyi országok magaajánlása ne rejiciáltassék, és ellenségei ellen megsegittessék, mely nagy jót szül, s nincs is a békesség ellen, mert a segitség azért kivántatik, hogy a békesség fel ne bemoljon.

Vagynak oly susurránsok is, kik a magyarokat kétszinüeknek, s állhatatlanoknak nevezik, de az ilyen subordinátusok a nagy dolgokhoz semmit sem tudnak, uroknak sem kivánnak jót, vajjon a magyarok azért-e

*) Benkőnél „mézes szinnel."

kétszinüek, hogy a porta confoederátusit szaporitják? A német király azért-e egy szinü, hogy azokat fogyatkoztatni igyekszik s mesterkedik s a portának is bizony csak azért instál. Nem azért fáradoz az magyar abban, hogy a portának ennyi országot barátivá tehessen, hogy efféle fülbesugóktól két szinüeknek keresztelteassenek. Mióta a török által lépett a tengeren, vajjon s melyik nemzet succurrált bátorságosan *) a törőknek annyit mint a magyar?

Hogy elöltegyük, mikor a boldogult szultán Szulimán vitéz császár a mohácsi harczra méne, hetvenezer magyar Erdélyből azért nem egyezee meg a budai királylyal Lajos királylyal, a török tabort is nem azért üte-e meg hátul, hogy jóakarója s barátja vala akkori hatalmas császárnak, mely jóakaratnak praestálásáért azon hatalmas császár is a budai királyságot conferálván, és sok török hadat adjungálván János király mellé, apprehendáltatta Budát.

Azután János király meghalván, kis fiacskája maradott vala, eljöve a német, és Budát reá szállá, ez aránt a panasz postán méne a hatalmas császárhoz, mert nem adták vala fel Budát a németnek, s 28-ad napra nagy segitséggel compareála személye szerint Buda segitségére a hatalmas szultán Szulimán császár. Hová minekelőtte személye szerént maga a császár el érkezett volna, a magyarok egy része török haddal a németet megvervén, a magyarok adák azon Budát hatalmas császárnak.

Buda, Esztergom, Székes-Fejérvár, Sziget, Kanizsa, Koppán, Pécs, és több ezek körül lévő várak és kastélyok mind magyar kéznél valának akkor,

*) Benkőnél „barátságosan.“

mikor fennemlitett szultán Szulimán Bécs alá ment vala, és akkor ott vagy száz várak és kastélyok, azokban lévő magyarokkal maradván háta mögé hatalmas császárnak, avagy nem ők adtanak-e útat*) a Bécsre menésre, sőt mikor onnan visszajöve is, nemhogy valahól reájok ütöttek volna, vagy utjokat megállották volna, sőt nagy emberségesen sok helyeken kalauzkodván a magyarok a töröknek éléssel mentenek elejekben, holott a téli hidegnek keménysége miatt, mind sátorokat és lövő szerszámokat Bécs alatt hagyván, csak igen könnyü szerrel jöttek vala vissza, mindazáltal a magyarok nemhogy csak egy lovászbéli kárt is tettek volna, de sőt nagy jóakarattal késérék ad tutiora a törököt, és a mig magok földökön általbocsáták, nemcsak késérék mindenütt, de sőt a magyarok magok váraikat megnyitogatván elégséges éléssel gazdálkodtak a töröknek.

Erdély is maga jóakaratja szerént hódola be, a király fiát szultán Szulimán császár ölébe vevén fiának fogadta, és a míg Budáról Pestre által költöztette s késértette az egész török táborral, a Dunának Pest felől való részéig udvart állata néki, és onnét is menynyi hadakkal s minemü becsülettel és tisztességgel kisérteté egész Erdélyig.

Mikor szultán Murád idejében is, a német ellen való hadakozása vala a töröknek, akkor is megkinálták vala magokat az erdélyi magyarok, hogy mint szintén a nagy hirü szultán Szulimán császár idejében is ismét készek a szolgálatra, de nyavalyás Szinán basa contemnálván a magokat kinálókat, többire erővel csinálá akkor a magyarokat rebellisekké.

*) Pekrynél tévedésből ez egy szó kimaradt. A többi példányokban benn van.

Azután következett hadakozásokban ugyancsak egy jó magyar kele ki Bocskai István király, mennyi és minemü hasznos dolgokban szolgált a török nemzetnek világos. Mely szolgálatáért szultán Ahmed császár, az akkori fővezértől Mehemed pasától köves koronát, egynehány rendbeli béllett kaftánokat, köves szerszámmal felöltöztetett lovakat, köves kardot és medállyos tollát, s egyéb feltisztelő kegyelmességgel terhes*) ajándékokat küldött Bocskai Istvánnak.

Sigmond fejedelem idejében is segitség kivántatván Erdélynek, az anadoliai Noé pasának minden vezérségéhez tartozó hadakkal, a ciliciai hadakkal, a tömösvári Iszmael pasát, az egri pasát, Begtes pasát, egy falka tatár hadakkal külde segitségére, ezenkivül is pénzzel is segitette a porta Erdélyt, mert egyszer 50 ezer, máskor 30 ezer, harmadszor 25 ezer aranyat küldött subléválván, sőt volt olykor, hogy az egész europai hadakkal is succuráltak hatalmas császárok a magyaroknak.

Most Istennek hála pénz teljességgel nem kell, had sem annyi mint azokban az időkben, a szolgálat penig most könnyebb, de sokkal hasznosabb, mert valami régen a magyar koronához volt, a most mind melléje áll hatalmas császárnak, és itéletig való barátságot akarunk tartani ez kezdéssel, kikből állott eddig a németnek minden ereje és tehetsége. Ugyanis a mig a magyarok hatalmas császárral öszve nem állának, s vajjon a némettel vala-e confoederatio?

Lippát ennyi körülötte lévő várakkal és kastélyokkal, portusokkal, reménteni**) sok falukkal nem

*) „Az az jokat nyomó s erő" Benkő jegyzete.

**) Benkönél „reménytelenj," más példányban: teménteni.

régen a töröknek, avagy nem a magyarok adák-e? Közelebb most is Vácz várát portusával együtt a magyar nemzet annuentiájából apprehendálá a török nemzet. Ilyen nevezetes és hasznos szolgálati annyik a magyaroknak a török nemzethez, hogy meg nem számlálhatni, ellenben a német és egyéb keresztyén nemzetek, hostilitásnál egyéb mi jóval voltak a mahumetánosoknak nem tudjuk.

Ha a magyar nemzet a töröknek jóakarója nem lett volna, ugyan is szultán Szulimán idejétől fogva a mint praemittálók, mind egyben, mind másban annyira nem succurráltak volna, melyre nézve legnevezetesebben szultán Ahmed császár ezt cselekedte vala, hogy Esztergomot megvévén a némettől, Mehemed pasa fővezérsegben Uzun efendi nevü cancelláriusától olyan áthnámét küldött vala a magyaroknak, hogy valamikor kivántatik, a magyarokat mind német, s mind egyébféle keresztyén ellenségei ellen mind pénzzel, s mind haddal, s külömben is valamint lehet, s kivántatik megsegíti minden bizonynyal.

Ezt is akarjuk jelenteni a fényes portának, hogy valamikor a német hadakozik akárkivel is, és aztán békélleniek kelletik is, az a ki császár mindenkor hágy valami titkos cautélát az ő athnáméjában, mely lehetetlenség hogy admittáltassék s annál inkább ratificáltassék, melyet is csak maga tud. Ez arra való, hogy ha inter tractandam pacem valami non putaramos jó alkalmatosság kinálná magát, az alatt is dolgához láthasson, mert az oda felirt mód szerént conditionatus lévén arra császársága szerint, hogy teljes életében hadakozó ellensége lészen a töröknek, igy ha kénytelenittetik is néha békességet csinálni, de hogy

emlitett conditiójának megfelelhessen, mindenkor rést hágy békességén.

Mikor Murád pasával is békéllék, csak Bocskai miatt kényteleniteték cselekedni, mert látá hogy az egész Magyarország kiesik kezéből, s ugy ada ő is athnámét a portának, de ebben ez vala az első punctum, hogy hatalmas császár ötet nevezze apjának, mely punctum nem admittáltaték, hanem mufti effendi által arra jeles válasz adaték. 14-ik punctum ez vala, hogy mikor fökövetjek mégyen bé a portára, valamit hatalmas császártól fog kivánni, megengedtessék s megadassék, mely kivánság specialiter ez vala, hogy Eger, Esztergom, Kanizsa visszaadassék, melyek nem adatának, tudta is hogy nem adatnak, ezen a résen cselekedteté aztán a fenn előszámlált exorbitantiákat, melyekről kérdés lévén, azt szokták ők felelni, hogy a mi propositióink ezek s ezek voltanak, egyike meg nem tartatván, a többi is fel bomolott. Ezekből sokat tanulhat az akaró s a tanulható.

Mindezekből a régi formákból minden dolgokat általláthat hatalmasságod, melyeket jól meg pensitálván, alázatosan instálunk adjon jó választ, mehessünk vissza országinkba.

Translatum 22. July ao 1029 a Mahomede.*)

Ez a translatió az akkori fővezér Aly pasa udvarában az egész vezérek, mufti, azsiai és europai itélőmesterek, gyalog generalis és kapitányok, és minden látott s hallott öreg emberek előtt, kik is mindenfelől impositive messzünnen is oda gyüjtettek vala, elolvastaték, holott sokféle consultátió után a magyarok barátsága a németekénél jobbnak itéltetvén a postulátu-

*) T. i. 1619 dec. 30-án.

mok szerént, a voltaképen való és leendő segitség aránt, a megirt követeknek császár irása adaték.

*Mayyar, Cseh és több adhaerens országok principálisi, mi formában újjitnak athnámét hatalmas császárral, annak ilyen 25 punctumi vagynak. Actum Aug. ao 1030 a Mahomede.***)

1. A feljebb való időben boldogúlt néhai szultán Ahmed császárral, a magyar birodalomnak 20 esztendeig való s tartó békessége köttetett vala, s az szerént mind két féltöl, mind két félnek hütlevelek is adattak vala; most ismét ujabban mind a magyarokkal s mind azokkal öszveállott, s kötést tett országoknak királyival, fejedelmivel, principálisival s nagy rendeivel való egyező értelemmel olyan békesség köttessék, mely nemcsak e mostani ember-láb-nyomig tartson, s ne is csak magunk gyermekink és feleségink életeknyi idővel terminálttassék, valamig a világ fennáll, hanem per omnia saecula megtartassék, addig t. i. valameddig valamelyik fél szemlátomást fel nem bontja.

2- Ez békességben comprehendáltatott keresztyénség közül, legelsőben is a felséges Bethlen Gábro királylyal együtt intricáltatnak a nemes magyarok, tót és horvát nemzetek, — országokal együtt, és azokban lakos mindenféle népek kicsinytől fogva nagyig. Hasonlóképen a nemes Csehországot is mostani felséges királyával Fridericussal, hozzá hallgató országokkal, alsó-felső Austriával, Morva, Slesia, alsófelső Lusátiával, és mind ezekben lakos mindenféle

*) Az-az 1620 nov. 26 án. Benkőnél s a latinban „circa finem Aug." — tehát dec. 15—25.

népekkel, nemzetségekkel, fejedelmekkel, herczegekkel, urakkal, kapitányokkal, nemesekkel, várakkal, városokkal, és azokban lakó mindenféle népekkel modo praedeclarato, ezen békességben inseráljuk, intricáljuk.

3. Hogy e mostani békességünk mind mostani hatalmas császárral, s mind utána leendő hatalmas császárokkal fundamentomosabban lehessen, a megnevezett országokkal együtt Pozsonyban a mely ligát csináltunk, tehát azokat hatalmas császár minden punctumiban hagyja helyben, s azoknak annuáljon.

4. Hatalmas császárnak Ferdinánddal mint magyar királylyal úgy volt békessége; már most Magyarország más királyt választott magának. Melyhez képest instálunk azon hatalmas császárnak, tovább Ferdinándot magyar királynak ne agnoscálja, se magyar dolgok eránt magával, vagy a római pápával, avagy egyéb hozzájok tartozó nagy rendeivel ne conferáljon. Valamint magunkkal, ugy azokkal is, valakik még azután is e békességben incorporálandók, a jó szomszédságra nézve hatalmas császár e békességet méltóztassék vigore megtartatni.

5. Ha kik az europai keresztyén királyok közűl Ferdinánd kedviért e békességet bontogatható dologban hatalmas császárhoz folyamodnék, az ilyen királylyal ha frigyes, hatalmas császár azt megtarthatja, csakhogy az olyanoknak kedvekért e mi velünk való békességet meg ne sértse, hanem megbecsüljc, és megoltalmazza. Valakik még többen is e mi békességünkben magokat ingerálni akarnák, mi is acceptáljuk, hatalmas császárok is mind most, mind jövendőben acceptálni conditiónátusok legyenek.

6, Az sitvei torokban lett békesség is punctatim helyben maradjon, mert azt nemcsak a német részéről való emberekkel, hanem a magyarok közül is derék urakkal, s azoknak jelenlétekben csinálta vala boldogúlt néhai szultán Ahmed császár, mely eránt ís mind két részről adatott athnámék extálnak, az a békesség a magyarokkal s Magyarországgal 20 esztendeig terminálatott vala, mely is még nem expirálván durál, s derekasabban azon a békességen is akarja Magyarország e mostani perennális confoederatiojat fundálni.

7. E szent békességnek bontogatására enczenbencz dolog ne lehessen ok, akármely részről is excurrálván holmi indepedens latrok kóborlók, az ilyeneknek út-állásokkal, csetépatéjokkal akár melyik félnek legyen is káros, e békesség nem bontogatódik semmiképen. Mert az emlitett sitvei békességnek ötödik punctumi szerént efféle particuláris, excursiók mia a közönséges békesség nem impediálódik, ugy tétetett fel, continuálása pedig az olyan különös latorságnak interdicáltatott volt is, ilyen declaratióval, hogy ha kik contumacia ducti ugyan csak gyakorolnák a megtiltott gonoszt, tehát akármelyik részről comperiáltassék is a békesség ellen impingált lator, megfogattassék, tömlöczre vettessék, és felnyomoztatván hova való, az oda való tisztnek adjanak hírt felőle, és a dolog törvény szerént meglátodván, érdeme szerént büntettessék a lator, akár pedig a damnificátusnak refundáltassék. A végekben, mind két részről az útakat őrizzék, rablóknak, asszony s gyermek ragadozóknak, s egyéb efféle csavargó latroknak, martalékoknak senki kalauzkodni ne merészeljen, ha kik impingálnak, halállal büntettesenek, az elraboltattak pedig és adripiált bonumok restituáltassanak.

8. Vár s város alá kicsapni, annál inkább adpraehendálása aránt fenyegetődzeni semmiképen meg nem engedtetik, egy szóval semmi fraussal effélében egyik fél se éljen. A rabok, asszony s gyermek ragadozók egyik féltől is sohol se recipiáltassanak, mint olyan publice pacis perturbatores.

9 Se férfi, se nöstény személy, egyik féltől is se ne raboltassék, se el ne adattassék, sőt jó ratio nélkül csak ne is detineáltassék, kik ha ilyen tilalmas úton abálienáltattak, valahol találtatnak, akár várban, akár egyéb helyeken, minden sancz és fizetés nélkül restituáltassanak, szabaduljanak, jó securitással kisértessenek az pacien felek*) az ő helyekre, a patratumban comperiáltattak pedig modo praedaclarato severe megbüntettessenek.

10. Hatalmas császár részéről a budai vezérnek, akár ki légyen az, oly plena authoritás adassék, hogy a több végbeli pasák és vezérek tőle függjenek. Hasonlóképen a keresztyénség részéről is Budához nem messze az érsekujvári generalis kapitánynak, a tót- és horvátországi bánnak, a duna két meljéki több generalis kapitányoknak is olyan pleniponentiájok légyen, hogy ha valamelyik részről, vagy mind a kettőről is békesség ellen való valami occurálna, egymást értvén, mennél jobban lehet sopiálják a dolgot, ha pedig oly meritalis, nehéz vagy homályos dolog, vagy controversia intervéniálna, mely a megnevezett plenipotentiariusoknak ventilálások által el nem igazodhatnék, hatalmas császár, és magyar király requiráltassanak felőle.

---

*) Igy Benkőnél. Sárosynál „Kiértetvén a patiens."

11. Mostani követek a portán, dolgokat végezvén és hazájokban érkezvén, hatalmas császár is, mind a magyar, mind a cseh királyhoz, s mind pedig ehhez tartozó több országok fejedelméhez, a jó szomszédságnak megbecsüléséért, a maga ő hatalmassága császár becsületihez illendő ajándékokkal nevezetes és tekintetes követjeit küldje.

12. Hatalmas császárral a szent békesség concludáltatván, hogy ezt örökösen láttassék mind két fél birodalmában szentül megtartatni, ottan mindjárt mind a megnevezett királyok külön-külön, mind a hozzájok tartozó s vélek megegyezett országok, noha nem specificáltatik, hogy quid, quale, quantum, de azért császári ajándékokkal, s oda illendőkkel követjeket küldjék a fényes portára hatalmas császárhoz, s hatalmas császár is azokhoz, és az a dolog minden esztendőben egyszer mind két részről iteráltassék és követtessék.

13. Ha e szent békességen, vagy ezek eránt két részről adandó hütleveleken kivül is, vagy jó, vagy rosz, valami oly dolog occurrrálna, a mely eránt hatalmas császárnak requiráltatni kelletnék, szabados légyen, ne is objiciáltassék az, hogy az olyan dolog nem forgott emlékezetben az eránt való athnámékban.

14. Filek, Somoskő, Hollókő, Hajnácskő, Kékkő, Divin, Szécsén, Gyarmat, Palánk, Nográd és Deregély nevü várak és kastélyok, hozzájok tartozó falukkal együtt való adózás alól felszabadultak, azon helyek ezután a töröknek nem adóznak, és mivel de praesenti azokat mi manuteneáljuk, semminémü törököknek azokhoz praetensiója nem marad, azok akárhol légyenek is, mivel azokat a sitvei békesség is, mind a hódolástól, s mind egyéb szedő-vedőtöl immuni-

tálta. Hasonlóképen a mely faluk Egerhez is, annak megvételétől fogva hódoltanak, adóztanak, azok ezután is örökké abba hagyatnak, de azonkivül többeknek béhódoltatásától eltiltatnak mind az egriek s mind mások.

15. A mely hatvan faluk közel lévén Esztergomhoz, miképen adóztanak, azt az arra destináltatott két fél administrátori valamint intézték 's adózásokat limitálták volt, ez is abban hagyatik, de az szolgálatra azok se erőltessenek az akkori qualificatió szerént, a mely hatvanezer oszporán*) ugyan ezen falukból az magyarországi tárházban administráltatni szokott, az is hogy continuálódjék ex consensu ambarum partium in vigore hagyatott.

16. A magyarországi adózó faluk és városok két karban vagynak, egyik rendbéliek azok, kik mind adóznak s mind szolgálnak, más rendbeliek azok, kik csak adóznak, azért mert messze vagynak. Hogy e két forma végre a szegénységet el ne fogyassa s pusztitsa, nekünk ugy tetszik, hogy a mely faluk hódolás alatt vagynak, de a keresztyének várainak hátok megé, benn a keresztyénség felöl vagynak, tehát az olyanok csak adózzanak s ne szolgáljanak. Hasonlóképen a mely hódoló faluk a török várakon belül, Törökország felöl vagynak, azok is a keresztyéneknek csak adót adjanak, szolgálatra ne menjenek, az ilyen városok és faluk nevek szerént regestráltassanak, hogy melyik s mennyit, melyek eránt kettő legyen a regestrum, egyik a keresztyének kezénél, másik a töröknél conserváltassék. Az adózó s nem szolgáló városok, faluk, külön regestrumban légyenek, kiknek utána

*) Benkő példánya „oszpura."

oda tétessék, hogy ezek csak adózók, nem szolgálók. Hasonlóképen a kik mind adózók s mind szolgálók, azok is külön irattassanak, és azoknak is alájok irattassék qualitások, mely forma is mind két félnek megadassék, mind két fél magát ahoz tartván, az ellen a megmagyarázott qualitással lévő faluk és városok többel egyébbel semmi úton módon ne aggraváltassanak, hanem csak azt contribuálják, a mit s menynyit de facto szoktanak adni. A declarált falukon s városokon kivül több faluknak, városoknak hódoltatások ezen békességgel interdicáltatik mind két részről. A főtisztek arra igen reá vigyázzanak, hogy az adózó helyeknek adójokat semmi szín és praetextus alatt se neveljek, se többitsék, affélében munkálkodóknak resistáljanak. Van ilyen dolog is néha, hogy némely possessores ambarum partium adajokért a szegénységtől, ki élést kiván, s ki holmi épületre való fát, melyeknek is midőn kelletik lenni, minthogy a szegénység affélét nem a maga szükségére s nem is eladni, hanem ex imposito viszi, vontatja, tehát sohol is a modo in posterum efféle szegénységtől, szekerektől vámot s harminczadot exigálni meg ne engedtessék.

17. A hódoló falukban most is lakó, s ezután is lakozandó nemesség se adóval, se dézmával ne tartozzék, s affélékre ne is erőltessék, hanem immunisok legyenek, melyek a sitvei békességben is ezen formában hagyattak. A nemességnek malmokból és marhájokból semmi ne exigáltassék, ha az ilyen nemesség a török részről e pacificatió ellen infestáltatnék, semmiképen a török főtiszt, a ki effélékre destinátus, meg ne engedje, igy szoros disciplinában tartván a refractariuskodókat.

18. Ezután se szpaiák, se szubasák, ispán rendü

és egyébféle törökök a falukra ki ne járjanak, se sokan, se kevesen, contributiójokat a falubírák magok vigyék be, s assignálják szpáiájoknak, melyet ha a falusbírák elmulatnának, háromszor megintessenek, hogy a mivel tartoznak, az ő idejében adják be, ha igy is elmulatnák s nem praestálnák, tehát a generalis főtisztek requiráltassanak felőle, kik is severe imponálják, hogy szpáiájoknak rend szerént a mivel tartoznak adják be, és ha mindezek után is vakmerőségre vetnék magokat a tributáriusok, in tali casu az olyan helyekre a pasák és bégek ki küldhetnek, és a bírákat nyokon kötve be vitethetik, s erővel is a mivel tartoznak, megvehetik, de a szegénységet se rabolják, se kinozzák.

19. Lehetetlenség mind két részről, hogy independens ne találtassék, kik ha nem sokban is, avagy csak kevésben ne excedáljanak, ha mikor azért afféle excessus hallatnék, annak felczirkálására négy holnap adassék, és a hol s kin sül a patratum, törvény szerént büntettessék.

20. A végekben elpusztult falukat és városokat épiteni mind két félnek megengedtetik, lakosokat szállitván reájok ilyen qualificatióval, hogy afféle épülendő faluk és városok, ha olyan helyen lesznek, kiknek mind két felé adózniok kelletik, ezeránt egyik fél is ne contrariuskodjék, mert másutt is a közhelyen, mind két részhez közel lévén a faluk és városok, kétfelé való adózással maradhatnak meg, azért az ilyenek is az olyanok szerént légyenek.

21. Erdélyországa hatalmas császár régi adófizetője, az is az ő régi törvénye, privilégiuma, és libera electiója szerént szokott magának fejedelmet választani, a fényes porta is botot, zászlót, és egyéb kánon

szerént való requisitumokat kiszolgáltani s azzal együtt confirmálni szokta. Mely ország is nekünk mind szomszédunk s mind egy vallású nemzetünk s atyánkfia lévén, hatalmas császárnak alázatosan instálunk mellettek, hogy a néhai boldogult szultán Szulimán vitéz császártól nekik adatott athnámé szerint, minthogy a sok hadakozással országok igen elromlott, annuatim tizezer aranynyal való adózások légyen elég, ne kellessék tovább terheltetniek, hatalmas császár kegyelmességéből engedtessék annyira; a fejedelemválasztás is régi libera electiójok szerént tartassék meg nálok, magok közül hazafiát választván, határokban a mostani mód szerént, és minden privilegiumokban s törvényekhen méltóztassék a fényes porta őket confirmálni.

22. Ha a törökországi kereskedők közül, akár török, akár keresztyén légyen az, e confoederátióban incorporáltatott valamelyik országra akarna kereskedésnek alkalmatosságával általjárni, tehát az olyan kereskedő, a mely véghelyen általkél, az oda való pasától, bégtől, harminczadostól testimoniálist extraháljanak, és azt ott a hol a keresztyének közé elsőben érkeznek a várbeli főtisztnek és harminczadosnak exhibeálják, és ugyan ott azoktól is ujabb testimoniálist vegyenek, melyek is mind pecsétesek legyenek, hogy ha hol járnak kelnek producálhassák, producálván ott is ujabb pecsétet nyomjanak igazságok levelére, de a pecsétért ezen békességben benne lévő országokban sehol is semmit ne vegyenek, se főtisztek, se kapitányok, se harminczadosok. Félelmes helyeken pedig a végbeli tisztek az ilyenek mellé elégséges kisérőket adjanak, mindenütt jó securitással kisértessék őket, ugy hogy se személyekben sohol ne bántas-

sanak, se kárt ne valljanak, régi kánon szerént való vámjokat, s harminczadjokat megadván, többel semmivel se aggraváltassanak.

23. Hasonlóképen ha e confoederatus keresztyének közül is, vagy árúval vagy készpénzzel akarna valaki Törökországra általmenni, tehát az olyan is a magyar király testimoniálisával, vagy bizonyos jelével járjon, a nélkül a kik járnak, megtartoztassanak, a kereskedők pedig a keresztyén birodalomban a magyar király számára három-három pénzzel azt exigálják, két-két pénzzel tartozzanak minden kantárnyi tehertől. Ha ki keresztyén országi kereskedők közül Törökországban meghalna, a portán lévő magyar kapitiha az olyannak minden javait vegye kezéhez, s laistrom szerént adja vagy küldje kezéhez a meghaltnak igaz praetendens successorinak; az ilyen meghólt keresztyén javaihoz pedig semmi úton módon hatalmas császár részére a tisztek, se ország komornyikjai, se harminczadosok belé ne kapjanak.

A keresztyén kereskedők annak idejében s helyében, a szokás szerént vámjokat, harminczadjokat igazán megadván, semmivel többel ne impediáltassanak, ha mi praetensio lehetne a Törökországban meghólt keresztyén kereskedőhöz, vagy javaihoz, tehát négyezer oszporáig a külső tisztek is decidálhatják az olyan causát, excédálván pedig a praetensio a négyezer oszporát, az ország itélőmestere eleiben menjen, holott is adhibeáltatvan a magyar király kapitihája, annak praesentiájában igazodjék a dolog igaz törvény szerént.

24. Ez szent békesség hatalmas császárral roboráltatván, ha mikor már ezután az magyar és cseh királyoktól, vagy e confoederatióban való országoktól

hatalmas császár fényes portájára, vagy valamelyik végbeli főtiszteihez követeknek, vagy posta-követeknek, vagy postáknak kellene járniok, hatalmas császár is hasonlóképen, vagy vezéri, vagy bégjei, vagy egyéb főtisztei, vagy a magyar királyhoz, vagy cseh királyhoz, vagy a több ide incorporáltatott confoederátusokhoz fő- és vicetiszteket és követjeket, vagy postájokat küldöznek, mind két fél, mindenütt nagy becsülettel acceptálja, s acceptáltassa, utazásokban költségeket mindenütt kiszolgáltatván mindenik fél az ő birodalmában, és a hol félelmesek a helyek, illendő és elegendő kísérőket adjanak, melyek sehol ne késleltessék, hanem jó securitással kisértessenek mind addig, a meddig expeditusok követségekkel és levelekkel.

25. A keresztyéneknek mindenütt templomok, klastromok, ispotályok és parochiális minden helyek eximáltattatnak, annál inkább magok az ecclesiástica personák minden contributiók és exactiók alól, teljességgel immunitáltatván.

Bethlen Gábor dolgainak vége.

Ferdinándus II. Dei gratia elect. Romanorum imperator, semper August. Germaniae, Hung, Bohemiae, etc. Rex etc.

Második Ferdinánd császár, Ludovicus Pukhán által hütlevelet küldvén a portára, a mellett a török császárnak, igy ir:

Az hatalmas szultán Murád khánnak, ázsiai és

europai országoknak császárának, nékünk felségesen becsülendő barátunknak jó egészséget és mindenekben kinyilt szerencsét.

Hatalmas császár felségesen becsülendő barátunk s szomszédunk. Értettük eléggé, hogy a mely békességet arra exmittált nagy plenipotentiárusink a szőni mezőn concludálván, mi a mi részünkről ratificáltuk, hatalmasságod is approbálta. Mivel azért szükségesnek ítéltük elkövetni azokat az útakat melyek ide valók, hogy hatalmasságodat azoknak megértésekben sok szóval ne fáraszszuk s már a concludált dolgok is complementumokat hamarább elérhessék szerencsésen, e végre tetszett sietö követünket alsó-felső Austriának komornyikját, alsó-austriai birodalmunknak tanácsosát, a válogatott fejedelmek közül való kedves, és meghitt Ludovicus Pukhánt, Akfestaini és Ispicsi liber bárót, Tyerskteini örökös urat méltóságos fökövetünket, a közöttünk való dolgoknak igazságos megerősitésére kegyelmed fényes portájára küldenünk, ki is köszönetünknek és szolgálatunknak ajánlása után bő declarátióval perorálhassa mind azokat, melyek a két szomszédságnak épületire, minden scrupulusoknak elháritására, a békesség punctuminak sérelem nélkül való megtartattatásokra valók, azon szőni mezőn concludált békességnek punctumi szerént, mely obligátoriánkat ezen emberünktől megküldöttük. Melyet midőn praesentál kegyelmednek szeretettel kivánjuk kegyelmedtől, valamiket részünkről aperiálni kiván, minden jó admissióval adjon hitelt kegyelmed relátiójának egészen. Ezek után kegyelmednek szerencsét, és birodalmában széles terjedést kivánunk. Költ Bécsben 15. Aug. ao 1628.

Katharina fejedelemasszony levele, melyet küldött a portára kájmekám Recseb pasa nevü fövezérnek.

Fényes elméjü, hatalmasságos vezér, Isten nagyságodat hatalmas császár szerencséjére és szolgálatjára sokáig éltesse jó egészségben.

Nagyságod minap érkezett méltóságos parancsolatját s levelét illendő becsülettel vettük, mit irjon nagyságod, hogy hallott légyen, t. i. holmi illetlen dolgokat a jövő járó végbeliektől, a nagyságod irásából voltképen megértettük, intését nagyságodnak becsülettel köszönöm, kérem is Istent nagyságodat áldja meg érette. Mi alig tudjuk búsuljunk-e, csudálkozzunk-e rajta, ki s hogy mert nagyságod előtt olyat mondani, hogy mi hatalmas császártól elfordulnánk s másféle hajlanánk, ő hatalmassága gonosz akaróinak tanácsokon járván. Az ilyen vádat ki koholhatja, mi elménkkel fel sem érjük, magunkat is mivel mentsük alig tudjuk. Híjjuk a nagy Istent s e világot bizonyságra, hogy mi nékünk afféle rosz dologban sem hírünk, sem tanácsunk; mind néhai boldogult uram Bethlen Gábor király idejében, s mind azután, mind hatalmas császár mennyi nevezetes kegyelmességét közlötte velünk, s mind nagyságod mindenikönknek dolgai eránt minémü propensióval volt légyen mi szükség számlálni? Ha azért mi azoknak hálájokat el akarnók is felejteni, de eszünkben juttatja az Isten, azt találtatván meg velünk a mit keresünk.

Tovább pedig, hiszem az erdélyi három nemzet is az én installáltatásomkor olyan szoros punctumokkal conditiózott minket meg, hogy a mig élünk hatalmas császár mellől nemcsak el nem állunk, sőt annak

csak árnyékát intézhető álmodozást sem mutatunk Mindezek ellen micsoda észszel impingálhatnánk csak elmével is? hiszem tudjuk mi azt, hogy Erdély is csak addig köteles mi hozzánk, a mig mi is conditióinkat megtartjuk, hát hogy engedetlenkednénk a porta ellen magunk gonoszával? Hogy is adathatik hitel ilyen nyilván való susurrántiáknak.

Távoztassa Isten azt mi tőlünk, hogy mi mind hatalmas császárunk kegyelmességét, mind nagyságod eleitől fogván való jó propensiójat, atyai indulatját elfelejetve, a fényes portához lábbal rugjunk, holott mind hatalmas császárunk sok kegyelmességét, s mind nagyságod atyai succursusit ha akarnók is, alig tudjuk számlálni, azért mégis ezekkel ellenkezve, hogy hogy cselekedhetnők azt, hogy nagyságod atyai idulatját meg nem becsülve, magunkat nagyságod előtt csak kétségben hozható árnyékkal is megjegyeznők?

Tudjuk mi is, hogy valamig Erdély eleitől fogva hatalmas császár köntöséhez ragaszkodott, s ő hatalmasságok protectiójok alatt volt, nyúgott, de mikor fejedelmi hitegetéseknek engedtek, s a porta ellan rugódoztak mint jártak, ám látszanak jelei. Hiszszük Istent, hogy a mi életünkben mi aránt unk sem hatalmas császárunk, sem nagyságod olyan gonoszokat importálható okokat nem fog tapasztalni, mert mi előttünk az elmúltak: példák.

Minekokáért méltóságos uram kérjük nagyságodat, mindezeket méltóságos szemei eleiben vévén, pensitálja atyai indulatjával s többé a fényes portához tartozó hüségünket ne hozza kétségben. Ha valamely idegenünk az nagyságodnak s hatalmas császárunknak súgná búgná, ne légyen hitele, mert mi is mig élünk az egy igaznál, jónál egyebet nem akarnánk cselekedni,

s mások tanácsán sem járunk a végre, hogy hatalmas császárunk ellen vétsünk, s annál inkább, hogy ő hatalmassága köntösétől elszakadjunk.

Igaz, hogy az urat Csáki Istvánt kívül Erdélyen egy várunkban kapitánynyá tettük volt, de ottan mindjárt gubernátorunkat s tanácsinkat consulálván felőle, jobbnak itéltük, hogy priváljuk s priváltuk is. Valami ezután is a fényes porta akaratjával egyező, Erdélynek hasznos, tanács-híveink tetszésekből azt, és nem egyebet cselekszünk.

A mint ennekelőtte is irtuk vala, Istennek hélá, most az ország a régi jó rend, mód szerént vagyon csendességben. Minekokáért iterato is mint jó atyánkat kérjük nagyságodat bizodalmasan arántunk, nagyságodért Istent imádó jóakarója eránt, aliénumot ne imagyináljon, és az eddig concipiált scrupulusokat is méltóságos elméjéből kivetvén, hatalmas császárunkat is ő hatalmasságához való igaz obsequiumunk eránt, méltóztassék hozzánk reficiálni, mert mindenek, a miket eddig felőlünk súgtak, nem egyebek, hanem csak azon merő valóság nélkül való vádak voltak. Mi valamig élünk, a mint feljebb is irók, soha hatalmas császárhoz tartozó hűségünkön rést nem ejtünk. Minden itt való dolgokat Zöllfikár aga barátunk tud, tőle nagyságod megérthet mindeneket, ki is nem sokára a szokott adóval, ha Isten engedi beérkezik a fényes portára. Ezekután Isten nagyságodat éltesse. Költ Gyula Fejérváratt 12. Aug. 1630 Nagyságod jóakarója: erdélyi fejedelem

Katharina.

Gustavus Adolphus, Dei gratia Svecorum Gotthorum et Vandalorum Rex, Magnus Princeps Finlandiae Dux Esthoniae, Chareliaeque ne:: non Ingriae Dominus.

Illustrissime Princeps, Nobis Benevole! Cum ad nos esset delatum Illustrissimam Principem, consangvineam et Sororem nostram charissimam Dominam Catharinam principis quondam Transilvaniae relictam viduam, Marchionissam Brandenburgensem, Regimine Principatus abdicatam, neque nobis constaret, quibus de caussis remota esset, visum nobis est, ablegare istud nobilem, nobisque sincere fidelem consiliarium nostrum servitiorum*) Paulum Strasburg statum et conditionem illustrissimae sororis nostrae cognoscendi et qua ratione possit eam juvandi causa; cum vero nobis constet pricipatum istum in potestate Fulgidae Portae esse, ut eius arbitrio stare, atque agere debeat, injunximus dicto ablegato nostro, ut ad fulgidam portam iret, et quantum permittunt rationes ejus, daret operam, ut sororis nostrae haberetur justa ratio. Ea autem est illustrtiatis vestraae authoritas et eminentia, ut possit opera sua sustinere collapsas ejus res. Ideoque illustritatem vestram summopere rogamas, ut quantum fieri poterit sine praejudicio status otthomannici, id tribuat amicitiae nostrae, ut soror nostra sentiat se ex hac nostra intercessione solatium emolumentumque accepisse. Interim si quae praeterea inciderint, ex usu et re communi, uti nunc sunt tempora satis pericolusa, et consiliis communium hostium turbata, quae vel adtulerit ablegatus noster, vel illustratis vestrae putaverit nobis communicanda, tuto illa able-

*) Toll hiba „secretiorem" helyett.

gato nostro commiserit, sicuti et illi injunximus, ut quae faciunt ad firmandam amicitiam nostram cum fulgida porta, et redundant in communem utilitatem, cum eodem confidenter agat. De caetero illustritatem vram optime valere cupimus. Dabantur Francofurti ad Oderam 29. Apr. Ao 1631.

Gustavus Adolphus.*)

Sütve tévé alád, sánta szolgád Balling
Azt mondák portán, hogy Csáki a farmatring,
Elfogyn miatta mind féning, mind selling
Gazda is végre lön csak egy bitang czvinczig.
Fárada melletted király bátyád svecus,
Amaz híres vitéz Gustavus Adolphus,
Szólla portán érted lenne tiéd a jus,
De nem nyerheté meg a svecus legatus.
Sógorod vén Bethlen sokszor inte téged,
Jól lesz vala dolgod, ha szavát bévégyed,
De az oldal-tanács addig szúra téged,
Mig mindent elcsala s kóldulás lön véged.

Catharina kevés, de rosz idejének és dolgainak roszabb vége.

*) A Pekry féle példányban több értelem zavaró toll hiba van — melyek azonban minden többi példányban helyesen vannak. Igy pl. „accepisse" helyet cupere „tuto" helyet: Tanto, odoram helyet ortr.

III. RÉSZ.

Gyula-Fejérvári országgyüléséből Erdélynek három nemzetből álló minden rendei, urak, fö- és egyéb tisztek egyező akaratból ilyen instantiát küldöttek a fényes portára 21. Aug. Ao 1633.

Hatalmas császár, nékünk mindenekben jó kegyelmes urunk, Isten hatalmasságodnak minden napjait ezerekké tégye, áldott és méltóságos szerencséjét nevelje, minden ellenségeit éles fegyvere által megszégyenitse, birodalmát világra terjeszsze.

Dicsőséges és hatalmas császárunk, jelentjük hatalmasságodnak, hogy hatalmasságod boldog elei közül, néhai dicsőséges vitéz szultán Szulimán császár idejében, ez mi erdélyi országunk, a maga körül világnak négy plágáira néző birodalmoknak maga ajánló szövetséges barátságát és protectióját megvetvén, hogy szabad jóakaratjok szerént, a megnevezett boldogult hatalmas császárhoz folyamodtak volt, állottak, és behódoltak, nem kétljük nyilván lehet hatalmasságodnál voltaképen. De azt mi is tudjuk, hogy a megnevezett Erdélyországa, nem egyedül csak azért hajlott s állott a fényes portához, hogy azzal külső ellenségei ellen oltalmaztassék, sőt leginkább azért hódoltak volt be, hogy minden törvényiben, kanoniban, privilegiumiban intacte megtartassék, s azoknak csak legkissebb czikkelyeiben is változást ne kellessék

szenvednick, hatalmas császár biródalmának felsö, közép, alsó, semminemü lakositól.

Ez szerint amaz feljebbemlitett boldogúlt néhai szulán Szulimán vitéz nagy császár, hogy mindenekben a megirt Erdélyországa megtartassék, János királynak athnámét, hütlevelet adott volt, melynek párja elhiszszük hatalmasságod káptalanjában is megvagyon, mely szerént azután következett hatalmas császárok is minden kanoninkban és privilegiuminkban megtartottanak, ugy hogy azt a feljebb való tempestásokban is megsérteni törvényes dolognak nem tartották; az ilyenért mi is mindenkor nevezetes hűségünket akarván mutatnunk a fényes portához, valamikor fejedelmünkben, hazánk törvényi, kanoni és kiváltképen hatalmas császárok ellen való intentumot tapasztaltunk, soha vélek egyet nem értettünk, s az roszban együtt nem toppantottunk.

Meglőtt dolgot irunk hatalmasságodnak, hogy midőn látnók hatalmas császároknak abban való szent és igaz kedvezéseket, hogy kanoninkat és törvényünket megtartják s nem háborgatják, mi is sokszor cselekedtünk olyan nagy és majd nevezetes hűséget, hogy hatalmas császárhoz tartozó s a fényes portához köteles igazságunkat abban is megmutathatnók, feleségünket, gyermekinket, házainkat, jószáginkat, és mindenünket elhagyván búdosára adtuk magunkat, és hatalmas császár országában menven által, ott is másokkal együtt engedelmes hűséggel szolgáltuk hatalmasságtokat, és mind ezeknek supportálásával is megakartuk törvényinket oltalmazni.

Hatalmasságod császári idejétől fogva is, azért hogy hatalmasságod is régi kanoninkban kegyelmesen megtartott s protegált, mi s mind azóta volt fejedelmünk-

kel együtt, mely haszonnal és hűséggel szolgáltunk légyen hatalmaságodnak jól tudja hatalmaságod, de mióta mostani fejedelmünket is szokott régi rendünk szerént választók, hatalmasságod is szentül observatis observandis küldött athnáméjával roborála mind fejedelmünkkel együtt, a miben kivántatott kész engedelmességgel és hűséggel szolgáltunk hatalmasságodnak, úgy tudjuk szokott adónkat is hatalmasságod hű szolgájával fejedelmünkkel együtt esztendőnként egészen beküldöttük hatalmasságodnak és a mint hatalmasságod fényes portájának is híven szolgáltunk tehetségink szerént, úgy itt is hatalmasságod hű szolgájával fejedelmünkkel jól alkuszunk s jól élünk, semmiben is megirt fejedelmünktől bántodásunk nincsen, minket régi kanoninkban nemcsak megtart, hanem csak legkissebb dolgunkban is jó discretiójú tanácsával, oly industriával vagyon, melyben semmi hiba nincs, mely mindnyájunknak épületes, senkinek nem káros, egy szóval hogy igazán megmondjuk, ez régi szokásunk szerént választott fejedelmünk minékünk három nemzetből álló, hatalmasságod szolgáinak olyan, kire semmi panaszunk nem lehet.

És noha hatalmasságod megirt szolgáját, fejedelmünket, a német birtokából hoztuk, mindazáltal hazánkfia, földünk gyümölcse, és onnét is ezen fejedelmünket hatalmasságodhoz való, belső hűsége hozta e tartományba, s nekünk is nagy jónkra lett közinkben jövetele, mert Magyarországban erős várai lévén fejedelmünknek, azzal is nem keveset vastagodott hazánk.

Mindenik vára nekünk egy-egy vigyázó torony gyanánt lévén, ha arról a szélről ellenségink zörgölődni akarnának is, azokban úgy megakadnak, hogy

miattok hostiliter reánk nem jöhetnek, és igy midőn Isten után hatalmas császárunk kegyelmességéből és fejedelmünk jó dispositiójából ki-ki közülünk honnjában nyúgodnék hazánkban, tehát némely maga gondolatlan, éretlen elméjüek, minden igaz ratió kivül magukat felkapván, sem fejedelmünknek adott hütöket sem hazájokhoz s kiváltképen házok népéhez tartozó kötelességeket meg nem becsülve, csak az elmúlt napokban transfugiáltak, kiknek a mint bizonyosan értettük szándékuk az, hogy régi kanonink ellen hol mit mozgassanak s azzal bennünket privilegiuminkban megsértsenek.

Nem tagadhatjuk hatalmas császárunk, hogy sem előbbi boldogult hatalmas császároktól, sem közelebb hatalmasságodtól nekünk mindnyájunknak, és mostani fejedelmünknek adatott athnáméknak punctumit a hatalmasságod részére való s lévő némely vezérek meg nem gondolván, az emlitett transfugák alkalmatosságával exorbitáltak, mely eránt is kénytelenittettünk, mi Erdélynek három nemzetből álló minden nagy rendei igen alázatos bizodalommal megkeresnünk hatalmasságodat, tulajdon magunk három nemzetből álló nevezetes nagy uri rendeink által, úgy mint a nagy tekintetes hidvégi Mikó Ferencz, méltoságos urunk fejedelmünk belső tanácsa és főkomornyikja, Haller Péter, Szalánczi István, Torma György, Dániel Mihály, Daczó László, Hadnagy Mátyás medgyesi polgármester, Raiz Ferencz, beszterczei Karcsmár Tamás, Szebeni polgármester,*) Ráv Mihály nevü hatalmasságod alázatos szolgái s követink által küldvén alázatos instántiánkat hatalmasságod eleiben. Kik által is igen alázatosan könyörgünk hatalmasságodnak, hogy eleitől fogva hatalmasságtok fényes portájához megmutatott hűségünket

*) Reussner János t. i.

és végbevitt hasznos szolgálatunkat kegyelmes szemmel tekintve, mind hatalmasságodtól, mind hátalmasságod eleitől régi kanonink roborálására adatott athnámék szerént, a mint egyéb törvényinkben és privilegiuminkban, úgy a fejedelem-választás iránt való libera electiónkban is megtartani, s megtartatni, az ellen cselekedők ellen pedig szokott kegyelmes oltalmával protegálni méltóztassék hatalmasságod, hadd nyughassanak hatalmasságod szárnyai alatt felső közép s alsó rendek, és mindenek.

Nevezetesen instálunk hatalmasságodnak, azokat az éretlen elméjü transfugákat méltóztassék kezünkben adni, tulajdon törvényünk szerént exequálhassuk magunk, mely is *) láttassék meg annál is nagyobb mértékben rajtunk tündöklő, hatalmasságod kegyelmessége. Mi három nemzetből álló egész erdélyi urak s nagyrendek, igen alázatosan iterató is kérjük hatalmasságodat a nagy Istenre, hogy abbéli instántiánknak adjon helyt, avagy csak azért, hogy azzal is megbizonyosodjék, hatalmasságodtól mind a régi mind a mostani athnáméknak szentül való megtartattatások; tessék hatalmasságodnak egynehány olyan éretlen elméjüek nélkül el lenni inkább, mint sem egy ily szép országnak mind magában, s mind kanoniban megromlani, melylyel az egész világra hatalmasságodnak jó hire neve fog terjedni, a régi és későbben adatott athnámékat is láttatik hatalmasságod stabiliálni.

Ezen dolog eránt ezen követink hatalmasságod fényes portájára expediált fiai által szóval is alázatosan könyörgünk hatalmasságodnak, kiket is hogy kegyelmesen meghallgasson, hitelt adjon, és rövid időn hozzánk kivánt kegyelmes válaszszal visszabocsásson,

*) Benkőnél „melylyel is."

azon is hatalmasságodnak hasonló alázatossággal könyörgünk. Isten hatalmasságod napjait ezerekké tegye. Költ ez alázatos instántiánk gyula-fejérvári közönséges országos gyülésünkben 21. August. Ao 1633. Hatalmasságodnak alázatos hü szolgái.

Erdélynek három nemzetből álló minden lakosi magyar, székely és szász natiók, nevezetesen pedig az alább subscribált uri, tanácsi, főkapitányi, főispáni, főkirálybírák, és minden ezen közönséges országgyülésünkben lévő felső, közép, és alsó rendek, úgy mint:

Gróf Bethlen István képi: Balog György, *) Kornis Zsigmond főtanácsúr és Biharvármegyei főispán, Erdélyi István 2-ik tanácsúr, Thorda vármegyei főispán, Mikó Ferencz 3-ik tanácsúr, főkomornyik, csíki kapitány, Keresztesi Pál 4-ik tanácsúr, Kassai István, 5-ik tanácsúr és itélőmester, Alia Sámuel kapitány, Macskási Ferencz udvari kapitány, Vesselényi Boldizsár Doboka vármegyei főispán, Haller István Küküllő vármegyei főispán, Bánffi Mihály losonczi, Pécsi Simon sz.-erzsébethi, Kálmán Ferencz tanácsúr és szebeni királybiró, Tholdalagi Mihály marosszéki főkirálybiró, Csáki László **) belső-szolnok vármegyei főispán, Nemes Tamás háromszéki főkapitány, Bassa Tamás possessiónatus, Bethlen Ferencz possessiónatus, Gávay Péter possess., István Deák fejérvári hadnagy, Tordai Imre Tordavármegye követje, Rácz Mihály Biharvármegye követje, Pogány Menyhért Mármaros követje, Puszta Gáspár beszter-

*) T. i. Bethlen István megbizottja.

**) Benkőnél: „A következendő név maculatumban lévén csak a kereszt név látszik vala a törökben, mely is conjecturaliter lehetett Csáky vagy Cseffei László."

czei biró, András György brassai főbiró, Maxai Balás Külküllővármegye követje, Tarnóczi Ambrus belsőszolnokvármegyei követ, Kamuti István possess., Veres Pál szebeni székbiró, Pésma István kolozvármegyei főbiró,*) Vitéz György possess., Lázár István csiki főkirálybiró, Karászi István Karasznavármegyei követ, Nagy Boldizsár zarándvármegyei követ, Rettegi István dési főtiszt, Balog István hunyadvármegyei követ, Szent-Páli János possess., Váczi János erdélyi főtiszt, Szabó Ferencz megyesi polgármester, Huszár Péter possess., Ugron Pál possess., Mikó Fereecz kolosvármegyei követ, Iffiu István segesvári királybiró, Dávid Deák kőhalomszéki főkirálybiró, ki azután tanácsúrrá lett vala.

Az oda fenn előszámlált követek úgy mint Mikó Ferencz, Haller Péter, Szalánczi István, Torma György, Dániel Mihály, Daczó László háromszéki főkirálybiró, Hadnagy Mátyás, Raisz Ferencz, Karcsmer Tamás, Ráw Mihály szebeni polgármester nevű követek által első Rákóczy György fejedelem az 1632 esztendőbeli adót, in ao 1633 küldi be, s a mellett a fővezérnek igy ir.

Nagyságos és dicsőséges vezér, nagy tisztességgel becsülendő jóakaró uram, Isten nagyságodnak minden napjait ezerekké tegye, és hatalmas császár szolgálatjára minden dolgait elősegélje, örvendetes napjait sok időkre terjeszsze!

Eleitől fogva hatalmas császárokkal e mi országunknak hüttel köttetett, s mindazóta szentül observáltatott olyan békessége volt, hogy az ország adaját s azzal járó ajándékokat esztendőnként nevezetes fő-

*) Benkőnél „kolosvári főbiró."

követink által hatalmas császárok fényes portájára alázatosan beadjuk. Melyben midőn az ország nagy rendeivel munkálódnának, némely éretlen elméjüek kapván magokat, magok gondolatlanul hatalmas császár véghelyeire Tömösvárra szöktek által, kiknek kedvekért, s helytelen vádjokra ottan mindjárt a tömösvári pasa országunknak némely helyeire derék fenyegető leveleket bocsátván ki, kénytelenittettek mindjárt az országnak három nemzetből álló nagy rendei közűl, ilyen nevezetes követjeiket küldeniek, úgy mint förend, s főtanácsink közül, a méltóságos Mikó Ferenczet főkomornyikunkat, csíki, gyergyói és kászoi főkapitányunkat, a három nemzetből álló förendek közűl pedig, ilyen hiteles és nagy embereket, úgymint Haller Pétert, Szalánczi Istvánt, Torma Györgyöt, Dániel Mihályt, Daczó Lászlót, Hadnagy Mátyást, Raisz Ferenczet, Karcsmer Tamást és Ráv Mihályt szebeni polgármestert, nagyságod alázatos szolgáit hatalmas császár fényes portájára a végre, hogy azok által mind szóval s mind irással deplorálják, s declarálják igen alázatosan a dolgot, kiknek is meneteleknek alkalmatosságával itéltük mi is illendőnek az ország adaját, és egyéb ajándékbeli requisitumokat beküldenünk s beszolgáltatnunk hatalmas császárnak s mind nagyságodnak; de nem akarván nagyságodat sok szóval terhelnünk, megirt követink relátiójokból mindeneket nagyságod megérthet, kik is érkezvén, kérjük szivesen nagyságodat hallgasson meg s adjon hitelt szóllandó szavaiknak mindenekben, és hova hamarébb hatalmas császárral is a dolgot megértetvén alázatosan, követjei által az ország förendeinek kedves választ szerezni, s azután jó securitással kegyelmesen vissza bocsátani méltóztassék nagyságod. Melyet

mi is mind az országgal együtt nagyságodnak jóakarattal kivánunk alázatossan megszolgálni. Isten még is nagyságodat éltesse, és szerencséjét nevelje. Költ számos-ujvári várunkban 15. Oct. Ao 1633. Nagyságod jóakarója:

Ráköczy György.

Németországban esett dolgokról tudósitja I. Rákóczy Györyy fejedelem, a fényes portát Mense Julio 1640 ilyen punctumok szerént.

1. Öt héttel e datum előtt Németországban Erford nevü helynél a német hadakkal a confoederatus evangelicusok megharczolván, a svécz királynak Prajner nevü generálisa, a német hadat megverte s*) triumphált.

2. Slesiaországban is azon megnevezett kétféle hadak megharczoltak, és újabban azok felől is az a hír, hogy ott is az svécz triumphált, mely igaz is, mert erre nézve kényszerittetvén a német császár, hadat gyüjt most a végre, hogy a felsőországbéli ellenségei ellen véghelyeit stabiliálhassa.

3. Interim tamen, mind ezek alatt is a német és magyarok erre aláfelé a török végek ellen derekasan kiütni, s a törökökkel erősen harczolni meg nem szűnnek**)

4. Szintén csak ezen a héten is ilyen dolog esett hogy az ónadi kapitány, mely Ónadat nem régen hatalmas császár egri vitézi élégették vala, hatszázad magával német császár fizetett hadaival Szent Miklós

*) Benkőnél „megnyomta s rajta."

**) A Pekry példányából tévedéstől kimaradt a „nem."

nevü török kastély alá ment, és tizenkét törököt elrabolván Ónadban vitte.

5. Hasonlóképen nem régen is, a tömösvári districtusban, Gyula vára alá is nagy csata ment volt, egy szóval csak az Isten tudja, mely nagy mértékben continuálódik itt e tájékon a csata, ugy hogy csak az egy váraknak formalis obsidiója már hátra, különben minden latorság teljes mértékben van, nincs semmi hija, kétség nélkül a fővezérnek ő nagyságának mindenfelé szeme füle levén, mint olyan birodalomnak summás authoritása, mindenekre gondot visel.

6. Kegyelmed vigyázásban légyen, hogy ha ezek a dolgok más felől is a porta eleibe mennek, és valaki latorsága ezen dologban jeneieket, vagy más végbelieinket is bclé akarná keverni, minden tartózkodás nélkül felelhet kegyelmed hüttel is, mert a mi részünkre valók sohól is a megirt latorságban nem részesek, hanem mind az oda fel németek keze alatt való magyarok dolgai, azért minket részeseknek effélékben ne hidjének, mert mi mindnyájan hatalmas császár hü és igaz szolgái vagyunk, ezekre nincs jobb bizonyság mint a szüntelen rabságra menő s abból sanczon szabaduló török rabok, azok kérdessenek meg, kétség nélkül ők senkire hamisan nem vádoskodnak, hanem megmondják igazán, hová valók rablották volt el, hol tartották rabságban, s kiknek sanczóltak mgszabadulásokért, a mi rajtok esett nem fogják másra kenni. Kegyelmed azért irásunkat vévén a fővezérnek ő nagyságának mondja meg, hogy ha ezek eránt másunnét is igy informáltatnék, hogy a mi pártunk is kétségben jöhetne, ha elhallgatja is ő nagysága, ne hidje addig, a mig nekünk nem ír felőle, azután meglátja ő

nagysága, hogy az lesz igaz a mit mi mondottunk. Datum Ao, Die ut supra.

Anno 1643 die octobris, öreg Rákóczy György fejedelem tudósitja a portát hólmi napnyugoti harczokról.

A francziai király hada a hispániai király hadával megütköznek,*) és győzedelmeskedett, kiktől a franczia hadak 146 spanyol gyalogzászlót nyertek, lovas hadából ugyan az spanyoloknak 886 fogtanak el elevenen, kiket is Galliába vittek rabságra. Ez az harcz az elmúlt Sz.-Györgynap után csak hamar esett de napját s helyét még nem tudjuk, mivel a harcznak meglétét is csak hirtelen adták értésünkre arra lévő embereink, ugy hisszük egy s két hét alatt bővebb de, claratióval tudósitanak, mely is mihelyt érkezik, a fényes portának hirré adjuk mind idejét, mind helyét.

Rákóczy György.

Ugyan öreg Rákóczy György fejedelem tudósitja a fényes portát hólmi szomszédságos hírekről.

Erre felé most ilyen hírek vagynak és folynak, hogy az svécziai király generalisa Dorteson minden bizonynyal Morvában vagyon, holott Morvának metropolisát Alamét **) ez ott megvévén, ott van táborban nagy készülettel. A német császár tábora is csak ott van nem messze hozzájok, mint egy fél mérftöldnyire ha vagynak egymástól. A német császár hada megmustráltatván épen 30 ezer ember, de nem látott s hallott tanult had, hanem csak mostan szedett gyülevész

*) Benkő és Sárossy péld „megütközött."

**) Benkő és Sárossy: „Alamuczot."

had, mely minémű szokott lenni világos. A svécziai király hada 15 ezer csak, de a mind hadakozásban felnött, válogatott, tanult híres emberekből áll, igen jó had, egy kivető bennek nincs. A svécziai király generalisa örömest harczolna, de a német hadak nem bátorkodhatnak, tartnak a svéczektől, erre nézve a német császár a magyarországi hadakat Morvával határos Szakolcza nevü hely mellé szállitotta a végre, hogy onnét szüntelen csatát adván, fáraszszák az svéczeket; tovább mint lesz a dolog közöttök, az idő megmútatja. Egynehány hólnapja, mióta a hideg vesztegeti a magyarországi palatinust, ki is már gyógyúlni kezdett.

A franczia király az közelebb elmúlt májúsnak 19-ik napján meghalván, ugyanaz nap a fiát Delphinust koronázták meg s ültették a székben atyja helyett; azon hónak vége felé a francziai király generalisa Demilio ugyan a hispanust igen megverte; ezek épen onnét helyből hozzánk jött igaz hirek.

Rákóczy György.

Anno 1644 die Apr. öreg Rákóczy György fejedelem portán lévő Réti István nevü kapitihajának tulajdon kezével irt, és gyürüjével pecsételvén, küldött levele által tudósitja a portát hólmi hírekről.

1. A lengyel királynak most az egész lengyelországi nagy rendekkel épen 40 napig tartó gyülések van, mely gyülés is ugyan azon aprilisnek 24-ik napján expirál. Ezen gyülésben a lengyeleknek az svéczekkel a felett volt disceptatiójok, hogy a mely várakat és városokat a feljebb való időkben a meghólt

svécziai király Prussiában a lengyelektől elvett volt, minthogy már az az appraehendens király meghólt, tehát restituálják a lengyeleknek, ha szép szerént megcselekeszik bene quidem, külömben fegyverrel is visszaveszik. Még nem bizonyos e kivánságnak az svéczek czedálnak e, nem e? A lengyel hadak e végre tálpon állnak és szaporodnak. Mind ezek alatt a lengyel királynak legkissebbik öcscse Alexander meghal.

2. Magyarországban Sopronyban gyűlések lévén a magyar korona alatt való nagy rendeknek, a német pártját tartó pápista nagy rendű emberek azt forralták, azt proponálták volt is azon gyűlésben, hogy a német császár birodalmában, országiban indifferenter mindenütt csak pápisták lakjanak, másféle keresztyének ne paciáltassanak, e kivánságokat hogy annál inkább stabiliálhassák, a német császár tulajdon fiát, a magyar királyt Ferdinándot küldötte személy szerént azon gyűlésben. E dolog ellen Magyarország districtusinak, vármegyéinek követjei nagy perseverentiával contradicáltak, és a midőn e nagy dolog felett magok között igy czivódnának érkezik a Hejdelbergánál lett német veszedelmének híre, mely is ezen causának decisióját interrumpálja, és e praetextussal eloszolnak re infecta.

3. A római császárnak oda fel lévő legnagyobb hadát a francziai és svécziai hadak öszveállván igen megvertek Hejdelberga nevű városnál, holott mindazáltal a francziai főgeneralis Pukuluma több fő és nagy rendekkel elestek, de elég az, hogy a német táborát helyéből kinyomták, és a megegyezett nemzetségek győzedelmeskedtek, ezután is két izben igen megverték ugyan ezen összeállott hadak a németet. Közöttök a békességről reménység sincs. — Rákóczy György.

Még is *) *Rákóczi György fejedelem mozgván, a fényes portától ilyen dolgokat kiván.*

1. A fényes porta a budai vezérnek egy újabb parancsolatatot küldjön, mely oly signanter és serio irattassék, hogy valamihelyt azt mi magunk embereitől azon budai vezérnek ő nagyságának küldjük, semmi szin és praetextus alatt újabb parancsolatért a fényes portára ne relegáljon, hanem mindjárást az szükséghez képest mellénk elegedendő hadat küldjön. E parancsolat pedig ezen emberünktől a mi kezünkhöz küldessék, hogy a mikor kivántatik, küldhessük mi magunk meg azon méltóságos budai vezérnek ő nagyságának.

2. Tömösvári, egri pasáknak, hatvani, szolnoki, szegedi, gyulai és lippai zászlós bégeknek is hasonlóképen kemény sentinentiával külön-külön egy egy parancsolatot irasson, s küldjön a fényes porta kezünkhöz ezen emberünktől, hogy ha a szükség ugy hozza, s tőlünk azon fényes porta parancsolatival requiráltatnak, mindjárt jöjjenek mellénk.

3. A boszniai beglerbégnek, a kanisai pasának is hasonló formán egy-egy parancsolat küldessék, a boszniainak azért, hogy az ő szomszédságában lévő horvátokat ottan-ottan infestálván, a német segitségére ne mehessen. A kanisainak azért, hogy az is azon környékben Szigethvár s Pécs tájékán, hogy már per formam defensionis, mintegy vigyázva légyen táborban etc. **)

---

*) Benkőnél „Anno 1614."

**) Benkőnél „itt elszakadt az irás;" Sárosynál „ennek a többi része elszakadt volt."

Még is öreg Rákóczy György levele, melyet tulajdon kezével irt, s gyürüjével pecsételve küldött portán lévö emberinek. Tokajból anno 1644.

Nem régen, a mely hadait a németnek, Isten adta hatalmas császár szerencséjére meginditván hazájokig kergettünk vala, reparálván magokat ismét lejöttek Szendrőig, mely Szendrő vára, a hét vármegyék várai közül való, nem ada a budai vezér ő nagysága csak ezer lovast is, de a bizony dolog, hogy ha az ellenség a budai vezértől csak mi keveset tartott volna is, viszsza nem jött volna.

A héten Budára ismét emberünket küldjük, s a budai vezérnek járó szokott ajándékat is megküldjük, a dolgokról voltaképen tudósitjuk, s meglátjuk mi haszna lészen, Az ellenség táboráról emberünk jött, a német gyalogja 6 ezer, lovassa egy helyen 3 ezer, másutt 2 ezer, öreg ágyújok 2, 16 forgó taraczk, seregbontó 3, ezek igy vagynak.

Mi is Isten segitségéből készülünk, s mihelyt az erdélyi had érkezik, mindjárt indulunk, s reájok megyünk, és hiszszük a jó Istent, hogy ezúttal is ellenségünk megszégyenül. Az svécz hadak is jőnek, ha Isten engedi a német hadat megszoritjuk. Most Nagy-Szombatban a német császár gyülést hirdet, hova kivánja hogy mind tőlünk, s mind a hét vármegyéktől, követek menjenek, s meg is cselekeszszük mind mi, s mind a hét vármegyék, követinket küldjük hogy mit akar, kitanúlhassuk, de semmi kivánságára emberink nem lépnek, hanem csak exploratorok lesznek. E dolgot a méltóságos fővezérnek ő nagyságának szóval is igy kell értésére adni, a mi hűségünk iránt semmi egyéb vélekedésben ne légyen, a porta, mert mi egy-

szer adott hütünk szerént a hűségben perseverálunk, csak a fényes porta is minket hűségünkért el ne vessen, sőt a mikor kivántatik ellenségünk ellen protegáljon. Mi is Istenre fogadjuk, hogy a fényes portától el nem szakadunk.

Bizonyosan értjük, szokott practikája szerént a német azon mesterkedik, hogy minket elólthasson méreg vagy egyéb istentelen úton módon, melyet ha ki végbeviszen, annak nagy ajándékot és méltóságos állapotot igért nagy hittel, tudván azt, hogy most mellőlünk hadainkat elbocsátottuk, most az alatt incselkedik, hogy mint a néhai szegény Bocskai István királyt is a békesség után megmérgezék, ugyan mi rajtunk is ha feladhatna, de mindezekben a jó Istenben bízunk, és hiszszük, hogy tulajdon fejekre fordúl.

Mi most itt Tokajnál a Tiszaparton hadainkat készitgetjük, másutt lévő hadainkat is gyüjtögetjük, és elkészitvén, a jó Istent hivjuk segitségre, s minthogy ellenségink nem nyúgosznak, mi bizony reájok megyünk. Tegnap, tegnapelőtt minthogy suspust*) vallának s szégyennel menének vissza, arra nézve követjeket küldék a fényes portára, melyben is ha itt dolgok secundálódott volna, minden bizonynyal refractáriuskodtak volna.

Kassán, Tokajban másfél ezer igen jó gyalogunk vagyon, Sáár-Patakon 1200, itt Tokajkan külön is igen jó 400. Harczra való egyéb apparátusink is megvagynak. A fővezérnek ő nagyságának igen instálunk, hogy küldene egy parancsolatot az havasalföldi vajdának, a mely ezer lovasa mellettünk vagyon,

*) Benkőnél „subscust.“

annak hagyna békét, ne vitetné haza. Hasonlóképen a moldovai vajdára is kellene egy kemény parancsolat, mely ezer embere annak is mellettünk vala, s haza hívá, ismét jó ezer embert küldene mellénk, és subsistálnának mellettünk már addig, míg ellenségünkkel látnók mire emergál dolgunk. E parancsolat pedig ezen emberünktől küldessék mi hozzánk, hogy mikor mi akarjuk, a dolog is úgy kivánja, mindjárt küldhessük azon vajdáknak postán. Költ Tokajban 19. Oct. 1644. Rákóczy György.

Még is öreg Rákóczy György fejedelem hiteles emberit küldi Lengyelországban, a király lakó helyére, ki is onnan megjövén, hüttel referálja a fejedelemnek a lengyelek és muszkák között való hadakozást, melyet a fejedelem is a fövezér által a császárnak punctatim igy ir meg 7. Oct. 1643.

1. Hogy Gorodnáról a lengyel király megindúlt ez emberünk szemével látta, és mellette kétszáz lovasnál s kétszáz gyalognál több nem volt, mert azelőtt már mind a maga hadait s mind az ország hadát az muszkák ellen expediálta volt, mostani indulással a lengyel király nem Varsovára mégyen, hanem Vorsa nevü várba, mely Vorsa nevü vár a muszkákhoz nem messze van, oda meneteliben czélja ez: hogy muszkák ellen mind lengyel hadaknak táborozó helyekhez közel légyen maga is; a lengyel tábor pedig most Mohiló nevü városnál vagyon, ezen tábor a feljebb való napokban a muszkáknak Szokolits nevü várok s városok alá ment volt, a végre hogy megvegyék. De a benne lévő muszkák a dolgot észrevévén, mind nagy,

mind apróbb lövő szerszámjokat öreg és apró golyóbisokkal és lánczokkal s külömböző sertékkel*) megtöltögetvén, mikor legnagyobb ostromnak mentek a lengyelek a várnak, egyszersmind a muszkák reájok sütögették, és több 4 ezernél a vár alatt elveszett, azonkivül sok sebben esvén, kénytelenittettek re infecta és szégyennel a vár alól épen vissza Moholihoz szállani, most ismét ott vagynak táborban. Mohilo (így) a megirt Szokolics nevü vártól tizenkét mértföldnyire lehet, egyszóval Lengyelország felé, a mint ezen emberünk mondja, a muszkák várától 12 mértföldnyire szállottak vissza a lengyel hadak.

2. A muszka hada mennyi légyen, nehéz apprehendálni, mert az igen sok, egynéhány ezeren vagynak flandriai és svécziai hadak is közöttök, ugy hogy a lengyel had hozzájok képest mondani semmi, s nem is ugy vagynak, hogy szembe állhassanak a muszkákkal. A muszkák, a mint emberünk beszéli, naponként szaporodnak, s harapóznak nagy szerencsével elébbelébb dolgokban.

3. Az ozui kozákoknak fele a lengyelek mellé ment, fele a tatárokra indult volt sajkákkal, az elöljárója a sajkákkal kiszállván, a tatárok észrevették, s együtt reájok ütöttek, beszaladván egy várban oda szorultak, ott is a várat a tatárok s a törökök reájok szállván, kénytelenittettek kiütni a várból, és elcsapni egy felé, de úgy is őket megszoritották, és még akkor hogy emberünk eljött, azon szorulásban voltak.

4. Ezen kozákoknak a lengyel táborban való része megértvén mint van dolgok, hogy megsegitsék, szin alatt oda hagyták a lengyeleket, de az mint em-

*) Benkőnél „seritekkel"

berünk mondja alig hihetni, hogy elérkezhessenek; elválik addig a dolog.

5. Egész Lengyelországban mindenütt kemény kín-büntetés alatt kiáltatja a király, hogy senki a muszkának a lengyel ellen való győzedelmét beszélleni ne merészelje. Ez arra való, hogy az ország lakosi se ijedjenek meg a muszkáktól, a hadakozó rendek se irtózzanak ez insurrectiotól.

6. Az egész Lengyelországban a tatároktól való félelem miatt annyira van az confusio, hogy kiki házok népét, s javokat ad tutiora költöztetvén, szalad kiki a hová lehet.

7. Ezen emberünk a királynak egy emberével egész Zámborig együtt jöttek, mely ember is a királytól levelet hozott a zámbori sztároztának; mi dologban járjon, azt ugyan emberünknek ki nem mondta, de együtt utazásokban elmondta addig, hogy ez a mi Lengyelországunk nem sokára elpusztúl, mert segitsége sohonnan sincs, ellensége pedig minden felől rajta, ugy mint török, tatár, muszka, Flandria, svécz, Havasalfölde, Moldova és magyar, kiknek lehetetlenség, hogy egyedűl Lengyelország megfelelhessen. Melyek hogy igy vagynak igazak is, mert a lengyel ügye fogyattul van, meg sem állhat.

8. Feles kozákok Lengyelországban Premisle felé becsaptanak, és sok derék emberek gyermekit elkapdosván a magak felekeztit a kozákokat akarják rajtok a tatár-rabságából kiváltani, mely is a lengyeleket igen megszéditette. Ezeken kivül is folynak még külömb-külömbféle nyelveken holmi hírek, melyek még nem sopiálódtak; egy szóval a minden felől való

contrariumok annyira confundálták a lengyeleket, hogy mitévők legyenek alig tudják.

Rákóczy György.

Ismét ilyen hírekről tudósitja Rákóczy György fejedelem a portát.

Bécsből és Magyarország szélihez közel Slésia tájékáról hiteles emberünk érkezvén, ilyen hirt hoznak, hogy a német császár generalisa Volstán, és a svécz királynak Dubáldó és Profonter nevü két generálisa Slésiához közel egymás mellé táborban szállottak, de meg nem harczoltak, hanem talán hatod napig csak ágyúkkal szórták egymásra a golyóbist, vélvén a svécz, hogy mitőlünk megsegittetik, ilyen reménységgel csak lövéssel vontatta az időt, nem harczolván. De a békességnek megkelletvén a két monárchák között tartatni ilyen okon, hogy tőlünk segitség nem mehet, azt mind két fél eszében vette, és ugy a megnevezett svécz generálok felszedték magokat, és a másutt lévő nagyobb svécz táborban a nagyobb generálhoz akarván menni s magokat applicálni, eszében vette az emlitett német császár Volstan nevü generalisa, és általúton megelőzvén megszoritja a két svécz generált, itt igaz dolog a svéczek igen emberkednek, de ők igen kevesen, a német pedig igen sokan lévén, s a ki nagyobb a saxoniai herczegnek is generálja 12 ezered magával elállván a svécz mellől, végre megkellett adniok magokat, és minden fegyvereket, s minden zászlójokat, hadi szerszámjokat tőlök a németek elszedvén, a militaris ordot többnyire mezitelen bocsátják. A két generált Dubáldot és Prófontot fogva meg-

tartják a németek, azért hogy az Slésiában apprehendált várakat az svécz adja vissza, akkor magokat is elbocsájtják a generálokat. Ezenkivül több triumphusa nincs a németnek a svéczen, melylyel is valóban fenn lát a német general.

De interim oda fel Németországnak a szivén s közepén a legfelsőbb, s primária metropolisa mellett a német császárnak, négy nagy tábora vagyon a svécznek, vagyon a németnek tábora ugyanott, de még azon felől nincsen semmi hírünk, vagyon hiteles emberünk oda is, mihelyt érkeznek, s hiszszük is nem sokára megjőnek, mindjárt tudósitjuk a portát postán. Datum Ao 1643. 20. Juny.

Rákóczy György.

Újabban is tudósitja Rákóczy György fejedelem a portát, újabb holmi hirekről 1643 17. Febr.

Gávay Péter meghitt emberünk érkezék Bécsből, ki is egy titkos barátunktól leveleket hozott, abban nékünk azt irják, hogy nagy gyász interveniált Béesben, mert a mely Volstán nevü generál a minap Slésiában győzedelmeskedett vala, azzal magát elhivén, és a dolgot tovább is mind ugy vélvén, az svécz kezében lévő két várakat Slésiában valóban ostromolja vala, hogy apprehendálhassa, melyben midőn izzadozna s munkálkodnék Prájner nevü egy kemény svécz generál érkezik, ki Volstánnal megharczól, és Volstánt keményen megveri, és Slésiából kiűzvén, a ruinával s a vert haddal azon német generál hazájába vissza kullog, mely dolgot emberünk szóval is igy referál.

A Duna mellett, oda fel Ratisbonánál, mely is igen erős hely, a németnek Galas nevü generáljával

egy igen nagy tábora lévén, erre a svécz királynak legfőbb generálisa amaz hires vajmári herczeg reá megyen, és igy megveri, ugy hogy a feljebb való napokban, mikor az svécz király maga Dusbergnél megverte volt, annyi német nem veszett mint itt.

Ugyanezen győzedelem után, az megnevezett vajmári herczeg generál, a megirt Ratisbona nevü várost a némettől apprehendálja, mely városnak svécz kézbe esése a harczon veszett németnél nagyobb kár a németeknek. A megirt Ratisbona, nagysággal háromszor is nagyobb Bécsnél, s erősebb is, a Duna parton vagyon, e dolog eránt most Bécsben nagy confusio vagyon, és igen nagy félelem, melyet alig irhatni ki; négy felől is érkeztek a táborról, akarom mondani a tájékáról emberink, kik is mind aszerént, egy nyomon beszélik a dolgot, nincs is semmi kétség ezekben; miólta a németeknek ez esett fejeken, az óta kezdették rebesgetni, hogy a fényes portára követjeket küldjék, de azelőtt szó sem volt arról, hogy még követnek is kellene menni.

Ha azért a német, követet fog inditani, e lesz oka, és nem egyéb, nekünk mindenfelé emberink vagynak, mihelyt újabb híreink érkeznek, postán adunk hírt a fényes portára.

Rákóczy György.

Portán lévö emberének Maurer Mihálynak öreg Rákóczy György fejedelem tulajdon kezével irta levél, melyet az is a fövezérnek beadott 4. Apr. 1644.

Az adóval fökövetünket inditó félben vagyunk, az által az erdélyi adó aránt bizonyos választ adunk; kegyelmed industriájára fövezér uram ő nagysága az

mely patens mandatumot emberével küldött, abba nincs 13 vármegye feltéve, hanem csak 7, a 13 vármegye pedig eleitől fogva Kassához hallgatott, hallgat ma is; meg is irtuk vala, hogy a szerént speficáltassék az adandó patensben: ezt a jött portai patenst mi megforditottuk, s az originált Budára, Egerbe küldöttük, és az 13 vármegye, a mint hogy eleitől fogva Kassával tartotta, ugy most is ezek egymástól nem akarnak elszakadni, hanem egy directio alatt akarnak maradni, meg is esküdtek ezek a 13 vármegyék már azon mindnyájan, hogy ök Erdélylyel együtt hatalmas császár hódolt hívei akarnak lenni, ez okra nézve az országra nem is publicáltattuk, hogy csak hét vármegye van hatalmas császár patensében irva. A palatinus is vigyáz, s nem jó volna, hogy fülében esnék, mivel azonkivül is nem szűnik az incolákot corrumpálni, hitegetvén a magok részekre, felő hogy sokakat ki ne verjen eszekből. A mint feljebb is irók egymástól ezek nem akarnak elszakadni. Egyszer hatalmas császár ajtaján belépett ilyen szép szerencsét, hogy hagyna már hatalmas császár csak ebben?

Ha azért a fényes porta, ezt az én mostani nagy költséges, hatalmas császárunknak pedig igen hasznos nagy fáradságú szolgálatot megtekintvén, assecurál, hogy mind minket életünkig, s mind fejedelemségben succedálandó maradékinkat, s mind más successor fejedelemeket, ezen 13 vármegyékkel együtt, a szerént mint ennekelőtte is irtuk vala kegyelmednek, kegyelmed is a fővezérnek ő nagyságának beadta volt, protegál, küldessék ki, hogy publicálhassuk az incolák előtt, sopiálódjék scrupulusok. Jó declaratióval legyen pedig az, hogy ha minket is, maradékinkat is ugy mint fejedelmeket mind Erdélynek, s mind ezen 13

vármegyéknek directiójában s birásában megtart s megoltalmaz, ugy mi is bátorságossá teszszük a portát arról, hogy minden esztendőnként böjtelő havának első napján*) ezen vármegyékből, kivévén a solymokat, húsz-húszezer tallérokat administrálunk a fényes portára, a mellett ajándékokat is, az erdélyi adó mellett járó ajándékoknak quantitása szerént. Ez első úttal pedig e szintén következő februarius elején küldünk ezen vármegyékből a fényes portára 10 ezer ezüst tallérokat, de az ezüst marhabéli ajándékokat egészen megküldjük, csakhogy ezen dolog eránt való reménységünk szerént, hová hamarább lehet, a fényes porta az assecuratiót küldje meg s ne halogassa, s annál inkább újabb-újabb parancsolatért a fényes portára ne relegáljon az budai vezér is, hanem ugyan serio parancsoltassék meg, hogy a segitség ugyan emberül légyen. A hét divánülő vezéreknek is, az erdélyi adóval járó szokott ezüst marhabéli ajándékokat és pénzbeli költségeket is megküldjük ezen vármegyékből is azon qualitással.

Mikor Bocskai István királynak, s Bethlen Gábornak a fényes porta segitséget adott, ha az idő ugy kivánta, azon segitség Szent Demeter nap után is helytállott, most is a segitség azon qualificatióval parancsoltassék, bár csak ezer tatár adatnék igen jól esnék, s meg sem bánná a porta.

---

*) A nap szám a Pekry féle példányból hiányzik, a többiekben megvan.

Mégis öreg Rákóczy György fejedelem portán lévö kapitihája tudósitja a fényes portát 6. December. 1644.

A német császár a mi ellenünk való német táborból Pukhán nevü generálisát Bécsbe hivatta postán a végre, hogy azt a portára küldje, melynek oka az, mert az svécz érkezvén, Hartisfeld nevü generálisát igen megverte a németnek, és az országába igen bement azon svécz a németnek, mely miatt a császárnak dolga külömben lévén, kénytelenittetik követet küldeni a fényes portára. Itt is Kassán nem igen inye szerént esvén a dolog, kétség nélkül titkos vége van a követ-küldésben, mondják hogy pénzt is fog vinni azon követ, melyet alig hiszünk, de ha igaz is, azt nem egyébért viszik, hanem azért csak, hogy ilyen angustiájokban pénzzel talán magokévá tehetik a portát.

Ezeket ha elkövetik is, de a fényes portának hamarkodni nem illik, mert az svécz közeledik, s követet küld az is a fényes portára, s ezek egymással contrariusok lévén, requisitiójokra válaszsza azt a fényes porta magának, a melyiknek barátságában inkább megnyughatik és hasznosabbnak is itél. Az bizonyos dolog, hogy lehetetlenség volna most kénytelenség kivül a németnek követet küldeni. De minthogy kiki a maga javát keresi, igy ő sem múlatja el. Eleitől fogva hatalmas császároknak és a németek dolgainak minemü rendi volt, világos, azon úton folynak gyakrabban a dolgok, a kimenetelek külömbözők voltak.

Két hólnap belé telhetik ha több nem, a mig Pukhán portára érkezik, de a fényes porta ne siessen, hiszen egynehány esztendeje, mióta a portát hazug-

sággal tartja, most is valamig az svécz meg nem nyomá', csak a tavasztól fogva tett sok igéreteket avagy követték-e? Ezúttal is ha pénzt visznek, csak mézes madzag, és színeskedés. De talán késő jő ratió szerént, mert a körmökre égett a gyertya, hól voltak ezelőtt? Ne siessen a porta, mert bizony csak mesterség a dolgok. Ha valami kis gratificatióval lesznek is a portának, de bizony nekik leszen jobb a vége, és az mit a kezdetén láttatnak adni, bizony a végin cum floribus recuperálják, hiszem csak a hét vármegyék többet tesznek hatalmas császárnak kétszázezer forintnál.

Volt ugyan szándékokban 'a németeknek, hogy velünk megharczóljanak, de még nem vehették rá magokat, az incolákat is valóhan hitegetik, de nem mehetnek semmire. Szerencs nevü egy várat vettek volt meg, de azt is hadaink visszavették, és a palatinus benne tette kapitányt nyolczad magával nyakon kötve hozzánk hozták, a több benne lévőket levágták. Mint igaz szolgái hatalmas császárnak, a mi igaz azt irjuk. Kegyelmed fordittassa meg irásunkat, adja be az fővezérnek ő nagyságának. Irtunk volt, hogy hatalmas császár irna a lengyel királynak, melylyel oda is ha egy csauszsza menne jól esnék.

Rákóczy György.

Mégis üreg Rákóczy György fejedelem ir a portán lévő követjének, hogy a fővezérrel közölje 6. Mai 1646.

Régi magunk német kapitányunkat Gaudi Andrást a svécziai fögenerálnak Dortésonnak és több ugyan svécziai generáloknak, kapitányoknak kérésekre, tavaly morvai táborozásunkor ott kelletvén az

svéczek mellett hagynunk, hozzánk való hűsége szerént, a németországi hadak s hadakozások felől tudósitván bennünket, igaz párját levelének kegyelmednek elküldöttük sietve, közölheti kegyelmed a fővezérrel ő nagyságával mert igazak. *Pár:* A mint ennekelőtte is irtam vala nagyságodnak, most is kötelességem szerént irhatom Németországban az svéczek hadainak dolgát s a magunkét is. Mi most az svécziai hadakkal Norinberga városát megszállván, 18 praesentis meg is vettük, s manuteneáljuk; meghallván, a német s a bavarus, hogy megszállottuk volt, segitségére indult volt a városnak, de mi már benne voltunk mikor elérkeztek, kihezképest nem messze a városhoz táborban szállván, a németek magokat sánczban verték, kik mellé mi is táborban szállván, egy éjjel magokat felszedték, csak a helyeket hagyták, s mentek a Rhenus vize tájékán Frankofurtum mellé, oda recipiálván magokat; érkezvén a francziai hadak is mellénk, igaz mustra szerint mind az svéczek az francziával s magunk hadaival 30 ezeren vagyunk, az franczináknak 10 ezer embere vagyon lovas és gyalog; ha Isten engedi 3. Aug. megindulunk innen, és a császár s bavarus hadaira megyünk, s Isten velünk lévén szemtől szemben akarunk vélek megharczolni. Már jó ideje, mióta az angliai királylyal országa viszás lévén egymás ellen fegyverkeznek, de sok consultatió lévén közöttök sopiálódott dolguk; a király Scotiába ment.

Egynehány esztendeje mióta a Németországra kadakozó svécz hadak főgenerálisa Dortéson a köszvénynyel vesződvén, hazájában kelletvén menni, kinek helyében maradott generálisuk Carolus Gustavus Orángyél főgeneral. Ez őszszel rá mentünk vala az

ellenségre, de nem állának harczot, mi is eleit vévén, oly helyre szorítottuk, hogy sem elő sem hátra nem mehetnek, nolle velle harczolniok kell, hová is eléggé impediáltak, hogy ne szállhassunk, de nem tehették szerit, egynehány száz embereket levágtuk, s némelyeket el is fogtunk, ez alatt magoknak egy ál-útat találván egy éjjel elszöktenek, de csupán csak magok, elhagyván minden éléseket, és hadi apparatusokat, és sebes magok felekezetit is, kiknek is, mi is íziben utánok vagyunk s üzzük is. Itt irók levelünket csak igen raptim.

Rákóczy György. Gande András.

Még eleintén öreg Rákóczy György fejedelem váradi főkapitánytól ifju Bethlen Istvántól a budai vezérnek Hasszán pasának küldte levél, melyet ő is Ahmed aga föembertöl ottan mindjárt küld a fényes portára.

Méltóságos és nagyságos vezér, nekünk jó akaró urunk, Isten nagyságoduak minden napjait ezerekké tegye, s azokat hatalmas császár szolgálatjára szerencsésekké.

Ennekelőtte nagyságod fia Murad pasa, tőlünk Egerben megindúlván, mikor elsőben nagyságodhoz ment vala, valamiket akkor általa nagyságodnak értésére adtam volt, im nagyságod jóakarója, igen meghitt úri hivünk váradi főkapitány gróf Bethlen István által azok szerént kivánnánk nagyságoddal conferálni, Isten engedelméből oda érkezvén, kérjük nagyságodat lássa jó kedvvel, s acceptálja jó szívval s becsülettel. Jenő vára iránt is titkon szóval izentem vala nagyságodnak általa, semmit ne kételkedjék benne nagysá-

god, mert azon várat, minden készségével romlás és fogyatkozás nélkül, ha Isten egészséget ád, ugyan nagyságod által kezében adjuk hatalmas császárunknak, abban semmi refractariuskodás nem lészen. Minekokáért nagyságodat bizodalmasan kérjük jövő járó emberei által mind hatalmas császár, s mind fővezér ő nagysága, s mind egyéb helyeken a hol kivántatik, jó recommendatióval légyen segitőnk, mert mi mind halálig hatalmas császárnak híven akarunk szolgálni mint engedelmes szolgák. Megirt grófot, nagyságod jóakaróját kérem nagyságodat ne késleltesse, a menynyiben lehet hová hamarább jó securitással bocsássa viszsza hozzánk. A mit általa egyebaránt is nagyságodnak izentem, adjon hitelt nagyságod. Isten nagyságodat sokáig éltesse. Nagyságod jóakarója.

Rákóczy György.

III. Ferdinánd római császár levele, a fényes portára melyben szultán Ibraimot, uj császárt köszönti.

Hatalmas és dicsőséges fejedelemnek nékünk szivből lélekből jóakarónknak jóbarátunknak jelentjük. Mivel az ázsiai és europai országoknak dicsőséges és felséges császári is minket plenipotens nagy követjei által solenniter császári levelével meglátogatott, és barátságosan köszöntött, mi is kedves hivünk Ezdinczi András plenipotens követünk által az új császári tisztjét szerencséltetni akarók. Hogy azért hatalmas és méltóságos eleinek a mahometana török natiónak áldott szerencséjü nagy székiben inauguráltatott, azon birodalomra emergált, annak is igen örülünk s kiváltképen a közöttünk lévö frigyes barátságnak megtartását akarjuk,

kivánnók tudva lenni azon császári méltósággal, mely aránt mi atyafiságos igyekezettel is vagyunk.

Meghagytuk emlitett Ezdinczinek, hogy mind azokat, a melyek közöttünk lévő békességnek megbecsülésére és minden alattunk lévő nemzeteknek csendességére néznek, császári kegyelmed méltósága előtt declarálja, nagy reménységben lévén a felől, hogy kegyelmed, megirt követünket nemcsak meghallgatja illendő becsülettel, hanem szavainak hitelt ád, kinek adandó becsületét magunkra reducálni hiszszük; megértvén kegyelmed a dolgot, jó válaszszal viszszabocsátásában mutassa jóakaratját. Költ római birodalmunkban, Ratisbona nevü városában 21. Dec. 1640.

Ferdinándus III.

Ismét III. Ferdinánd császár ír a fövezérnek Musztafa pasának Mehemed aga által 1641.

Rómának választott császára III. Ferdinánd: Az hős és dicsőséges vezérnek mint becsülendőnek jelenti.

Ezdinczi András posta követünket minemü becsülettel látta légyen a porta, mind a hatalmas császár szultán Ibraim császár leveléből, s mind a te irásodból értjük, kiváltképen hogy a hatalmas szultán Ibrahim császár ő kegyelme is azt a szent békességet, melyet a feljebb való időkben boldogult szultán Murád császárral és praedecessorival kötöttünk volt, megtartani kivánná, annak erősségére Oszmán aga nevü kapucsi pasáját is küldötte légyen Budára, honnét mind velünk conferálhasson, s mind a végbeli difficultások aránt inquiráltasson. Mely jó békességet akarjuk részünkről is, hasonló observantiát kivánunk, és a mint ennekelőtte is

Ezdinczi András posta követünk által megirtuk vala, ha csak mi kis excessus esnék is ratificáltatjuk, a mint hogy most is haladék nélkül a bellicumban tanács és zászlos úr becsületes hivünket Gerhardus Tyivistándugot küldöttük Oszmán aga mellé, kinek is meghagytuk, hogy a végbeli difficultásokat voltaképen kikeresse, mely alatt hogy semmi inconvenientia ne essék, arra való vigyázást is stricte imponáltuk, hiszszük is ez úttal a megsértődött régi jó békesség restaurálódik, s előbbi jó formáját eléri. A szerént a dicsőséges császár hozzánk küldötte Mehemed agáját visszabocsátottuk, ki is minemü becsülettel tractáltatott légyen itt, tőle megértheti.

Ezen embere a dicsőséges császárnak, rendes magaviselésével járván el a dologban, promotióját illendőnek itéljük. Azonban hozzátok való barátságunknak erősgetésére is a mi illik császári méltóságunkhoz férhetőképen elkövetjük. Költ római birodalmunknak Ratisbona nevü városában, római császárságunknak 5-ik, magyar királyságunknak 16-ik, cseh királyságunknak 14-ik esztendejében.

Ferdinándus III.

Ugyan III. Ferdinánd császár levele a fövezérhez.

Isten kegyelméből Rómának császára III. Ferdináud. Dicsőséges szerető atyámfia barátságos köszönetünk után.

Mostan a fényes portán foglalatos dolgunk körül munkás Rudolphusnak sok instántiájára kegyelmes tekintetünk lévén, egy ideig hogy magát gyógyíttathassa házához való jövetelét megengedtük, és helyében ezen barátságos levelünket exhibeáló Csehor-

ságunk itélőmesterét Vorláti Graikfik Alexander nevü discretus kedves hivünket küldöttük a felséges és dicsőséges szultán Ibrahim császár nagy méltóságu barátunk ő kegyelme fényes portájára, ki is érkezvén, hogy a praenotált Rudolphussal a békesség körül, a melyek elkövetni valók, annak stabiliálására el ne mulaszszák, elkövessék, meghagytuk. Minekokáért érkezvén, az aránt való ieménységünk szerént, midőn levelünket beadja, relatiójának adjon hitelt, csendesen meghallgatván, és a melyek köztünk megtartásra valók, azoknak is procurálásában mutassa jóakaratát. Mi is császári és királyi kegyelmetekhez való jó relatiónk szerént meghálálni el nem mulatjuk. Istentől kivánunk ezek után kegyelmeteknek állandó szerencsét. Költ bécsi városunkbun 18. Febr. Ao 1643. Római császárságunknak 7-ik, magyar királyságunknak 19-ik, cseh királyságunknak 17-ik esztendejében.

Henricus Isliff) bécsi nagy minister irta a fővezérnek.*

Méltóságos és kedves barátunk. Barátságos köszönetünk után. A mi felséges római császár, magyar és cseh király urunk ő felsége ez alkalmatossággal expediálta a hatalmas szultán Mehemed császár ő hatalmassága fényes portájára méltóságos kedves úr hivét a bellicumban tanácsosát, ausztriai praefectusát, svaczini asztalnokját a méltóságos urat, ifjú Rudolphosintot, kire bizván a közöttünk való jó békességre néző minden nagy dolgokat, kérjük nagyságodat, oda érkezvén relatiójának adjon hitelt, és a szent békesség körül való jó dolgok végeződvén, megnevezett köve-

*) Benkőnél Esliff.

tünket jó securitással bocsássa vissza is nagyságod. Ezekután Istentől nagyságodnak hoszszú életet és sok jókat kivánunk. Költ Bécsben 17. Dec. Ao 1648.

Hol vagy pénzgyüjtéssel hires gazdag gazda,
Ma is sir miattad sok szomszéd barázda,
Kihordád pénzünket Patakra, Munkácsra,
Marada rólad ránk csak rongyunk galléra.
Igaz jó öreg György valál jó őrálló.
Haza s Német körül szemes talpon álló
De potens szomszédod nem vala duráló,
Successio kivül is valál praetendáló,
Nem volt haszontalan gyült pénzed fiadnak,
Mert ha kiolvassa azt fia fiadnak,
Azt súgák, megéled holt lelke apjának,
Igy szegék meg inok töltött bialidnak. *)
Istennel szerencséd oly nagy mértékben volt
Minemü előtted egy princepsben sem volt
Ki vont két császárral újjat hogy meg nem holt
De rajtad mind igy is, nem lőn sem rés sem fólt
Harczolál s jól kötél elsőben szultánnal,
Hasonlót követél a más nagy császárral,
Igy bánál te kétszer mind kontytyal s kalappal
Mégis jól halál meg szép csendes regnummal.

Idősbik Rákóczy György fejedelem idejebéli dolgoknak vége.

*) T: i. a bivalbőrbe vart aranyaknak.

Következnek II. Rákóczy György fejedelem dolgai.

Ezen fejedelem portán lévő kapitihája kezében ilyen punctomokat küldött, melyekben tudósitja a portát arról, minemü dolgok agitáltattak s concludáltattak a lengyelországi mostani országos gyülésben Varsován.

1. Ez a gyülés ezen januariusnak 14-ik napján expirál, és azon utolsó éjjel nappal az egész nagyrendek fáradozván, igy concludáltak.

Oroszország széliben oltalomnak okáért mindenkor 12 ezer kozák had tartassék fizetésen, a régi 5 ezer gyalog puskásokon kivül, azoknak pedig fizetések a király tárházából és a legatumokból teljék ki.

2. Visnyovitsky oroszországi palatinussá, Lánczhoroczki pedig pro tempore braszlóviai patatinussá tétetnek.

3. Minden tatárok között rabságban lévő lengyel urakat, az ecclesiasticus ordók redimáljanak végeztetett.

4. A kozákoknak minden criminálójok in perpetuum amnestiában mennjenek, és dolgok instántiájok szerint légyen.

5. A görög valláson lévő pátriárcha a főtanács közé számláltassék, s ott bizonyos helye is legyen. E grádust minthogy maga sem reménylette, úgy hogy a mellől amoveáltatnék is ne difficultálja; csak az oroszországi görög valláson lévő kozákoknak adassanak templomok, a mostani állapotban lévő templomok possessori pedig semmiben is ne impediáltassanak.

6. A szokás szerént a hatalmas török császárhoz követségben nagy lengyel úr járjon.

7. Muszka követ jövén, azzal a békesség tractája varsovai székeshelye légyen.

8. Azon gyűlésben angliai király követje is volt, s segitséget kért. Ezen gyűlésből hiteles emberünk irván meg deák nyelven, abban lett conclusumokat, im mi is kegyelmének küldöttük, kegyelmed fordittassa meg törökre, s közölje a fővezérrel ő nagyságával. A mely fő követet ebben a gyűlésben a portára választottanak, az posnamiensis dapifer, neve szerint Zeleniczkinek hivják.

II. Rákóczy György.*)

Begtis aga portai akkori csak úr, de totum fac, hütös apja II. Rákóczy György fejedelemnek Boros János által küldte végső levél.

Kegyelmed embere Boros János érkezvén, levelét megadá, megfordittatván értjük kegyelmed irásából, hogy ezen embere kegyelmednek meghitt hive lévén, minden reá bizott szóval való relatiójának adnánk hitelt, és mindenekről hitelesen conferálnánk véle, és hová hamarább lehetne, jó választ szerezvén a fő vezértől ő hatalmasságától, késedelem nélkül bocsátanók viszsza. Minekokáért mi mint kegyelmednek jó akaró apja ezen hiteles emberével szemben lettünk, és valamiket kegyelmed reá bizott, mind azokról conferáltunk.

Hogy a lengyelnk és kozákok egyszersmind kérnek, s még pedig fenyegetődzéssel segitséget kegyel-

*) E helyen a Benkő-féle példányban két okmány áll, melyek olvashatók a függelékben II. és III. sz. alatt.

medtől, arról mind a fövezérrel fiunkkal, fő- és vicejancsár agákkal ő kegyelmekkel discuráltunk, s helyesebbnek ezt találtuk. Hogy mivel a sárga nádi kozákok hetmánja subjacensivel együtt behódolván hatalmas császár szolgáivá lettek, a tatár khán ő felségének is meg van parancsolva, hogy a mikor kivántatik, voltaképen megsegittse őket. Kegyelmed is azért hiteles generálisa mellé hadait rendelvén, ha kivántatik, segitse meg őket, de maga kegyelmed a több erdélyi hadakkal honn légyen, országából ki ne mozduljon, s felnyilt szemmel légyen.

Van még egy dolog, melyet kegyelmed szóval bizott volt Boros Jánosra, az aránt mi is szóval izentünk kegyelmednek tőle, alkalmaztassa kegyelmed ahhoz magát. Itt most hatalmas császárunknak igy lőn a dolgok aránt, mind censurája s mind parancsolatja. Isten jót adjon a jó úton járóknak. Kegyelmednek jót kivánó apja. Begtes aga.

Bizonyos hallomással hadd concludáljam e törökökkel holtig harczoló igaz magyarnak dolgát.

Hogy a többit elhallgassam, mikor ez a szegény fejedelmi vitéz ember szófogadatlanságáért mind a két császártól egyszersmind persequáltatik vala, Váradon commorálván, akkor a nagy foggal hires*) fő vezér Boros Jenőt vitatja vala.

E casusban e két nagy, és egymással halálosan ellenkező, de egymástól csak hat mértföldnyire lévő erős és erőtelen emberek, nem tudva egymástól, vagy egymásfelől különbözőképen gondolkodnak vala, Rákóczy György azon, hogy erőtlen erővel igérete sze-

*) Benkőnél „nagy fogu.“

rént utolsó maga koczkáztatásával is a török táborán magát által vágva, Jenőnek hogy már succurráljon, s a már reá haraguvó császárt annál is inkább gerjeszsze.

A nagy fogú vezér ellenben azon haereál, hogy a vétett fejedelmet urával császárjával mint grátiáztathassa meg. E végre Rákóczy Györgyöt obsequiumra Jenő alá hivatja, de azt a húst sokféle lével főzék Váradon s Patakon, melyben senki nem vete jobb borsot, mint amaz extraneus hajdú, de jó magyar Barkóczi László, ki tanácsa mellé életét igérve javalja vala a szegény fejedelemnek a grátiáért a török császárhoz való personalis adhaesiot, de a pataki anyai, s váradi fiúi mutua relatio megnyomván a hasznos tanácsot, a jó alkalmatosságnak Váradon elmulatását, a filetlen farkatlan reluctatiónak contumátiáját két esztendőre ugyan Váradon veres viaszszal pecsétlé be. Erre sokan minthogy vagy érzik, vagy tudják, nem kell tanú.

De minthogy erről a nagy potentátok között is sok szó volt, ide kell tennem, a mit én is az oriens plágán ott laktomban tulajdon fülemmel hallottam erről, s szemeimmel néztem a beszélő szájakat felőle. *)

Mikor az akkori portai fő török deák és tolmács, amaz hires Zölffikár aga, ki hazája szerint pécsi fiu vala, Bethlen Gábornak legkedvesebb és igen meghitt, a két Rákóczyaknak is utcunque barátja vala, ugyan ezen II. Rákóczy György miá suspicióra Lupuj vajdával egy időben amaz hires jediculában raboskodnék, ezen főtolmácsnak fiai apjokhoz béjárván, Lupuj vaj-

*) Kornis példányában: „Itt füllel hallott ilyen dolgot mondok: Konstántinápolyban laktamban a Bethlen Gábor idejebeli feljebb emlitett főtolmács fia Mehemed aga nekem azt beszéli vala stb.

dával való beszélgetési közben ezeket hallották apjoktól, melyeket nekem is Konstantinápolyban laktomban, kiváltképen a nagyobbik fia Mehemed aga igy referált.

Hallottam az apámtól, Lupuj vajdának beszéli vala, hogy ő neki a nagy fogú vezér hüttel mondotta Jenő alatt, hogy ha Rákóczy György magát megalázva Jenő alá hivatásakor oda ment volna, hatalmas császárhoz újabban önként hajlott volna, a lengyelországi szófogadatlanságból való siralmas expeditió is elfelejtődött volna, s a fejedelemség is rencondonáltatott volna, melyet igy akart moderálni, hogy Rákóczy Györgyöt fogva magával együtt a portára vigye, és ott urával a császárral legnagyobb frequentiájú solennitással szemben juttatván, azt mutassa meg szegénynek, az mit az előtt ura felől csak hallott, és midőn meglátja, hogy az ura csak vadászni is többed magával mégyen mint ő a hadban, becsülje nagyobbra azt azután a mit látott annál, a mit az előtt a susurránsoktól csak hallott. És igy újabb confirmatióval haza kisérték volna a fejedelemségben, ha vagy a sok tanács, vagy az anyai relatió nagyobbá ne ejtsék annál a mitől féltették. Ezeket az ő hüti szerént igy recognoscálta az akkori főtalmácsa az császárnak. Akár higyjük akár ne, elhittük a tüzes consequentiákat.

Igy jár az a szegény fejedelem, a kitől el vévén Isten, nincsen elég fontja az sokféle censurának felserpenyőzésére. Ez az szegény jó de fösvény magyar, nem ada a kérőnek mig az úton vala a fejedelemségért 30 ezer tallért, idő után a nyujtó száz ezereknek igérésével sem húzhatá vissza a mit elmúlata. A lengyelországi haza szaladás után mindjárt a szamos-ujvári

keserü gyülésre érkezett tatár követ megmagyarázza ezt a mystriumot, a ki felkeresi *)

Hired vala nagyobb világon mint erőd,
De mást monda Sebes s Boros két jó hősöd,
Fél napkelet s nyúgot tőled tőlök bévőd,
De contrát fúva ki Váradon agyvelőd,
Ha Hector voltál is sok volt két Hercules
Fél csapás két császárt nem vág le mert feles
Annyit keresett volt néked csak a köles
Ha ne szánd lész vala másodszor Achilles.
Jenő alól vezér tenéked Váradra
Megizente vala menj hozzá táborba,
Ismerd megalázva, hogy ki urad ura,
Meg lészen bizonynyal uraságod adva.
De potiorb lön itt a konty a kalapnál,
S a pataki tanács Barkóczi Lászlónál,
Kész veled el menni életével kinál
De nem kelle a jó, ám veszénk Gyalunál,
Megkinála Isten tégedet háromszor
Szelepcs és Homon között első indulatkor,
Másszor tatár által haza szaladáskor,
Végre vezér által Váradon létedkor,
De vak, Isten nélkül akárki mindenkor. **)

---

*) E helyen a Kornis Zs. példányában ez áll: már ekkor a tatárkézben levő huszonkét ezerből álló szine is a magyarságnak könnyebben szabadul, azután is százezeret nem visznek vala el. Mely számot a portán fülemmel hallottam a conscriptorok szájából. Ezért mondják a váradiak, hogy angyali lélekre is sok volna egyre." E közleményt, mely a latinok közül csak a Korniseben áll, a latin példányban hat okmány előzi meg, melyek olvashatók a függ. B. betü alatt.

**) Ezután következik a Benkő-féle példányban egy okmány mely olvasható függelék 1. sz. alatt.

A két császárok közt a békesség újjobban is ilyen kilencz punctumokkal restauráltatik.

1. Mivel a szőni mezőn csinált békességnek még harmadfél esztendő kellene s úgy expirálna, mindazáltal mind két fél szegénységinknek is tovább is megpihenésekre vigyázva, tetszett mind két résznek, hogy a restáló békességnek még hátra lévő harmadfél esztendejéhez, ismét ujabban húsz egész esztendők superaddáltassanak, úgy ez ujabban confirmáltatott szent békesség ez jelen való 1649 esztendőnek julius havában, annak is első napjától fogván, épen és egészen huszon-harmadfél esztendő légyen a békességnek határa, mely szerint már pecsétes assecuratiók is adatván, szentül megtartassék, a feljebb való időkben a mely békességet eleink Sitvénél, Pécsnél, Komáromnál, Gyarmatnál és Szőnnél csináltak volt, mind azok is punctatim megtartassanak.

2. A szőni mezőn is, és másutt is lett békességnek előtt és utánnok való hódolások és alkalmok dolgainak revisiójára, hova hamarébb ez békesség után egy bizonyos helyre exmissáriusok concurráljanak, és ott a hódolás után való dolgot dirimálják a szerént, a mint a szőni, sitvei, pécsi *) és több helyeken lett békességnek punctumi mutatják, de interim a még a lenne, semmi szin és praetextus alatt a török részről ujabb hódoltatás avagy adóztatásnak neve ne légyen, mely ha lenne is, annihiláltassék, egy szóval semmi inordinatummal a szegénység ne infestáltassék, s azzal helyéből való elbujdosásra ok ne adassék.

*) Igy minden példányban bécsi helyett.

3. Horvátországi, és másutt való végekben is a békesség ellen épittetett uj várak és egyéb ehhez járulható kivánságok, ennekelőtte a szőni mezőn csinált békességnek harmadik punctuma szerént igazittassanak.

4. Vácz és Bolondvár dolga, a két császárok portáin, a gyarmati és szőni békességre relegáltatván, most is azon formában hagyatik.

5. Az adózó falukban lakozó nemesség és nemes fundusok dolga is, a feljebb említett előbbi békességnek formájában hagyatnak. Ha mi difficultas exhibeáltatnék, az emlitett következő concursus sopiálja.

6. E szent békesség ellen excurrálók s csatázók a feljebb való időbeli békességnek continentiája szerént, mind két részről halállal büntettessenek, melyeknek executiójokban ha a két félnek végbeli tisztei refractariuskodnának, tulajdon magok a császárok requiráltassanak.

7. Pécsen és másutt is a pápista vallású paterek, barátok és jezsuiták a mint hallottatott volt infestáltattak, azért azok is ezután az athnámék és protectiók avagy kezeknél lévő protectiónálék ellen ne háborgattasanak.

8. E szent békességnek megerősitésére, mind két részről pecsétes assecuratiók adassanak, és a fényes portától adatandó, a felséges római császárhoz érkezvén, a meg is jártatott*) megigértetett, és már conclusumban is ment négyszázezer forint érő ajándékkal, ha elébb nem lehet is tiz hónapra megindulván római császár ő felsége főkövetje, ezen bátorságos szövetségnek világosabb voltáért a fényes portán

*) Ezen szó nincs meg a Benkő példányában.

szultán Mehemed császár előtt megjelenjék. Ez ajándék pedig ilyen specificatióval, csak most ezúttal lészen, ezután nem.

Az eddig lévő postulátumok felett már több postulátumok se légyenek, se admittáltassanak, s még csak ne is emlittessenek, hatalmas császár is ezek szerint a praemissák szerént a barátságos szomszédságnak megmutatásáért főkövetje által pecsétes assecuratióját és athnáméját szokott és illendő ajándékokkal küldje a római császárhoz III. Ferdinándhoz ő felségéhez. A két részről menendő követek pedig, a szegénységnek javára nézve a török birodalomnak szokott véghelyeibe való általmenetellel transmutuálódjanak,*) a mint az 1627-be gróf Kofistán és Recseb pasa cselekedtek **), változtanak azon egy helyben egymás mellett való elmenetelben. Hasonlóképen in ao 1634 gróf Pukhán és Rezván pasa is azon firmát követvén, ezután jövő járó követink alkalmatosságával is, egyik részről is specificált quantitású ajándékoknak küldésére conditiónátusok nem lészünk, a mind két félnek szabados tetszésére hagyatik.

9. Mind az adózó szegénység közül s mind a nemesség közül lévő rabok, mind két részről sarcz nélkül megszabaduljanak, nevezet szerént, most a tömlöczben lévő rabok cseréjekkel absolváltassanak 3 hónapok alatt. E dolgot hatalmas császár részéről a budai vezér, a római császár ő felsége részéről pedig a magyarországi palatinus, vagy más fejedelmi nagytisztet parancsoljon procurálni.

Hogy az erdélyi fejedelmek valami csalárdság-

*) Benkőnél „transmutálódjanak."

**) Benkő példányában e szó nincs meg.

gal e szent békesség ellen erumpálni,*) haddal indulásokkal zürzavarra okot ne adhassanak, e végre tetszett a két császároknak, hogy a magyarországi hét vármegyék közűl, öt vármegye Kassa várával együtt a mostani formában maradjon, semmit az erdélyi fejedelmek ne praetendáljanak.

E kilencz punctumok szerént két assecuratiók irattassanak, az egyik törökül, s az a nagyméltóságu fövezér Murád basa ő kegyelme keze irásával és pecsétével roboráltatván, római császár ő felsége feljebb emlitett tanácsúr hivének Rudolphosintnak assignáltatott, a másik pedig ezen követnek subscriptiója és pecsétje alatt a régi szokás szerént deák nyelven iratván, a hatalmas császár teljes hatalmú nagy vezérének, Murád pasának ő nagyságának adatott. Költ 1. Jul. Ao 1649.

Római császárnak ő felségének nagy plenipotentiariusa küldte levél a fövezérnek.

Méltóságos Jóakaró uram, s kedves barátunk, Istentől jót kivánó köszönetünkben jelentjük.

Császár urunk ő felsége a portán lévő kapitihája Simon Réninger levele érkezvén, mind császár urunkhoz ő felségéhez s mind hozzám, értjük, hogy a fövezérségnek méltóságos tiszti hatalmas császár kegyelmességéből kegyelmednek conferáltatott, és megnevezett kapitihánk a szokás szerint kegyelmed köszöntésére és szerencséltetésére udvarhoz menvén, örömnek köntösével tisztelte fel légyen kegyelmedet. Azon irásából értjük azt is,, hogy a szegénységnek csendes-

*) Benkőnél „erumpalva."

ségére kegyes propensióval volna kegyelmed a békességhez. Minthogy kegyelmed arra a méltóságos tisztre emergált, s a szentségre néző békességhez is jó szándékkal van, és hogy kapitihánkat is szokott tisztességgel látta, méltó kivánnunk Istentől, hogy sok ideig kegyelmedet méltóságos tisztiben megtartsa, előtte való dolgaiban kivánsága szerént boldogítsa.

Irt császár urunk ő felsége is, irtam én is minden szükséges dolgokról megnevezett kapitihánknak. Jó reménységgel kérjük kegyelmedet, hogy hivassa, és vélek szemben lévén, szóval való egész relátiójának adjon egész hitelt, és a régi jó rend szerint traktálván véle, barátságos jóakaratját igy is mutassa meg hozzánk.

Azonban nem régen csinált békességünk szerént, a vala a conclusum, hogy holmi végbeli difficultások sopiálására bizonyos és nagy rendü commissariusok delegaltassanak, mely aránt a nagyságos budai vezérnek Murád pasának ő kegyelmének plenipotentia is küldetett vala, de azonban a fővezérségnek méltóságos állapotjára kegyelmed superveniálván, szükség igen, hogy azon jó dispositiót kegyelmed is asserálja, és mind két fél nagy rendü exmissáriusink ad loca praefigenda concurrálván, azokat a szemeteket, melyek a közbékességet eddig is zavarták, s ezután is zavarhatják, e medio úgy kiseperni, hogy mind két fél szegénységink mindenik császárinkért imádhassák az Istent.

A feljebb való időben Pápáról, s nem régen is, együnnen is másunnan is a közönséges békesség ellen elvitetett rabok, mind kicsinyek, nagyok, asszony népek is méltó, hogy sancz nélkül restituáltassanak. Hogy igy is a békesség szentül tartatni láttassék, és

két rész véghelyeinek lakosi is nyughassanak ez jó békességben mind addig, mig expirál. Mind ezeket látván, hogy kegyelmed jó industriájával kivánatosan continuálódjanak, mi is a mi részünkről nemcsak hasonlót fogunk követni, sőt kegyelmed jóakaratjáról jutalommal kivánunk megemlékezni. Isten kegyelmedet, és kegyelmed életét sok időkre terjeszsze. Költ a bécsi székes helyben 27. Dec. Ao 1651.

Kegyelmednek készséggel szolgál Saxoniának Jure Successorio herczegje Vladislaus.

Bécsből nagy panasz jö portára a német residenshez, Simon Reningerhez s ahhoz hasonló értelemmel amaz négy Eszterháziaknak levágattatások arránt igy panaszol. Ao. 1651.

Nagyságos és méltóságos uram! Nagyságod méltóságos székinél alázatosan jelentjük, hogy a mely békességet ennekelőtte a szegénységnek nyugodalmokra nézve, a két császár csinált vala, mind a szent békesség, s mind azzal járó szomszédságos barátság annyira corrumpálodott, hogy ha nagyságod és több méltóságos ministerek hatalmas császárnak a dolgot hírré nem adják, s annál inkább a sok occurrentiákat, melyek igen roszszak nem anticipálják, a végbeliek gonoszsága, a végbeli dolgokat teljességgel fenékkel forditják fel. Mert hogy a két esztendő alatt végben ment, s hatalmas császár végbelieitől elkövettetett excessusokat félre tégyem, im csak azokat számlálom elő, melyeket e közelbik martiusban és aprilisben cselekedtenek.

Az elmúlt martiusnak 9-ik napján hatalmas császár részéről való végbeliek, mintegy három ezeren magokat öszvevervén, megeresztett zászlókkal Győr alá csaptanak, holott több sok gonoszságok között, kinn szőllőjökben és majorjokban lévő minden terméssel mutatott Isten áldását elgázolták. Azonban Lóna és Bogács nevü faluknak mezeiről száz embert elraboltak, sokat is bennek levágván, minden marhájokat elhajtották. Tudva lehet nagyságodnál az is, hogy aprilis 22-ik napján esztergomi Musztafa bég, majd 3000 embert maga mellé gyüjtvén, a közöttünk lévő szent békesseg ellen, Nitra vármegyére bécsapott, és tizenegy falut elégetvén, s azokon kivül is sok helyeket porrá tévén, egynéhány száz embert elrabolt, s egynéhány ezer marhát elhajtott, ki ellen annak a földnek főinspector tiszte Forgács Ádám tiszti szerént azon helynek defensiójára kikelvén 600 magyar lovassal, másfél száz némettel, másfél száz gyaloggal, másfél száz hajduval, a megnevezett Musztafa bég ezer lovassal reá ment, és Musztafának több segitségei is érkezvén, egész 6 óráig harczoltak, de Musztafának sok embere hullván el, s az estve is reájok érkezvén, Musztafa cum suis szaladásra vette a dolgot, holott mindazáltal a hatvani bég, s az előtt esztergomi bég volt, vén Omer aga, Oszmán aga és Huszaim aga elhullottanak, a mint a rabok referálják, budaiak is nagy rendek 17 hullottanak el, és Musztafa bégnek a lova sebesedett csak meg.

A harcz napján a törökök közül 70 hullottanak el, és 60 estenek rabbá, más nap a szaladókból Szent-Márton nevü faluban 20 test, Lóna tájékán 30, Zegén *)

*) Benkőnél „Zegu“ (Szegi ? Szögliget ?)

nevü faluban 10 test találtatott, egy szóval a vizben holtakon, az utakon elesteken, és a sebesitetteken kivül a kik levágattattak mind körül bé 800 török.

A magyarok közül pedig négy ifjú gróf Eszterházi urfiak felekezetektől elszakadván levágattattak, kiken kivül 60 vagy 70 magyar veszett. A nálunk lévő török rabok azt beszélik, hogy a megnevezett Musztafa bég esztergomi béggé lévén, azután ötöd nappal licentiáztatott arra, hogy az egész Fejérhegyig Magyarországot béhódoltassa, és igy vett osztán egész Egertől fogva Budáig hadakat maga mellé, hogy ezt a nagy gonoszt cselekedje.

Jó reménységgel kérem azért nagyságodat, hogy nagy hirü discretiója szerént, s a végbeli dolgokban való nagy experientiájával az szent békességnek szentül való megtartására nézve, méltóztassék efféle excessusoknak tovább való continuátióját interrumpálni, s azzal mind két félnek, híres, nevezetes, és hasznos vitézlő rendeinek fogyatkozásokat, és a szegénységnek roboltatásokat megszüntetni. Én nagyságod jóakarója az én felséges úr s császárom iránt való részről kezes leszek, hogy a szent békességet szentül megtartani kivánja, valamig e részről ok nem adatik s exorbitantia nem hallatik, s ez mostani nagy vétek is, ha érdemes bosszuállással tálioztatik.

Ha pedig objiciáltatnék, hogy noha részünkről is megesik az ilyen, én arra azt felelem, hogy az olyan is nem az én uram hirével s akaratjával lesz, hanem a töröktől már szenvedett gonosznak tálója, ha volna vagy esnék is afféle, summa summarum a békesség alatt még ilyen excessus nem esett, sem hallatott, mint ez a Mustafa bégé. Már nagyságod lássa mit

cselekeszik. Nagyságod jóakarója német residens Simon Reninger.

A német császár alatt Pápa várának Csáki László ura kapitányja egy barátjának irta levele, mely is intercipiáltatván portára került. Ao 1651.

Az elmult septembernek 6-ik napján délután Ónod várának vicekapitányja, ki is császár urunknak ő felségének, ott a tájékon látott hallott Csanádi nevü nagy embere, érsek urunktól hozzá küldött levélnek párját nékünk is megküldé. Kanisa várának megszállását azelőtt fülhegygyel értettük vala, itt érsek urunk világosan irja, melyről mi is akarók kegyelmedet tudósitani, mert ez az mi időnkben sem hallatott sem láttatott igen nagy materia, ha rendelte Isten, úgy látszik ehhez hozzá fognak, még érsek urunk is álmélkodva ír ezen matériáról, irván ő nagysága, hogy a németek is már ezen dologban koczkára vetvén magokat, elmétől alig megfogható resolutióban vagynak az indulatban, úgy hogy ne csak obsideáltassék Kanisa, hanem ostrommal meg is próbáltassék. Most Kanisa alatt 30,000 ember vagyon effective, és mind egyre gyülnek effectuose minden felől, mind német- s mind Horvátországokból, Stiriából, Austriából s innét is, azonban a béhódolt helyek szegénységi is fegyverhez nyúltak, felköltek s a törökre erősen mennek. Morvában s Bécsben is erősen kiáltják s gyülnek is a hadak, faltörő ágyúkat Ungvárból, Komáromból és Szeged-várból visznek, mosárokat és gránátokat is bőven. Császárunk ő felsége is ezen szükségre a bécsi hadakat igen mustrálja, győri, varasdi generálok Pukhán, és főgenerálisok Pikolomi is ott van, Zrinyi,

Bottyáni, Erdődi, Eszterházi, és a beszprimi püspök is ott vagynak.

Fú ilyen szél is, hogy a király ő felsége is oda készül, mit akarjon Isten mind ezekkel, napfényre jő. Én itt csak attól félek, hogy élésből fogyatkoznak meg, mert ehhez a nagy készülethez nincs élés aránt elég provisio, noha úgy látom, már az aránt is mindenfelé mozognak és a szomszéd országok is ide succurrálni fognak. És noha a mint hallatik, az kanisaiak majorokat, házok fedelét s kertek keritését mind felégették ők magok, mindazáltal az is a mieinknek fog segíteni a vár ellen, egyfelől Kanisát Zrinyi uram löveti, másfelől Pukhán rontja.

A mi a budai vezér dolgát illeti, ő ezt a matériát nem fogja tángálni, mert ő a békesség szerént a faluk dolgát emlegeti inkább, azt is irja ő császár urunknak, hogy neki csak arról van parancsolatja, kihezképest ő a békesség ellen magától való mozgássa, nem koczkáztathatja életét, mely szerint hiszem Istent, hogy a megirt nagy hadi generálok elkezdett dolgokban nem szűnnek, s császár urunknak is félben hagyni nem engedik. Ebben érsek urunkkal mi is teljes igyekezettel vagyunk, s hisszük is Istent kételkedés nélkül, hogy ez aránt kivánt végünket el is érjük, mert a törökök confundálódtak, s nem igen tarthatunk.

Boszniában lévő válogatott hadaink iránt is reményljük, hogy ez nagy apparatus alkalmatosságával török kéz és erőszak alá esett szegénységink is felszabadulnak. Mi ezúttal egyebet nem cselekedhetünk, hanem parancsoltunk, hogy Szent Godhárdról ezer véka lisztet szállitsanak ezen szükségre. Asztaginkat is a végre, hogy mind elverjék, meghagytuk. Magunk

is kivánunk igen szivesen oda menni, s közöttök lenni, mert ennek egyfelé el kell válni. Csáki László.

II. Rákóczy György fejedelem idejebéli dolgoknak vége.

Lengyel és Svécz királyok, Kozák hetmányok, és Tatár chámok dolgai.

III. Zsigmond lengyel király, Kisolczki Christoph nevü fökövetjeit, és Abdi csauszt küldi a fényes portára a békességnek megerösitésére, mely aránt megirt követje által ilyen continentiáju hütlevelét küldi a portára. Ao 1624. Diebus April.

A felséges Istennek kegyelméből III. Zsigmond Lengyel, Svécz, Litvánia, Russia, Prussia, Musavia, Zamutia, Poritia és Vandália országoknak örökös ura!

Adjuk tudtára mindeneknek, valakiknek illik, e mi levelünknek rendiben. Hogy a feljebb való időkben Moldovában lévő Hutin vára alatt a néhai szultán Oszman császárral a mi generálisink, és egyéb nagy emberink által békességnek kelletvén lenni, az akkor köttetett békességnek punctumi és conditiói szerint fő követünket Szulcsi, Vislicsi és Gyerminczi főkapitány herczeg hivünket Isbáráski Christophot fő lovászmesterünket küldöttük vala, szultán Musztafa császár idejében a fényes portára Konstantinápolyba, hogy azon békességet, mely mind hatalmas török császárok, s mind a mi praedecessorink között sérelem nélkül szentül megtartatott, megújitsák s ratificáljják; azon alkalmatossággal velünk való békességét szultán Musztafa császár hütivel approbálta vala is, s arról nekünk elébb emlitett Isbáráski Christoph nevü fő

követünk herczeg hívünk által hütlevelét is küldötte vala ugyan, de némely részei vétkesen lévén irva, úgy hogy némelyek azok közül eleink békességeknek formájában nem találtattak, és igy ez okon kiváltképen való emberünk Serbekonics Christoph által ottan mindjárt viszszairtunk szultán Musztafa császárnak; de medio tempore ezen császárság császárságától távozván, helyében az hatalmas szultán Murád császár üle azon igazságnak nagy székiben, ő hatalmassága is ez aránt nagy eleink nyomán járván, velünk való békességét approbálta, és a szerint megnevezett követünk Serbekonics Christoph, s maga rendes embere Abdi csausz által hütlevelét is küldötte vala, melyet vévén, mi is azon szent békességet mind magunk királyi hitünkkel s mind országunk hütivel megerősitettük, és a szerint mint birodalmunkban lévő országoknak, s azokban lévő várak s vármegyék tekintetessinek, palatinusinknak, generálisinknak, herczeginknek, districtusink inspectorinak, kapitányoknak, porkolábuknak, városi biráknak, minden tiszteknek fizetett rendeknek, egy szóval in universum Lengyelországhoz hallgató nagy és kicsiny lakosoknak strictissime imponáljuk, hogy a hatalmas török császár birodalmában lévő minden országoknak, azokhoz való minden határoknak, várak, városoknak, faluknak és minden lakó helyeknek, melyek a hatalmas császár jurisdictiójában vagynak, tengeren és szárazon sohol semmi káros impedimentumot intentálni ne merészeljenek se magok se mások által.

A kóborló kozákok is hatalmas császár birodalmára való irruptiótól ezen békességgel eltiltatnak, nevezet szerint, a muszkák kozáki közé való elegyedéstől, azokkal való uniótól, barátkozástól, confe-

rentiától, annál inkább azokat segitéstől teljességgel elrekesztetnek, s arra nékik semmi alkalmatosság fen nem hagyatik, nagy s kemény interdictummal tilalomban lévén még csak arra való inclinátiójok is.

Hatalmas császár részéről is hasonlóképen, a mi kezünk alatt lévő országoknak s azokhoz hallgató váraknak, városoknak, kastélyoknak, faluknak, vármegyéknek, egy szóval valamely helyek a mi széles birodalmú directiónkban vagynak, mind azoknak, se vezérek, se beglerbégek, se zászlos urak, se más rendbeli urak, se végbeli hadak, se csavargók, se másféle hadakozók, se udvari hadak, se külömb-külömbféle keresztyén lakozók, se moldovaiak, se havasalföldiek, se magyarok, se nándor-fejérváriak, se dobrucsániak, se bucsáki, se más arra felé való tatárok, egyszóval semmiféle nemzetek, kik hatalmas császár keze alatt lévő minden országokban vagynak, laknak, se titkon, se nyilván semmi úton módon, semminemü csak egy pénz ára kárt is tenni, s tétetni ne merészeljenek, nevezet szerént semminemü csavargó tatárok bégjei, murzák, kapitányi, semmi szín és praetextus alatt birodalminkra becsapni s kárt tenni szabad ne légyen, efféle invasio kemény fenyiték alatt interdicáltassék, principálisok oly vigyázásban légyen, és a militaris ordot oly fenyitékben tartsák, hogy földünkre ne csaphassanak, mely aránt való interdictumával hatalmas császárnak nem gondolván, ha kik patratumban comperiáltatnának, hogy igen severe halállal büntettetnek, az jó idején publicáltassék.

Mind a tatár chám, mind Galga szultán, mind Muradin szultán, mirza és khán, Timurországinkra való irruptióktól, faluk és városok gázolásától, juhok és egyéb mezőbeli marháinknak elhajtásától, és egyéb

mindenféle prédállástól, vagy gyülölségből, vagy egyéb praetextustól lehető minden excessustól, severa comminátióval teljességgel úgy el is fogyassanak, hogy miattok, s alattokvalói miatt semminemü kárt, és injuriát szenvednünk ne kellessék, hanem mindenekben, ez újonnan köttetett s hüttel erősittetett szent békességet szentül megtartván, ki-ki illendő szemérmetességgel tartsa határában magát. Ezek szerint, se magok a tatár nemzet, se másokkal való correspondentiával semmi úton módon ez jó békesség ellen ellenünk, biródalmunk ellen való ártalmas intentióval valamit ne intentáljanak, zürzavarra okot ne adjanak, hanem ez uj békesség szerént, már ezután barátinknak baráti, ellenséginknek ellenségi úgy legyenek, hogy mind a mi s mind a tatár khánt ő kegyelmét, vagy levelünkkel vagy követünkel requiráljuk, hadával mellénk jönni, s hadakozásinkban velünk együtt munkálkodni conditionatus legyen. Ha mikor hatalmas császár parancsolatjából a tatár khánnak vagy Galga szultánnak vagy más murzáknak valamely felé hadákozniok kelletik, a mi határinkat utazásokban csak ne is attingálják, s annál inkább sohol is kárral ne attingáljanak, s ne injurialják, hanem császár földin járjanak a derék útakon.

Ha e békességnek valamelyik punctuma ellen, vagy maga a tatár khán, vagy Galga szultán, vagy khán Timúr murza, vagy akármely murza, valami excessussal impingálna, requiráltatván hatalmas császár tőlünk levelünk vagy emberünk által, a patratumban comperiáltatott igaz executió szerént, halállal büntettessék, a rabok pedig a kik ilyen casusban esnek rabságra, pénz és egyéb sancz s contributió nélkül szabadúljanak, s az egyébaránt való kár is refundál-

tassék. Hasonlóképen mi is, vagy közülünk valók, vagy akár tőlünk hallgatóink, hatalmas császár alatt lévő minden rendeknek valami kárt tennének, adott hitünket ez aránt is observáljuk.

A mi a tatár kháu honoráriumát illeti, ha mind a kanont, mind ez mostani békesség punctumit, mind maga s mind alattvalói szentül megtartják, vitézlő rendeit a békesség szerint fenyitékben tartja, bizonyos quantitásu ajándékát esztendőnként, vagy Jászvásárra vagy más bizonyos helyre administráltatjuk emberinek, mely honorariumot, a mint feljebb is emlitők, a régi tatár kháuok, és lengyel királyok között való szövetség szerint, velünk való hadakozásra, ha mikor tőlünk requiráltatik, a tatár kháu ő kegyelme hadaival compareálni tartozzék, velünk barátságát ezzel is megbizonyitván.

Mivel pedig a közöttünk való békesség gyakrabban a moldovai határban a Neszter Fejérváratt lakó tatárság miatt sértegetődik, ennek eltávoztatására mind Bucsákból s mind az oláhok országa határiból a tatár nemzetség általköltöztessék, és semmiképen ezután azokban a helyekben lakások ne engedtessék.

Ha valamely keresztyén király, vagy fejedelem ellen hatalmas császárnak hadakozása interveniálna, in eo casu, mi sem haddal, sem pénzzel az olyan királyokat, fejedelmeket nem subleváljuk, hanem hatalmas császárnak barátinak baráti, ellenséginek ellenségi maradunk, hasonlót observálván hatalmas császár olyankor, mi is mikor valamely felé hadakozunk.

Ha valaki hatalmas császár ellenségi közül birodalmunkban hadat akar fogadni s gyüjteni s emberét küldeni, hogy osztán azzal hatalmas császár birodalmát invádálja, vagy pedig magunk birodalmabeli

valamely fő, közép és alsó rend, akárminemü vitézlő rendeink afféle hatalmas császár ellenségei mellé akarnának menni, vagy segíteni, az olyanokat is nemcsak meg nem engedjük, sőt teljes tehetségünkkel ellenek állunk, hasonlót követvén hatalmas császár is a maga részéről.

Jövő járó követinknek és kereskedőinknek e békességgel salus passus adatik, úgy hogy se személyében, se arany, se ezüst, se pénz, se ló, se semminémü egyéb javokbéli háborgatással, kárositással ne impediáltassanak, efféléktől még úti levelet se szabad légyen exigálni, hogy annál nagyobb securitással s jó kedvvel continuálhassák mind a követségben járók s mind a kereskedők útjokat, s hivataljokat, kiváltképen a két részről járó követeket mindenik fél a határáig, hiteles emberekből álló securitással késértessék.

A feljebb való hadakozásoknak alkalmatosságával hatalmas császár birodalmában lévő törökök közül valamennyit a mi hadaink elrabóltanak, szorgalmatossággal felkerestetvén elbocsájtjuk, hasonlóképen valamennyit a mi emberinkben is hatalmas császár hadai elrabóltak, a kik közülök törökökké nem lettek, felszabaditván emberink kezében assignáltassanak. E végre ezen alkalmatossággal ugyan embert is küldöttünk, s instálunk is, hogy e békesség tractájának első napjától fogva elrabóltatott emberink valaholott találtatnak, semmi exceptiójok gazdájoknak nem admittáltatván solválja ezen békességünk; a mely rablók a hadakozások alatt a békesség előtt fogattattak el, az olyanok pénzen szabaduljanak, de többet ezek se tartozzanak adni, csak azt, a mint urok vette őket, s mennyin, bizonyos és hiteles emberek előtt bizonyitsa meg, vagy

hütüljön róla, a mely rab valahová pénz nélkül esett, ezen közönséghez békességünk becsületiért, fizetés nélkül szabaduljon ez ilyen.

Mind két részről, az igaz kereskedésben foglalatosok semmi liber quaestusban meg ne gátoltassanak, a hol eleitől fogva vámok és harminczadok szoktak lenni, régi canon szerént való vámjokat, harminczadjokat megadván, se személyekben sem semminemü javokban bántódások és károsodások ne légyen.

Minthogy a mi kereskedőink többire csak a szárazon continuálják kereskedéseket, hogy hatalmas császárnak velünk való szövetséges jóakaratja a világ előtt annál is nyilvábban legyen, engedtessék meg a Neszter vizén járó kereskedőknek s afféle rendeinknek marhájokkal a neszter-fejérvári portuson mind kiszállások s mind pedig ugyan ott adások, vevések s kereskedések, de úgy hogy az arányt való annuantia alatt valami fraussal való veszedelmek, vagy károsittatások emberiuknek ne légyen, hanem jó securitással gyakorolhassák hivataljokat hatalmas császár kegyelmességéből.

A mint feljebb is emlitők, a kereskedő rendek egyik féltől is erejek felett való executiokkal, a régi szokott és rendszerint való vám és harminczad felett semmi szin és praetextus alatt ne terheltessenek, se mások adósságáért (kezesek nem lévén) meg ne tartóztassanak. Jussa is mindazáltal valakinek el ne veszszen, hanem effélének administrátiójában a régi jó usus observáltassék.

Vett és eladott marhájokból Konstantinápolyban és Drinápolyban T. et T. nevezet alatt a szokott harminczad és vám felett újabban inveniált exaktiókkal is semmi úton módon ne terheltessenek. Lovakat a

jancsárok és csausok ne subtrahálják el, se titkon, se nyilván meg ne engedtessék.

A törökké nem lett rabokat kereskedő rendeink szabadoson megvehessék, és magokkal közinkben is hozhassák, az aránt sohol se kadiál, se egyéb districtusok inspectori, és protectori, kereskedőinket semmi fogással ne interturbálhassák, s annál inkább pénzen vett rabjokat tőlők el ne vehessék.

Vagynak olyan rabok is, kiknek urok praefigálnak bizonyos esztendőket, úgy hogy azt jámbor szolgálattal eltöltvén, magokkal szabadok légyenek. Ha kik azért az ilyenek közül is hazájokba redeálni akarnak, meg ne gátoltassanak.

A kik a rabok közül keresztyénségekből kibúván törökökké lettek, az olyanokat nem hogy kivánnók, meg sem emlitjük. A mely kereskedők pedig rabot visznek, az ilyenektől a tallér számtól, harminczad, vám és egyéb innovata exactiót ne vegyenek, s affélékért senki pénzéhez ne nyúljanak.

Mi ezután tehetségünk szerént azon lészünk, hogy a mi kereskedőink amaz rosz ligájú oroszlányos tallért a mi birodalmunkból hatalmas császár országára által ne vigyék s hordják, hanem igaz ligájú, jó és tiszta egész tallérokkal kereskedjenek, efféle kereskedőinknek Drinápolyban és Brusszában általjárni, adni, és venni szabad légyen.

Ha az kereskedők között valami törvényes causa oriálódnék, a hol a kezdődik, olyan helyen a kinek incumbál jure officii a dolgot jól megtapogatván, minekutánna a dolognak igazságát jól kitanulta, hogy úgy kivántatik, az in causa attractus magáért állitson kezest. Ha pedig az infestatusnak valaki adósságáért való kezessége pecsétes testimoniálissal nem verifi-

cálódik, meg.ne tartóztassék, hanem békével bocsáttassék.

Ha vagy tatárok vagy egyébféle latrok valahol a kereskedőket impediálnák, annál inkább tolvajul damnificálnák, az olyan helynek tisztei a gonosztevőket felkeressék, és érdemek szerént való büntetéssel a földet a gonoszoktól megtisztitsák, azzal az útakat aperiálják, a patienseket pedig contentálják. Hogy igy is e szent békesség stabiliálódni és ne sértegetődni láttassék.

Ha az mi kereskedőink közül valaki hatalmas császár országában meghalna, az olyannak javai se fiscus számára el ne foglaltassanak, se másoktól ne dissipáltassanak, mely szinü jókhoz, ha ugyan nyúlni kelletik is, ne más, hanem a társaságnak principálisi consignálják, s manuteneálják, reportálván a meghóltnak verus haeresének azt igazán. Hasonlóképen ha a mi birodalmunkban is hatalmas császár birodalmabéli kereskedő, vagy akár mi egyéb lakos meghalna, az oly annak is semminemü javaihoz, se fiscusnak számára, se más dissipansnak hozzányúlni szabad nem lészen, hanem hiteles helyen conserváltatván valaki afféle aránt hatalmas császár credentiáját exhibeálja, annak assignáltassék.

E békesség ratificáltatásának napjától fogva akármelyikönk birodalmabéli valamely exorbitans ha holmi kárt tett volna felkerestetvén a patrans érdeme szerint megbüntettessék, akár pedig a károsnak refundáltassék.

Ha mégis vagy tatárok, vagy moldoviak, vagy havasalföldiek, vagy más akárki hatalmas császár országában lakos, a mi részünkre valónak valakinek akárhol kárt tenne s levelünk által vagy emberünk

által hatalmas császárt requirálnunk kellene stricta comminatioval parancsoljon hatalmas császár a contentatió felől melyben is semmi cavillum ne admittáltasék.

Ha hatalmas császár országabeli valamely embernek birodalmunkban valakinél jussa volna, a debitor lakó helyének justitiáriusa a dolgot mind az igazságig investigálván, törvény szerint tétessen contentatiót, külömben a praetensio hamis levén, más adósságáért senki ne injuriáltassék, hanem ha a persecutusnak afféle aránt való kezessége pecsétes levelével elucescál, hogy mindkettőnek országinak lakosi, és igaz utazói, minden illetlen offensiótól üresek legyenek.

Sem a moldovai vajda, sem alatta való moldovai nagy rendek, semmi szín és praetextus alatt, vagy titkos gyűlölségből a mi részünkre valóknak valami injuriát tenni, szabados ne légyen, mely ha e békesség ellen lenne, requiráltatván hatalmas császártól tőlünk, mind a gonosztévő érdeme szerént büntettessék, s mind a kár restituáltassék; hasonló mód observáltatik a mi részünkről is in tali casu. Mind a moldoviak s mind a miéink szokott vámjokat, harminczadjokat annak helyében praestálván tovább való dolgokkal ne impediáltassanak.

Akár Erdélyből, akár Moldvából vagy Havasalföldéből, ha valamely transfuga a mi birodalmunkban jönne, és ismét hatalmas császár földére ártalmas intentióval valamit moliálna, afféléket megfogatni, és kézben adatni tartozunk. Hasonlóképen mind két rész, mind azt valamit e békesség szerint, a közönséges igazság kiván, elkövetni köteles lészen, nevezetesen a hol igazságos praetensio oriálódik, haladék nélkül az olyannak justitiariusa a causát decidálni tartozzék. Ha még is valahol útállók, egyéb latrok, tolvajok találtat-

nának, kiktől valamelyikünk emberei infestáltatnának, károsittatnának, késedelem nélkül az ilyenek is a két félnek tisztei által, arra való kötelességek szerént exequáltassanak, és a károsak contentáltassanak.

Ha hatalmas császár országában, kereskedéssel commoráló embereink közül hatalmas császár országabeli valamely lakos adóságot kérne, ha pecsétes adós levelet exhibeál, bene quidem, különben pecsétes testimonium nélkül semmi praetensio ne adjudicaltassék, mely ha lesz, t. i. irásbéli erőség, a helybeli tiszt tegyen eleget modo praemisso, mind két fél ezen observantiával.

A szilistriai, nicapoli és neszter-fejérvári főtisztek, harminczadosok, hidak és révek őrzői, hanem ha a mi dolgainkban járókat, és igaz kereskedésben foglalatoskodókat, különben más rendbeli embereket a mi földünkre által jönni ne engedjenek. Ha országinkba által meg által járó mind két fél emberinkkel szabadságtalan rab szökni találtatik, elvétetvén, visszaadássék s vitessék.

Ha mikor országinkon által juhokkal kelletik menni, a mellett lévő pásztorok, mind magokat mind a juhokat praesentálják két fél inspectorinknak a végekben, és a legeltetéstől a rétért a mivel tartoznak, megadják, hogy így ha juhbéli kárt vallanak, azon saláriumot léváló tiszteken kereshesse kárát a káros. Ál és puszta kereszt-útakon, senki egyik féltől is vajat, sajtot és juhokat, lopva el ne szöktessen, szorosan interdicáltatik.

A moldvai vajdák, azok akár kik légyenek, ezen békességnek, a régi jó szomszédságnak megtartására köteleztetnek, és e szent békességet bontogatható

minden insanumnak intentálásától elrekesztetnek, ide értvén a harminczadosok is, kik is a régi canon felett az igaz jusnak nevelésétől eltiltatnak.

Hatalmas császár országára kereskedőink, vagy egyéb akármi rendbeli emberink alól, se útban, se helyben hatalmas császárnak beglerbégei, zászlós úri rendei, csauzi, szpai, jancsárok, lovakat elvinni semmiképen ne merészeljék, ide értvén ő hatalmasságának minden hadakozó fegyverviselői, és a postálkodók is.

Még is kereskedőink mind két részről a derék úton járjanak, hogy annál inkább ha valamely gonosz emberektől, valahol valami károk vagy veszedelmek lenne, mind a latrok persequáltathassanak, s mind a károsok contentáltassanak.

Ha valamely ország, mely hatalmas császárhoz sem tartozik, sem ahoz semmi praetensiója nem lévén, vagy nincsen, vagy fegyverünk vagy egyéb industriánk által a mi méltóságos protectiónk alá, vagy adja magát, vagy applicáltatik, afféle materiához hatalmas császár se szóljon, se praetendáljon, se nehezteljen, sőt az olyan is a békességhez annectáltassék.

A jó békcsséget nem szerető, magok sorsokkal meg nem elégedő fondor embereknek vádjokat hatalmas császár be ne végye el ne hidgye, annál inkább valamig a dolog nem elucescál, executióban menni ne engedje. Ha pedig a vád hamisnak találtatik, a hazugsággal járó halállal bűntettessék.

A moldvai vajdának strictissime imponálja azt, hogy a tatároknak reánk szolgáló útjokat nemcsak intercludálják, hanem azoknak semmi szin alatt csak ne is foveáljanak.

A kereskedésben öt ezer oszporáig lehető prae-

tensiót, mind két fél birodalminkban csak a vice-tisztek is dirimálhatnak, feljebb való dolog a főtiszt eleiben menjen. A mi az adósság dolgát illeti, még az igaz praetensio is az in causa attractusnak subscriptiós és pecsétes obligatiója nélkül ne adjudicáltassék, s efféléért a magistratus ne is búsittassék, két fél kereskedőnktől a régi canon ellen semmi szín és praetextus alatt egy s más ne exigáltassék, még ha szintén a cogensnek valami új irásbéli exhibitái volnának is invigorosok légyenek. Egy szóval athnáméink continentiája ellen semmit ne adjanak, mely dolog aránt mind két fél szoros impositióval való expeditiókat exmittáljanak.

Mi a mi részünkről hatalmas császárnak sem erdélyi, sem moldvai, sem havasalföldi, sem egyéb országi ellen káros intentióval nem lészünk, lenni kivánóknak sem annuálunk, sem engedünk idegeneknek is olyan szándékkal birodalminkon által liber passust, a megneveznett országokbéli kereskedőknek pedig, nemcsak szabad útat adunk, sőt a régi canon ellen sem vám, harminczad neveléssel, sem egyéb helytelen exactiókkal aggraváltatni meg nem engedjük, hanem azzal a quantitásu administratióval, melyet eleitől fogva magok is tudnak, éltetjük. Hasonlót kivánunk observáltatni a megnevezett országoktól is mind kereskedőink s mind egyéb minden rendbéli igaz útban jövő embereink aránt is, kiknek ezen békességünk szerint protectióval tartozzanak inkább, és ne inopportunuskodjanak rajtok. Eleitől fogva observáltatott canon szerint mind királyi méltóságunkra s mind országunkra nézve, szokott becsületünknek megadására, azon országok vajdái, és fejedelmei kötelesek légyenek.

Mind két részről erős hüttel köttetett békességünknek kiváltképen és nevezetesen a boldogult néhai szultán Szulimán császárral felséges eleink I. Zsigmond király csinálta szent frigynek, minden punctumit és czikkelyeit szentül megtartani kötelesek lészünk mi a mi részünkről, úgy meg is becsüljük, hogy csak szikrányi dologban is ez ellen impingálni tartózkodunk, summa summarum egymás barátinak baráti, ellenséginek ellenségi lészünk.

Ezen dolog aránt íratott, és hütlevélben comprehendáltatott minden punctumoknak szentül és igazán teljes életünkben megtartásokat, tartattatásokat, arra való vigyázásunkat a nagy Istennek, és a mi megszabaditó Jézusnak szent nevére való esküvéssel fogadjuk, hogy valamig a hatalmas császár is adott hüti s fogadása szerint mindezeket megtartja s megbecsüli, mi is hasonlóképen.

Mindezeknek nagyobb bizonyságára, és e szent békességnek örökös erőségére adtuk ezen tulajdon parancsolatunkból iratott, országunk pecsétivel roboráltatott hütlevelünket Varsován királyi székünkben 1. Febr, Ao 1624, lengyel királyságunknak 37-ik, svéczia királyságunknak 30-ik esztendejében.

Lengyelországi hetmány, Konyeczpolczki levele oszmány csaus által a fővezérhez.

Méltóságos és dicsőséges vezér barátságos köszönettel jelentjük kegyelmednek.

Nem kétljük az oszui beglerbég deák Mehemmed pasa ő kegyelme rég hírré adta kegyelmednek, mennyi költséges fáradsággal a tolvajló kozákokra

menvén. mely szívesen lelkesen voltunk rajtok, és sok harczok után, némely részit fegyverrel fogyatván el, a mi hajójokat találtuk, azokat felégettük, azután maradjékját felséges királyunkhoz béhódoltatván, magunk közűl creáltunk hetmant közikbe, hogy attól hallgatván, ezután a fekete tengerre ne excurráljanak.

A felettünk lévő felséges Isten bizonyságunk, mi mely szívesen igyekeztünk ezen latroknak tollálásában, úgy hogy némely része azon kozákoknak szigetekre recipiálván magokat, a midőn azon volnánk, hogy onnét is őket ki vegyük, s teljességgel a latrokban véget vessünk. Erre hadaink seregenként mennek vala, s azonban látjuk, hogy Mehemmed gyiriai khán feles tatár hadakkal felséges királyunk birodalmára beütvén, praedálnak, s gázolnak, melyet hadaink alig tudják vala, csudáljanak-e, fájlaljanak-e? Isten a szerencsét azon tatár hadak ellen a mieinknek szolgáltatván, ágyújokat és minden tábori apparátusokat elhányván s hagyván, szaladni kezdének, kik közűl a vízben sokan veszvén. szégyent vallának.

Ha kegyelmed ebben nékünk nem hiszen másoktól is a dolognak igazságát így fogja megérteni. Hogy a dolog hatalmas császártól lett légyen, azt mind a nálunk lévő rabok, mind a gyirai khán intercipiáltatott levelei bizonyítják. Igy lévén azért a dolog, minden bizonynyal Isten a hütiszegőt megbünteti, s nem késik annak jelét kegyelmeteken kimutatni. Csúffá lettünk az körülöttünk valóknak s gyaláznak, hogy mi egyfelől a portának akarván szolgálnunk, annak tolvajit a kozákokat kergetjük, másfelől ugyan a porta subjacensitől véletlen invasióval üldöztetünk. Elég búsulást szerzének a gonosz tatárok nekünk is, mert a téli hideg sem obstalván, hadainkat jól felültettük

vala, s azon tolvaj kozákokban, midőn szintén véget érendők valánk, felejteték azt, s magunkra viseltetének gondot velünk.

Mely dolgot a mit a tatárokkal lecsendesíthetnénk, addig a jegek is felszakadozának, a vizek megáradának, s a jó vagy rosz dolgok haladának, mindazáltal mi, mind azok alatt is hadainkat eloszlani nem engedtük, tartóztatjuk mind addig, a mig a vizek szállanak, és minden késedelem nélkül azon leszünk minden eszünkkel s erőnkkel, hogy azon szigetbeli kozákokat s latrokat a fekete tengerre való excursiótól avocáljuk.

Kegyelmetek is onnan vigyázásban légyen, jó idején a kijáró torkokat elállja, és valóságos dispositióval úgy provideáljon, hogy a kényszerítésből kimenendők minden favor nélkül meggátoltatván szándékjokban, elő ne mehessenek. Mi kegyelmednek valóságot akarván írni, e részről az arányt való készületünkben mi semmit hátra nem hagyunk, kegyelmed is lássa mit cselekszik, de a mi tetszésünk az, hogy körmös kézzel nyúljon a dologhoz, és a torkokat derekasan praecludálja.

Mind ezekről deák Mehemed pasának bővebben írtunk, levelünket praesentáló Oszmán csaus által is kegyelmednek izentünk, ki is kegyelmedhez érkezvén, a dolognak igazságát relatiojából is megértheti. Isten kegyelmedet sokáig éltesse. Költ Báár nevü várunkban 10. mart. Ao 1626. — Kegyelmed jóakaró barátja.

Lengyelországi hetmány Konyeczpolczi.

Zsigmond király Vladisláv fia király fövezérnek Murza pasának küldte nevezetes levele 1634.

III. Vladisláv, Isten kegyelméből Lengyelországnak királya, Litvániának nagy herczegje, Russiának, Prussiának, Podoliának, Mazoviának, Zamotiának, Livoniának, Volhiniának, Kioviának, Izmolinczkának, Gottusoknak, Vandaliának, Svéviának, és Csernehoniának örökös királya.

A feljebb való napokban, minekutána nagy hadakból álló ellenséginken győzedelmeskedvén, s három provinciákkal birodalmunkat terjesztvén, Muszkaországából győzedelmesen megtértünk volna, hatalmas császár levelével a tekintetes, és szolgálatra termett Sahin agát táborunkban érkezni útunkban jelenték, velünk e győdedelmes expeditióban együtt lévő tanácsink, és egyéb főtisztü rendeink bizonyos dolog, majd csaknem mind azon valának, hogy ne csak szemben ne légyünk hatalmas császár követjével, hanem csak úgy is tractáljuk, a mint ennekelőtte tractáltatott a mi követünk is a fényes portán, ki hatalmas császár portájára érkezvén, igen-igen későn adatott audientia néki követségének elmondására. Második s nehezebb dolog az volt, mert követünknek a régi canon szerint való becsület meg nem adatott, és a ki mégis nehezebb, hogy válasz nélkül bocsájtatott el a fényes portáról.

Mely dologgal, bizony dolog megbántódtunk volt, mert abban irántunk a porta minden tisztességét háta megé vetvén, semmi jó szomszédságnak speciesét nem mutatta, melyben nem kevés becstelenségünk forgott az dolgot hallóknál. De minthogy mi elhittük

azt, hogy mind a mi az aránt becstelenitetésünk, s mind hatalmas császárnak ellenünk való incitaltatása csak az orrokig látóknak susurrantiájokból sülhetett ki, természeti discretiónktól nem recedáltunk, s azt szennyes mocskával s voxával megmocskolni nem akartuk, mert tudjuk azt, hogy még a vak pogányok is, és vad nemzetek is a követeknek becsülettel tartoznak, mert külömben cselekedvén, mind az Istenségnek s mind az egész emberi nemzetnek jusához praetendálni láttatnék akár ki, kihezképest mi is ottan haladék nélkül a megírt Sahin agával szemben lettünk, és illendő becsülettel köszöntvén, mind hatalmas császár levelét, mind a kajmekámét, mind a kegyelmedét megadá.

A leveleknek megforgatására török deákunk jelen nincs, maga is nézve Sahin aga, szóval való követségét a leveleknek megforgatására hagyá, hogy maga mostanság vissza nem mehetett, elküldött szolgájától elhiszszük, okát megizente, azonban vélünk együtt Varsovánra jövén, a míg a levelek megfordíttatak, várakozáshan lévén, azután szóval követségét is megmondá.

Mely követségnek rendit minekutána megértettük volna, mi is követünket levelünkkel együtt expediáltuk hatalmas császárhoz és kegyelmedhez jó reménység alatt. Értjük kegyelmed leveléből nagy discretiója szerént nagy propensióját a jó békességnek létéhez, ugyanis ha hatalmas császárnak mind tanácsi és főtisztei kegyelmed eszével és discretiójával birnának, a közönségns jót szülő s tápláló békesség, nem oly könnyen sértődött volna meg.

Minden királyoknak és fejedelmeknek dolgok Isten után azzal boldogul, ha az tanácsok a tanácsot egyes

szívvel adják, minémüek igen ritkák szoktanak lenni, főtisztek is olyanok kivántatnak, kik mind a tanácsban, mind a confoederatióban s mind kiváltképen a hadban perseveránsok légyenek, mert minden királyok s minden fejedelmek minden dolgokra magoktól nem elegek, hanem kivántatnak magokhoz illendő olyan sufficiens szolgák, kiknek in occurrentiis vetvén hátokat, magok csendes elmével, országok is jó securitással élhessenek. Mi kegyelmedet is mind követünktől s mind másoktól ilyen qualitásu szolgának halljuk.

Nem kétljük, ha még másutt is nagy discretiójának hire hatalmas császárnál annál nyilvább lehet, lévén csuda, hogy ő hatalmassága előtt abban a tekintetben nincs, melyet érdemelne, mely ha volna kétség nélkül, a rosz tanácsnak hatalmas császárnál helye nem volna, s affélék miá a jó békesség is ottan-ottan nem sértegetődnék. Azt tudja minden értelmes nemzet: a hütszegésnek consequentiája mi, csak tegnap tegnapelőtt a hütszegésért Istennek minemü itélete szálla a muszkák táborára, siralmas csak emlitése is, mely mind attól volt, hogy császárjok is gyermek volt, tanácsi is éretlen elméjüek voltak. Mi is jeles példával megmutatók azt, hogy a békesség ellen fegyvert vonni ellenségnek minemü ostorral szokott fizetni a hütszegés.

Abaza pasa is országink rontására hadakozván az elmúlt őszszel, még pedig minden igaz ok nélkül, azt mi szükség kegyelmed előtt historizálnunk, elég az, hogy hol azzal, mintha mi Moldovára hostiliter mentünk volna, hol azzal, minthogy mintha mi hatalmas császár földén épitettünk volna kastélyokat, hol pedig hatalmas császár szerencséjének égig exaggeralásával töltvén el mind hatalmas császár s mind a

méltóságos ministerek füleit, minthogy mind maga koholásai voltanak, azok szerént való méttatlan motusinak birodalmunkból minémü gyalázatos consequentiával való reditusa lön, elhiszszük mind követünk, s mind krakai főkapitányunk arról kegyelmedet elégségesképen tudósitották.

Hogy az elmúlt nyáron hadaink Moldovára általléptek volt, igaz de nem ellenségesképen, hanem birodalmunkra hostiliter ütött s gázoló tatár hadaknak kergetésekre csak, kastélyokat is mi hatalmas császár földére nem épitettünk, hanem a magunk földén, a melyeket nem régen csináltunk, azok sem arra valók, hogy azokból hatalmas császár földére excurráljanak, sőt hogy azokban lévő praesidiariusink a szent békességet bontogatóknak resistálhassanak, ez eránt való kegyelmed irását igen akartuk, hogy a dolog aránt kegyelmed is irásunkból lument vehessen.

Két részről lévő hadaink insurrectiójoknak, hogy gyakortább mint illenék lenni, annak a jó békességnek sértegetésére gyakrabban oka a kozákok excursiójával, kiket is úgy tetszik eléggé compescálunk, s nem régen is ugyan a muszkákra mentünkben, csak azért vittük vala el őket magunkkal, hogy a Fekete tenger lakosi nyughassanak.

Ha pedig azt hozná kegyelmed elő, hogy nem régen is egynéhány hajóval kiütöttenek volt valami kozákok, arra csak azt feleljük, hogy az independens tolvajok aránt nincs sem törvény, sem edictum afféle matériában, sem a királyok nem causáltathatnak, sem az országok efféle parvi momenti dologért, sem a közönséges békesség, sem az jó szomszédság bono jure fel nem bomol, holott a tatárok annál sokkal több s nagyobb káros invasiókat tesznek a mi földünken,

mely motusoknak alkalmatosságával, a kozákok olyankori zörgölődések nékünk szintén olyan káros, melyet hiszünk kegyelmed is nagy discretiója szerént perpendál.

Értjük kegyelmed nékünk és Sahin agának küldött leveleiből, hogy a megsértődött békességnek megújításához jó propensióval légyen kegyelmed, s kiván is munkálódni abban, attól mi sem vagyunk idegenek, sőt szívesen akarjuk, melyre nézve Sahin agával ő kegyelmével együtt, mi is követünket küldöttük, kegyelmed barátságos jóakaratját igen kedvesen vettük.

De interim, hogy a tatárok birodolminkra bé-bé ütni s hatalmas császár hadai is a Dunán általjönni nem szűnnek, mi is hadaink insurrectiójokról szaporán gondolkodunk. Az békességnek a régi conditiók és punctumok szerént annuálunk, csak az, annál mint eddig jobban tartassék, egyébaránt mi Istenre bízván magunkat, fegyverrel is készek vagyunk magunk oltalmára.

Egyéb dolgunk bővebben követünkre és Sahin agára vagynak bízattatva, mentül hamarébb lehet a szegénységnek javára nézve, mi formában annuál a fényes porta a békességnek, örömest értenők. Istentől kegyelmednek hosszas jó egészséget kivánunk. Költ Varsován 5-ik Jul. Ao. 1634. Lengyel királyságunknak második, Svécz királysagunknak harmadik esztendejében.

Vladislaus Rex.

Lengyelországi föcancellarius Jacobus Zásik a fövezérnek Murtaza pasának irta levél 1634.

Nagyságos és méltóságos vezér Murtaza barátunknak kedvességgel való köszönetünket.

Mind kegyelmed leveléből s mind kegyelmednek követje Sahin aga expositiójából értjük, kogy hatalmas császár kegyelmedet minémü méltóságos állapotra méltóztatta, annak igen örülünk, és kérjük is Istent, hogy a mint a fenforgó dolgokat, úgy kegyelmed méltóságát, és minden jó dolgát is boldogitsa.

Akarjuk igen azt is, hogy hatalmas császár és a lengyel korona között való szövetséget, hatalmas császár kegyelmedre bízta, minekokáért méltó, hogy kegyelmed mély discretiója szerint a bekességnek requisitumi aránt úgy disponáljon, hogy az a régi jó formaszerint ne csak helyére álljon, hanem szentül meg is tartassék, az ellen cselekedők pedig e medio tolláltassanak, és valamint én itt mindazólta, miólta felséges uram királykodik, abban munkólódom, hogy felséges praedecessorinak nyomdokát kövesse, a jó s régi békességet követjei által stabiliálja, közelebb azt maga s hatalmas császár között most is megújítsa, úgy nagy reménységgel hiszszük, hogy kegyelmed is a két méltóság között e nagy szolgálatban totus quantus industriuskodik, és vajha efféle jó szövetségnek bontogatói szégyennel térnének meg.

A mi részünkről a mi kivántatik, hogy a kozákok zabolában tartassanak, s a tatár khán honorariuma beadassék, és a kastélyok elhányassanak, melyek hatalmas császár földén találtatnak. Nem kellett volna ez aránt hadat indítani, hanem az jó szomszéd-

ságos relatio elébb requisitiót kivánt volna. és úgy is ha lett volna mit, executióban vehettük volna, a tatárok is a neszter-fejérvári bucsákságból tolláltatván. Ezek aránt kegyelmeteknek követje Sahin aga által bővebben izentünk, interdicáltatván a tatároknak közinkben való gyakori irruptiójok. Költ Varsován 24. Jul. 1634.

Méltóságodnak jóakarója barátja

Jacobus Zásik.

A méltóságos kájmekán Bairám pasa fővezérnek, lengyelországi főhetmán irta levél.

Méltóságos és nagyságos vezér barátunknak ő kegyelmének tisztességes köszönetünket.

Reményljük s hiszszük, hogy nagy elméje és discretiója szerint a méltóságos Murtaza pasával ő kegyelmével együtt abban munkálódik kegyelmetek, hogy a köz jó békességet effectuálhassa serényen, a végre, hogy a szegénységnek magokért való könyörgését megnyerje, én is itt hasonlóképen munkálkodtam abban, hogy felséges király urunk hová hamarább Sahin agát bocsássa tiszta jó válaszszal viszsza, addig pedig itt lássa becsülettel, ki el is bocsájtatván, viszsza ment, haza érkezvén minden dolgokról kegyelmednek referálhat.

Interim mi igen csudálkozunk azon, hogy kegyelmetek hadai Drinápolyból megindulván erre felé, mi végre nyomulnak. Mi a mi hadainkat megtartóztatván, azt gondoljuk vala, hogy kegyelmetek is, avagy Sahin agát haza várja. Ha kegyelmetek hadai a Dunán által nem jönnek, könnyebben corrigáltathatnak dol-

gaink, de ha általjönnek, a mi hadainknak is a Neszteren által kell szállniok, és magunkra vigyázni kell. Éltesse Isten kegyelmedet. Kelt zelniczei táborunkban 8. Aug. 1634.

Kegyelmed jóakaró barátja. A krakai koronának őrzője. A lengyelországi koronának főhetmánja.

Stanislaus Konyeczpolczki.

A tatár kán a lengyel királynak küldte levél, mely levél Bécsbe, Bécsből portára került.

Én ki Istennek felséges kegyelméből dicsőséges és felséges Iszlám Gyirai kán vagyok. Te ki felséges és hatalmas lengyel király, és kedves barátunk vagy.

Ha kegyelmed egészségben van, s ha nincs is, mi kegyelmednek állandó egészséget és méltóságot csak kívánunk, de hogy kegyelmed ennnyi időtől fogva hozzánk embere küldésével sem magát annyira megalázni nem méltóztatott, sem a mi országunk barátságát valami haszonra valónak levele küldésével lenni nem itélte, azon igen csudálkozunk. De ám az akármint légyen, elég az, hogy én itt e tájékon compareáltam s telelek ha Isten engedi a télen, Lengyelországból ki sem mégyek, ha kegyelmed vendégnek acceptál, s annál inkább velünk békességet akar csinálni, bízza cancelláriusára, s küldje el, mi is a mi cancelláriusunkat elküldjük, csak érthessük kegyelmed kívánságát. Ha pedig cancelláriusát nem küldi is kegyelmed, küldje más meghitt emberét. Ezekután békesség és minden jó. Költ die August 1649.

Ezen levélre a lengyel király válaszsza.

Kegyelmed levelét vettük, a jelentett békességet igen akarjuk, de hogy kegyelmed egyfelől békességgel kinál, másfelől hostilitást continuál, azon igen csudálkozunk. Kegyelmed írása szerint cancelláriusunkat expediálni nem késünk, hogy kegyelmed cancelláriusával a békesség dolgában munkálódhassanak, de kérem kegyelmedet, hogy mind két részről a hostilitást tegyük le, s már ezután ne ontsunk vért, mely dolgot cselekedvén kegyelmed, köz helyre táborink közé cancelláriusunkat expediáljuk. Ezekután békesség, barátság és jóakarat. Költ T. et T. táborunkban die August 1649.

Itt már ilyen punctumokra lépnek a sok vér és kár után serkenök.

1. Hogy már honoráriumot kétszázezer tallért adjon a lengyel király a tatár khánnak ködmön árát.

2. A régi szokott ajándékot is minden esztendőnként a lengyel király beszolgáltassa a tatár khánnak.

3. Akármely felé hadakozzék a lengyel király, ha kívánja a lengyel király, a tatár khán személye szerint is compareáljon segítségére, hadat a mennyit kiván, adjon,

4. A tatár khán a lengyel király barátinak barátja, ellenséginek ellensége lenni tartozzék.

5. Ha a tatár khán, valamely felé hadakoznék, valamennyi kozák hadai a lengyel királynak vagynak, a tatár khán mellé adja segítségre.

6. A tatár khán tekintetiért minden vétkeket a kozákoknak a lengyel király condonálja.

7. Negyvenezer kozák hadakozásra mindenkor talpon álljon.

8. A mostani kozák hetmány azon tisztiben roboráltatik.

9. A kozákok hópénze, arról való donatióval ratificáltatik.

10. A kozákokat görög vallásokban senki se háborgassa.

11. A kozákok püspökje a króviai püspök.

12. A króviai palatinus görög valláson való légyen, arra más valláson való ne admittáltassék.

A kozák hetman Szmilinczki János, ura lengyel király lábaihoz igy békélik.

Dicsőséges királyom és kegyelmes uram! Felségednek nemes lábainak zsámolyához orczámat alázatosan súrolva engedelmességemet felségednek alázatosan bemutatom, s azt mondom, hogy e szegény alávaló szolgájának vétkét alázatos instantiámra szívesen és lelkesen engedje meg felséged, mert nem szántszándékból, hanem kénytelenségből botlottam, valamint felséged felséges praedecessorinak, úgy felségednek életem fogytáig hűséggel kivánok szolgálni. A tatárokkal sem külömben conjungáltam magamat, a felségeddel való mutua relatiónak s confoederatiónak continentiája szerint, úgy hogy a mostan csinált békesség után már felséged országira, ha nem erumpál, ugy mi is valahová fog hadakozni, kész leszünk melléje segitségre menni. Ezekután ajánljuk mégis felségednek

alázatos engedelmességgel való hűségünket. Költ Juliusban 1649. Felséged alázatos szolgája

Szmilinczki János.

A fővezérnek kozák hetmán irta levél:

Nagyságos és dicsőséges fővezér, nekünk jóakaró urunk s barátunk, Isten kegyelmed életét, egészségét és méltóságát sok időkre terjeszsze, és hatalmas császár előtt mindenkor kedvessé tegye.

Továbbá méltóságos Begtes aga ő kegyelme levelét, követ Oszman aga által vettük, a melyben értjük, hogy mind kegyelmed s mind a fényes porta előtt hűségünk acceptáltatott, annak igen örülünk. Sok ideje, hogy szándékozunk hűségünk ajánlásával a fényes portát requirálni, de hallván, hogy mind ez aránt való szándékunknak s mind a felséges tatár khánnal való fraternitásunknak bontogatására lengyel követ ment a fényes portára, halasztanunk kellett. Már értvén, hogy abbeli munkája a lengyelnek füstben ment, mi Oszman agával ő kegyelmével követünket küldöttük a fényes portára, ki is érkezvén, kegyelmedet és Begtes agát ő kegyelmét is igen kérjük, hogy követünk által küldött hűségünknek ajánlásával teljes levelünknek benyújtására, hatalmas császárral követünket juttasa szemben, és béhódoló hűségünket ő hatalmasságával acceptáltassa jó instantiával. Mert mi a felséges tatár khánnal világ fennállásáig tartó szövetségre és atyafiságra esküdtünk, mely szerént is kivánunk hatalmas császárnak szolgálni életünk fogytáig, valami formában parancsolja ő hatalmassága, mert a lengyeleknek hinni nem akarunk, mivel az minket sokszor adott hüti ellen megcsalt, kihezképest valamit már ezután

akár lengyelek, akár muszkák, akár magyarok és akárminemü keresztyének aránt érthetünk hatalmas császár ellen valót, haladék nélkül a fényes portát tudósitjuk.

A neperi kozákokat is, már annyira compescáltuk, hogy sem szárazon, sem tengeren nem kell félni káros motusoktól, kérjük kegyelmedet, ha mit kegyelmed is ellenünk valót ért, értésünkre adni ne neheztelje. Summa summarum valaholott valamit hostilét értünk a felséges tatár chánnal ő felségével egyet értve, anticipálásában egyaránt munkálódunk; hogy Oszman aga ide érkezvén múlatott, ne neheztelje kegyelmed, mert nem voltunk szintén akkor honn, a tatár khán ő felsége mellé készítvén holmi hadakat, azokat expediáltuk.

Kérjük kegyelmedet, követünket a mennyiben lehet ne tartóztassa, hová hamarább kivánt válaszszal bocsássa viszsza hozzánk. Minékünk minden szándékünk az, hogy hatalmas császárnak hiven szolgáljunk, és minden méltóságos ministerivel ő hatalmasságának atyafiságosan éljünk. Egyébaránt minden szükséges dolgokat követünkre bíztunk, relatióját megértvén, kérjük kegyelmedet mindenekben adjon egész hitelt neki. Éltesse Isten kegyelmedet sokáig. Költ Csehe rimben 2. Aug. Ao 1650.

Kegyelmed jóakaró szolgája, az egész sárga kozákság hetmánja.

Bogdán Hemlinczki.

Ismét azon kozák hetmány levele a fövezérhez.

Praemissis praemittendis. Oszmán aga kegyelmed levelét megadá, melyből értjük, hogy behódoló hüsé-

günket a porta bévette, annak igen örülünk. Valamit kegyelmed mind levelében irt, s mind Oszmán agára szóval bízott, voltaképen megértettük. Mi is a mely dolog aránt Oszmán aga által a portát requiráltuk, kérjük kegyelmedet promoveálni méltóztassék, követeinket is Oszmán agára bízván, küldöttük a fényes portára, kiket is,jó reménységgel kérjük kegyelmedet, ha lehet ne tartóztasson, hanem jó választ adván Oszmán agával bocsássa viszsza hozzánk jó securitással, ha Oszmán aga nem jöhet, más habilis embert küldvén követünkkel, mert erre az útak félelmesek, a lator sok, ahhozképest szükség jó készülettel lenni.

Ezt is akarók kegyelmednek értésére adni, hogy egynehányszori expeditióinkban kináltuk a fényes portát behódoló hűségünkkel. Expeditióinkat Moldovára expediálván s dirigálván, kik közül, hogy egyet is, sem hatalmas császár, sem méltóságos miniszteri nem láttak akkor, talán azután sem sokat közülök. Annakokáért pennára venni nem akartuk, hanem az aránt való relatiót Oszmán agára biztuk, ki kegyelmedhez érkezvén megtudja mondani, ki szaggatta fel pecsétünket, s hová küldötte levelünket. Kegyelmed fiának Murád pasának hozzánk való jó propensióját is értjük kegyelmed leveléből, melynek is igen örűlünk, ahhozképest mi is fejünk fennállásáig a fényes portának minden ellenségi ellen viaskodunk, melyben ne is kételkedjék a porta semmit.

Mégis kérjük kegyelmedet, ne késleltesse követünket, hogy ha lehet, ne szoruljunk ki az időből, kivánván jó szolgái lennünk a fényes portának, kérjük végezetre azon is kegyelmedet, légyen jó recomendatorunk hatalmas császár előtt. Követünknek egyike Anton Szdanovics króviai főhadnagy, a másik Paul

Zabicski ezeres kapitány több társokkal. Költ Cseherimben 3. Aug. Ao 1650. Kegyelmed jóakaró szolgája, az egész sárga kozákság főhetmánja.

Bogdán Hemlinczki.

Svécz király levele a svécziai későbbi követ által a fővezérhez.

Isten kegyelméből Carolus Gustavus, Svécziának, Gotiának, Vándáliának királya, Finlándiának nagy fejedelme etc.

Régen szándékozunk, hogy a nagyfelségü világ biró szultán Mehemed török császár igen nagy barátunkhoz emberünket küldjük, mely szerint im ezen praesens exhibitort hadi tanácsunkat, meghitt hivünket Gotthardus Vellinget küldvén, meg is bizonyították az aránt való jó igyekezetünket a végre, hogy minden ide való dolgainkról a fényes portát informálná, kiváltképen, hogy hatalmas császárhoz való intentiónkat s barátságunkat a fényes portának inculcálná, értésére adván egyszersmind azt is hatalmas császárnak, mi karban légyenek a körülöttünk való dolgok is, melyekben is minthogy hatalmas császárt concernáló dolgok is vagynak, jó reménységgel kérjük az fényes portát, hogy megirt emberünk által adjon jó választ. Ha kegyelmed követünket hatalmas császárral nemcsak szemben juttatja, hanem ő hatalmasságával nekünk jó választ is adat, nagy barátságot cselekszik igen, hatalmas császárnak is hasznosan szolgálni, minden bizonynyal higyje magát, melyben mégis kegyelmed industriája aránt nagy reménységgel vagyunk. Ezekután kivánjuk kegyelmed életét és mél-

tóságát sok időkre terjedni. Datum in castris ad Zádikosd 11. Apr. 1657.

Carolus Gustavus. Philippus Advárd cancellar.

A svécz követek urok s királyok parancsolatjából a fényes portát ilyen dolgokról tudósitják.

1. A feljebb való napokban, király urunk ő felsége akarván szemben lenni az erdélyi fejedelemmel, útját hogy már megállja a lengyel generál Csernecski, egy bizonyos helyen megharczoltak, holott király urunk ő felsége győzedelmeskedett, és a lengyel hadakat igen megverte, a megmaradtak szélyelszaladoztak, Csernecski general felől együtt az irják, hogy elveszett, másutt azt, hogy halálos sebben esett.

2. Ez harcz után, király urunk ő felsége Zamótia nevü várát megvévén, Csesztakó várát is minekelőtte obsideálta volna, Kasimir király feleségestől belőle ki szökött, és a német directiójában Slésiában ment.

3. Ez harcz után Litvániának, melyet nem régen a muszka a lengyelektől elvőn, egy vármegyét király urunk ő felsége apprehendálta, a muszkákat belőle kiverte, mely vármegyének Minczkót, Kajdonót, és Rákó nevü három derék metropolisát megvévén, a benne lévő muszkákat és lengyeleket mind levágatta.

4. Király urunk ő felségének most Muszkaországban lévő generálisa Garde, a muszkák hadát igen megverte, holott a muszkák fögenerálisa két fiával együtt, a vicegenerálisnak is két fiát elevenen fogták el, kilencz zászlókat is elnyervén, Penterur nevü városokat is megvévén, ott volt még a muszkáknak min-

den hadi apparatusa és élése is, a várost másfél száz falukkal felégetvén.

5. Ecclypsise után a muszka király urunk ő felségével tartó brandenburgomi herczeghez követségét küldötte, hogy király urunkkal békéltesse meg, az angliai király is mind az erdélyi fejedelemhez s mind a muszkákoz követjeit küldötte, az is abban munkálódik, hogy öszvebékéltesse király urunkat ő felségét a muszkával. Ezekből kitetszik, hogy a békesség király urunk ő felségén áll, és valamikor akarja, akkor békélik meg, de a mi felséges királyunk, a muszkával való békességben a fényes porta javára is néz, úgy hogy ha successu temporis a muszka a leendő békesség ellen valamit cselekednék, in eo casu felséges király urunk ő felsége a fényes portának succurrálhason. Kihezképest igen szükség volna, hogy hová hamarább a tatár hadak a svécz hadakkal egyeznének meg, és indulnának a muszkákra, ez adott jó alkalmatossággal, hogy igy medio tempore a muszkákkal ugyan békességnek kelletik is lenni, a porta java is ezen békességben interdicáltassék, s azután a szerént is observáltassék, mert külömben, ha csak a muszkával lészen az uramnak békessége, s a fényes porta emlékezetben nem lészen, ki tudja Istennél több ide hátra mi van? Ha a fényes portának a muszkával valami baja talál lenni, akkor osztán a mi felséges királyunk a portának nem succurrálhat, mert a mi felséges királyunk szavának álló állhatatos ember, hová egyszer szót s hütöt ád, azt senki kedviért meg nem szegi.

Gotthardus Velling, és Claudius Revámil svécz követek.

Ugyanaz svécz királynak portán lévö megirt követi, már itt kimondják, mit kivánnak a fényes portától.

Minekutána a mi felséges urunk a svécziai király az erdélyi fejedelemmel, az evangelium oltalmazására öszveesküdtek, s hasonlóképen az igaz vallásnak protegálására, e dologgal az erdélyi fejedelem lett oka annak, hogy felséges királyunk követjét küldje a fényes portára, mert tudja azt, hogy valakivel a fényes porta egyszer barátságát hüttel confirmálja, az erős és állandó, másik a mi felséges királyunkat a követ küldésre vitte, mert a felséges mindenható Istentől a fényes porta teremtetett arra, hogy annak barátsága másoké felett vagyon és légyen, úgy hogy magát azzal conjungálhatónak, a minthogy kára és haszna egy, úgy baráti, ellenségi is mindeneknek azonok. Ezeknek felette a dicsőséges török császároknak napkeletre s nyúgotra is birodalmok annyi, hogy a, ki sem beszéltethetik, s le sem irattathatik.

Az svécziai királynak is, északra országi annyik, hogy a mit feltészen, minden obstaculum nélkül effectuálhatja, és az egyenesen járni nem akarókat sántikálásokban rectificáltatja.

Minden europai birodalmak között legnagyobb ellensége hatalmas császárnak a római pápa, mert a királyok között hatalmas consentiensi sokak, kiknek is értelmek mind egy, ez az oka, hogy ha melyiknek birodalmából valami surripiáltatott, recuperálásában mindnyájan egy industriával vagynak, mely ellenségeket, ha mi nem specificálunk is, tudja a fényes porta.

A római pápának mostani dispositiója az, hogy a jéruzsálemi, antiochai, alexandriai és constantinápolyi templomokat maga tutelája alá vegye, azt praesummálván maga felől, mintha ő a Christus vicariusa volna, mely titulussal akar minden keresztyén királyokat magának subjiciálni maga; hiszem ma nincsen a jeruzsálemi, antiochai, alexandriai és constantinápolyi patriárchaság a római pápa directiója alatt, de non obstante eo, ugyan csak magának titulálja a római pápa mind a négyet ma is. Az egész napkeletet esztendő által mind egyre jártatja s alliciálja a tőle való dependentiára, subjacens királyihoz is szüntelen dispositiója ez, hogy ha mit melyiktől a török császárok occupáltak, redimálásokban izzadozzanak, e végre tart inkább a muszkával és az persával correspondentiát, kiknek mostan is ezen formán küldött dispositiót követjei által.

A római pápán és dispositusin kivül második a muszka császár, a ki a török birodalomra ásit, ki is nemcsak száraz persvasióval, de erővel is nagygyal bír, senki az ő birtokában neki nem praejudicál. Tárháza is széles, hatalmas császár birodalminak lakos szegénységei többire mind ennek vallásán lévén, ha jó alkalmatossággal vallásokon lévő magistratus alá eshetnének, kétségkivül keresztet nem vetnének reájok. Ugyanezen muszkáktól vagyon az is, hogy a Neperen által ottan-ottan holmi szigetekben recipiálják magokat, és onnat infestálják hatalmas császár országit mind vizen s mind szárazon holmi gyülevész kajtár hadak.

Harmadszor aspirál hatalmas császár országira a lengyel, ezek szomszédok lévén, mind emberrel s mind pénzzel gazdagok, a fényes porta ellen való tit-

kos hostilitásokat csak ezzel sem tagadhatják, hogy már keresztyén emberek, fejedelmek virtusi szerint ők a fényes portán oratort tartani nem méltóztatnak. De a mi világosabb dolog mind a régi lengyel hadakozásokból, s mind e Kasimir királynak Vladisláv atyafia munkájokból ki tetszik kik légyenek a fényes portához. Továbbá a lengyel urak, csaknem mindenek felett követvén vaktában a római pápát, az is valamint akarja, orroknál fogva úgy hordozza őket, kiket kész submissiójokért megajándékozta ilyen symbolumnal: Polonia Imperii Pontificii propugnaculum contra Otthomanos. Melyet a krakai kapura fel is iratott, ezek úgy tetszik, a minthogy a török ellen nyilvánvaló hostilitást mutatnak minden kétség nélkül, úgy tőlök a török nemzet jót nem is reménylhet, mert mindenképen minden bizonynyal azt munkálódják, hogy koholt dispositiójokat effectuálhassák.

Hogy néha hallgatni láttatnak, az is csak attól van, mert másfelől olyankor háborgattatnak, és bizonynyal ha a római pápa a verus evangelicusokon kivánsága szerént praevaleálhatna, semmihez is egyébhez hamarébb mint a török ruinához nem fogna, a muszka is hasonlóképen a lengyellel, ha az svécziai királytól nem tartanának, régen eddig is a török nemzet ellen aperto marte erumpáltak volna; mennyit nyomjon azért hatalmas császárnak az svécz királylyal való barátsága, világos, mert az svécziai király is megnevezett ellenségeit a fényes portának magának mind ellenséginek tartja, hatalmas császár barátinak pedig, úgy mint a francziai királynak, angliai királynak, erdélyi fejedelemnek, kozákoknak és többeknek, kik is hüttel conjungálván magokat, el sem válnak egymástól, úgy s olyan conditióval uniálták conjun-

ctiójokat, hogy a fényes portával való szövetségeket continuálják.

A megnevezett római pápa, muszka, lengyel és több ellenségei a fényes portának, ha vagy a fényes porta ellen, vagy az svécz király ellen valami ártalmas intentióval volnának, egyetértvén, egymásnak könnyen succurrálhatunk, és ha igazán egyek leszünk, senki ezek közűl hatalmas császár előtt meg nem állhat, mert az svécziai király a római birodalomból Pomeriánát, Bérnát és Verdát, a muszka birodalomból Inpiát,*) Careliát és kis Coloniát, a lengyel birodalomból pedig Litvániát, Esthoniát és Prussiát bírván, ezekből az országokból szükségnek idején igen könnyen a praescribált ellenségeket compescálhatni, noha most is azon ellenségek érezik az svécz király kezének súlyát.

Látván azért a fényes porta, hogy a praemittált ratiók szerint, ha voltaképen akar róla gondolkodni, magának hasznosabb, vagy jóakaró barátot alig talál az svécziai királynál, eszében veheti egyszersmiud azt is, hogy a jónál egyéb kár a dolog alatt nem fekszik, s nem is csak magános, és nyugodalmas életet kiván s comprehendál, hanem ennek annuálva ellenségen is praevaleálhat. Ha annakokáért mégis hatalmas császár a svécziai királylyal barátkozni akar, ő hatalmasságától egynéhány dolgokat reménylünk, melyek ha nem admittáltatnak, e szövetség haszontalan lészen.

A reményljük dolog az egyik ez**), hogy enekutána hatalmas császár a tatárokkal a lengyeleket ne segitse, és ha ezekre ő hatalmassága fegyvert nem

*) Benkőnél Inpiat (Ingriat az-az Ingermanulandot)

**) Benkőnél „Egyik ez a mit reménylünk.“

vonszon is, bár csak a muszkák ellen fegyverkezzék, hogy király urunk ő felsége muszkák ellen való motusinak kelletvén lenni, ennyivel is inkább valami újabb bajoskodást ne kellessék szenvedni, holott soha a muszka is a porta ellen ilyen nagy mértékben való hostilitást nem koholt, mint most öszveesküvén az ellen a római pápával. A velenczésekhez is követjét küldötte, kétség kivül bizony nem a porta javára.

A lengyelekkel is öszveesküdt, kiknek is királyul fiát akarja adni, egyik punctuma az lengyelekkel való conjunctiójának ez, hogy a görög és pápista vallásuak egygyé legyenek, hogy így a török ellen erősebbek lehessenek. Mi nem egyebet cselekezik — hatalmas császár mikor a tatárral a lengyeleket segítteti, hanem csak a kebelében ravaszul hallgató kígyót hizlalja.

Reménységünknek másikja ez, hogy hatalmas császár felséges királyunknak az erdélyi fejedelemmel való barátkozását ne neheztelje, annál inkább ne ellenezze, söt ha mikor kivántatik,h adaival együtt király urunk ő felsége segítségére hadd compareáljon. E nélkül király urunk ő felségének a fényes portával való szövetsége haszontalan lészen, mert csak az az egy fejedelem iteressentiája cselekszi azt, hogy ez az conjunctió állandó legyen, ugyan is a török birodalom, és király urunk ő felsége guberniomja között az említett egy fejedelem lévén, az evangelicusoknak sokat segithet. Az evangeliumnak protegálása pedig a fényes porta javának és békességnek bizony sokat segít.

Az erdélyi fejedelemtől semmit nem kell tartani, mert az hatalmas császárnak nemcsak puszta jóakarója, hanem hüttel köteles hasznos szolgája is, a svécz

királylyal való conjunctiója is hatalmas császár javára van.

Utolsó reménységgel ezt kivánjuk, hogy a kozákok szokásokban és törvényekben megtartván, ezután se az muszkák se a lengyelek alá reflexiójok meg ne engedtessék, mert ha egygyé lennének, az Vladislav király idejebeli fraustól kellene félni, így ha a lengyelek alá esnek, nagy gonosz interveniál, ha az muszka alá, azoknak azonkivül is sok emberek lévén, a rosz meg nem szűnik.

Ezeket azért akarók a fényes portával megértetni, hogy vegye eszében s higyje el, mely hasznos légyen királyunkkal való egyezése. Most mi király urunk ő felsége néhai jó emlékezetü Gustavus Adolphus királynak nyomdoka szerént, barátságos intentióját a fényes portának bemondotta, ha hatalmas császár modo praemisso kedvelli, sok hasznát veszi. Ellenségeknek egyetértő rözgölödéseket diruálhatják. Ezeket a méltóságos vezér jól perpendálja, hatalmas császárral közölje, és adasson jó választ reájok. Ao 1657.

Hispaniai király levele a török császárhoz 1660 a Mahomede. *)

A Felséges és nagyságos török császárnak a dicsőséges szultán Mehemed khánnak, ázsiai, europai, és sok egyéb országoknak császárának.

Philippus Castelliának császára, Zülkionisnak, Arragoniának, Sicilának, Galantiának, Portugalliának,

---

*) Az impurumban „mense Octobri Anno 1060 ab egressu Mahometico hozták — 1650 marcz. 4.

Havadának, Granadának, Toládnak, Valentiának etc. és több ezek körűl lévő sok egyéb országoknak fejedelme köszönetit írja.

Kegyelmed főember szolgája Ahmed aga, kegyelmed fényes portájára megtérvén, nem kétljük mind a mikről kegyelmed részére, ugyan kegyelmed parancsolatjából velünk beszéllett, mind a mely dolgokról azután jött Allferto emberünk által küldött kegyelmed barátságos levelében írt kötelessége szerint referálta. Értjük kegyelmed barátságos leveléből mind magának örvendetes egészségét s mind birodalmának békességes mi kívánságunk szerént való állapotját, melynek igen örülünk, Istentől kívánjuk is, hogy kegyelmedet mindenkor a mi kívánságunk szerént való jó egészségben és örvendetes állapotban tartsa meg, állandó is lészen kegyelmed boldogsága mind addig, valamig Istennek kedvére jár, és a köztünk való mutua relatio is a két félnek securitása aránt mindkettőnek kedve szerint való emolumentummal fog continuálódni és megmaradni. Csakhogy a mint azelőtt is megmondottuk elsőben kegyelmednek, a velenczésekkel való fegyverkezést letéve, vélek meg kell békélni, mert minden fenforgó hadakozások és békesség dolgai, többnyire ő irántok lévén, e nélkül kegyelmeddel való barátkozásunk talán meg is sértődnék. Mindezek aránt kegyelmed megnevezett főember szolgája egész tanult ember lévén, méltó a tekintetre. Ezekután Isten kegyelmedet minden gonosz ellen megtartsa. és mind a két világon dicsőséges méltósággal megáldja. Költ Madrid nevü székes várunkban 16. Sept. Ao 1650.

Kegyelmed jáakaró barátja

Philippus. Petrus Colomo főminiszter.

Oroszlán aga, Azák várából ki indálván a török császártól követségben mégyen a muszka császárhoz, kinek is az naptól fogva, hogy a muszka határában belépett, mind az napig, hogy azon birodalomból kihágott, a muszka császártól ilyen praebendája járt napjában.

Kenyér kétszáz, juh nyolcz, ökör egy, vaj nyolcz oka, méz nyolcz oka, riskása egy kila, tyúk tizenöt, galamb tiz, récze hat, lúd négy, nyúl három, fajd négy, malosa szőlő egy oka, mondola egy oka, nádméz egy süveg, bors kétszáz lót, fahély száz lót, kakula ötven lót, sáfrány harmincz lót, faolaj kétszáz lót, viasz gyertya három, faggyú gyertya ötven, vizaikra kétszáz lót, császári czipó hat, méhser vas*) kettő, fa hat szekér, mindennnp kétszer a császár asztaláról válogatott tiz-tiz tálspeciálék.

Ezen Oroszlán aga kétszer volt szemben a muszka császárral, s mihelyt szállására belépett, mindjárt ott termett a császárnak egy úri szolgája vont aranyban öltözve, és Oroszlán agának királyi asztalt terítvén, tiszta arany tányérokkal megprémezé, azután egészen bearanyozott ezüst tálakban csinált s válogatott másfél száz tál speciálékkal berakván, addig ott udvarlott, mig az aga ött.

Ugyanez az aga onnét, a muszka császár követivel együtt kiindulván, a fő muszka követ ezen agának magának két czimer nusztot, a fiának és tihájának egy-egy czimert ajándékozott.

Maga az muszka császár Oroszlán agának ilyen ajándékokat és ház öltözöteket ajándékozott. Muszka-

*) Az az edény.

országi ára szerint adott 4000 tallér érő igen szép nusztot, ház öltözetet, mindenfélét igen finumukat s friseket, finum kamuka paplant egészen nuszttal bélleltet, finum kamukából háló párnákat s derékalyokat, feljül finum veres skárlát posztóval borított, s belül egészen nuszttal bevont egy igen szép kocsit, előtte négy szép lovak aranyos szerszámmal felöltöztettek, a császár lovai közűl hat válogatott hátas lovakat, drága hal fogat*) tizenöt okát. Ugyanezen agának ajándékozott a muszka császár 30 főmurzkákból álló tábor rabokat. Az aga compániájának szának eleiben való lovakat ajándékozott másfél százat.

Ezen aga fiának ajándékozott a muszka császár, e szerint. Kamuka vánkost és derékalyt egy rendbelit igen szépet, magjaró neszttel jó félével béllett igen szép paplant, czimerenként 500 tallér ára igen szép nusztokat. — Az aga tihajának: kamuka derekalyt és vánkost, jóféle neszttel béllelt paplant, 300 tallér érő igen szép nusztot. — Minden szolgáinak feléig másfél száz-száz tallér árra nusztot, ismét feléig száz husz-husz tallér ára nusztot. — Mindezekután Oroszlán aga mellé háromezer válogatott vitézek rendeltetvén, egész Krimig késértetett, és ugyan addig bőséges élést is rendeltetetett a muszka császár.

Ezen alkalmatossággal a fényes portára ment muszka követek, ilyen ajándékokat adtak a fényes portán in ao 1647.

A császárnak drága hal fogat ötven okát, két eleven nusztot kosárban, de az egyik meghala az útban, húsz kerecsen madarat, hata meghala az útban, negyven nuszt bélléseket, harmincz czimer nusztot,

*) Benkőnél „fogh.“

negyven nuszt bélléseket, harmincz czimer nusztot, jó féle hölgybéllést tizenötöt, másfélét is hölgybéllést tizenötöt. — A császár anyjanak: negyven czimer nusztot, négy nuszt béllést, jóféle hölgybéllést ötöt, másféle hölgybéllést is ötöt.

NB. A bial ha csak sóhajt is messze fú.

A lengyel királynál Mehemed csaus nevü követnek praebendája.

Kenyér napjában száz, juh tíz, tyúk harmincz, lúd nyólcz, vaj nyólcz oka, méz öt oka, tyúk tojás hatvan, sajt nyólcz, téj tiz oka, bors százharmincz lót, szegfü húsz lót, sáfrány húsz lót, riskása nyólcz kila, gyertya kilenczven, abrak huszonöt véka, széna két szekérrel, méhser vas 1, szalad ser vas 2, bor napjában hatvan oka szalma, fa, só, és egyéb accidentiak mérték nélkül.

A császároknak mint császároknak. A királyoknak mint királyoknak. A fejedelmeknek mint fejedelmeknek.*) Az uraknak mint uraknak csak kellene szeretni a becsületet s meg is elégedni azzal. De óh világ veszedelmére megrögzött métely, a mért sorsot meg-nem-ismérhetőség, hogy az urak fejedelmi, a fejedelmek királyi, a királyok császári, a császárok Sándori polczra iparkodva, óh vajjon s ab initio rerum hányszor törött, s törik törtön a lajtorja? s még sem hiszik, hogy non datur, quod non promittitur.

Rex bene regit, qui regitur a Deo.

---

*) Benkőnél így következik: „Szeressék a becsületet.“ Több nincs.“

Profectionis Serenissimi Principis Johannis II. Electi Regis Hungariae ad Szolimanum Imperatorem Turcarum modus et Series Anno 1566 facta et celebrata.

(Közölve egész terjedelmében Erdélyország történetei tára I. kötel 33—49 l.)

*Sequuntir Literae Donationales et jaramentales *) Portae Otthomanicae juxta Principatum Transilvaniae collatae quae siquidem tam a datoribus saepe, quam a sumptoribus saepius lasae, intra tamen revolotionem centum et decem annorum alternatim dabantur hoc ordine: **)*

*Sigismundo Báthori Secundo Portam reconciliatiori:***)*

Kiadta gr. Mikó történelmi adatok II. k. Variansok egy az erdélyi Muzeum egylet birtokában levő 1660-ban készült fordításból:

317 l. 21. sor: „bűnei azoknak cathalogusából," — „verkes registrumból,"

318 l. 1. sor: „zászló és toll" — „zászlót ustifftot,"

319 l. 1. sor: „september 11. napján" — „seffer 11 napján" (az-az 1601 aug. 12.)

319 l. 3. sor: zászlót és tollat" — „zászlót és ustnifot."

---

*) Benkőnél egyszerűen „diplomata."

**) A Sárosynak felajánlott példány- s a XVIII-ik századi másolatban több athnámé van, mely az ismert példányokból hiányzó athnámékat közöl. Adni fogom ezeket a chron. rend megtartásával.

***) A XVIII-ik száradi példányba Rozsnyaynak következő megjegyzése van: „Öreg Rákóczy György meg tudta volna mondani, ha ottan volt e szive Báthory Zsigmondnak az hol a teste, midőn az császár palotáján látta volt."

Első szultán Ahmed athnamé levele magáról, melyet adott az erdélyi fönépeknek, az országnak és minden rendeknek.

A szent, és boldogságos Jezus vallásán való fönépeknek, erdélyországi főuraknak, és közönségesen minden rendeknek, ez irásunk hozzátok érkezvén, megértsések: hogy mostani mindnyájotoknak akaratjából császári méltóságunkhoz emberetek érkezett, kik által az idvezült, és boldog emlékezetű eleinktől adatott athnamé levelek szerént, most is tőlünk athnamé levelet kivántak. Minnyájotok közöt egyet, a szent mindenható Istennek igazgatásából Erdélyországot az athnamé kérőktől megszabadítván, ez ország förendei, urai, és minden rendek, valakit szabad akaratjok szerént választanak fejedelemnek, a mi kegyelmes akaratunk és császári méltóságos parancsolatunkból, fejedelem az légyen, máshunnat penig az kivül senki fejedelem ne lehessen.

És ha a mi hívségünk alatt országokat elvesztvén belőle kirekesztenének, valameddig tünektek az viszsza nem vétetnék, mindaddig az mi birodalmunkban hasonló ország rendeltessék, és adassék tünektek.

Országtokat penig kezetekben vévén, akár fegyveretekkel, akár tractalás által valamely várakat a német kezéből megvehettek, azok mind az erdélyi vajda kezénél maradjanak, és mástól ne birattassanak.

Minthogy országtok vagy egynéhány esztendőktől fogva megromlott, és pusztult a mi jó szerencsénkhez, és császári méltóságunkhoz megmutatott hívség-

teket, és igazságtokat megtekintvén, Erdélyországában épen írt esztendeig való adóját megengedtük.

Az írt esztendő eltelvén penig, az idvezült boldog emlékezetü atyáinktól, Székely Moysesnek adatott athnamé levelünk tartása szerént *tízezer aranyat adni tartozzanak*, és azon kivül semmi egyéb ajándék tőlök ne kivántassék.

Minthogy császári méltóságunkhoz az három esztendő alatt hívségteket megtarttotátok, valamely rabok azoltától fogva, vagy férfi, vagy asszony, leányzó, gyermek, akármicsoda helyen találtassanak, az mint ők is mi nékünk az ő kezeknél való rabokat elbocsátani fogadják, mi is mindeneket elbocsátunk, hogy tovább rabságban ne tartsanak, ha penig azok közül valaki eddig törökké lett volna, az is rabságban ne tartassék, hanem szabad akaratján hagyassék.

Hogyha a német kezéből oly lövő szerszámot találnánk elnyerni, mely annak előtte tietek lett volna, azokat nálunk megismérvén, nem tartunk ellent benne, viszszaadatjuk, hogy a honnét elvitték volt, ismét azon helyre országtokban vitethessétek, és helyre tegyétek.

A német királylyal ha békességünknek, és hittel való frigy kötésinknek megkelletik lenni, valameddig az erdélyi vajdasághoz tartozó határokat ki nem veszszük, és őket is azon frigyben befoglalván, barátságos állapotra nem hozzuk, addig az némettel semmiképen békességet nem szerzünk.

Erdélyországa penig megszabadíttatván, és csendességre jutván, a régi mód szerént mindenféle kereskedők, árús emberek, szabadon jöhessenek, mehessenek, és mindenütt kereskedhessen, és seholt az igaz vámnál, harminczadnál egyebet ne vehessenek.

Es császári méltóságunkhoz küldendő kapitihátoknak, és azzal együtt levő embereknek ételre, italokra, s táplálásokra elegendő élés szolgáltassék, az előtt való hütlevelek tartása szerént, csak ti is magatokot az mint hittel köteleztetett a frigy és hüt kötést megtartsátok, és azon barátinknak baráti, ellenségink ellengségi légyetek.

Az nékünk való főhajtásban, és holdolásban, valameddig igazak lésztek, én is az én idvezült atyámtól adatott kötés és athnamé szerént, és mostan veletek kötött frigy, és hitlevél szerént, mindeneket erősen és jól megtartok.

Akaratom is, és megparancsolva vagyon, hogy ez kegyelmes levelem érkezvén, az tü részetektől a frigy, és hütkötés becsülettel megtartóztatván, meg nem máslódik, és zürzavar nem indittatik; tulajdonképen igazán és régi köteleséggel mi tőlünk is megtartatnak mindenek. Ezt bizonyosan így tudjátok, értsétek, és higyjétek.

Moharim havában Zilirinyiben költ. (1603 jun. 11.)

Bocskay Istvánnak adott athnamé.

Kelet. 1013 szilhidzse = 1605 apr. 20. Kiadta gr. Mikó Imre erdélyi tört. adatok II. 327 s köv. ll.

Jegyzet. Azon megjegyzés melyről gr. Mikó emlékszik (ez athnamét ilyen csötlőbotló stb.) a 313. lagon, megvan a Sárossynak felajánlott példányban, a XVIII-ik századiban s a Benkő által vett másolat 328. lapján. Ez útóbbi helyen e megjegyzés áll: „senkihez többször a töröknek ilyen athnaméját nem láttam.“ Mindez világosan mutatja, hogy a korcsos hajdu kézirása csakugyan a Rozsnyay kezébe került.

Szultán Ahmed donatiójának párja, melyet küldött Rákóczy Sigmondnak fejedelemségiről.

Az nagy kegyelmü Szent Istennek parancsolatjából, az országoknak nyilására nékünk erő adatott, az Istenben helyheztetvén minden reménységemet, az ellenségnek ártalma reám nem szállott, én magamat az Istennek gondviselésé alá bízván, ezekért a teremtő Istennek sok áldásit rajtam tapasztaltam.

Az mi császári méltóságos levelünk számlálása szerént az császári helyet azzal a nagy jellel együtt nékem adván, a világ nagy részeit birtokunk alá hozta, az véghetetlen Sz. Isten mindenek ellen engemet megoltalmazott.

Mivel a magosságban ülő sz. Istennek kegyelmes rendelésinek gondviseléséből az ő nagy áldásiból, és könyörületességiből engemet császárra választott, és fényes székben helyheztetett, az mi tündöklő birodalmunkat, mint a ragyogó nap tündöklési szerencsézteti, és mint a csillagokat fényességével ragyogtatja.

Én, ki Ali Oszmán császár vagyok, napkelettől fogván napnyugotig uralkodója, és minden nemzeteknek parancsolója, melyeket fényes kardommal megvettem, és mindeneket magam birtokom alá hozván, a szent Istennek rendelése szerént, valamint ennekelőtte való császárok az fogadást megtartották, mi is azokat megteljesíteni akarjuk, és minden hamis lelkiismérettől magunkat, és lelkünket megoltalmazván, minden alatta valókat, császári méltóságom szerént igazszgokban megtartok, előttem való császároknak nyomdoko-

kat követvén. Engemnt is az Isten császári méltósággal felkent, ennekutána is a szent Istennek kegyelmét rajtunk tündökölni elhittük, mint szintén a több boldog emlékezetü császárokon. Azért szükség, hogy valamennyi birodalmak, és nemzetségek mi hozzánk tartnak, az tökéletes hívséget megtartsák, és az alázatos engedelmességet megbizonyítsák, melyek kegyelmességünket megtapasztalják. Egész Erdélyországban, és magyar birodalomban lévő urak, az mi eleinktől fogva, az paradicsomban dicsőült szultán Szulimán idejétől fogva, és az igaz hívségben megmaradtanak, azoltától togva mind az ideig, az igaz szolgálatban találtattanak, a szegénység is állapotban nyugodott ezelőtt való adókban, az mi császári részünkről, az Erdélyországának, és magyar uraknak rendelt fejedelmek, Bocskai István meghalván, a megnevezett királynak látott, hallott főrendei, és a magyar uraknak tekintetesi, és egész Erdélyben lévő tanácsosokkal a mi fényes portánknak igaz hitin lévén, melyet ez mostani nagy nemzetből álló fejedelem is a Jézus hitin lévő nagy uraknak dicsiretese, a kereszténységnek békességes gondviselője Rákóczy Sigmond (kit az Isten szerencséltessen) minden igazságot akarván hozzánk mutatni, az mi méltóságos szerencsénkre sokszor az hasznos szolgálatban találtatva, mely származott az igért hívségből, melyhez hasonló nem volt, az megnevezett István király maga után akar valakit fejedelemnek tenni a diplómában, szorgalmasan megiratott, és behelyeztetett az István királyi tanácsinál, teljes hitellel lévén még éltében a mi fényes portánkról küldött császári zászlóval, bottal felékesített, az megnevezett királyt is helyben királynak és fejedelemnek lenni javallottunk.

Az Magyarországnak förendei s urai leveleket küldöttenek, melyekben könyörgések által akaratjokat megjelentették, irásokra képest a megnevezett fejedelemre sokféle császári kegyelmességünk megbizonyosodik. Ez irva vala ezertizenötödik esztendőben Ramazánnak ötödik napján.*) Az Erdélyországnak fejedelmévé és magyarok királyává rendeltetett, melynek nagyobb bizonyságára a mi császári kegyelmes donatiónkat adtuk, melyben parancsolom, hogy a megírt Bocskai István helyében Rákóczy Sigmondot tudjátok fejedelmeteknek, az mi eleinknek idejektől fogva, a megnevezett szultán Szulimán khán idejében mind ez ideig minemü alázatos igazsággal voltatok, ezután is abban megmaradjatok, és efféle tanácsok talán nagyobb hasznotokra lészen, az igazságban megmaradván, a mi fényes időnkben az szolgálatban lévén ellenségünk ellenségi, és barátunknak baráti légyetek, az erdélyi, és Magyarországnak minden urai, kapitányi, förendei, látott, hallott vitéz férfiai, az országnak lakosi, lovas és gyalog népek, nemesség és szegénység, nagy és kicsiny rendek, az megnevezett fejedelmet magoknak fejedelemnek tudják, és királyokngk ismérjék, paranusolatja ellen ne cselekedjenek, szavát mindenekben megfogadják, az engedelmességet és becsületes neki mindenekben megadjátok. Hasonlóképen az országbelieket is szép csendességben tartván, vélek egyet értvén, mindenekben őket állapotjok szerént megtartsátok, becsületeket illendőképen megadjátok, mindenek ellen megoltalmazzátok, így tudjátok, az nagy Istennek hálát adja-

*) 1605 jan. 15.

tok. Iratott Nándor-Fejérvárott Ramazán havának utolján 1015. eszt. (1607 jan. 29—19.)

Jegyzet. Ez athnamé tulajdonképen Homonnaynak volt adva s nevét róla Musztafa kapucsi-pasa vakarta ki s pótolta a Rákóczy Zsigmondéval.

Báthory Gábornak adott athnamé.

Kiadta gr. Mikó tört. ad. II. 328.
Kelet: 1017 dec. utolján = 1608 oct. 1—10.

Bethlen Gábornak adott athnamé.

Kiadta gr. Mikó, i. h. 336 s köv. ll.
Kelet egy másik fordítás szerént: 1023 dzsema zülewel utolja = 1614 jun. 29 — jul. 7.

Bethlen Gábor mikor odafen hadakozott.

A Jézus hitin lévő uraknak dicsiretese, a Messiás vallásán lévő nemzetségnek választott fejedelme, a keresztyénség békességinek őrzője, ki vagy becsületes térdek meghajtóinak becsületese, az vitézlő rendeknek méltóságos ékessége és ura, Magyarországnak, és Erdélynek fejedelme, ki vagy Bethlen Gábor, minden dolgait szerencsések legyenek! Fényes Magyarországnak méltóságos keresztény urai és förendei, az tü állapototokat is az Isten szerencsésé tégye, az mi hatalmas és méltóságunknak levele megadatvan, értésetek így legyen: Te, ki vagy felséges Bethlen Gábor, a mi felséges és fényességes portánkra leveledet küldvén, magad, és az Magyarország minden ren-

dek sziveinek bátorságos hitelére, az többi között két rendbeli kivánságokra assecuratoria levelet kivántál mi hatalmasságunktól. *Elsöbben*, hogy megemlékeznénk arról, hogy az Erdélyországa az mi boldog emlékeztü ösünk idejétől fogva, a mi fényes székinknek sámolyához ragaszkodván, az hívséget mindez ideiglen igazán megtartotta volna, mivel hogy penig az tekintetes magyar nemzetség is az mi velünk kötött frigyet erősen meg akarná tartani, és annál is inkább meg akarná erősíteni, az mint azelőtt volt, a szerént a mint a mi boldogságunk követő atyáink oltalmazták, és őrizték, mü hasonlóképen oltalmaznók, őriznők és megtartanók. Azért mi Ferdinánd kedvéért a méltóságos magyar nemzetet semmiképen meg nem vetjük, hanem valameddig a mi hatalmas császári méltóságunkhoz híven, és jóakarattal viselik magokat, ha mikor kivántatik, a mint ez előbbi fogadásunk is tartja, csak egyiket sem hagyjuk közülök háboritani. Mivelhogy penig tégedet választottak fő gondviselőjöknek, fejedelmeknek, minden segítséggel, és oltalommal lészünk nékik, és az ellenséget rólok, valamint lehet, elforditjuk. *Másodszor:* Ennekelőtte mikor Ferdinándot magatokra királylyá tettétek volna, noha szabadságtokban, és tisztségtekben, néha vallástokban, és törvénytekben meg akarván háborítani, mint szintén a cseheket is az ő hozzájok hajlott országokkal egyetemben, mely miatt országtokban bátorságos állapotban nem élhettetek volna, sőt az néktek több fogadását, és kötését meg nem állotta, és be nem teljesítette volna, mely nyomorúságos állapot ez tü szíveteket, lelketeket elkeserítvén, és eszetekbe vévén azt, az mi felséges székünknek zsámolyához folyamodván, találtátok meg a mi hatalmasságunkat, hogy ahhoz ragaszkodván,

minden oltalmat és segitséget mi hatalmasságunktól várnátok, melyet hogy cselekedtetek, mi is annakutána minden reátok való gondviselést a mi hatalmas császári méltóságunkra vészünk, és a mint a mi boldog emlékezetü ősünk és atyáink idejében vala, valakik a mi fényes portánkra igaz hívséggel jőnek, a mi fényes kapunk mindeneknek nyitva vagyon, senki ki nem rekesztetik, sőt valamit azoknak segitséggel, és oltalommal lenni becsületes szokások volt, úgy az mi hatalmas császári méltóságunk is tü nektek segítséggel, és oltalommal lenni bizonyoson köteleztetik, ha penig magatoknak királyt akartok választani, azt minthogy szükséges is azt önnön magatok szabadságtok, törvénye és rendtartója szerént válaszszok olyant, ki néktek igazsággal, és a mi fényes portánkkoz igaz jó akarattal légyen, és mi is azzal a szent békességet megtartjuk, és Magyarországot az ő királyságával együtt erős becsületben tartjuk. Akarjuk azért, hogy a mi fogadásinkat és kötésinket a mi hatalmas és méltóságos assecuratória levelünkkel együtt bizonyítsák, és valóságosnak higyjétek, és valameddig az mi császári méltóságunkhoz igaz hívséget, és állhatatóságot megtartjátok, és ez naptól fogva öregbítitek, mindaddig a mi fogadásunk, és kötésünk erős becsületben tartatik mi tőlünk is. Ebben a megnevezett nemzetség semmit ne kételkedjék, és szívekben idegen gondolatok ne mennjenek, mert mindnyájan a mi hatalmas császári kis árnyékunkban csendességgel megnyugosztok. Ez mi fogadásunkról való méltóságos assecuratoria levelünket pedig mindeneknek, valakik ahhoz tartoznak, értésekre adjátok, és mindnyájan ahhoz tartsátok magatokat, 'a követségnek és szövetségnek ajtóját bé ne zárjátok.

Költ Konstantinápoly városunkban. Reczep havának 20. napján, Mahomed prófétáknak ezerhuszonkiesztendejében. (1620. jun. 22.)

Szultán Murád khán levele.

A szent Jézus hitin lévő nagy uraknak méltóságosak, császári méltóságos levelünk megadatván, értésedre légyen, mostanság fényes portámhoz való alázatos hüségednek s tökéletes igazságodnak bizonyságára. Erdélyország főrendei közől, hoppmester tisztnek szolgálatjában lévő Marosszéknek főkapitányi, a Messiás vallásán lévő Gáspár János követek által küldött leveletek kezünkben megadatott, az megnevezett leveletek kivül az magád kezed írott Instructiója és registroma, tekintetes vezérink által megfordíttatván, Alchisben császári méltóságos személyemnek informálván, beadták minden irástok és állapototok voltaképen értésünkre vagynak, császári szerencsémre ez időig végben vitt szolgálatod felől valamit írtál, az is értésemre vagyon, belső indulatomban jelen lévő hitem öregbült, sokáig oly efféle császári méltóságomhoz illendő dolgoknak tudósitásában fogyatkozást ne tégy, írott levelednek voltaképen való értelmü magyarázása szerént, hogy annakelőtte való boldog eleimnek, szultán Szulimán Gávi khánnak ideitől fogva miolta Erdélyország a fényes adón ujban kezünkben birodalmunkban van, azolta mindnyájan annak lakosi alázatos hívséget mutatnak, és esztendőnként fényes portámra kézbéli ajándékkal tízezer arany adót küldöttek magok jóakaratjuk és szövetségek szerént, az szövetség és kötés szerént minden esztendőben az sokás szerént való ajándékkal együtt megküld-

vén, azután penig többet kezdvén tőlek kérni, de az ország népének ereje, s tehetsége reá nem lévén, azon dolog felől az Istenben dicsőült, és paradicsomban dicsőült boldog emlékezetü apám szultán Ahmed khán idejében is könyörgöttek volt, ugyanakkor a megnevezett szultán Szulimán khán idejében mint volt, azon módon az adó és ajándékok helyében hagyatott minden esztendőben tízezer arany adóval a kézbeli ajándékokat beküldvén, azután hogy többre ne erőltessék, se többet ne kérjenek, arról a megnevezett eleinktől császári levél adatott, mostan is azon boldog adómban azon császári levél szerént cselekedjenek, hogy többet ne kérjenek, se pedig többre ne erőltessék az erdélyi lakósok, arról való császári kegyelmességemet könyörgések által kérik, tudósitod. Azért mivel Erdélyországa miolta megvétetett, mind azolta császári méltóságomra maradott, egyéb birodalmunkhoz hasonló lévén, a szegénységnek és községnek csendes nyugodalmat kivánunk; te és birodalmodban minden főrendek az ország lakosival az mi császári szárnyunk alá folyamodtanak, és mind két kezekkel kegyelmes köntösünket megfogván, tökéletes igazsággal császári méltóságunkhoz való igaz kivánaágod állandóképen megbizonyosodott, kiváltképen az én idvezült apámnak tündöklő égő fáklyája és creaturája lévén fényes portámhoz való engedelmességedért, az én eleimnek athnaméjok, és szövetségek becsületéért néked kegyelmességemből, és az ország lakosinak könyörületességemből, ezen dolog felől való kéréstek, könyörgéstek, császári méltóságos személyem előtt kedveltetett és megbecsületetett. Az megnevezetl erdélyi adó az megnevett apám idejében adatott császári levél szerént (tízezer aranynál több) ne légyen, fogyatkozás

is benne ne légyen; ez jelen való ezerharmincgy esztendőt Muhárem havának eleitől*) számlálván, ennekutána semmi ok és fogás benne ne légyen, azon mód és állapot szerént esztendőnként az ajándékokkal együtt, a tízezer arany fényes tárházomba beszolgáltassék, a felől császári parancsolatom származott. Származott császári parancsolatom szerént ezen kegyelmességgel való levelem iratott és elküldetett, oda érkezvén szüks ég, hogy ezen dolog felől megmutatott sokféle kegyelmességemet és könyörületességemet rajtatok lenni bizonyosan tudjátok, az megnevezett esztendőtől fogva szükségesképen béküldendő adó, és ajándék az idvezült eleim szultán Ahmed khán részéről adatott császári levél szerént, esztendőnként tízezer aranyat küldjenek, azután semmi fogást ne tégyenek, mind ez ideig az apám idejében fényes portámhoz minemü szorgalmatos igazságot mutattatok, az én boldog időmben több tökéletességet és hívséget szükséges véghez vinni, mindenkoron császári akaratom szerént viseljétek magatokat, az jelen való ezerharmincznégy asztendő végéig, még négy hólnap maradott; ezen dolog felől szorgalmatos gondot viseljetek, az esztendőnek végéig az megnevezett tízezer arany erdélyi adó fényes tárházomban épen fogyatkozás nélkül beküldessék; sokféle császári kegyelmességemben részesültek; fényes portámra szüntelen követed küldjed, az alázatos hívséget erősen megbizonyítsad. Iratott Konstantinápolyban 1034. esztendőben. (1625 máj. 29, — jun. 6.)

*) 1624 oct. 14.

Portai vezér Gyürcsi Mehemed pasa levele.

A Messiás vallásán lévő nagy uraknak méltóságossa, erdélyi förendek közűl hopmesteri szolgálatokban lévő Marosszéknek főkapitánya, az Messiás vallásán való Gáspár János nevü követetek (kinek Isten állapotját nevelje) kezénél leveletek, és írástok, és hatalmas császárunknak szokás szerént való ajándékkal, egy boldog órában megérkezvén, beadatott, az hozott levél, és írás megfordíttatott, és Alchisban informáltatott, azonkivül alázatos hivségteket és tökéletes igazságtokat hatalmas császárunk szerencséjére ez időig végben vitt engedelmességteket voltaképen hatalmas császárunk méltósága előtt megbeszéllettük, és tudósíttottuk, minden szolgálatotohat és tökéletes alázatosságtokat megértette, ő hatalmassága áldásában részesültetek, ezután is azon császári kegyelemben lévő hívei közűl nagyobbnak, és méltóságosabbnak neveztettek. Nékünk jóakarójának magatok kezével írván, az ide küldött leveleteknek értelmében írjátok, hogy Erdélyországa ennekelőtte az boldog emlékeztü szultán Szulimán khán idejében megvétetvén, minden esztendőben épen, hogy tízezer aranyat küldjenek, végeztetett. Melyet esztendőnként meg is küldöttek, azután többet kivántak, de arra az ország lakosinak erejek, és tehetségek nem lévén, ennekelőtte az üdvezült szultán Ahmed khán idejében az ország förendének állapotját tudósítván a boldog emlékeztü szultán Szulimán khán idejében adatott athnamé értelme szerént kell cselekedni, hogy többet ne kivánjanak, és ne kérjenek a felől való

császári kegyelmesség kéretett, hogy azon mód szerént kellene lenni, császári levél adatott, mostan is azon császári levél szerént kell cselekedni, az szokás szerént az kézbeli ajándékokkal helyben hagyatott tízezer arany beküldetvén, az a levélnek ellene lévén, hogy többet el ne kérjenek az ország főrendei, császári kegyelmességet kérik, tudósitottatok; egyebet is valamit irtatok, mindenek értésemre vannak. Mivel azért nékünk kedves atyánkfiai vagytok, hatalmas császárunk fényes serénységire igaz tökéletességteket mégbizonyitottátok, végben vittetek, hatalmas császárunknak tündöklő creaturája és igaz hive lévén, egyéb birodalmihoz Erdélyországa is hasonló lévén, a szegénységet oltalmazni, és néktek hecsületet tenni szükséges, a felől szorgalmatos gondviselés vagyon; állapototokat egynéhányszor hatalmas császárunknak magunk proponálván, tudósitottuk, felőletek jó bizonyságokat töttünk, könyörgésünket meghallgatta. Isten ő hatalmasságának méltóságos idejét többitse! Hatalmas császárunk kegyelmes, hogy az erdélyi adót az üdvezült szultán Szulimán idejében való végezés szerént is a szultán Ahmed khántól adatott császári levél szerént, finum aranyat épen tízezeret kell beküldeni, ugyanazon dolog felől is még császári levél kegyelmességemből iratott, és követekkel hozzátok küldetett az ide küldött ajándék hatalmas császárnak kegyes személye előtt kedveltettek, hozzátok való kegyelmessége öregbült. Császári köntöse közül két császári köntöst küldött levelével együtt, a nagy diváni csauzok közül Ibrahim csauzt (kinek Isten állapotját nevelje) követek mellé rendeltük, hozzátok küldöttük, Isten engedelmébél egy boldog órában oda érkezvén, hatalmas császárunk részéről küldött kaftányt nagy becsülettel

obviálván, elvégyed, viseljed, hatalmas császárunk fényes szerencséjére mint eddig, úgy ezután is a tökéletes igaz szolgálatot, és hasznos dolgot végben vinni igyekezzétek kedves fiunk, azelőtti kéréstek szerént hatalmas császártól kért adótokat megnyervén, elengedtük, mostan is becsületes tekintetedért, és a szegénység oltalmazásáért kegyelmességében részesültetek, az néktek nyujtó kegyelmességbeli becsületet előttek való fejedelmek, királyok közől senkinek nem adott, azért szükség, hogy ti is hálaadók legyetek, minden dologban hatalmas császárunknak igazsággal szolgáljatok, mindenkor hatalmas császárunknak akaratja szerént járjatok, vagy hatalmassága méltóságához illendő hasznos dolgokat, szolgálatokat végben vinni igyekezzetek, az császári levélben az adó állapotja felől 1034 esztendő, Muharren havának eleitől fogva*) kezdetvén, még négy holnap maradott Isten segedelméből az jelen való áldott esztendőnek végeig, az helybenhagyott tízezer arany adótokat fogyatkozás nélkül az ajándékkal együtt fényes portára beküldjétek, azután semmi ok és fogás benne ne légyen; a szent Istennél nyilván vagyon, minémü szorgalmatos gondviselésünk volt felőletek, azután is Isten engedelméből illendő dolgokban fáradságunkat nem szánjuk, csak hatalmas császárunkhoz ez ideig való hívségtek szerint hasznos szolgálatotokat vigyétek végben, ezután is hatalmas császárunknak sokféle kegyelmességiben részesültek bizonyosan, az régi szokás szerént követeteket hatalmas császár lábaihoz bévitettük, becsülete megvolt, kaftányokat adatván reá, hozzátok küldöttük. Fényes portán lévő kapitihátok mostan

*) 1624 oct. 14.

haza megyen, itt való dolgaitokban tökéletes hívséggel szolgált, becsületetekhez illendőképen viselte magát, méltó tekintetre, igaz hívetek, egyéb dolgokat követetekre bíztuk — — szóval megmondván értésetekre lehet, az megnevezett Ibrahim csauszt nem tartoztatván, ismég hozzánk viszszaküldjed; köszönetünk és áldásunk légyen veletek. Iratott Constantinápolyban Szaban havának utóljan, 1034. esztendőben. (1625 maj. 29. — jun. 6.)

Brandenburgi Katalinnak adott athnamé.

Kiadta dr. Ötvös Ágoston: magyar akadémiai értesitő, a történettudományi osztály közlönye II. köv. 215. l.

Kelet: 1026 Reczephava utóljan = 1627 marcz. 18—28.

I. Rákóczy Györgynek adott athnamé.

Kiadta gr. Mikó erd. tört. A. II. köt. 343. l.

Kelet: 1040 mensae aprili = 1641 maj. 3—13.

Vel secretae, vel privatae pacis 8 communicabilia capita.

1. Hogy a német császár hadai a mely várakat Erdélyben manuteneálnak, és kastélyokat is, azokat

Erdélynek fejedelmének, és az ország lakosinak resignálják, úgy mindazáltal, hogy mind a két fél had egyszersmind Erdélyből kimenvén, annak véghelyeiből elnyomúljanak, és így azon várak és kastélyok, s egyéb Erdélynek részei is, előbbi állapotjok szerént nyugodalomban maradjanak, vacálván penig az erdélyi fejedelemség, nálok levő régi athaméjok szerént szabad jóakaratjokból választhassanak más fejedelmet, és minden régi jó szokásokkal békességben hagyattassanak.

2. Hogyha a német császár birodalmi közűl, kiváltképen Szakmár és Szabolcs vármegyéknek szegénységi, várai és kastélyi, s mindenek felett régtől fogván ő felségéhez tartozó hajdúság, s azoknak várai s falui semmi szín és praetextus alatt se török, se Erdély, se annak fejedelme, se más valaki részéről ne impediáltassanak, adó, és egyéb védőre ne cogáltassanak, sőt ha mi eddig tőlek exigáltatott is, azután tolláltassék.

3. Hogy a magyarországiak, kiváltképen Rákóczy és Kemény János fiai compareáltatván haddal Erdélyben jőni, s azzal újabb zenebonára alkalmatosságot szolgálatnia meg ne engedtessék, hasonlóképen török és Erdély részéről is efféle emberek német birodalmiban menni el ne szenvedtessenek.

4. Hogy a német császárnak Szakmár és Szabolcs vármegyéiben, más véghelyeken lévő váraiban is, kiváltképen Szathmárban, Kassában és Ecsedben s más szükséges véghelyeiben is, úgy mint más helyekben, azokban is praesidiumot tartván, épithessenek is, ha kivántatik, csakhogy szerdári nevezet alatt azon helyekre had ne szállíttassék, hasonlóképen tö-

rök és Erdély részéről is ezen punctum observáltassék.

5. Hogy két részről levő zűrzavar szerző gonosz akaróinknak gracia ne adassék, annál inkább dolgok ne procuráltassék.

6. Hogy ezelőtt való zürzavaros állapotoknak alkalmatosságával Kanisa ellenében épített kastély elhányattassék.

7. Hogy ezután minden ellenkezések letétetődjenek, és senki csatára ki ne menjen, ha penig valaki ellene cselekedni comperiáltatik, mindkét részről erősen megbüntettessék, s a két fél hadak mentől hamarább a végekből elnyomulva viszsza ne jöjjenek, sőt zabolában tartassanak, hogy a mint a magyarországi, úgy az erdélyi szegénység is nyughassék.

8. Hogy az erdélyi zenebonák alatt vagy egy — vagy más részre hajolván, folyamodott erdélyiek országokban redeáljanak, s jószágokat bírhassák, és magok határiban tartván magokat, senkitől ne impediáltassanak, se penig ők is valami ártalmas dologban ne impingáljanak, sőt fejedelmekhez teljes engedelmességet tartsanak.

E ketteit mért titkolták el, ha mi nem tudjuk is, tudja Székelyhíd, sőt én ezeket is csak mustrára való punctumoknak tartom. Mert mikor ezt a békességet kezdették is s végezték is, ott forgottam, s én is ronték oda kétezer erdélyi tallérokat feljebb említett residens Simon urnak, azért hogy már Erdélynek jó határt csinálnak Várad felől, melyben semmi telék, mert a míg a magok dolgát fúrák faragák, minket bene sperare jubeálva az idővel úgy kiszorítottanak, hogy a mit a békességnek megpecsétlése előtt s czímbora nél-

kül magunk is végben vihettünk vala, ahhoz csak reménységünk sem marada. De hogy a dolˋogra térjek, csak mustrának azért imaginálom ezeket, mert minek előtte én ezeket Krétából hoztam volna, sok időkkel azelőtt datummal ís solicitálta a párt, s nem adatott, s így kevesebb szóra nyerém ezeket, nem látván az originált, totus illius partis quantus ezt adó, azt rapiálhatta, a mit akart. *)

*) Az Apafi példányban nincs meg e megjegyzés. A helyett ez áll: „volna még két punctum, de azokat Székelyhid érzé nem mi tudjuk.“

FÜGGELÉK.

A) A Benköféle példányából.

I.

Nagyságos és méltóságos jóakaró uram, nekünk jót kivánó barátunk, becsületes köszönetünkben Istentől negyságodnak jó egészséget kivánunk.

Továbbá barátságos levelünket mutató csehországi itélőmester Vorlát Alexander Feuklaut, ki nagy discretióju, fényes portai szolgálatra igen alkalmatost küldötte császár urunk ő felsége fen megírt Rudolphus helyett egy ideig Konstantinápolyba, hogy ott subsistáljon és hogy a jó békességnek megtartására való vigyázással a szegénységnek csendes és békességes lakást munkálódjék; kinek menetelinek alkalmatosságával kivánók mi is nagyságodat barátságosan látogatni; kérjük nagyságodat császár urunk ő felsége megnevezett emberét lássa jó szivel és becsülettel s jó szokása szerint meghallgatván, relatiójának adjon egész hitelt, és a hatalmas császárral is szembe juttatván, a közöttünk lévő jó békességnek szentül való observáltatásokra mind azokat a melyek szükségesek admaturalni méltóztassék, minden alkalmatossággal ezt hallván nagyságod felől, hogy a jó békességnek megtartására, és a szegénységnek csendességére nagy inclinatiója van nagyságodnak. A praenotált Alexander császár urunk ő felségének meghitt nagy hive

lévén, általa nagy szolgálatunkat ajánljuk nagyságodnak; kire is kérjük mégis nagyságodat, légyen kegyelmes tekinteti nagyságodnak, ajánlván mégis nagyságod kegyelmes jóakaratjában azon habilis jó hívét ő felségének. Istentől nagyságodnak mégis hosszu életet, méltósogában hoszszas állandósagot kivánunk. Költ Bécsben 24. febr, Anno 1643.

Nagyságodnak mindenkor szolgálni kész jóakarója. Passai Henricus Esliff.

II.

Anno 1654 26. decemb. II. Rákóczy György portai kapitihájának így ír.

Postánk, Peti kigyelmed levelét megadá, itt Istennek hálá, most békével vagyunk, de a szomszéd törökök miá búsulunk, mert nem régen is a lippai vitézek kijövén két izben is, Tatarest, Borsekzám, Blázerd és Tóth nevü igen jó falukat felvervén, minden javokat és többet hatszáz marhájoknál elvittek, az emberekben egynéhányat levágtak, a falukat földig égették, mely tolvajos prédálás mint lött légyen, ki akarván tanulni a tömösvári beglérbég ő kegyelme irta volt, hogy emberünket küldjük s küldöttük is; de még sem jöve. Mi valamit ennekelőtte fővezér urunknak ő nagyságának irtunk volt, a mind igaz volt; ha külömben találja, se hitelünk, se becsületünk ne légyen; de a török vitézek azzal akarják excessusokat palástolni, hogy a mit magok cselekedtenek, azon vétkes dolgot miénkké tehessék; ezeket mint magunk kezünk irását úgy adja kigyelmed fordításban be fővezér urunknak ő nagyságának. A gyulaiak is bizo-

zonyosan két falut felégettek, mind egyült hét falukat töttek semmivé.

II. Rákóczy György.

P. S. A két falu, melyeket feljebb meg nem nevezénk Gyepes és Káránd, tavaly az adóval bément fökövetünk által ezen két faluk aránt instáltunk vala a fényes portán; de alárultatán, hogy a gyulaiak erőltették a behódolásra, akkor a fövezér ő nagysága olyan választ adott volt, hogy a kik eddig hódoltak. ezután is hódoljanak, a kik nem, ne, ezután is. Kérjük azért a fövezért ő nagyságát iterato is, hogy a hódolatlan falukat, hódolásra erőltetni meg ne engedje, mert hatalmas császár adaját mi is azokból szoktuk megadni.

Léta nevü falut is a szolnokiak régi contributiójoknál többre erőltetik, melyet is a feljebb való időkben Musztafa csaus harmincz esztendeig birván, mind Bethlen Gábor idejében s mind azután többet esztendőnként ötven imperiális tallérnál, mely ötven forintra számláltatik, nem adtak, bizonyság erre az egész végbéli vitézek, ezt a régi mód szerént most is készek fogyatkozás nélkül beadni, kegyelmed azért ezután is extraháljon egy kemény parancsolatot.

III.

Az erdélyi kapitiha, ura II. Rákóczy György fejedelem parancsolatjából, a fövezérnek így panaszolkodik 13. octob. Ao 1655.

Méltóságos vezér, az erdélyi fejedelem az én kegyelmes uram jelenti, hogy az erdélyi Dévaváránák jószági közül Gerend nevü falura a lippaiak újabban

fenyegetődzenek, mely falu soha még eddig nem hóldolt; a mely falukat tavaly is felégetének, azokra is Lippán lakó Szefer aga ismét fenyegetődzik minden igaz ok nélkül; sőt jófői hadnagyunknak azon Szefer aga azt izente, hogy Istenre esküsznek, hogy egész Dévaig minden falukat elégetnek s úgy is látjuk, hogy mivel előbbi excessusokért meg nem büntettetének, már minden gozoszt elkövetnek. Az én kegyelmes uram az erdélyi fejedelem, mind az országgal együtt hatalmas császárnak igaz hívei, szolgái, semmi zenebonára okot nem adnak; ez az oka, hogy az olyanoknak refrenaltatásokat jó idején a fényes portának per instantiam hírré adják; különben ha meg nem szünnek s csak egy házat felégetnek vagy csak egy embert elrabolnak is, okai ugyan semmi rosznak principalisink lenni nem akarnak; de a sokat sem állhatván, exorbitantiójokat a lippaiak bizony meg fogják bánni. Nagyságod alázatos szolgája, az erdélyi kapitiha.

B) A latin példányból.

Sequuntur processus et expeditiones Principis Georgii II. Rákóczy, contra Polonos sicuti temerarie initiatae, ita flebiliter continuatae, luctuosissime finitae, nunquamque Transilvanis, una cum Cistibiscanis lacrymabundis, numerosissimisque captivis Mahometani factis intermoriturae.

Literae Principis ejusdem ad Regiam Majestatem *Sveciae*, et suam seneritatem Electoralem *Brandeburgensem*, a Rákóczio Principe Transilvaniae missae.

Serinissime ac potentissime Rex Domine colendissime! stb. közölve Katona Historia Critica t. XXXII. 897. lapon.

Varians: Katonánál in Strio, Keménynél in Strii.

Datum in castris nostris ad *Jaroslaviam.* die 27. februar anno 1657.

Majestatis Vestrae

Servitor paratus
Georgius II. Rákóczy.

Literae eiusdem Principis Georgii II. Rákóczy ad eandem Regiam Sveciae Majestatem serenissimam, delectabunde scriptae, lacrimabundae sigillatae die . . . 1657.

Serenissime et potentissime Rex domine colinissime! stb közölve Lünig Literae Procerum Europae I. kötet 713. lap, s Katonánál 898. l.

Kelet Lünig szerént Jaroslav febr. 29.

Serenissime maj. vestrae

Servitor paratus
Georgius II. Rákóczy.

Varians: aliarumque rerum obstacula helyett Kemény példányában: aquarumque obstacula.

Katonánál Pototzki, Keménynél Podoski.

Literae expeditione lacrimanda, ad serenissimum Principem Electorem Brandeburgicum directae die 27. Februarii Anno 1657.

Közölve Katonánál 898. l.

Serenitatis vestrae

Amicus ad officia paratus
Georgius II. Rákóczy.

Literae justo conceptu ab Excellentissimo Sacri Romani Imperii Principe *Georgio Lubomierski* Comite de *Wisnitz* supremo Regni Poloniae Mareschalco, Generale *Craccoviense*, aureis literis Hungaris depingendae, elevatis ad coelum manibus gratias agendo amplectendae, mox tamen neglectae, posthabitae, contemptae; quare septimo a data praesentium in Mense Transylvanis una cum Cistibiscanis aeternum lacrymandae avita Polonos, erga Hungaros relatione, ad Principem Georgium II. Rákóczyum incassum directae. Quibus rejectis, bis mille supra viginti, Hungaris in captivitatem una die Mahometanos redactis, pluribus eos, eidem sectae subjectis, paucioribus cum *Joanne Kemény* ex captivitate eadem evectis, nunquam mentibus luctuosis excidendae, O Flebilem, Letalem, si non fatalem Hungarorum errorem.

Celsissime Prlnceps, Domine *Affinis* colendissime, stb.

Közölve Katonánál 891. l. s következő lapokon.

Dabantur in castris ad *Craccoviam* die 27. februarii 1657.

Discite justitiam moniti et non temnere divos.

Sequitur lamentatio temeritatis, nulla aetate Transylvanis, et Cistibiscanis obliteranda, Hesternus Risus, Hodiernus luctus, discite mortales non temerare fidem.

Puncta accordata inter *Regem Poloniae* heri, et inter Rákóczyum hodie, contemptum, super ejus libera dimissione, qui heri aliis liberum negabat passum 11. Aug. 1657.

1. Ut Princeps *Rákóczyus* Legatum destinet ad regem *Hungariae*, primitus etiam ad Regiam Majestatem *Poloniae* super deprecatione facienda.

2. Omnibus foederibus, quae cum hostibus Regis *Poloniae* iniit, renunciet, e contra Ligam cum eodem Rege, contra omnes hostes init.

3. Omnia sua praesidia, ex Regno Polonico educet, urbesque a se occupatos reddet.

4. *Millionem auri exercitui Polonico* pro satisfactione solvet, praeter id, in quo Generalibus, aliisque belli ministris obligatur.

5. Certum militum numerum quousque Rex maluerit pro servitio Regni praestabit.

6. *Chamo Tartarico,* sesqui *Centum* anreorum millia, donativi loco solvet, ejusque Vezirium contentum reddet.

7. Omnia mobilia, bonaque Ecclesiastica restituet.

8. Quibus punctis adimplectis sub libero *Polonos* conductu remeabit ad patrios lares, via per Generales *Polonicos* praefixa. Haec puncta ita ratificita, et subscripta Regi Polono, ac dein per vigilias praefectum *Garnir,* Regi *Hungariae allata* fuere.

Finis infaustae expeditionis Polonicae. *)

---

*) A gr. Kornis Zsigmondnak ajánlott latin épldányban ide van igtatva a II. Rákóczy Györgyre írt vers utolso két strophája: Megkinála stb. Az utolsó (De vak stb.) sór helyett ez áll:

Igazán mondja azt a török, hogy mikor
Arczul csap az Isten, szemet beköt akkor.

C) Az Apafi-féle példányból.

In Oriente Ritus
In Occidente Risus.

Napkeleti confessio.

Ki az Isten? Az a kinek egy szavára lött minden, semmiből.

Micsoda az Istenség?

Oly egyedül való szent felség, kinek sem társa, sem tanácsa, sem fia, sem leánya, nincs abban sem előbség, sem hátrábság, sem eszik, sem ül, sem áll, sem aluszik, mindent tud, mindent lát, mindenütt van, mindenható.

Melyik az igaz vallás?

Az a melynek gyökere a hüt, ágai a jó cselekvések.

Melyik az igaz hüt?

Az a melynek jó cselekvés gyümölcse.

Az igaz hüt, honnan eredett?

A szent-irásból.

Hun vötted a szent-irást?

Isten küldötte négy darabban.

Melyek azok?

A törvények Mosesé. A soltárok Dávidé. Az Evangelium a Christus-Jézusé. A korán Mahomedé.

Az utolsó szerént, hol vötte Napkelet reformatióját?

Ábu khanife Tyofi doctortól; ő kitől? Hemári doctortól; ő kitől? Alekma doctortól; ő kitől? utolsó Abdulláhtól; ö kitől? Mássid doctortól; ő kitől? első Abdulláhtól; ő kitől? ama quadrangularis Sancta Societastól; kik azok? Ábu-becqir, Omer, Oszmán,

Aly. Ezek kitől? Mahomedtől; ő kitől? Ábrahámtól; ő kitől? Noetől; ő kitől? Sethtől; ő kitől? Ádámtól; ő kitől? Gábriel angyaltól; ő kitől? Mihály angyaltól; ő kitől? Istentől.

Profétád ki?

Az, a ki azt az utat bérekesztette.

Melyik a bölcsesség?

Az, a melyre a szent-írás tanít.

A nap-keleti reformatióban, micsoda nevezetes articulusokat kell hinni?

Ezeket: hogy az Isten egy. Vannak angyalok Van menyország. Van ördög. Van pokol. Lesz feltámadás. Lesz itélet. Igaz követek a próféták. Szentek az igék a melyeket hoztak. Mosódni kell. Ötször kell imádkozni. Alamisnálkodni kell. Tyábéba processióra kell menni. Aprilisben böjtölni kell. Feredni kell. A nem mahometánosokra hadakozni kell. Az Isten parancsolatit meg kell tartatni. Tilalmit el kell kerülni.

Móses pántolódik Ádámmal, miért vesztette el az embert.

Ádám mond: a lelki teremtésben, hány esztendővel láttad előbb az esendőséget, az esetnél?

Móses mond, negyvennel.

Adám mond, s hát miért veted szememre?

Móses mond, azért, mert ártatlanságban teremtettél.

Ádám mond, nem öltözhettem fel azt a mit nem rám szabtak. — De te az Istennel szemtől szemben beszélvén, s megtaníttatván, miért kerestek más Istent alattadvalóit?

Itt mindkettő szájára tészi kezét s hallgat. Légyen elég erről.

Nem tudom meddig élek
Ily Testamentumot tészek.

Ti felséges fejedelmek.

1. Ha nap-kelettől van függéstek, onnét vött conditiós confirmaltatástokban, bár csak egyszer nézzetek,t csak soha ellene ne véetsetek, ha penig az ellen, susurránsitok seductiojokból tudva, vagy magatok ductusából, tudatlanságból megestek.: itt elsőbben az Istent megkövetni, azután amott a rést béfoldani ne késsetek. Mert napkelet is tud a notabenéhez, olykor szorítnak, az idő parancsolatjából néha hallgató laesusok a supplementumra, hogy bizony östökkel sem éritek meg. Itt némelyek fejekkel is fizettek.

2. Ha a portán nagy dolgotok vagyon, Regens császár idejében az adó mellett instálhattok, ha a császár csak váz, itt a fővezért megbecsüljétek, s nem árt ha hütös apátokká tehetitek. Vadnak mindazáltal itt qualificatióra való több dolgok is, melyekről alább bővebben.

3. Portára követségben próbált embert jártassatok, kivált zűrzavarban; ilyenkor szokástok, hogy akár mely igaznak is egynek alig hihettek, azért meglássátok, hogy utána Coriliust vagy ne subordináljatok, vagy úgy, hogy a principalis észre ne végye, mert különben fökövetetek, ha akadályok nem lésznek is (hazájokra nézvén) dologotokban, sokat praetermittálhatnak a ti személyetekre czélozható jókban.

4. Zálognak küldjetek oratort, ne kufárt, udarit, ne rétit, e vetkezé le mint fösvény idönk kufár zálogja, nemzetünkre vagy érdem vagy reménység fölött

adatott kettős ruhának egyikét, melyet mindazolta is, elég kárunkra, soha sem recuperálhatánk. Minthogy azért ezek, mind titeket, mind hazát repraesentálnak, nem lehet hogy efféle kufároknak sorditiesében az idegenek itéleti szerint, ha csak valami is reátok ne redundáljon. Kellene hát itt ha azt küldöznétek oratorságra, a kit ti ismertek, nem mindenkor csak azt, a kit (ki tudja kiért, s miért) egyebek recommendálnak.

5. Portára menendő leveleidet iterato repetált, mert bírádnak küldöd, s el sem vész, megtartatik, s ki tudja? Láttam én azt, hogy titkok subjectusinak leveleit az a nagy barbaries háromszor is elszaggatta, talán csak egy jótának félre állásáért is, mennyivel inkább szükség nektek dependenseknek megföznötök mit szóljatok, megnéznetek, mit írjatok.

6. Ha ajándék küldéssel kedveskedel a portának, abban is a magad szemével élj, innét a kontyot ugyan ki rekeszd, semmit se küldj, mint sem illetlent. Ajándékot gyakrabban küldj, ha küldeni akarsz extraordinarie, adó mellett ne, mert az adóhoz ragasztatik esztendőnként való örökös károtokra.

7. Oratorodnak ne légyen utolsó instructiója, hogy valaki a fővezérségre való successióval szóba kel, azt és annak adhaerensit gyakran sarkalja, de olykor, mikor a regensek alusznak, efféle szükségre mindenkor heverjen a portán két, háromezer tallérotok, ha több kivántatnék, embereiteknél jó assecuratiótok. Mert efféle praevisa gratificatióval nyújtott két háromezer tallér néha nem csak securitást szült a következett időnek, de sok költségü occurentiákat is pénz nélkül sopialt.

8. Mikor a portának valamely szomszédjával hajhózása van, az olyan nemzetnek portán levő resi-

densivel, embereitek két felé nézzenek és úgy conferáljanak.

Ha valaha ily confoederatiónak kelletik Isten tanácsából lenni, volna mind mit hozzá tenni, s mind mit elvenni a régi formából, mind ti arántatok fejedelmek, s mind hazátok aránt, melyben való inanimadvertatio csak kevés idők alatt is tudom van ötven- vagy hatvanezer tallér kárral.

Tekintetes követ urak.

1. Ti néktek javallanám, ha elkerülhetnétek, ezt az utat ne járnátok, mert valaminemü becsületes e seculumnak kezdetin e volt, végin meg olyan becstelen. Bizonnyal írom, negyven követ közül egynél több tudtomra érdemes rá nem volt, mindazáltal kettőn kivül mindnyájan bünt szenvedtek. Nem tagadom jó hazátoknak szolgálni, jobb nemzeteteknek, legjobb vallástoknak, de hol s mikor megnézzétek.

2. Ez útba ha ugyan belé kell gázolnotok, itthon eszetekben ne sokat hagyajtok, instructiotókhoz semmitse ragaszszatok, benne ha káros is el se hagyjatok, instructio szerint következett akárminemü kár, s veszedelem ellen is mentségtek, ugyan instructiótok. De ha instructiótok ellen nagy jót reportáltok is, lesz a ki bal felől tégye. Erre is példát, vagy érzettem, vagy láttam.

3. Portán a fővezérségnek qualitasát jól kitanuljátok. Mert ha nem sokat költetek, keveset efficiáltok. Vagyon oly idő, melyben a fővezér csak névvel az, a realitas másoké, in hoc casu adjatok annak többet, a ki szolgál többet. Gyakrabban, mikor a fővezérség debilis, a Princeps genetii habilis, ki is in cir-

culo Imperiali szokott lakni, mindazáltal a külső miniszterek közül is az ilyen casusban mindenkor vagyon egy, kettő, s néha három is, a kik a megnevezett fejedelmi emberrel unanimiter szoktak dirigálni, de itt is igen szemesek legyetek, és soha egyik miniszter a másik ajándékának quantitását ne tudja.

4. Mikor a nagy udvarokkal szemben lesztek, a kanon szerint való circumstantiakban facilisek, ellene valókban még ha cogáltatok is, principálistok nélkül, teljeséggel difficilisek legyetek. In adversis et dubiis szabad mindenkor uratokra, s hazátokra relegalnotok.

5. Ha lehet egyetek magatok szátokkal, mert a másé vagy megnyálazza, vagy elnyél a falatban. Tudom itt bizonyoson legalább negyvenezer tallér kárát e hazának.

6. Pap nélkül ne járjatok, mint nagyobb része az én időmbelieknek.

Nemzetes kapitihák.

1. Ha kik közületek kudarczot vallanak, olyak, kik arra az utra tréfából ajánlják magokat, s valójában alig várják, hogy elküldjék kevesebbé szánhatom. Ha kik penig érdem szerint vagy a nélkül elküldettek, kérlek legyetek oratorok, ne korcsmárosok. A nemzetek oratorival, kiváltképen a tieitekel s a mieinkel jól de vigyázva correspondeáljatak.

2. Minden héten legalább háromszor udvaroskodjatok. Tudnám kit kellene mondanom, de minthogy mi drága hírt nem vásárlunk, bár csak a vicehopmestert, vagy a fő conservatort tegyétek magatokévá, ezt bujuk-teskerecsinek, amazt kapucsilar tihájának híják, erre fejedelmetek is nem sokkal sufficien

tálhatik. Különben postpositis praeponendis, bizony csak a petrezselyem-szárból irogattok híreket principalistoknak. Sicut erat.

3. Praébendátokban a mit el nem költhettek (a mint hogy nem is, mert azt a törökök rendelték generose generosusoknak) inkább küldjétek ki Erdélybe, mint sem ott fontozzátok; mert ha rajta érnek mint az öreg Rákóczy György kufárját, alig ha adják marokkal is azt a mit eddig vékával, mely ha lenne a fejedelmek s ország expensája nőne.

4. Ha ki közületek arra való volna, s hozzá kedve is volna, javallanám hogy öt s hat esztendeig, tízig-is portán commorálnátok. Mert különben csak prae bendát fogott abecedaristák tértek hazátokba.

5. Principalistoknak mikor írtok, igazat írjatok. Ha fő- és vice-követekkel rakásra gyültök, mint néha esik, uratok előtt való gratia horgászással contrarietást se írjatok, se mondjatok. Mert efféle miá néha az ország is elromlott, a fejedelem is elveszett. Ezt kerüli ma Harsáni Jakab.

6. Azon a portán, magatok viselését kit repraesentáltok, azt csak a nálatoknál alábbvalóktól is, ugyan ott megtanulhatjátok.

Török Deákok.

Távolabb valóknak sem javallom, magameimnak átok alatt hagyom, ebben a kenyérben, minden időben ne harapjatok. Inkább menjetek néha napnyugotra két esztendeig czipellőt tisztítani, mint sem napkeletre harmincz esztendeig korona aranyazni. Erről másutt többet.

Postá k

1. Nem vagytok, ha a zürzavarban Konstantinápoly s Gyula-Fejérvár közi nem hét nap nálatok.

2. Az Oláhországok gyakrabban nem barátink, ezekben úgy járjatok, hogy vagy pénzzel, vagy borral úgy meg részegítnek, azt sem tudjátok kebletek leveleit mikor veszik ki, s mikor teszik helyre. Mely tinéktek csak nem becsületes, de fejedelmeiteknek káros vagy veszedelmes is.

Conclusio.

Főtől fogva farkig ki-ki úgy cselekedjék, a fark a főnek, úgy supplantáljon, a fő is a fark aránt úgy animadvertaljon, hogy Isten tetszése szerint legyenek; különben a botló elesik, az objectum helyben marad. Isten után a török alatt, elég Erdélynek ez a négy linea:

Rex rege cum Lege, hogy légy Rex igazán
Követségben járj el Legate — — igazán
Ne kufár, orator lakjál ott igazán
Török deák, s posta, írj, s nyargalj igazán.

II.

NAPLÓ.

1660—1670.

Anno Dni 1660.

Die 22. maji.

Emlékezetnek okáért akartam felírni, hogy mikor az erdélyi fejedelmet Rákóczy Györgyöt ő nagyságát az budai vezér Szejdi Ahmed pasa Gorbóhidjánál megverte, verte penig meg az felül megírt esztendőben pünkösd havának 22-ik napján, mely az szegény magyarságnak, kiváltképen Kolozsvárnak minemü nagy szomoruságára, romlására lött légyen, megitélheti minden keresztyén ember. Noha ugyan háromszor az mi kevés magyarságot Rákóczy György neki vitt, úgy megtolta, hogy az több serege ha hamis nem lött volna, bár csak azért is segítteték volna, míg oly harczot mívelt az ónodi sereg, hogy egy tyúkmony sültnyi időre megfutamodott volna a pogányság, de az Isten is az szegény magyarsággal vele nem lévén, az szelet is úgy reájok fordította, hogy ez por miatt szemekkel sem láttak etc. Urunk ő nagysága vitéz Rákóczy György 24. napján pünkösd havának kiérkezvén Váradra és ott gyogyittatván magát, az sebnek rut volta miatt megholt, az világból kimult s vitézül hazája mellett életét letötte, az mint megmondotta volt, hogy kiontja vérét Erdélyért. Holt penig meg 7. junii éjjel 1 órakor. Délután 3 órákor elvitték mindjárást az testet külyebb Ecsed vagy Munkács felé.

Az élő Isten szent fiáért idvezítse etc. Minden bűneit megbocsássa.

Item Memoriae ergo.

Ao 1660 die sancti Mihaelis jött be Barcsai Ákos ő nagysága erdélyi fejedelem Kolozsvárra Várad megvétele után, az török táborral megszállván Kolosváratt az Filstich Ferencz uram házánál ebédre etc.

Anno 1661 die . . . julii.

Az ládámban levő kevés egyetmásocskám számának rendi igy következik:

Legelsőbben is vagyon egy zsákban pótura pénz-igazán fl. 150.

Item vagyon más zsákban garaspénz fl. 69.

Item vagyon egy kis fekete ládábal öt arany, tíz tallér, és másfél forint ára Komoroczky-garas.

Item vagyon egy zöld dolmány, angliai posztó, gomb nélkül.

Item vagyon egy violaszin angliai mente.

Item vagyon egy aranyos udvari ezüst pohár.

Item vagyon három ing, két lábravaló.

Item vagyon három aranyos keszkenő.

Ezeken kivül vagynak az könyvek.

Igaz Isten kinek nagy hatalma felnőtt,
Irgalmas oszlopa töből még ki nem dölt,
Vigasztald fejemet ki búban forrott s főtt,
Küld el is fecskédet, hadd lássak jobb időt.

Nem volt a világban senki vétek nélkül,
Ki az természetnek lött rendeléséből,
Ki nem vétett volna erőtlenségéből,
De gyógyulást is vött tetőled Istentől.

Amaz álnok kígyó megcsalá Ádámot,
Fényes palotából kihozá Dávidot,

Bünre ösztönözé bölcs eszes Salamont,
Te engedelmedből nekem is árthatott.

Bocsánatot kérek tőled mindenekről,
Kikkel megbántottam neved hitetlenül,
Emlékezzél uram régi kegyelmedről,
Mely által kivitted szentid sérelmekből.

Scripta per me Dávidem Rozsnyay m. p.
Anno 1662 11. decembris.

(P. H.)

Sokan akarnának uraságban élni,
Alacsony rendektűl nagy fen tiszteltetni,
De virtusnak utját nem akarják nyomni,
A ki az alsókat szokta feljül rakni.

Ennek mi az oka, utja mért darabos,
Nyegédes ifjaknak nem szintén humoros,
De ha meggondolnák bizony volna hasznos,
Mert türések után az jóknak sok jót hoz.

Ez ellen valók már vitium szolgái.

(Itt megszakad a vers, s a tiszta lap többi részén „vox Plutonis“ egy öt soros latin vers olvasható, mely a zsidókat s törököket mind s a keresztyének nagy részét elkárhoztatja. Következő lapon két latin jelmondat: „Privatum Commodum occultum secretum, longum consilium perdidit Regnum Hungariae etc.“ és „Omne regnum in se divisum desolabitur etc.“ Ezután tíz sor értéktelen latin vers.)

(1663.)

Miliaria.*)

Tömösvár Nándor-Fehérvárhoz 18 mélyföld.
Nándor-Fehérvár Eszékhez 25 mélyföld.
Eszék Budához ismét 25 mélyföld.
Buda Esztergomhoz ismét 4 mélyföld.
Esztergom Ujvárhoz ismét 4 mélyföld.
Ujvár Komáromhoz ismét 3 mélyföld.
Komárom Győrhöz ismét 2 mélyföld.

Mens manet et virtus, caetera mortis erunt.

Az urat ő nagyságát**) Nándor-Fejérvárról postán elviteté az fővezér, holott ő nagyságával szembe levén megkaftányoztatta.

Budán löttek az vezér elejében 12.
Esztergomban löttek elönkbe 16.

Die 11. augusti jöttünk Csuz nevü faluhoz hálni a Dunapartról, az mely két mélyföld Ujvárhoz. Az holott hollottam elsőbben ujvári lövést négyet vagy ötöt, mivel Ali pasa elment előljáróban.

Die 12. augusti szállottunk Udvarhoz, ki csak annyi föld Ujvárhoz mint Szamosfalva Kalozsvárhoz, vagy mint Megyesfalva Vásárhelyhez, ittlétünkben gyujták fel az várost magok, ez nap csak egyet lövének.

Die 13. augusti itt voltunk helyben. Ez nap löttek vala hatot vagy hetet.

Ne késsél ur Isten hogyha neked tetszik,
Mentsd meg az Izráelt mert rabságban fekszik.

---

*) Ezen mértföld kimutatást azon útban készítette, melyet 1663-ban a fővezérrel s Haller Gáborral tett.

**) T. i. Haller Gábort.

Tiszteleted nélkül szüntelen gyötrödik,
Melyben ha soká lesz gyarló s elaluszik.

Die 14. augusti jöttünk Ujvár felé, csak közel megszállván hozzája az Nyitra mellett, várván megcsinálását az hídnak az Nyitrán, ez nap is égeték ez várost magok a fákat is levágván körülettök.

Die 15. augusti itt voltunk. Ez nap virradólag hajnalban sokat lőttek, ugyan ez nap is sokat. Ez nap mondá az úr, hngy az Daczó urammal jött csauszokat megölték útban.

Die 16. augusti általjövén, az Nyitrán szállottuk meg az várat, ez nap sok lövéseket tőnek, az vezér mindjárt beirata az várba az urnak gr. Forgács Ádámnak, hogy ha az várat feladják, tehát mindenestől fogván békével bocsátják, de az válaszadást másnapra halaszták.

Die 17. augusti valóban lövének.

18. die augusti is valóban lövének. Ez nap érkezének Szilvási és Csepregi uramék.

19. die angusti az fővezérrel szemben lévén, beadák az fejedelem küldött ajándékot úgy, mint egy pár pulhák pisztolt és hat aranyos tányérokat, ez nap is valóban sokat lövének, és hozának öt fejet és négy elvent, csavargót.

20. die augusti valóban lőtték és belől is szintén úgy.

21. die augusti valóban hordák az sebest a[illegible]la; mezőben is penig Séllye felé 500-nál többet vágtak le etc.

22. aug. Valóban lőtték.

23. aug. Valóban lőtték.

24. aug. Ugyan valóban és ezen éjjel leginkább-

25. aug. Eddig leginkább lőttök.

26. aug. Valóban lőttek.

27. aug. Valóban lőttek: az nap jövén tatárok, az kikben 9 avagy tízet megkaftányozának.

28. aug. Valóban lőttek Csepregi és Szilvási uramék is az nap menének el.

Az várbeli tornyot is ugyanez nap lőtték le.

29. aug. Az khám fia feljövén Udvarhoz az fővezérhez, az vezér sátorában épen addig ment be lovon, az meddig az vezér maga szokott lovon bemenni, holott megkaftányozák magát nyuszttal béllett kaftánynyal, az szolgáit másféle közönséges kaftánynyal. Délután az kozák kapitány is feljövén, az vezérrel szemben lőtt, kit is megajándékozának mentével és dolmánynyal, szolgáiban mint egy nyolczat vagy kilenczet mentékkel.

30. aug. Az vajdák is feljövén hadakkal egyetemben, elsőbben az moldvai vajda*) lött szembe az vezérrel, kit megkaftányozának tíz avagy tizenöt szolgáival egyetemben.

Csak utána mindjárt az havasalföldi vajda is**) feljövén másfélszáz zászlóval, a fővezér szemben lőn, kit is megkaftányozának talán huszad magával.

31. aug. A várat nem anyira lőtték.

Estve felé a várból igen sűrün.

September.

1. septembris. Valóban sokat mind kivül belől.

2. sept. Eleget lövének mind kivül belől.

3. sept. Nem sokat lövének.

---

*) Oldal írással: Gyika vajda (T. i. Gyika István. Engel V. 274. l. ez évre Dabisát teszi vajdává.

**) Oldalírással: Gregoriasko vajda.

4. sept. Nem igen sokat lőttek. Estve azért elég sürün. Ennekfelette hozának Galgóczról a templomból két aranyos zászlót feketét, melyek egyike Máriasi Pálé, a másik Georgio Kristofé volt, item egy kék tafotát aranyost, item egy kis veres vászon kopját.

5. sept. Igen sokat lövének, négy fejet hozának, kiket mondják, hogy egy jancsár ölt volna meg, mely janicsárnak egy német neki menvén, négy helyt spékelte által etc.

Ezen éjjel igen igen sokat lövének, granatokat hajítván ki s be.

6. sept. Közönségesképen lövének, ez nap nagy eső levén, más nap is mind esett.

7. sept. Mivel mind esett, nem sokat lőttek.

8. sept. Eleget lövének, érkezének mint egyszáz fővel, 10 vagy 12 rabbal, 50 vagy 60 vasderékkal s egynéhány szakállossal.

9. sept. Érkezék az urunk szolgája Nagy István.

10. sept. Közönségesképen lövének.

11. Hasonlóképen.

12. sept. Valóban sokat az várból bokrosával, úgy egyszer sem. Item az rezt*) és az szupasát ez nap fojtották meg Ujvár alatt.

13. Eleget lövének.

14. Hasonlóképen.

15. Igen sokat.

16. Felette sokat.

17. Eleget lövének.

18. Sokat. Érkezék az urunk postája.

19. Sokat.

20. Ez nap estve oly ostrom volt, hogy az bás-

*) Reis effendi.

tyára vitték az zászlót, de visszavitték mind azon által.

21. sept. Nem annyira lőttek.

22. sept. Hasonlóképen. Estvefelé jobban.

23. sept. Reggel menének el az urunk szolgái Nagy István uram és Kovács János.

24. sept. Délben feladák az várat, fehér zászlót tévén ki. Ez pap tracta lőn.

25. sept. Ez nap is tracta lőn. Maga az urfi Bercsényi Miklos kétszer jöve az vezérhez ez nap estve menének fel az janicsárok az bástyára.

26. sept. Négyszáz szekereket rendelvén az vezér nekiek, készültenek.

27. sept. Kijövének az várbeliek, mind elkésértetvén őket Komárom félc.

28. sept. Kezdették az várat épiteni s az sánczokat betölteni. Item ez nap jöttünk az vár alá.

29. Helyben voltunk.

30. sept. Az várban bemenvén az megmaradt bornak kihozására, mivel az urnak adta volt az vezér.

1. die octobris helyben voltunk.

2. octobris hozának 3 németet és két magyart.

3. octobris.

12. oct. Adták meg Nyitrát és Galgóczot.

18. oct. Érkezék urunk beteges állapottal az fővezérhez, Érsekujvár alá, megkaftányoztatván, tisztességes exceptioja lött, ajándékozván lovat is tisztességes szerszámmal. Erre az napra viradólag voltam elsőbben urunkkal szemben, éjjel az mezőben találván, mivel az úrral eleibe mentünk ő nagyságának.

19. oct. is voltam urunkkal szemben, beszélgetvén velem holmi dolgokról. Ez nap érkezék az kapu-

csi basa is ki az vezérnek az császártól mentét, kaftánt, kardot, botot hozott.

20. oct. Voltam urunkkal szemben, mivel ez nap vittük fel az vezérnek az ajándékokat.

21. oct. Urunk könnyebbedett valamit. Ez nap adának Panajotnak egy lovat, melyet nem szeretvén az ur, az fejedelem viszszavéteti és mást ada.

24. Volt szemben urunk az vezérrel.

Ultima. Az táborral az vezér engedmelméből jöttünk Budára az urat gyógyítatni.

Die 6. novomb. érkeztünk Budára.

Die 14. novemb. bucsuzott el az vezértől urunk Buda alatt, az holott megkaftányoztatván menének Németibe hálni, az hová az vezér egy csausát jó reggel küldvén az ur után, visszahozák, ez nap jövén az tábor után, másnap jó reggel ugy mint 16. novembris az maga sátora előtt fejét véteté Ercsin nevü kastély alatt. *)

Die 17. novemb. jöttünk Földvárhoz az hol az ur szolgáit általvitetvén az Dunán békével bocsátotta.

Diebus 28., 29. 30. novemb. 1., 2., 3. decemb. mulattunk Eszéken, az holott fizetett az vezér az hadaknak.

Die 9. decembris estve későn érkeztünk Nándor-Fehérvárra.

Die 11. decemb. kezdettem Istenben való nagy bizodalommal az török deákságnak tanulásához estve későn írván le az A-B-C-ét.

Die 11. decemb. Nándor-Fejérváratt földindulás volt, délután vecsernyetájban.

*) T. i. Haller Gábor. „Az ur" itten Haller és „urunk" Apafi a fejedelem. Fennebb sept. 30-án az ur alatt Panajotit érti.

Die 31. dec. ment el Belényesi uram Nemes Gáspárral az étekfogóval.

Sequitur annus salutis ur.ae 1664.

Dies 1. januarii volt ködös változó hideg.
Dies 2. jan. ködös és igen hideg.
Dies 3. jan. tisztább de hideg.
Dies 4. jan. similis pro praeced.
Dies 5. jan. hófelleg, estve hó.
Dies 6. jan. tisztább és lágyabb.
Dies 7. jan. tiszta de igen hideg.
Dies 8. jan. tiszta de igen hideg.
Dies 9. jan. tiszta meleg.
Dies 10. jan. tiszta meleg.
Dies 11. jan. tiszta meleg.
Dies 12. jan. Változó meleg.

Die 2. febr. indult az vezér Eszékféle Zrinyi ellen, mivel Sziget városának, Berzencze, Pralgocz és Parzó kastélyoknak *) megégetése után hozták hirül, hogy az eszéki hidat akarná elégetni.

Die 4. febr. égette el Zrinyi uram az eszéki hidat az végén való kastélylyal együtt.

Die 20. febr. érkezett hopmester Naláczi István uram az fővezérhez Mitroviczára.

Die 25. febr. érkezett az vezér Fejérvárra, visszajövén Mitroviczáról együtt Naláczi urammal.

Die 2. martii expediálta az vezér hopmester uramat.

---

*) Igy van az eredetiben tisztán olvashatólag. Korneli Fragmenta Historiae Hungaricae I. köt. 171. lapján Berzenczét, Barcsot Babocsát említi. Vajon Rozsnyay nem valami hibás kiejtésü török jelentés után jegyezte fel?

Die 3. martii ment el hopmester uram.

Die 24. martii érkezett Török Demeter portai posta ugyan az agával vissza, az ki az kaftánt vitte volt urunknak Kolozsvárra.

Die 25. martii érkezett ugyan urunk portása Fejérvári György.

Die 1. apr. érkezett Paládi az urunk portása Fejérvárra.

Die 2. apr. mentenek el mind hárman az vezér levelével urunkhoz.

Husvét másod napján ugymint 14. apr. szállott ki az vezér az hid végihez.

Die ultima apr. érkezett Baló László kapitihája uram Nándor-Fejérvárra.

Die 1. maji szállották Kanizsiát Zerényi uramék.*)

Die 8. maji indult meg az vezér Nándor-Fejérvárról.

Die 9. maji indult ki kapitihája Baló László uram Nándor-Fejérvárról az vezér után.

Die 18. maji érkezék vissza kapitihája uramtól Kovács János portai posta.

Die 20. ment el innét Fejérvárról.

Die 17. maji indult el az vezér Eszékről szabaditására Kanizsának.

Item die maji vöttük vissza Nyitrát az törököktől.

Májusnak utolján szabadították fel Kanizsát az fövezér Köprilli Ahmed pasa.

Item ugyanakkor szállották meg az Zerényi csinálta uj Zrinyvárát.

---

*) Más források adatni szerént apr. 28-án. Hihetőleg azon nap a hir érkezett Belgrádba.

Die maji fogadtam hoczát*) melynek fizettem napjában két oszporát nro 2.

Die 13. junii kezdettem Istenemben való bizodalommal az török irást, Isten vezérelje az maga dicsőségre, bünös lelkem igazolására, sok szegényekhez való hü alamizsnálkodásra. Amen etc.

Die 5. juli hozák meg az Zerényi uj várának vételét.

Die 23. juli hozák, hogy Barkóczy István az gyulai pasát vitte közel másfélszázad magával elevenen, vágtak le száztizenötöt.

Die 19. juli érkezék babyloniai pasa Fehérvárra, mintegy ezer vagy 1100 magával, lövének eleibe hatot vagy hetet. Nekem az veszekedésünk volt melyet álmomban is megláttam ujra akkor, mivel az hidon jártunk kétszer merült az vizben.

Die juli verték meg az németek az budai vezért, Huszain pasát, az két oláh vajdákat Léva alatt, elnyervén sok sátorokat és lövő szerszámokat. **)

Die 24. aug. fogadtam más hoczát, melynek fizeték négy oszporát nro. 4, mely nap kezdettem az diváni íráshoz ***) Isten segitségéből, szentelje meg ő felsége.

Mzfzdgeknr krs Mnronmnmk hmlmlmt hmlpttnm mdg hmrmmd r k nmprmn sdptmbdrndk, §. 13 krt m k Rstdn rdvddzrts dn szrbpl krvmnpm; szdrddm nmp hm Upltmm mdg sdl fdm fdldrtdm.

Ugyan 3. die sept. hozák az oláh kapitihák deákji

*) Mester, irástudó tanitó papféle.

**) A jul. 19-iki szentbenedeki csatát érti. V. ö. Wagner Historia Leopoldi I. k. 150. l.

***) Diváni irással többnyire a fermanokat irják.

az Baló uram levelét Erdélyből jött levelekkel, mely szomoru nap lön nekem.

Die 9. sept. vöttem az hoczától egy török császár donatioját kétszázhat osporán id est osp. 206.

Die 2. novemb. hozá az Baló uram levelét az német kapitiha tolmácsa.

Die 4. novemb. Érkezék Baló László uram Nándor-Fejérvárra reggel.

Die 9. novemb. Érkezett az vezér az lándor-fejérvári hidhoz.

Die 10. novemb. jött be az vezér Nándor-Fejérvárra czirkálni csak negyed magával.

Die 12. nov. jött be az vezér Lándor-Fejérvárra, az szokás szerént pompával löttenek eleibe álgyukkal negyvent.

NB. Kün az hidnál létében volt szemben az moldvai vajdával Dávisával, kit is köntös csókolni hivatott volt.

Die 13 utolszor volt szemben az vajda az vezérrel, holott megkaftányoztatván eleresztetett.

NB. Ezeken az napokon mondatott ki az havasalföldi Gregoriaskó vajda mazullá leendősége köntös csókolásra való nem jöveteliért, sokat fáradván követei, sok summát is igértek volt, csak maradhason helyben, de ugy hogy ne kellessék vezérrel szemben lenni, de az követi 14. novembris nem sok haszonnal térének meg, noha fejének sok fizetéssel gratia adatott, de vajdaságátul elbucsuzván menjen portára.

Die 15. nov. küldettem vezér és Baló uram levelével az fejedelemhez, hogy az vajdát megfogatván (ha lehet) küldje vezérhez. Mely azután egynéhány napokkal megrakodván Havasalföldében elszökik által Moldován, kiknek is vajdájok még vezértől haza

nem érkezhetvén, hitegető beszédivel sokaktul sokat vont, az honnét is megindulván utjában elérik, csatázással elszaladván egynéhány terhes lovait elnyerik. Ez felyül megírt napon háltam Pancsován.

Die 16. novemb. mentem Varcsegre. *)

Die 17. novemb. mentem Bakcsára. **)

Die 18. novemb. mentem Kárásebesre.

Die 19. novemb. mentem Vaskapu torkába hálni.

Die 20. nov. mentem Háczegre.

Die 21. nov. mentem Szászvárosra.

Die 22. nov. mentem Kis-Selykre.

Die 23. nov. mentem Ebesfalvára urunkhoz. Ebesfalváról küldők Horvát Gábort Baló uramhoz.

Die 28. nov. Ebesfalváról mentünk Kundra, innét küldők Tarsoly Pétert Baló uramhoz.

Die 29. nov. mentünk Radnótra.

Die 4. decemb. érkeztünk Katonába.

Itt mulatván az fejedelem egynéhány napokat, holt meg az ő nagysága szerelmes gyermeke az méltóságos Apafi György; ide érkezett Tarsoly Péter. Ezek lettenek diebus 11, 12, 13.

Die 13. decemb. küldetett Fogarasi János Baló uramhoz ő kegyelméhez. Eodem die estve érkezett Horvát Gábor.

Die 19. decemb. inditották meg az testet Kolozsvárra, praedicalt Kovásznai uram. Urak kisérték ezek: Kapi György, Bánfi Diénes, Keresztesi Ferencz, Bethlen Farkas, Rédei Ferencz és István, Szentpáli János, Teleki Mihály, Nádudvari János és Földvári Ferencz.

---

*) Vracsegoj.

**) Boksán.

Die 22. decemb. Indultunk Katonából.

Die 24. decemb. érkeztünk be Kolozsvárra.

Die 30. decemb. küldött urunk száz tallér ára timont az vinczi udvarbiró fia által, ki inas.

Die 31. decemb. Indultam Kolozsvárról Török Demeterrel, az vezérnek és Panajot uramnak való lovakkal, jöttem Tordára. Hála az Úrnak.

A. 1665. Isten boldogitsa.

Die 1. jan. Jöttem Enyedre.

Die 2. jan. Jöttem Fejérvárra.

Die 3. jan. Jöttem Szászvárosra.

Die 4. jan. Jöttem Hunyadra, ott érvén Páskó uramat.

Die 5. jan. Jöttem Hátszegre mulattunk ott.

Die 8. jan. Jöttem Pesténre, itt is harmad napig mulattunk, hova Rácz Dobrin érkezék urunktól.

Die 10. jan. jöttem el Páskó uramtól Káránsebesbe.

Die 11. jan. Jöttem Bokcsára, 12-én jöttem Varcsegre.

13. jöttem egy rácz faluba, 14. jöttem Pancsovára, 15. és 16. az Duna vize mellett mulattunk, mivel az jég által nem fagyhatván mulatnunk kellett.

Die 17. jan. Érkeztem be Fejérvárra Baló László uramhoz szomoru hirrel.

Die 21. eresztette Dobrint vissza Baló uram.

Die 22. érkezék német posta, követeknek készenlétét az jövetelre hozván hírül. Ezek hozák legelsőbben hírét a szegény Zerinyi uram véletlen veszedelmének.

Die 28. januarii, érkezék követ Páskó Kristóf

uram csak maga két vagy három szolgájával, jövén által az jégen, szekér és lovak az vizen túl maradván, mivel igen félő volt.

Die 28. jan. volt szemben az követ Panajot urammal, kinek onti idpahoc adának száz tallért.

Die 1. febr. Isten segitségéből szabaditottuk ki Margitán lakott Regedi Andrásnét Haczi Mumczi Iliától.

Die 2. febr. adtam az hocsának tallért Nro 3. Török Demeter által 3 tallért.

Die 4. febr. érkezett Gunda Sándor urunktól, Páskó Kristóf követ uram itt létében Alba-Nándorra.

Die 9. febr. érkezett Matócsi uram, urunk étekfogója.

Die 10. febr. érkezett az vinczi számtartó az solymokkal, kettőnek szárnyát lábát hozván, ötöt elevenen.

Die 11. febr. vitték fel Páskó uramat az vezérhez, becsülettel fogadván, másod magával megkaftányozák. Eodem die vittünk az vezérnek két lovat, három madarat, melyekért kantár-váltságot vöttek az legények ötven aranyakat, az tihajának is két madarakat, ezektül két legényeknek tíz-tiz aranyat.

Die 13. febr. eresztették vissza étekfogó Nagy Ferencz uramat és számtartót etc.

Die 18. febr. bocsátották vissza Matócsi uramat.

Die 19. febr. érkezének urunk étekfogói Bakcsi István és Nemes Gáspár uraimék 3 solymokkal.

Die 20. febr. vitték fel az vezérnek azon solymokat.

Die 21. Bocsátották el Bakcsi és Nemes Gáspár urunkat. Eodem die küldöttem hopmester urunknak egy nyakravaló teczing patyolatot, két övet.

Die 2. martii, érkezett az török császár főkövete Kara Mehemet aga Lándor-Fejérvárra, tizenhét ajándékba való igen szép lovakkal, maga cselédjével, mintegy másfél század magával.

Eodem die hozának Páskó uramnak tizenhat napra való költséget úgymint aszper 8000.

Die 13. martii, érkezék Nagy Ferencz uram urunk étekfogója az tihajának ötszáz, Panajot uramnak száz aranynyal.

Die 18. Mentenek vissza Gonda Sándor, Nagy Ferencz és az vajdáné dolga végett jött török Ibraim odapasa, mely Karánsebesben lakik együtt Páskó uram szolgájával Miklósi Péterrel, kikkel szekér lévén, vittenek el hat rabasszonyokat.

Eodem die érkezék posta Kovács János.

Die 21. bocsáttatott vissza. Eodem die érkezék étekfogó Székely István uram az Hasszan pasa tihájával.

Die 21. martii, bocsáttatott vissza étekfogó Székely István uram, mely is egy rabot vive ki magával.

Die 12. apr. érkezék Baló Imre uram, ki hozá szegény Székely Istvánnak megölettetését. *)

Die 15. ment vissza, elkisértük az bátyjával Baló László urammal az visniczai révig.

Eodem 15. érkezék Fogarasi János portai posta urunk levelével az követhez Páskó Kristóf uramhoz, mely követ ott volt az határjárásban.

Die 22. apr. volt szemben követ uram az fővezérrel, ezuttal csak igen vékony válaszszal jövének alá.

*) Alább ugyan e hír, keresztül huzva, ezen toldással: „mely is lött Vaskapuban.“

Die 27. apr., küldötte el az vezér minden erdélyiek és váradiak közt levő dolgokat írásban.

Die 29. apr. bocsáttatott el posta Fogarasi János uram.

Majus.

Die 1. maji állott be az gyülés Gyulafehérváratt.

Die 10. maji szállott ki az jancsár aga Lándor-Fejérvárról az mezőre.

Die 11. maji szálla ki az fővezér az lándor-fejérvári városból nagy pompával az mezőre, fehér nusztal béllett mentében vala.

Die 13. maji érkezék uj kapitihája Cserményi Mihály uram, posta Kovács János uram is ő kegyelme mellett lévén, nekem is hoza ki ő kegyelme urunktól ötven tallérokat, idest tallér nro 50 etc.

Die 19. érkezett Rácz Dobrin, 20 visszament.

Die 27. érkezett Gyulai Tamás uram az vajdáné négyezer tallérával, id est tall. 4000.

Eodem die Kovács János erdélyi czimeres posta két szelindekkel, melyeket praetendálván adának az légenyeknek 16 aranyakat.

Die 28. érkezék Kassai András urunk ő nagysága étekfogója jenei pasa hódoltató levelével.

Junius.

Die 1. junii vöttünk Abro Cselebi nevü örménytül az gróf ő nagysága számára egy török lovat száztizennégy körmöczi aranyon id est arany nro 114.

Die 2. junii indult el Baló László uram, Gyulai Tamás urammal és Szikszay, Tököli gróf ő nagyságának szolgájával, kisértem el Pancsováig ő kegyelmeket.

Die 8. junii reggel, indulása előtt expediáltaték Páskó uram az vezértűl Nándor-Fejérvárról; megindulánk az vezérrel mi is jövénk ez nap Hiszárczig nevü kastélyhoz, ez vala Medardus napja.

Die 9. junii jöttünk Szemendréhez közel Kula nevü vendégfogadó mellé.

Die 10. junii jöttünk Hászon pasa nevü kastélyhoz.

Die 11. jöttünk Batonicz nevü helyhez.

Die 12. jöttünk Jágudinba.

Die 13. mulattunk.

Die 14. jöttünk Parakiny nevü kastélyhoz.

Die 15. szállottunk Rásnafalu mezejére, itt sok eperjet szedtünk vala.

Die 16. szállottunk Nishez közel egy ódalba, ennél roszabb szállásunk nem volt.

Die 17. érkeztünk Nis nevü városba, 7 vagy 8 mecsetü hely lehet.

Die 18. elkéredzvén az tihajától elől Szofiára, az városhoz csak közel oly feredőben feredénk, kinek mássát alig láttam, mivel sem igen meleg, sem hideg, szép tiszta is; az nap jöttünk Muszta-pasa nevü kastélyhoz.

Die 19. jöttünk Drugoman nevü faluhoz, az hol igen nehezen későn találánk egy kis penészes bort.

Die 20. jöttünk igen szoros havason által egy vendégfogadóhoz nem igen messze az mezőre egy kis patak mellé, innét méne Dioso nevü moldvai kapitiha vissza, két arany gyűrűnek mosdása helyén való hagyásáért.

Die 21. jöttünk nem igen messze Szofiához egy mezőbe.

Die 22. jöttünk szintén Szofia alá az mezőre, az nap mentem be elsőbben.

Die 23, 24, 25, 26, 27, 28 mind itt voltunk helyben, vezér érkeztéig; szép piacza vagyon, vagy 22, 23 mecset vagyon benne.

Die 29. megindulván az vezérrel, jöttünk Harmanlit nevü faluhoz.

Die 30. jöttünk Ikhinán nevü faluhoz.

Julius.

Die 1. julii jövénk igen szoros havason, kinél szorosabbat addig nem (láttam), innél kiérvén egy vizecske mellett az havas alatt szük helyen az vezér megszálla Csauli ovo nevü faluban: de hely nem lévén, mi eljövénk által igen szoros helyeken Szarhan Bágh nevü török falu mellé, az holott is nem igen jó helyen hálánk az kis Kasa között (igy.)

Die 2. jöttünk Patárpazánra alkalmas városocska, 9 vagy tíz mecset lehet benne, itt várt bennünket urunk étekfogója Masary István uram az adóért ment törökkel.

Die 3. jöttünk Philippibe az nagy hírü Sándor születésének helyébe.

Die 4. bemenvén az városba az havasalföldi Spotna szállására, töltöttünk igen jó bort, 4 oszporán okáját, ennél szép (szebb) helyet Törökországban alig láttam, négy hegyekből álló hely, egymásután rendiben állanak az hegyek, de az szélsön ugymint legnagyobbikon ház nincsen, azután vagyon már csaknem akkora hegy, ezen vannak már az alja felé házak; az két hegy között, mondják, hogy volt az Sándor lakóhelye; az harmadik majd mindeniknél legkisebb, hegyesecske, egy kápolna vagyon az tetején, régen várat mondanak löttnek lenni rajta; az negyedik hosszacska élszabásu, ezen vagyon két felől az város jobb része,

Maricz nevü folyóviz vagyon mellette az keresztyén nyelven, törökök penig Mericznek mondják, mint az Nagy-Küküllő, akkora viz lehet, szép fa hid áll rajta.

Die 5. jöttünk Papáz nevü falu mellé.

Die 6.. jöttünk nem tudom micsoda falu mellé, itt az oláhoknak csak meg nem hala egy lovok az zabálás miatt.

Die 7. jöttünk már egy más viz-falu mellé, itt vivék fel az oláhok az ajándékot, másodmagával kaftányozák meg az oszpotárt, az ajándék egy kocsi alkalmas s egy nyuszt béllés.

Die 8. jöttünk által Hartymán nevü falun, az holott szép hid és mecset vagyon, ugyan az nap jöttünk által az Muszta-pasa csináltatta hidon is, kinek mássát nem láttam szépségből, két szekér egymás mellett elfér rajta, alkalmas hosszu is, de kenyeret nem találánk benne, hanem eljövénk egy kis vizecske mellé, megvonók magunkat, mindazonáltal az faluból egy palaczk bort hozattunk.

Die 9. jöttünk be Drinápolyba, az vezér ez nap Muszta-pasába.

Die 10. érkezett az vezér Drinápolyhoz közel, innét alattomban egynehányad magával bejövén az császárhoz.

Die 11. kün volt.

Die 12. jött be nagy pompával Drinápolyba, kimenvén elejében sok urak, kadiák és császár csauzi, csausz pasával együtt. Jövetelének rendi az mint eszembe vehettem, így volt: az pasák renddel egymásután, kiki maga hadaival és czifra udvarával, voltak kilenczen az pasák. Ezek után az vezér daliái, ezek után ugyan az vezér szemén szaracziái, ennél jobb had alig volt köztök, lehetett ez több két ezernél.

Ezek után az császár és vezér főember szolgái, négyen négyen egy rendiben az magok szolgáival. Ezek után az csaszár és vezér csauszi, itt az császár csausz-pasája kimenvén az vezér eleibe megkaftányozák nyusztossal. Ezek után mentek mind kadi kontyos főirástudó emberek, közte ment az réz-effendi is; ezekután az vezér vezetéki, ugymint hét igen szépek, vezetékek után két fő kadi, kik után négy diván-ülő vezérek, ezekután egyedül egy nagy zöld kontyos, ilyen konty több nem volt, talán az mufti lehetett, ezután az fővezér tiszta fehér mentében, igen szép nyuszt vala alatta, pejlovon ül vala, mellette is egy főtörök hasonló mentében, de kontya másféle vala, hadi forma tán mint az vezéré, utána feles muzsikások lévén feles hadak is valának, kik az császár háza előtt nagy rendet állván, bemene az vezér köntös csókolni, holott megkaftányoztatván igen szépen kijöve, lóra ülvén kisérék az sátorba; omnibus computatis lehetett 18 vagy talán 20 ezer had; finis. Itt az pompát nézvén az szorosságban mondá egy török Matocsi uramnak, hogy gyaur, kinek visszamondván csaknem rosszul jára mivel sok török hallá.

Die 14. ment étekfogó Matocsi uram.

Die 16. ment el György Deák uram.

Augustus.

Die 1. Augusti elérkezék az német császár ő felsége követe, kinek nagy pompával elejébe ment az császár csausz pasája, az csauszokkal együtt, solenniter behozák az táboron hozván által, az sátorok között utat csináltak az vezér sátora mellett vivén el, hogy ő is nézhesse, onnét alá az császár házai alatt el, kit az császár is nézett. Volt nyolcz vezetéke igen

szépek, ki német nyereg, ki török, az német nyergek követek voltak; két igen szép hintók és egy lektika, üvegesek, ezekhez lovak hámok elég czifrák, ezeken kivül voltak hat hintók magokéi, lehetett két század magával az követ, kiknek lehetett ötvene vont aranyban, de török foszlán formán voltanak mind, mentéjik mind veres, süvegek is mind megint, 30 kengyelfutói, kiknek is tizenketteje vont aranyban, ezüst alabárdosok, trombitások 4, mind ezüst aranynyal trombitájok. Dob magyar formán kettő, egy lovon, maga az követ igen szép nyuszttal béllett vont aranyban vala, kócsag-toll az süvegében. Császártul küldetett igen szép szürke ló alatta, széles szerszám, töltött czafrang; ez igy lőn ez nap.

Die 4 Augusti érkezék követ Páskó Kristóf uram Drinápolyba ajándékokkal, ugymint 8 iromó lóval és 14 solymokkal.

Die 7 Augusti volt szemben az császár főkövete az vezérrel, holott majd kétszázan megkaftányoztattak, maga nyuszttal béllett kaftánynyal. Ez nap hozák Konstantinápolyba az császár házának megégetését, csakhamar azután az körülötte levő városi házaknak.

Die 11 volt szemben az német követ az császárral nagy pompával, mely szép ajándékokkal menvén az császár eleibe, harminczötöd magával kaftányoztatott. Eodem die ment el posta Kovács János uram. Ez nap fizetett az hadaknak az császár, hogy az követ is lássa.

Die 16 Aug. érkezék posta Fogarasi János uram, urunk levelével és kétezer tallérral.

Die 19 vitték ki az császár sátorát.

Die 20 vittem az német császár residensének

urunk levelével együtt ajándékot kész pénzt két ezer tallért, tall. nro 2000.

Die 21. ment az vezér táborostól az császár sátorához.

Die 22 mentünk vala ki az mezőre az császár kiszállását nézni, de elhalada márol, ez nap vezeték el az elefántot, kinek az hátán szép filegoriácska vala, öt hat ember elfért volna benne, az nyakán ülvén egy ember, az ki mestere volt, az társai penig körülötte gyalog, némelyik egy darab fával ütötte ha restelkedett. Ezt az állatot az anyja tiz esztendeig szokta az méhében hordozni etc.

Die 23 Augusti ment ki az császár az sátorába nagy pompával : elsőben elmenvén az hadak, ment utánok az jancsár aga, azután az császár csauszi, s az főember szolgák az magok cselédivel, ezek után az fővezér vezetékje hetet; azok elmenvén, jöttenek az császár vezetéki két renddel, azok voltak 25 ; ezek után voltak az vadászó mesterek, volt 8 pár is mind veresbe öltöztetve, szép mesterséggel teve hátán ülvén mesterével együtt, az kik is mind veres bársonyban voltak. Ezek után jöttek az diván-ülő vezérek, utol az fővezér és mufti ketten. Ezek után az császár előljáró vezetékek 9 vezetékek igen szépek, utánok az császár, ki is hosszu vékony ábrázatu, nagy orru, nem szép s nem is igen fekete, közép ember, vala zöld vont arany nyuszttal béllett suba galléros rajta, barna lovon ülvén, utána jobb keze felől fehér nyuszttal béllett mentében vala az szeretője, szép ifju legény, azután ketten az sziliktár fegyverhordozó s az csuhadár ruháira való gondviselő, ezek után ketten ketten az császár ifjai, kik hetvenöten fogtak lenni, mind kétfelől leeresztett üstökkel, ezekután az többi is, ki szpái ki

micsoda; kik után a császár musikási, zászló öreg volt nyolcz, utána sípos öt vagy hat, trombitás 8, dobos 12, czinczin 2. Ezeken kivül másféle dobosok voltak, négy tevén igen nagyok, két felől leeresztve, ezek alkalmasint bőgnek vala.

Die 24. voltunk szemben az fővezírrel, ki pokol szemmel nézvén bennünket, igen rosszul beszél vala mind határ és adó felől, mindazáltal alkalmas ideig való könyörgését hallgatá az követnek, csakhogy rosszul felele reá, utoljára csak azt mondá: mennj ki az ajtón. Cserményi uramat megkaftányozák; mi is várunk vala de nem adának.

Die 30. Aug. indult az császár Bogár felé. Eodem die mi is Drinápolyból Konstánczinápoly felé, az nap jöttünk Havsza nevü török faluba, mely három mélyföld Drinápolyhoz.

Die 31. Aug. jöttünk Burgasz nevü török faluba, mely öt mélyföld Havszához, általjöttünk egy Baba nevü török falun, holott igen szép mecset vagyon, czifra is mellette.

September.

Die 1. Sept. jöttünk által Karistirán nevü török falun, érkeztünk estvére Csortára. Itt nézegetők az császár leopárdjait. Az nap is öt mélyföldet jöttünk.

Die 2. Sept. jöttünk által Szilivája nevü szép török városon, mely keresztyének idejében igen szép volt és erős, az tenger parton, az nap értünk az tenger mellé, estvére jöttünk hálni egy Pathos nevü görög faluba, az hol igen jó bort ivánk, fejért, ez négy mélyföldnyi ut volt.

Die 3. Sept. jöttünk ebédre Kucsuk Csekmébe, által nagy Csekmén, itt haladók meg az német köve-

tet; estvére be Konstántinápolyba. Az napi utunk volt négy mélyföld.

Die 8. Sept. eljárók követ urammal az Justinianus császár csináltatta templomot, mely különb különbféle márvány kövekből épittetett, vagyon öt külső rézkapuk, vagyon belső nagy két kapuk, egyiknek ezek közül megette vagyon az templom falába oda csinálva az Noe bárkájának deszkájából nagy darab, egy kicsit én is vájtam vala. Vagyon más helyett benne egy oszlop alján, nem tudom micsoda kő, igen szép, sima, fekete szinü zöld, ki mindenkor izzad. Ennek mind oldala, alja, padimentuma, boltása mind különb különb márvány. Eodem die voltunk az oroszlányoknál is, kik közül hárman valának együtt egy házban, különb különb helyen kötve vékony vasláncczal. Vala más helyben egy igen nagy kötelen félig bojtos, az nyaka sebes vala, setét helyen vala ez. Vala egy párducz igen szép más helyen, ennek nyaka, dereka meg vala kötve; vagyon annyi farka mint az oroszlánynak; vala egy hiuz is, de igen lator, item vala egy pézsma macska is, de ez annál is latrabb vala, egy vas kalitkába vala. Ezeken kivül valának farkasok, rókák, melyeket annak idejében mulatságnak okáért az császár előtt szaggattatnak el.

Die 13. Sept. Hivatta vendégségbe az kajmekám az német követet, nagy pompával két hajóval jövén utánok, dob trombita szóval, ágyu lövéssel, mely megtérvén az vendégségből, visszajövőben az maga muzsikási muzsikáltak.

Die 14. érkezék étekfogó Kassai uram elég rosz hirrel, mert Valkót elhányták az váradiak, azt hozá.

Die 17. Sept. menének el Imecs Pál, Thorday

János, Nagy István bejáró és Szőllősi étekfogó uraimék több rabokkal együtt.

Die 18. mentünk alá az jedikula felé sétálni.

Dei 21. Sept. Mentünk sétálni hajón fel az fekete tengerre az bogáron, mely bogárban vagyon négy kővár együtt kettő egymással átalellenben, másutt is kettő hasonlóképen.

Elsőben éri ember bőrvárát, mely vár első csinálmánya az töröknek. Ennek a helyét keritette volt be az török az elmetélt tehénbőrrel, ennek általellenében vagyon más vár, melyet hinak Anadol hiszárnak; ezekben egyikben egyikben lehet husz vagy huszonöt álgyu apróstól, férne el benne talán négy négyszáz ember, ezek lesznek egy-egy kis mélyföldre Konstanczinápolyhoz. Ezen felyül vannak más két várak egymás ellenében, ugyanaz torokban ezek is, az nevek törökül Kavák; ezekben is egy annyi álgyu lehet, ezeken felyül csak közel kiérni az torokból az széles fekete tengerre, kiérkezvén az torokból, bal kéz felől az hegy oldalon egy torony vagyon kőből rakva, száz harmincz lejtés az magassága, ezen fenn három lámpás vagyon, kettő kétfelől az teteje mellett vannak csinálva, kinek egyikébe bele férne öt vagy hat ember, az tetejében legnagyobb lámpás, melynek az kereksége 24 kristályból áll, két kristály lehet 3 arasz, az magassága penig öt renddel vagyon az kristály egymáson-felyül, legalább bele férne tiz ember; ez lámpás arra való, hogy éjszaka az setétben messzünnen jövő gályák útjokat erre tudják vezérleni, mely ha éjjel megaluszik, az arra rendeltetett ember gondviseletlensége miatt meg szokott ölettetni. Itt létemben az gondviselő igen vén ember lévén, azt hallottam tőle, hogy ezt az tornyot szent Miklós csinál-

tatta volna, kinek most is teste alatt ott fekünnék, melynek nagyobb bizonyságára most is gyertyát égetnek alatt, mely gyertyát alatt elsőben ha meg nem gyujtanák, az felső gyertyák az lámpásban nem éghetnek; mely próbált dolog lévén, ennek előtte való időkben az lámpásban való égés világosságában igen corrumpálódott ez egyszeri dologért, melyért az akkori gondviselőt meg is ölték. Die 22. volt ez. Ehez csak közel az tengerben az kőszikla tetején egy alabástromból csinált oszlop vagyon, mely három darabból áll, vassal foglaltatott, alatt az virágok alatt irás is vala, de az régiség miatt elkopván, nem olvashatám el, sietvén az nevemet két betűvel felírván reá, honnét meredek lévén, igen nehezen jöheték le; visszajövén, szállánk ki az tengerpartra az császárnak egy igen szép kertéhez, mely már Ázsiának mondatik, de ide nem eresztenek be; alább jövén, jövénk Üsztyüdár nevü török városba, itt egy kicsinyt falatozánk s jövénk az leányvárba, mely az tengerben vagyon, itt is egy igen erős torony vagyon, melyben egy kút is vagyon, de azt mondják csak az eső vizből áll. Innét átaljövén az tengeren az császár lakó házai mellé, itt igen nagy és szép álgyukat látánk, kiváltképen 3 oly volt, hogy egy kissé meghajolván, benne ülhetett ember, az többi is valóban nagyok. Ide csak közel leve egy kapu ki az császár házaitól; az kapu felett oly halcsontokat láttunk, hogy talán csak szélessége az fejének két arasz héjával ha volt, háta gerinczebeli csontok igen nagyok, oldalcsontjai lehettek két-két öl, de még sok eltörött volt bennek. Ide is nem messze egy szép kút, vize jó innya és hideg, mely felől az keresztyének oly hiszemben vannak, hogy esztendőt által egyszer megmosdván benne, hogy

bínek (bűnök) az esztendőkiek elmosatattnak. Innét az szállásra jövénk.

October.

Die 2. oct. érkezék az császárné Dautpasa nevü udvarházhoz, egy Kaplan nevü pasa lévén melléje rendeztetve. Elég szép szekérben ül vala, az kerekei is ezüstösek valának, de nem tudom, ha képiró ezüst-e vagy finom féle. Mind elől hától bokon áll vala, csakhogy nem olyan formán, mint az keresztyéneké. Nyolcz fehér ló előtte, festettek.

Die 10. oct. Jövén az császár Dautpasa nevü udvarházához, közel sátorba szállván, nem felettébb sok pompa és sereggel, mivel azon éjjel igen nagy eső esett vala, fehér fakó való az ló, az elefántot is kivitték vala az császár eleében, ki az császár előtt háromszor térdet hajtván, az rajta ülő mester köszönté.

Eodem die csak hamar az pompa után érkezék Inczédi Péter uram urunktól, kitől jöve urunktól Tall. nro 50.

Die 12. oct. jöve be az császár Konstántinápolyba elég pompával, kevés lovas haddal, feles janicsárséggal, lehetett 10,000 jancsár. Rend ez volt: elől elmenvén az urak, fő ember szolgák kiki udvarával, jöve utána a jancsár aga, eltakarodván az jancsárság, jövének az vezér csauszi, ezek után az omeriták zöld patyolatosok, ezek után a császár csauszi hét rendben, ezek között viszik az császár négy lófark zászlóját, kik után feles kadiak menvén, jöve utánok az vezér és mufti egymás mellett. Ezek után az császár feles vezetéki, mely vezetékek után viszik az leopárdokat egy-egy tevén, kit aranyos materiába, kit bársonyba öltöztetve, kik után más kiváltképen

való kilencz pajzsos igen szép vezetékek, kik után viszik az alkoránt zölddel bevonva egy tevén, utána más tevén az császár székit, mely is igen szép, azután két nagy ur egymás mellett, kik után az császár; vala pedig veres vont aranyban, nyuszttal béllettben, galléros, közép konty az fejében három toll benne, oldal felé ketteje feláll az tetejével, az első közepen elöl alá van szegezve az tetejével, igen szép medáljokban állanak, két felé van aranylánczczal az medálj szegezve, mely is mind gyémánttal rakott, az nap barna lovon ül vala, igen szép kövekkel kirakott szerszám, utána egyedül megyen az sodomitája, ezután mennek ketten az fegyverhordozó és csuhadár, az fegyverhordozó jobb kéz felől, mely oly kardot viszen utána kövekkel rakottat, kinek mását soha sem láttam, ezek után ketten-ketten egymás mellett az egész császár udvara, kik is inkább mind fejedelmi szerszámban vannak, 12 zászlót visznek utána feles muzsikások szpaiság is egyéb hadak is vannak utol kisérők etc.

Die 16. oct. érkezett étekfogó Nagy Ferencz uram, addig mig palotán az vezér tihájánál voltunk.

Die 26. oct. mentek el Inczédi és Kassai uramék császár és vezér levelével.

Die 29. oct. érkezék urunknak egy Sipos nevü czimeres postája.

Die 30. oct. szentelék fel az császár anyja csináltatta uj mecsetet, császár ott létével nagy pompával.

Die 31. oct. ment el az felyülirt Sipos nevü posta.

November.

Die 1. voltam az német császár residensénél, ki-

nek az Ali pasa hitlevelének (melyet Várad feladásakor adott) páriáját vivén, azt mondá : még Lándor-Fejérvárott tudtam én az vezérnek erre való válaszát, az erdélyieknek nem is kellett volna megengedniek, hogy az törökök az Ali pasa hiti ellen annyira terjedhessenek, de ugy halljuk, Apafi uram igen lágyan viseli magát, kit az török látván, elébb-elébb viszi dolgát; ugy hiszem, ha néha erdélyi uraimék a holdoltató törökök ellen keményebben viselnék magokat, az vezér ezért nem igen ellenkeznék. Hogy penig mi most az törökkel Erdély felett villongjunk, ezt nem cselekedhetjük; mind azon által szép szavainkkal azon leszünk, hogy itt létünkig mind az erdélyi s mind az magyarországi nehézségeket nyugodalomban hagyjuk; de elébb kellett volna erdélyi uraiméknek felserkenni, mivel én csak magamtul ezt egy Erdélyrül irt articulust is alig tudtam az vezérrel inseráltatni, nem akarván, hogy Erdélyt semmi részből az békesség csinálásban illeszszük, az időben penig erdélyi uraimék csak hallgattak. Azonban ezt mondá, ugy hallom Rákóczy Ferencz Erdélyben levő jószágait kérette; én mondám, semmit ngs uram benne nem tudok; kérdé, hát micsoda várakba vitt az fejedelem praesidiumot; mondám, ngs uram az mely vármegyéket az török sok időktől fogva Váradhoz akart foglalni, ezen vármegyékben vannak egynéhány puszta kastélyok, kik közül való Somlyó is, ki Báthorynéé volt, ezekben küldött az fejedelem ő nga embert, hogy az török ebbeli régi gonosz szándékát végire ne vihesse, azok közül némelyikében maradó szándéka lévén az töröknek. Erre azt mondá, hinc video aliquam lucem; az mely mondásából azt értem, hogy az fejedelem csak azért küldött ez helyekbe praesidiumot, hogy Rákó-

czy Ferencz inkább el ne foglalhassa, nem hogy az erdélyi jószágiuak megadásában igyekeznék. Mind ezek után azt mondá: mi megigért jó akaratunkat annak idejében az törekedésben meg nem vonjuk ugyan, de hogy keménykedésünkkel mind nektek s mind magunknak kárt tegyünk, azt nem cselekedjük, egyébiránt az mennyiben lehet, könnyebbitőtek lenni igyekezünk.

Ezen residens 16 esztendeig volt ezen az portán császár ő felsége personalisa, kinek neve Simon Réningén gróf.

Die 3. nov. confirmáltaték az moldvai Duka vajdasága, kit illendő pompával felvitetvén az császár, nyuszttal béllett galléros kaftánt adának reája, az fejébe csorbacsinak *) való iszkofiómos süveget, melyben is nagy legyező forma toll ahoz illendő, talán kaftányozták tized magával, lovat is szerszámostól igen szépet töltött iszkofiómos czafrangot.

Die 9. nov. ment el az moldvai Duka vajda.

Die 10. ment fel az német követ bucsuzni az császárhoz, holott megvendégeltetvén vékonyan, igen szép galléros nyuszttal béllett kaftányt adának reája el is bucsuzék kevés keresztyének hasznára.

Die 18. vendéglette meg az vezér az követet, holott is nyusztos kaftánynyal megkaftányoztatott mind maga s mind az residens.

Die 23. hivatá fel az vezér kapitihája uramat, én is elmenvén, midőn az vezér előtt állanánk, ez szókat mondá: hol ebek az adó; mi az váradi basát okozván az késedelemben, ő arra az váradi basa cselekedetére semmit sem felele, azt mondá: eredj eb, ird meg az

*) Csorbadzsi = janosár kapitány.

fejedelemnek, hogy tudtára legyen, hogy bizony hadak mennek reá, elpusztitván az országot, magát mint az ebet nyakon kötve hozzák hatalmas császár eleibe, megválik akkor, melyik lyukba buván, marad meg, ezzel ki ingata előle.

December.

Die . . D. érkezék Fogarasi János uram.

Die 26. ment el idem posta.

Anno 1666.

Januarius.

Die 1. érkezék György Deák uram.

Die 8. volt szemben az francziai király követe az vezérrel, holott az vezérnek nem szintén szája szerént való beszédekért, negyed napig tartóztatásban volt.

Die 12. eleresztették alkalmas pompával, szállására kisértetvén.

Eodem die expediálá követ uram Nagy Péter nevü szolgáját Erdélybe.

Eodem die ebéd felett létünkkor érkezék az adó jövetelének hirével ugyan az ő kglme szolgája Szegedi András uram.

Die 20. érkezék el az adóval Boldogfalvi Mihály uram, melynek eleiben mi is kimenénk tizenhét csauszszal, megegyesülvén az mezőn, bejövénk ugyan azon nap. Volt az adó mellé rendeltetett vice ember étekfogó Gonda Sándor uram; item voltak bejárók is Bónis Ferencz magyarországi és Mihácz Ferencz háromszéki látók-hallók, elég fösvények.

Die 21. kezéhez vevé követ Páskó Kristóf uram az adót Boldogfalvi urtól, ugy mint hatvan ezer tallért, tall. 60,000.

Eodem die kezéhez vevé Kopasz János étekfogó és Kovács János posta uraiméktul is az az húszezeret, tall. 20,000, melyet az szekerekkel együtt el nem indithatván, lóterehben ő kglmétől küldötte urunk utánok.

Die 25. mentek el az szekerek feles rabokkal.

Februarius.

Die 2. ment el Boldogfalvi Mihály uram, kivel Páskó uramnak némi controversiái lévén, császárral való szembelétel nélkül kellett vissza menni.

Eodem die löttünk szemben az császárral, az francziai követtel, egyszersmind az szekereket is az adóval együtt magunkkal, az ajándékkal rendet állván az császár rostélyos tornya előtt, honnét midőn megnézegetné az ajándékot, elvevén és leültetvén, ennünk adának, az jancsárságnak azután elkezdvén az fizetést renddel-renddel zászlónként, kinek végezeti után ételeket hozának, holott az vezér enni adván az követeknek, magával évén egy asztalnál az francziai követ, az mi követünk penig az kapitány pasával csak közel, ugyan ott azon házban, minekutána öttek volna, kihozák az követeket kaftányozni, megkaftányozák az francziát, s talán 15 vagy 16 magával magát nem nyuszttal béllettel. Minket is megkaftányozának hatan, noha tizenkettő lött volna szokás, de igy levén rendbe állánk, az vezér bement az császárhoz, ki után egy kis vártatva behivák az francziai követet harmad negyed magával, ki kijövén az mi követünket is behivák csak az kapitihával, onnét kijövén, haza jövénk az szállásra.

Die 3. et die 4. jártunk az diványülő vezérekhez, kiknek két-két pohárral együtt két-kétszáz tallért vit-

tünk, kiválasztván kettejét az kapitán pasát és tefterdár pasát, mert az kapitán pasának vittünk ötszázat, az tefterdárnak 3 százat, mivel igen kedves emberek az vezér előtt; ezeknek kettejénél, ugymint Szulimán pasánál és tefterdárnál voltam tolmács, az tefterdár kaftánt is ada.

Die 6. mentek el Kopasz János uram, Gonda Sándor, Bónis Ferencz, Mihácz Ferencz bejárók, Kovács István uram étekfogó és Fogarasi János uram régi posta, egynehány rabokkal elég félelemmel.

Die 9. vivénk Panajoth uramnak száz tallért, kit fél kedvvel elvévén, ott hallók elsőben az Szamos aránt való elméjeket az törököknek.

Die 13. érkezék Sturzai György nevü étekfogó.

Die 15. menének el Brankovics György uram és azon étekfogó, Paskó uram ö kglme Berényi János nevő szolgája mátkájával Kozák Jánosnéval együtt, melynek én adtam levelét.

Martius.

Die 12. ment el portai posta Kovács János uram egynehány rabokkal.

Die 13. hozák ki az lófark zászlót az kapukban mind az császárnál s mind az vezérnél.

Octava praesentis kezdetett ez esztendőben az törökök böjti.

Die 27. vitték ki az sátorokat az mezőre közép pompával, kikkel az vezér tihája szokott kimenni.

Die 29. ment ki az ordi, mely annyit teszen, mint tábor piacza, az sátorokhoz, itt mindenféle mesteremberek külön-külön az ő seregekkel, pompával s dobszóval és egyébféle muzsika szóval az császár filegoriája előtt elmenvén, mindenféle mesterember az ő

mestersége szerént való dolgokat ott megszokta mutatni, külön-külön mindenik sereg megállván, az császárt meg is szokta áldani; onnét elmenvén Sztarcbol efendi nevü urnak az házához mennek, holott prédát vetvén mind azokban valamit kiki szokott, az ő mestersége szerént szokott vinni; onnét aztán kimégyen az ki táborra való, az ki penig honmaradó, haza oszolnak. Azon az napon zsidónak, görögnek minden névvel nevezendő nemzetségnek, még az czigánynak is estig szabad zöldben járni és kontyot viselni. Legelől szokták vinni az kenyeret az kenyérsütők, kalácsot és egyebet, utána mindjárt az hust az mészárosok, ezek után mindenféle mesterek, az mely mesterek kevesen szoktak lenni, 3-, 4-féle is egybe áll; utól viszik s mennek az szántók-vetők, legutól szalmát visznek, azután semmi sincs.

Aprilis.

1. Ment ki az császár Konstantinápolyból 30 vagy 40 közönséges lövőszerszámokkal Dautpasához táborba.

6. Volt bajrámok az töröknek, érkezett Fogarasi János uram, ki hozá hirül, hogy Alsó János uram jő az kapitihaságra.

7. Indult az tatár kham ki Konstantinápolyból is, gályával az fekete tengeren.

12. Indult el az császár és vezér az hadakkal együtt Dautpasától Drinápolyba.

17. Expediáltatott Fogarasi János uram portai posta Konstantinápolybul.

22. Indult 18 lapátos gálya az fehér tengerre, nagy lövésekkel indulván.

26. Indultunk Páskó urammal ki Konstantiná-

polyból Drinápoly felé, ez nap hálni mentünk Bujuk Csekmecsire. Eodem die szállott az császár az vezérrel együtt táborba Drinápolyba mezőre az Tuncza vize mellett az Szolák nevü csurgón alól.

27. Háltunk Szilicsien.

28. Háltunk Csorkán.

29. Háltunk Burgastban.

30. Háltunk Havszához közel egy török falucskában.

Majus.

1. Érkeztünk Drinápolyba.

3. Mentünk ki az táborba és solicitáltunk választ az tihája által Paskó uramnak.

6. Jött be a császár Drinápolyba a mezőről nagy pompával.

7. Érkezett uj kapitihája Alsó János uram.

9. Praesentáltatott uj kapitihája uram az tihajának Páskó uram által, és adtunk egy aranyos kupát is, kit akkor nem látván, azután igen haragudt kevés voltáért.

10. Kaftányozta meg az császár az vezért az hadakozásra, két szál kócsagtollakkal is koronázván, mely oldal felé szokott két felől állani.

11. Praesentáltuk uj kapitihája uramat az fővezérnek az órával együtt, holott én tolmácsoltam, két szelindeket is adánk.

14. Kaftányoztatott meg az Alexander vajda fia Iliaskó moldvai vajdaságra az táboron Demerdesnél.

15. Indult az vezér az táborral az hadakozásra az tenger felé és nekünk is Páskó urammal el kellett mennünk válaszadásig véle; ez nap háltunk Impurgast nevü falunál.

16. Mentünk Demetoka nevü várhoz, mely igen erős hely kősziklán áll, viz alatta.

Ez nap későn estve lőnk szemben az vezérrel, holott elsetétedvén, igen beteg válaszszal bocsáta.

17. Viszszajövénk onnan Drinápolyba; az vezér penig az tenger felé méne Kándia ellen, mely az velenczéseké.

Eodem die ott kelle maradni Alsó uramnak egy vagy két hálásig az falukrul való tefterért.

21. Visszajöve Alsó uram az tefter nélkül, mivel nem érkeztek az irásra.

24. Mentek el Drinápolyból Páskó és Cserményi Mihály uramék, én is elkisérém Cserményi uramat egy darabig.

Junius.

13. Ugy mint pünkösd napján esett az törökök bajrámja is.

14. Ment el Dobrin az vezértől adatott tefterrel.

Pünkösd hetiben érkezék az moldvai mazullá tött Duka vajda Drinápolyba, kit portára ereszténck az maga házához lakni, ki Laszálé volt.

Die 20. kaftányozák expediálván az uj vajdát Iliaskót az Alexander fiát galléros kaftánynyal és seprűtollal, kinek alája császár szerszámos lovát hozták, tíz vagy tizenkettöd magával kaftányozták.

Julius.

1. Ment el Drinápolyból alkalmas pompával Iliaskó uj vajda, lehetett ötszázad magával, országbeli boérok is vele lévén, öt vezetékkel, aranyos paizsosok, párduczbörösök, hat kengyelfutói, pánczélos ifjai, maga nyuszttal béllett veres bársony subában török

dobosi, trombitási, síposi, czinczinási, két lófark, 4 vagy 5 zászló.

26. Érkezék Fogarasi János portai posta, kivel is jöve urunktól költségemre 50 tallér, id est tall. 50.

NB. ez előtt való héten tevék kedd napon az csausz pasát divánülő vezérnek.

Augustus.

6. Méne el Fogarasi János uram vissza.

September.

16. Hozák császárhoz azt az zsidót, kit ők zsidó királynak lenni hirdettek, kit midőn az császár eleiben vittek volna, el lévén rendelve megölettetése, törökké lett, kinek az császár is megkegyelmezvén, kapucsi pasává tette.

20. Hivatván az kajmekám, az adó felől tudakozék, kinek biztatást adánk az szokott időre való bejövettel, ki azt felelé, ha ez esztendőben az adó annak idejében készen nem találtatik, az budai vezér megindittatván, megváltozik az fejedelemség.

23. Méne el Alió uram ő kglme szolgája postán, Szilágyi az feljül megirt dolog végett.

24. Méne Erdély felé az császár kapucsi pasája Oszmán aga ez adóért.

October.

12. Érkezék urunk étekfogója Székely István uram, Székely Mózes uram öcscse.

19. Érkezék Kovács János uram portai posta, ki is hoza urunktól száz tallérokat.

25. Expediáltaték császár parancsolatjával Ahmed aga nevü kapucsi pasa az váradi és jenei pasákhoz, az tefteren kivül valók, az kik lesznek az faluk közül az szélben, hogy ne háborgattassanak.

Eodem die expediálók vissza megnevezett étekfogót és pópát, kikkel is menének ki, megszabadulván Vitéz Gábor uram, Mihácz Mihály uram és Katonai István uram.

November.

Érkezék Palády, Baló uram ő kglme szolgája, ki is az adónak az havason innen való létét hozá.

December.

1. Érkezék Török Demeter uram portai posta, ki ez nap az adónak beérkezését hozá.

Eodem érkezék be követ uram ő kglme. Ő kglmével együtt az debreczeniek is, ugy mint Pataki uram, és más egy emberséges ember is, kik dolgokat elébb végbe vivén, követ urnál elébb kimenének.

Kedden követ ur az császárral szemben lévén, megvendégelék csak magát, megkaftányozának bennünket heten.

Kölcsön kértünk öt ezer tallért ezer tallér interesre, kit is nehezen találhattunk, nem lévén egészen az adó.

Ezt hozák meg Szőllősi uram és Fogarasi János.

Anno 1667.

Januárius.

Érkezék Inczédy Péter uram 3 ezer tallérral, mivégre, ő kglme tudja, kit mind azon által vissza vűn követ uram. *)

20. vagy 19. volt szemben az követ az kajme-

*) Ő volt az első, ki a magyarországi elégületlenek ügyében szót emelt a por'án.

kámmal, holott császár és magától levelet adván békével bocsátá.

22. Volt szemben az genevai követ az császárral vasárnapon.

27. Ment ki követ Baló László uram ő kglme Drinápolyból.

Eodem érkezék uj kapitihája Dávid János uram ő kglme portai posta Kovács János urammal.

Februarius.

3. Ment el Drinápolyból Alsó János kapitihája uram haza felé.

10. Ment el Kovács János uram portai posta, Vitéz Gábor uram szolgájával Kovács Jánossal.

Martius.

Aprilis.

20 érkezék Baló László uram ő kglme, az fővezérhez Krétába lévén utja ő kglmének.

25 indula el innét Drinápolyból az megemlitett hely felé.

Ez hónapnak elején ment be az ur Zolyomi uram ő nga Váradra, ki is :

30 ide Drinápolyba az császárhoz érkezék 18 maga szolgáival és hét vagy nyolcz végbeli törökökkel, kiknek fejek az váradi olajbék volt, egy csausz menvén ki eleiben az kajmekám részéről : két vezetékje lévén, maga feketében, kozák süveg az fejében.

Majus.

1. Volt szemben az ur Zolyomi uram az kajmekámmal, nem az szokás szerént való szálláson, hanem az vezér kertiben, hová vendégségben ment volt, az mufti is ott lévén az szembenlételben.

7. Érkezék Fogarasi János uram, ki is hozá hirül Nemes János uramnak solemniter való expediáltatását.

10. Bocsáttaték vissza ugyan ezen posta urunkhoz igen sietve.

Érkezének debreczeni Pataki Albert és Szappanos István uraimék holmi város dolgai végett, kik is dolgok végezvén 25. praesentis visszaindulának.

20. praesentis öltözött ki Zolyomi uram ő nga az feketéből. *)

(1668.)

Majus.

Junius.

Julius.

26 indult Székely László uram reggel haza.

Eodem érkezék az ur Zolyomi uram estve felé, kik is az házhoz akarván az erdélyi házhoz szállani, nem annualék.

Ez holnaptól fogva az esztendő végéig eléggé foglalatoskodván, kglmes uram parancsolatjából holmi titkos dolgokban, melyben mivel Istentől nem kérdettünk volt tanácsot, frustráltattunk. Ez dologban való fáradozásom alatt igérnek vala ő ngok mindent, talám arany hegyeket is.

Anno 1669.

Die 1. januarii indultam ki Konstantinápolyból haza Erdély felé, noha nem szintén kedvem szerént, mivel tovább lakásra és tanulásra való szándékkal voltam, de még is a feljebb említett titkos dolog foly-

*) Ezentul több mint egy lapnyi tér üresen maradt.

ván, annak alkalmatosságával egyszersmind öt jobb jobb szolgáinak is kelletvén velem eljönni Zólyominak; elmaradásommal nem mertem a dolgot akadályoztatni, tartván a fejedelem haragjától. És mivel igen nagy sárunk volt egész Konstantinápolytól fogva házáig, egy egész holnapra érkeztünk Fejérvárra urunkhoz. Ha Zólyomi utánunk küldött volna Konstantinápolyból, minket bizony mind nyakon kötve vittek volna vissza rabságra a nagy sár miá. Fejérvárra érkezvén, urunk ő nga egy Daróczi György nevü secretáriusát Zólyominak főember szolgává, egy Apáti Sámuel nevü asztalnokját étekfogóvá, más két Diószegi és Somogyi nevü szolgáit is asszonyunk étekfogóivá; az ötödik egy Gáspár nevü kovácsa volt hunyadi jószágából, ezt urunk nekem adá.

Februárius.

Reménség alatt udvarnál tekergettem. *)

Martius.

3. Conventiót irának Fehérvárott:
Kész pénzt százhuszonöt forintot: id ect fl. 125.
Nyolcz sing granátot.
Béllésre tizenöt forintot, fl. 15.
Abrakra tizenhatot, fl. 16.
Tizenkét közczipó.
Két fehér czipó.
Hat font hust.
Két ejtel bort.
Négy lovamra szénát.

Aprilis.

Fogarasban voltunk. Sok sompordálásomra adá-

*) Azaz, dologtalanul töltötte idejét.

nak az kamuti jószágban Magyar Herepén tíz emberből álló jószágot, ki is Miklós Mihályné-é, ma is veszekedünk érette, ezt is a mig kaphatám, majd költöttem ajándékozásban annyit, a menyit érne.

Május.
Junius.
Julius.
Augustus.
September.
October.

26. expediálának Kandiában az fővezérhez követségben az magyarországiak dolgok felől *) négy ezer tallérral, kit oda hagyék semmiért. Mely utamban Szófia és Thessalonia felé menvén, Feketevárosig, melyet Nigropontenak keresztyénül, törökül Egribeznek hínak, szárazon mentem. Ott láttam (mivel ott laktam, mig hajót kaphattam) tengeren malmot, melyet a zaj reggeltől fogva délig napkelet felől, déltől fogva estig napnyugot felől, ismét estve megfordulván éjfélig napkelet felől, éjféltől fogva reggelig ismét napnyugot felől hajtott, egy nap s egy éjszaka négyszer fordulván meg.

November.

Érkeztem az közepe felé ez holnapnak ebbe az Feketevárosba, onnét megindulván, tizenhat nap vizen mentünk.

December.

1. érkeztünk be Kándiában, melyet volt már másfél hónapja, hogy megvett volt a török, feladván a benne valók, mivel nem volt elég praesidium benne. A hely nagy, mint másfél Szeben lehet akkora, bás-

*) L. Okmánytár IX. X. számait.

tyái három rendben vannak, az árkon kivül valók csuda formában, a föld szinénél alább csipkésen voltak mesterséges csinálmányuak; ezenkivül a hol mezőt gondolt volna ember látni, a föld alja majd két arasznyi puskalövésnyire mind porral volt megrakva, még penig három renddel egymás hátán, a mely miatt sok török veszett, ugyan több mint a lövés miatt. Ezeken az bástyákon belől az árka volt, széles ugyan, de nem szélesebb az fogarasi ároknál, de mélyebb száraz árka van, ezeken belől vannak már a regularis derék bástyák, kihhez hasonlókat csinálmányban soha sem láttam; nagyok és magasak, rettenetes vastagok, csoda-kőből béllettek, mert nem omlott, hanem csak belé ment a golyóbis; ezekről oltalmazták a vár árkán kivül való alacsony bástya alatt. Ezek között oly volt egy, hogy bizony könyebb volna Fogarast megvenni, hogysem ez egy bástyát, fehér bástyának hijják, ezen nem is esett lövés, mivel értésére esett a törököknek, micsoda készülettel van. Ezek körül a regularis bástyák körül vettek meg egyet, ott ment be a török, porral hányatván fel, mely bástya volt a tengerparton, a hol félni sem tudtak, Velencze felől való részen, mivel egy olasz szökött volt ki, s az mondotta meg a vezérnek, hol vijja, mely olaszt halálra tartottak benn, másnap meg akarták ölni; éjjel elszöktették ki törökök közé, ez miatt veszett Kandia. Ember benne semmi sem maradt egy zsidónál egyéb, ez is lopva egy lyukban maradt meg, annál is inkább semmi egyetmás, mindent elvittek belőle. NB. maradt volt ugyan ezer akó peszmét *), kit Panajotnak az főtolmácsnak ajándékozott az vezér. Álgyu elegyestül maradt több három száznál, vittek el többet hétszáznál. A mely bástyát meg-

*) Azaz, kétszersült.

vettek volt a törökök, Veresbástyának hijják. A pasák közül senki el nem esett, hanem egyéb közrend mind lovas, kiváltképen gyalogság igen sok, száma nélkül. Öt felől vitták. Vagyon egy torony nevü bástyája, mely a tengerbe be van csinálva, rakáson, töltésen mennek belé, ez is erősebb Fogarasnál; tovább lötték fél esztendőnél, még sem vehették volna meg, ha a várat fel nem adják; . . . . . portust inkább oltalmazta, mint a várat. Ezeken a regularis bástyákon kivül voltanak ismét harmadik rendbeli bástyák, az leirtaknál mind magasabbak, ugy, hogy mindkét rendbelieket ezeken kivül oltalmazhatták; ilyen volt minden két regularis bástya között egy-egy s ezek mellett mindenütt egy-egy czejtház. Ezeken belül volt már a város, temploma annyi, hogy egy városban annyit nem láttam, az nagyjait az császár és vezér csináltatta s más ugy rendelé mecsetnek; portusa kicsiny van, hatvan hetven gálya nehezen fér el benne. Kivül hozzá egy álgyulövésnyire csináltak volt a törökök egy földvárat, melyet neveztek volt Madie várnak, azaz bosszu üző vár, ebből obsideáltak volt lente, de ez nem sok ártására volt. Megvévén az török Kándiát, amazt elhánytatá. Én benn voltam szálláson az várban az Panajot házánál, melyet vett volt hétszáz talléron egy templommal együtt holmi görög papok számára. Hat hétig voltam ott két szolgával és két postával, Paládi Györgygyel és Boér Istvánnal.

Anno 1670.

Januarius.

18. indultunk . . . *)

*) Az itinerarium itt megszakad. De alatta kisebbik fiának, Sámuelnek következő jegyzése áll: „ezentul több utazását nem talál-

Az méltóságos erdélyi fejedelemtől Apafi Mihály urunktól ő ngától nekem adattatott költségemnek rendi.

Anno 1663.

Die 7. maji elindulásunkkor Szebenben adtanak az perceptorok tall. nro 40.

Die 5. juli az adóból megmaradott pénzből Eszéken adtanak Daczó uramék szeges tallérokat nro 10.

Item akkori táborozásomra adtanak egy lovat, melyet adtam el tall. nro 8.

Die 14. novemb. adott urunk Pesten aranyakat nro 15, facit tall. nro 30. Summa tall. 88.

---

hatom apám uramnak, hanem az holott calculálta szolgálatjának rendit, in folio van irva, két részben is, ezért ezeket is oda kell inmisceálni azok köziben. Sig. Fogaras 15. Apr. A. 1721."

S ugyancsak tőle a következő lapon. „Anno 1718. die 4. Martii Isten tetszéséből és elvégzett decretumából meghalván atyám uram ő kglme, látom és tudom, hogy az nemes ország törvénye szerént, az nagyobbik atyafit illeti az levelek conservatiója, köztünk is nagyobb atyafi lévén Rozsnyai András bátyám uram, tudván, hogy az ő kglme gondviselése alá szállanak minden atyám uram ő kglmétől maradott akárminemü literale instrumentumaink (jól lehet én az ő kglme lelkiben nem kételkedem, kitől Isten oltalmozzon) mindazonáltal tetszett minden leveleinknek igaz regestromát ide feljegyeznem, melynek seriese sequenti modo sequitur; mely registratio volt eodem anno 15. Martii in Fogaras per me

Samuelem Rozsnyai m. p.

Következik Rozsnyai Dávid levéltárának laistroma, mely csak egyszerü czímeket foglalja magában, a levelek tárgyát alig egy pár szóval érinti, s jószágok vagy tárgyak szerént van osztályozva. Családi vagyonra vonatkozó dolgok.

Anno 1664.

Die 14. Febr. hozott hopmester uram Nándor-Fehérvárra aranyakat nro 15, facit talléros nro 30.

Die 11. Juli Lándor-Fehérvárra timonyul hozának tall. nro 50.

Die 30. Decemb. otthon létemben Kolozsvárott hopmester uram asztalánál ültemben hozának timonul tall. nro 100. Summa tall. 180.

Anno 1665.

Die 13. Maji hozott uj kapitihája Cserményi Mihály uram Lándor-Fehérvárra urunktól tall. nro 50.

Die 10. Octobris hozott Inczédi Péter uram Konstantinápolyba urunktól tall. imp. 50.

Summa tall. 100.

Anno 1666.

Die 20. Januarii hozott Gonda Sándor uram Konstantinápolyba asszonyunktól igen szép öt aranyat tall. 10.

Die 1. Febr. érkezék étekfogó Kovács István és posta Fogarasi János uram, ki által jöve urunktul száz tallér, id est tall. 100.

Die Augusti maradott holmi vásárlástól Alsó uramnál 7 arany, kit is nekem conferált urunk levelében.

Hozott Kovács János uram portai posta ötven aranyakat 19. octobris.

Anno 1667.

Januarius.

Ország vagy inkább urunk pénze lévén követ Baló László uramnál ő kglménél maradék, adott belőle hatvan tallérokat, tall. 60.

Februarius.

Martius.

Aprilis.

20. Érkezék Baló László uram ő kglme, Krétában az fővezérhez lévén expediáltatva, mely ő kglme utjának alkalmatosságával is küldetett urunktól száz tallér költségemre, id est tall. nro 100.

Die octobris külde az mi kglms urunk ő nga két esztendeig való tanulásomra tall. imp. 500 portai posta Kovács János uram által Drinápolyba.

Anno 1668.

12. Septembris küldte az mi kglmes urunk ő nga Paládi György nevü posta által Konstantinápolyba aureos százat, id est 100.

III.

ÖNÉLETRAJZ

1663 és 1669—1673-ról.

Incipere et perficere a Deo est.

Caritas non ea solum quae sua, sed et quae proximorum sunt quaerit.

Conceptio humana nihil aliud est quam: nasci miseria, vivere poena, mori angustia.

Isten segedelméből ez könyvet kezdettem el írni Konstanczinápolyban az erdélyi háznál 1667. esztendőben, Mindszent havának 11-ik napján.

Le akarván irnom török deákságomnak alkalmatosságával való bujdosásimat, s azokban bokros nyomoruságimat, sokszor emberi elme szerént utolsó végemhez közelítő (országos és fejedelmi dolgokban) mind szárazon és tengereken végben vitt bajos és koczkás szolgálatimat, a mennyiben reconcipialhattam. Melyre az Isten segéljen. Amen.

A)

Isten rendeléséből török deákságomnak meggondolója első kimondója volt tiszteletes Kolosvári Turkevics Csepregi Mihály; Segesvárott lévén kglms urunk Apafi Mihály ő nga Kucsuk Mehemed nevü

pasával in anno 1663 mense aprili; én is oda mentem vala kétfelé tekinteni, de azonban oly reménységgel, hogy talán az új és szűk udvarban valami szolgálatra én is beférkezhetem; de támaszom, kinek csak kijelenthetném is akaratomat, nem lévén, ott tekergésem alatt szerencsémre találék megirt Csepregi uramra, és megjelentém neki, mi szándékkal volnék.

Ki mikor dolgom felől magában gondolkodott volna, nem sok idő mulva mondá: édes öcsém az sógorodért, püspök Veresmarthy Gáspár uramért, oly rendet javallanék szolgálatodban, melyet jövendőben is köszönhetnél meg, azért én így gondolkodtam: mivel nagy fogyatkozását látom a fejedelemnek török deák nélkül, ha ennek tanulásához kedved lészen, jó akaróimmal együtt ő ngának megemlítjük, és azon leszek, végben menjen elküldettetésed. Itt nekem sok és bő declaratióval javalván szegény ezt az kenyeret, kézbe adással reá igérem magamat.

Itt ő Gilányi Gergely urammal közölvén a dolgot, ki is az fejedelem egy testvérnénjét tartja vala feleségül, az is engem hivata, és mivel az sógoromnak, püspök Veresmarthy Gáspár uramnak, kedves komja vala, velem sokat beszélgete és több hosszas, javalló declaratiói között, régi török deák Majtini András kedves komjának tisztességes rendit s török deákságával való megvelőzését inculcálván elmémben, annál inkább inclinálék, és ujabban is ő kglmének is kezet adván, igéretet tők.

Itt ő kglme Gilányi uram az fejedelemhez bemenvén, jó alkalmatossággal és rendes expositióval intimálta urunknak, hogy tanítatna török deákot, mivel nem csak káros, sőt szemérem is volna a jövő török leveleket, mindenkor idegen országba küldeni fordí-

tásért, mások tudván elébb az ő nga dolgait, mint maga. Mely rendes ratiónak a fejedelem cédálván, itt Gilányi uram ő nagysága előtt megnevezett és javallott; és parancsolák, hogy adjak be egy kis irást, hadd lássák kezemirását, mi aránt van.

Itt a fejedelem igéretet tött, hogy beküld, csak hogy kezest kiván, ki vállaljon magára oly kezességet, hogy törökké nem leszek, ő ngokat igazán szolgálom. Mely választ Gilányi uram nekem meghozván, ugyan maga javallá, hogy haladék nélkül írjak püspök uramnak, és az ő kglme kezessége elég lészen. Itt én nem sokáig temporizálék, mert az adó induló félben vala és azzal kell vala járnom, hanem igen sietve haza menék Vásárhelyre, és onnét embert készítvén, igen szép reménkedő levelet írék püspök sógor uramnak, hogy érettem ez aránt vállaljon kezességet fel, és arról való levelét igen sietve küldje kezembe, mehessek udvarhoz véle, ne fogyjak ki időmből. Melyet ő kglme mint igaz atyámfia megcselekedvén, udvarhoz menék, mellettem írt rendes levelekkel együtt, és így az egész dolog véghez menvén, engemet erősen megesketének.

Itt már bizonyos lévén a dologban, végső készületre ismét haza rugaszkodám Vásárhelyre, és circa 28. Apr. megindulván Vásárhelyről, ismét udvarhoz menék költség sollicitálni, de ő ngok is sokat költvén az benn levő törökök miá, magok tárházukból de praesenti pénzt nem adhatának, hanem commitálá ő nga az akkori praefectusra, Vizaknay Péter deák uramra, hogy száz tallért adjanak nekem is, és az másik török deáknak is Brankovics György deák uramnak, mivel akkor kettőnket küldének be tanulni.

Elindulánk azért udvartul az fökövettel Daczó

János urammal Szeben felé, mivel akkor oda gyüjtötték vala az adót, a minek szerét tehették vala, hova is elérkezék az akkori leendő kapitiha Jankó Péter uram, és Szebenben egynehány napokig mulatván, in mense majo kiindulánk Vaskapu felé. De nekünk csak névvel török deákoknak a pénznek szűk volta miatt negyven-negyven talléroknál többet nem adának, ennek is egy részét az utban (mivel mindkettőnk az én turbámban töttük vala) ellopák a követ kisérő székelyei, eleget kérők ngyan, hogy kerestesse elő, de mint afféle székely, a mint tartnak vala, csak ugy is adák elő, mert elnyelé.

Leérkezénk azért az pénzzel ugy mint negyven ezer tallérral Hunyad vármegyébe, és nagy bajjal az Sztrigyvizén által költözvén, mi az Vaskapu felé, az háló helyre utunkat continuálók az szekerekkel, követ uram penig egynehányad magával a sógorához Kendefi Miklós uramhoz Boldogfalvára méne vendégségben, honnét másnap ő kglmek is utánunk jövén, igen szép meleg kalácsokat hozának az utra.

Onnét által kelénk az Vaskapun az adóval, Hunyad vármegyei uraim felesen kisérvén bennünket az határig, holott készen várván bennünket az kárásebesi bég Topuz aga, becsülettel köszöntvén, excipiála bennünket; innét a Hunyad vármegyeiek visszamenvén, a törökök bekisérének Kárásebesben, ott hálánk.

Másnap megindulván, menénk hálni Lugosban.

Lugosból harmad napra menénk Tömösvárra, holott vala Ali pasa azzal az táborral, melylyel Erdélyben volt, mikor urunkat fejedelemmé tötte vala az marosvásárhelyi és nyárádtői síkon.

Tömösvárra bemenvén Haller Gábor uramat ő

ngát ott találók, mivel az előtt egynehány holnapokkal *) az ország és fejedelem Ali pasához küldték volt követségben, kinek is igen tisztességes praebendája, napjában másfél ezer oszpora jár vala, de végre praebendájával együtt kglmének élete is elfogya.

Ugyanott Tömösvárott az megírt urral találtuk vala Baló László uramat és Pünkösdi Györgyöt is, mivel egyszer is, másszor is ő kglmek is az megnevezett urhoz küldetvén, adhaerens követek valának. Ezen esztendőben indulván az fővezér Küprülli Ahmed pasa az német ellen, mig ő az portárul Nándor-Fehérvárra érkezék, mi addig Tömösvárott mulatánk, de Ali pasa nagy haraggal megparancsolá Daczó uramnak, hogy az hátramaradt részeért az adónak mindjárt elküldjön, beérkezzék addig véle, mig az fővezér Nándor-Fehérvárra érkezik, egyébiránt nem lenne egészséges csonka adóval eleiben menni.

Mi mindazáltal felkelénk Tömösvárról és Ali basával együtt elmenénk által a Dunán Szelam-Kamin nevü városnál, és bemenénk onnét Nándor-Fehérvárra az csonka adóval is, de az fővezérrel szemben nem leheténk, hanem ott subsistálánk.

Nándor-Fehérvárott kelle mulatnunk, mig a hátramaradt részét az adónak behozák, melyet is mig behoznák, az fővezér ott nem várakozék, hanem Eszékfelé utját continuálá, holott is egy kevés ideig subsistálván, utána külde postán Haller Gábornak Nándor-Fehérvárra, és elviteté, a mely dolog miá mi sokféle vélekedésben voltunk, mivel ki azt mondotta közülünk, hogy fejedelemmé teszik, ki azt, hogy megölik; de

*) 1662. jun. 5-én. L. Bethlen János Commentarii II. k. 148. és 166. ll.

az elsőhöz közelebb járt volna, mivel meg is kaftányoztatta az fővezér, mikor szemben lőtt véle; de ott lévén az az Ali pasa, ki mostani urunkat Erdélyben creálta volt, reá ment az fővezérre és halálra diffámálta szegény Haller Gábort, ugy hogy azután osztán csak az alkalmatosságot keresék, hogy elébb adhassanak rajta; meg is lön nem sokára.

Mi penig ezalatt Nándor-Fehérvárott lakunk vala Daczó urammal, várván az adónak hátramaradt részét, melyet Baló László uram ő kglme, minekutána elhozott volna, az egész adóval aztán ugy mint nyolczvanezer tallérral elindulánk Nándor-Fehérvárról fel az Szerémségen Eszék felé.

Eszékre elérkezvén, az vezért ott találók, és véle az szokás szerént szemben levén, bennünket megkaftányoztata egynehányan, és az adót felolvastatván, kísérő törököket rendele melléje. A fökövet Daczó János uram elkéredzék az fővezértől, hogy bocsássa haza, kit is elbocsátván, az adót az új kapitihától Jankó Pétertől portára küldék, ki is az portára majd ugy, mint fökövet bevivén az adót, a császárnak praesentálta, és az praesentálás után magát kapitihának agnoscáltatta. Ugyan Eszékről az uj kapitihával egyönk, ugy mint Brankovics György deák uram az portára bemenvén török deákság tanulására, mivel hogy ekkor is már törökül tud vala ő kglme beszélni, tehát az új kapitiha is ő kglmét kiváná maga mellé, tőlem sajnálván a kenyérételt szolgálat nélkül, mivel én még azon az nyelven nem szólhatok vala.

Isten ugy adá, hogy magyarul szólló embere az császár főtolmácsának Panajotnak nem vala, a ki is az fővezérrel vala, a hadakozás penig az magyarok ellen vala, kivána maga az főtolmács, hogy engemet

hagynának mellette, mivel magyarul olvasó és iró embere nincsen, nem vallanám kárát és török deákságra is fogna tanitatni.

Itt a mi követünk és kapitihánk ezen az alkalmatosságon mindnyájan kapának, és engemet discursus szerént Panajot mellé adának jó instructióval, mivel kapitihánk sem vala a táboron, mert a kapitiha a császár adajával a portára be ment vala, és igy én ott maradék az főtolmács mellett szokatlan tábori nagy nyomoruságra, holott engemet mindjárást az tolmács török köntösben öltöztete, és az hajamnak is nagyobb részét, mivel hosszu hajat hoztam vala be, elberetváltatá, akarván, hogy az tábori alkalmatossághoz képest egészségesebb volna ugy lenni.

Itt megválánk egymástól, mert az követek Haller Gáboron kivül Erdély felé, az uj kapitiha György deák urammal az adóval az porta felé, én penig Panajottal az török táborral Buda felé indulánk, velünk vala az táboron szegény Haller Gábor ő nagysága is.

Elindulánk ezért Eszéktől, az Dráván való hosszu hires hídon által Buda felé tartánk; ez hidnak az hossza vagyon egy órai járás nem sok héja, némelyek többnek is mondják.

Ugy tetszik, innen Eszékről tizennyolcz nap mentünk Budára, addig való utazásunkban mentünk által Bátaszeg, Boronya, Tolna, Mohács és Földvár nevü hiresebb helyeken, holott mind magyarokból áll a szegénység.

B)

Budánál egynehány nap subsistálván a török tábor, ezalatt Haller Gábornak fenn adtak vala szállást az felső városban, egy magyar ember házánál,

ki már Budán az magyarok idejétől fogva utolsó magyar vala. Ugy tetszik János deák vala neve.

E követsége alatt ide hozák meg Haller Gábornak, hogy az fejedelem Bánffi Dénesnek adta Örménnyest, ő tőle elvévén, holott a miatt igen nagy belső crutiálással vala szegény Haller Gábor.

Megindulánk Budáról és három nap az táborral Esztergomban menénk. Esztergom alatt egynehány napok alatt mulatánk, mig az hidat az Dunán elkészitek. Ezalatt az várban felmentünk vala mi is Panajottal, az fővezérrel, holott az esztergomi hires nagy templomban Thomas nevü régi érseket olvasék, az falon lévén az neve felirva. Ennek az várnak ellenében csak közel szintén mellette egy kis más hegyen egy vigyázó kastély van épitve.

Itt Esztergom alatt hevertünkben egy része az török hadnak általmenvén az Dunán, az tulsó portust őrizte, hogy a hidat inkább elvégezhessék, kik felől akinek érsekujvári fő generalis Forgács Ádámnak és vele levő német generálnak olyan hirt vittek, hogy igen kevés török őrzi az Párkány felől való portust, melyeket ha eljőnek és megütnek, levághatnak, mert az híd is nem kész, hogy török segitség jöhetne által az hidon.

De ez az kim rosz kim volt, mert mind az hadat, mind az hidat rosszul kímelte volt meg, oka, mert had is annyi volt a portus őrizetre Párkány felől, hogy az sem volt comparabilis az Forgács uramék hadával, holott az jancsár aga az gyalogságnak nagyobb részével, és Ali pasa, ki Erdélyben mostani urunkat creálta vala, minden hadával oda által valának, kiknek csak egyike is talám elég lött volna Forgács uramnak.

De az hidat is rosszul kímelte volt meg, hihető nem férkezhetett közel hozzája, avagy nem tudott hozzá, mert ugyanazon estve elvégezék az hidat az törökök és legalább még megannyi had ment által éjjel, a mennyi az előtt volt.

Melyet azon éjszaka ujabban Forgács uraméknak megvittek, és az jó ratiónak Forgács Ádám helyt adván, minden hadával Érsekujvárban tisztinek helyére vissza akart menni; de az német general csakugyan az első kimeknek biztatásokon bolondul haerealván, resolválta magát, hogy mig törököt nem lát, vissza nem tér.

És igy Forgács sem mervén magának hadni az német hadat, el kelle nolle velle jönni, és azon éjjel közelítvén Párkányhoz, hajnal tájban megüték azt az hídőrző török hadat. Itt mi igen jól aluszunk vala, Esztergom felől táborban lévén az fővezérrel, de felserkentének bennünket, mert az innen levő tábor is szintén ugy kiáltotta az Allát, mint mikor Tyukodit a Tiszán által sebesitették volt meg az hosszu hazug szablyával.

Megütvén azért azt az darab török tábort, és az törökök azt gondolván, hogy igen sokan lehetnek magyar és német uraim, megijedtkeztek volt elsőben és sokat is vágtak le a törökben, de mihelyt rájok virrada, eszébe vevé magát az török, és az innenső táborból is sok segitség menvén által, megindíták az szegény magyarokat, holott aztán, kiváltképen az gyalogság majd mind ott vesze.

Az lovas hadnak nagyobb része látván az dolgot, jó idején magára gondot visele és Forgács urammal együtt Érsekujvár felé tartának, kiket is fővezér parancsolatjából Ali pasa sok haddal egész Ujvárig kiséré.

A mint eszemben vehettem, és hozzá tudtam szólni, azon az harczon rabbal együtt az levágott test le hetett harmadfél ezer; itt egynehányat az tekintetesekben, mind magyarnak, németnek meghagyatá az fővezér rabul, kiket az udvari gyalog kapitány sátoránál, kerekdeden ültetve nyakkal mind lánczban verték vala, egynehány nap mulva meginditván őket, Konstántinápolyban az jedukulában küldettetének szegények, de ur nem vala köztök.

Mi penig az harcz alatt az innenső táborban az fővezérrel valóban szepegtünk vala, ugy annyira, hogy az hegyekre minden felé sok zászlóalja törököket küldöttek vala vigyázni, mivel olyan hír vala, hogy Zerényi Miklósnak és Forgácsnak collusiójok volna, hogy egyszersmind üssék az két török tábort, Forgács Párkány felől, Zerényi Esztergom felől. De ebben semmi sem telék, és itt a törökök mennél inkább félnek vala, én annál inkább örülök vala, tartok vala csak attól egy keveset, hogy ha ugyan eljőnek s megnyomják az törököt, akár mint mondja az szám, hogy magyar vagyok, de az üstök nélkül való kopasz fő elvágatja az nyakamat.

Midőn azért az fejeket és rabokat hordó törököknek az fővezér sok pénzt osztogatott volna, kinek-kinek külön markokkal, rakásban hányák az fejeket és mit csináltak azután vélek, ők tudják. Megnyuzták, az török császárnak vitték szalmával megtöltve kopja hegyben. *)

Elég az, hogy ez ilyen szomoruan menvén végbe az magyar részről, amott Ali pasa az nyomában ki-

*) Rozsnyai ezen pontot később igtatta be munkájába.

sérvén és szállván Forgácsnak, az várat mindaddig szorosan vigyázott, hogy segitség ne mehessen be, mig mi is az fővezérrel oda érkezénk.

C)

Egynehány nap mulva mi is elindulánk Esztergom alól által az hidon, mely híd az Dunán áll vala, ugy tetszik hetvennyolcz hajón, lehetett a köze a hajónak egy-egy kopjányi.

Mendegélvén Érsekujvár felé, csodálkozunk vala a sok testeken, és menő utunkban Szölgyén nevü magyar palánkot felégetének.

Elfelejtettem feljebb leirni, hogy mikor az hidon által kelünk vala, az uramtól az főtolmácstul elszakasztottak vala az rettenetes nagy tolongásban, és azután majd harmadnapra akadtam reája. Ezalatt egy ismerőse az uramnak láta meg, és maga sátorához híván, s külde aztán uramnak haza. Ezalatt igen félek vala, ha feladnak rajtam, mert nem tudok még beszélni törökül.

D)

Érkezénk azért Érsekujvár alá az egész táborral, és annak rendi szerént megszállván a várat, derekasabban lövék három felől, de ezek között is leginkább a mint a nilyási kapun bemennél az várban, az jobb kéz felől eső bástyát, kit is annyira rontának, hogy száz, kétszáz ember felrugaszkodhatott a törésen. Hova mindazáltal legelsőben az megszálláskor Forgács uramnak az fővezér az várnak feladása felől

végbeli törökkel, magyarul beiratván, azon levelet elsőben revisióra az uramhoz az főtolmácshoz hozták vala, de nem tudván olvasni, velem olvastatá el, megfordittatá deákul. Holott ez vala summatim az levélnek continentiája: Érsekujvárnak és ahoz tartozó helyeknek praepositus főtisztje tekintetes Forgács Ádám. Hatalmas császárunk kegyelmességével kinálván, intünk, jusson eszedben, hogy valamely helyet ő hatalmassága hadai megszállnak, kezekből meg nem szabadul, ha későre is megveszik, el nem hagyják. Ha azért e kegyelmes intésnek helyt adsz, az várat feladod, mind magatok, feleségtek, gyermeketek, hozzátok tartozó javaitokkal együtt békével maradtok, elbocsátunk és kisértetünk. De ha engedetlenkedtek az várat is megveszszük, s magatokat is feleségtekkel, gyermeketekkel őszve fegyverre hányunk; az idő után való bánkodás azután senkinek is közületek nem fog használni.

De mindezekre is semmi reménységre való alkalmatosságot az várból az törököknek nem adának, és így az törökök hozzá fogának az várviváshoz, melyet midőn hat vagy hét hétig erősen víttak volna, augusztusnak az vége felé fel adák per contractum az várat az fővezérnek.

A ki penig az tractát járja vala az várbeliek részéről, Bercsényi Imre *) nevü nagyságos urfi vala, jó ifju legény. Mikor ez kijő vala az fővezérhez, ő helyében mindenkor kapucsi basa megyen vala be az várban, mig nyaka szakada az traktának.

Kijövén az szegények az várból, igen kevesen, mert ezeren sem valának az nagy bolond várban, sze-

*) Hibásan Miklós helyett. Imre már ekkor koros férfiu volt, s Rozsnyai is Itinerariumában Miklóst ír.

kereket adának alájok az törökök és elkisérék öket Komárom felé. Az várat penig az törökök nagy örömmel, talán három ezer török veszedelmével megnyerék és bele ülének. Itt egy kevés bor maradott vala az várban, kit az én uramnak az tolmácsnak ajándékoza az fövezér.

E)

Ez obsidio alatt egy Sami Zade nevü hires cancellariust megölete az fövezér, azt fogván hozzája, hogy már a magyarokkal és németekkel lött volna titkos collusiója. De ez hazugság volt, hanem agyas ember ekkor tájban nem vala közöttök olyan mint ez, s egyszersmind gazdag is. Fövezérséget féltünk vala töle.

Itt az fövezér Magyarország behódoltatása felől gondolkodván, az erdélyi fejedelmet kezdé magához, Ujvár alá levele és belső nagy embere által hivogatni, hogy arról az nagy materiárul ő nagyságával in praesentia annál is titkosabb concludalhatna. De a mi kglms urunk ő nga, az kitudjáról gondolkodván, más feltött rosz végtől fél vala ez szin alatt, mely miatt ő nagysága után iteratis vicibus kelle küldeni az fövezérnek, egy Muharrem tihája igen nagy és belső emberével az budai Ali béget, ki ebben az időben néha magyarul tolmácsolkodik vala is, kiváltképen mikor Panajot betegeskedik vala.

Ez legatiókor az uram Panajot nekem azt mondá, hogy az uradnak az fejedelemnek ő nagyságának írd meg, (talán neked inkább hiszen), hogy jöjjön el, keresztyénségemre assecuralom, semmi bántódása nem leszen, sőt megerősödésére szolgál, ha eljö; de ha

ennyi izenetit az fővezérnek megveti, soha bizony nem tovább fejedelem. Több hivatalt ne várjon, ha jó kell.

F)

Szintén ekkor tájban jött vala az mi kegyelme urunknak egy Kőrösi Nagy István nevü uraim szolgája, holmi levelekkel az vezér táborába Érsekujvár alá az megvétel után, hozván mind Haller Gábornak, mind Panajotnak külön-külön leveleket, hogy ha mód volna benne, az fővezér elméjéről csinálnák le azt az conceptust, hagyná honn az fejedelmet, de leginkább én hozzám azért, hogy ha tudnám, jelenteném meg ő ngához való kötelessége mből, miért hívják ő nagyságát, és ha ugyan el nem mulható e dolog, kell-e félnie ő nagyságának valami titkos rosztul vagy nem kell, erről salva conscientia ő nagyságát tudósitanám; lelkire meri ő is vállalni, hogy hallott annyit benne, hogy tisztességes jósággal egy udvarházat ajándékoznak még elébb, hogy sem ki megyek. De már ezelőtt is az haza ment követek assecuráltak vala ő nagyságok nevével tizenkét ház örökös jobbágy felől, ugy, hogy minekelőtte kimennék, emberem kezében assignáltatik. Igaz dolog, hogy azon promissiójokat azon követeinek ő nagysága csakhamar maga is kglms levelével ujitá, de azokat az örökös jobbágyokat ma sem bírom.

Én azért tisztem, kötelességem szerént a mit tudtam, ő nagyságoknak megirtam azon Nagy István által, ki elmenvén, a mit vihetett ő nagyságoknak megmondotta, és igy aztán a mi kegyelmes urunk ő nagysága is nem sokára az végeken útját continuálván Buda felé, compareála az kivánság szerént Érsekujvár alatt az fővezérnél,

hova mikor közelgetett volna ő nagysága, az fővezér részéről az csausz basa, item az két oláh vajdáknak is meg vala parancsolva, hogy ő nagysága eleiben, az csausz basánál is előbb kimenjenek, tisztességesen az fővezér sátoráig bekisérjék. De az moldovai vén Davisa vajda talám maga tevé beteggé magát, ki nem mene, hanem hadait küldé ki. Az másik vajda penig az havasalföldi Gregorius vajda maga hadaival kiméne és tisztességesen bekiséré az vezér sátoráig, mindenik vajda muzsikási és az fejedelemé is, rendre-rendre muzsikálván, egész mig az vezér sátorának keritésén belől leszálla urunk, mivel az keritéssátort kétfelé vonták vala, udvart kelletvén két felől sürűn állani az janicsárságnak egész az udvarló külső sátorig.

Ebben az udvarló külső sátorban obviálá az vezér főtihája urunkat szép szókkal excipiálván, onnét beljebb menénk az audentia három árboczfáju középső sátorban, és ott lőnek szemben az fővezérrel, de az sokaság között az tolyongásban eszemben nem vehetém, hogy ha az fővezér felálla-e, vagy csak vonitá magát urunk előtt? mindazáltal az utolsót hiszem inkább.

Urunkat leültetvén az fővezér magához, eleiben csak közel beszélgetének, Gregorius vajda penig Haller Gáborral és több urunk embereivel talpon udvarolnak vala az kerevet mellett az földön. Itt Panajot tolmácsol vala, ki midőn látná, hogy urunk a magyar ritus szerént süvegét az kezében tartaná, feltéteté süvegét fejében.

Itt egy kevéssé beszélgetvén az fővezér urunkkal, megkaftányoztatá mintegy huszad magával és ugyan azon lovon (kit az fővezér küldött vala ki eleiben, igen tisztességes szerszámmal, ezüst kengyellel)

az szállására mene urunk. Az tábor mellett Érsekujváron feljül Bécs felől vonatott vala az fővezér sátort urunknak, két árboczfáju ebédő sátort és belső kisebb sátort is, és megizené az fővezér urunknak, hogy melegben tartsa magát, mivel urunk beteges vala.

A kiket megkaftányozának, nevezetesb emberek ő nagysága körül ezek valanak : elsőben magára ő nagyságára adának nyuszttal béllett igen szép kaftányt, azon kivül is urunkon nyuszttal béllett galléros mente vala. Kardostól lőn penig szemben.

Utána ő nagyságának Haller Gábor ő nagysága, fő- és első tanács ur.

Barcsay Mihály uram, udvari fökapitány. Naláczy István uram vicehopmester. Balogh Máté uram. Szilvási Bálint uram. Belényessi Ferencz uram. Barcsay István uram. Cserey Farkas uram, komornyik. Cserey János uram, asztalnok. Székely László uram, bejáró. Jenei Miklós, posta mester. Udvari had talán két zászlóalja. Item a székelységről és szászságról ő nga mellé rendeltetett commissarius kisérők.

G)

Itt kelletvén urunknak Érsekujvár alatt bizonyos időkig az vezér kivánsága szerént mulatni, egy nap bement vala ő nagysága vezér hirével az várnak nézésére, kit midőn eljártunk volna, akár ki is közülünk csodálkozhatott, hogy az a kevés praesidium a ki Forgács urammal kiment vala, csak annyi ideig is, hogy tarthatták.

Mivel hogy az vár nagy volna, az ember kevés, de mind ezek felett az munitio oly kevés, hogy talán mind együtt is az egyik bástyára kevés lött volna, de

a ki vala is, igen eltöredezett vala, mert kit oldalban lőttek vala kivül, kinek az száját lőtték vala el, kiknek penig az gyujtójukok szakadozott vala ki. Ugy hogy talán az egész várban tíz álgyu nem vala ép. Talán elásták volt.

Itt mulatása alatt urunkhoz eljött vala az vicepalatinus Kereszturi László uram, ki által az magyarországi behódolás főződék vala. De mivel rosz tüzek vala, nem főzheték meg. Noha tatárok valának az tűzrakók.

Elkészitetvén azért az fővezér az váron tött romlásokat jó dispositióval, hadakat hagya ott, és maga megtére Nógrád felé, mivel azt is megvevék és Nyitra várát is.

Az körülvaló palánkokat penig és kastélyokat, ugy mint Komjátit, Verebélt és Gimes várát elpusztították vala az törökök és pusztán is hagyták vala, hanem Lévát és Nyitrát, és Nógrádot is megülték vala.

Itt mi az urammal az tolmácscsal az fővezértől elkérezénk egyenesen Buda felé, mivel az uram beteg lévén, nem járhata az fővezérrel, hanem mi megindulánk Ujvár alól némely hadakkal egyenesen Esztergom felé, ott által az Dunán az hídon Veresvár felé Budára jövénk, de kün hálánk egy éjjel Ó-Budán az magyarok között, egy Nagyváradi Zsigmondné igen emberséges katona jó asszony házánál, ott megmelegedék az uram egy kevéssé, mivel vérben fekszik vala.

H)

Másnap bemenénk Budára és ott lakánk, mig az fővezér is az Dunának az más részén az fejedelemmel együtt az pesti mezőre elérkezék. Hova midőn elér-

keztenek volna, urunk Pesten feljül az Dunaparton szállott vala meg, hova engemet az tolmács uram kikülde, és ő nagyságának ezt izené tőlem.

Mond meg az fejedelemnek, már elközelitett elbocsátásának ideje, hanem ha mi propositioi vannak az fővezérhez, mert itt az ideje, noha beteges vagyok, de megfordítom és adja be az fővezérnek, mert aztán, ha elbucsuzik, tudom a dolgokért nem mulat, elmegyen.

Itt én ezt megmondottam ő nagyságának mellette levőknek hallattokra.

De az emberek felettébb okoskodván, ilyen bolondságon nyugvának meg, hogy nem kell semmit is propositio által az fővezértől kivánni, mivel azt mondják vala, hogy ne talán többet fog az fővezér adni annál, a mit mi kivánhatnánk, és igy ha mi szabunk rendet neki, csak ezt adja, a mit kérünk, de ha jóakaratára hagyjuk, szégyenében is, hogy az fejedelem megalázta magát és eljött udvarlására, több kegyelmességgel lészen. És igy ez ratio mellett semmit kérénk. Mindazonáltal ilyen titkos félelem is lehetett szivünkben, hogyha nagy kivánságokat proponálunk, az nehéz dolgok haladékot kivánhatnak, és igy nem szaladhatunk oly hamar feleségünk mellé, mintha semmit sem kérünk. De akár melyik lött légyen oka, elég az, hogy ezuttal való udvaroskodásunknak nem sok hasznát vevé Erdély.

Által költözék ezért az fővezér az pesti hídon az Dunának Buda felől való partjára és megszálla az Duna mellett Budán alól, hol ott egynehány napokig mulata. Urunk penig az Duna mellett Pesten feljül helyben vala.

Egynehány napokig sollicitálván az fővezért,

hogy urunkat már bocsátaná haza, felhivatá igen alkalmatlan időben, mert az Dunán való hídon által kell vala jönni; s igaz dolog, hogy az vezérhez mentében ő nagysága az hídon békével és csendesen jött vala el, de az visszamenetel az hídon igen igen mocskosan lehete, melyet alább megirok.

Szemben lévén azért utolszor is az fővezér urunkkal ő nagyságával, nems ok beszéd után elbocsátá, nyusztal béllett kaftánt adatván ismét ő nagyságára; de egyebet mi sem kérénk s ő sem ada, hanem Haller Gábort haza bocsátatni kérők ugyan, de ezt is a mint urgeálok, ugy is impetrálok.

Itt is az feljebb leirt mód szerént az mellette levők közül ő nagyságának felest megkaftányozának, de Haller Gábor ezt az kaftányt nem emészthteé meg.

Igy elválának ő nagyságok az fővezérrel egymástól, kijövénk az fővezér elől és lóra ülvén ő nagysága csak egyenesen az szállás felé tarta, kiért az főtihája, alattomban megneheztelt vala, hogy hozzá menésre meg nem alázta ő nagysága magát.

Midőn azért ő nagysága már menne az szállása felé, szokott sátorába az hídra kelle menni, hogy az hídra érénk, csendesen indulánk neki, de aztán az közepe felé tatárokat kezdénk szemben találni, tovább-tovább penig mind többet-többet, ugy, hogy az derék tatárság az hídnak azt az végét, a mely felé nekünk kell vala tartanunk, annyira ellepte vala, hogy látva (nem) hisszük vala miattok az partra békességes kimenetünket. Az szokás szerént feles csauszok jöttek vala urunk előtt utnyitó kisérő formában, kik az tatárok között az szorosságban utat akarván nyitni urunknak, némelyikét az csausznak földig leverék az lórul, némelyikén sebet is ejtének, mely nagy embertelenségeket az tatá-

roknak urunk látván, leszálla az lováról ő nagysága, és az hídnak két széle meg lévén karfázva, a karfán kívül gyalog ment ő nga az partig az híd szélin, az karfához támaszkodva, az több uraim penig mind lovon maradának, és ugy habozának ki az tatárok között, a mint lehete, de bezzeg itt az, kinek az fővezérnél nem jutott vala, elég korbácskaftányt adának az tatárok, ugy hogy az, kire adják vala, alig várja vala, hogy levethesse. Naláczi uram, hopmester uram is leszállott vala urunkkal az híd szélére, de az többi mind lovon bajoskodának ki; az szegény Haller Gábornak is juta itt az korbácsban.

Mi penig Szilvási Bálint urammal hátrébb maradtunk vala, Ali bég nevü tolmácshoz menénk az sátorban, mivel Panajot beteg lévén, nem jöhetett vala fel az elbucsuztatásra tolmácsolni, hanem ez az Ali bég vala az tolmács. Mely Ali bég mi tőlünk ketten Szilvási urammal szegény Haller Gábornak ezt izené: mondjátok meg Haller Gábornak, hogy az fővezér nevezet szerént neki megparancsolta, hogy itt maradjon, el ne menjen. Mi azért utána sietvén urunknak, elérők az hídon, és az tatároknak feljebb leebszeket ott szemlélők, holott Szilvási uram mondá, hogy majd meglátom, az ebek mit csinálnak oda elő. Én szerencsémre török ruhában lévén elbolyongék közöttök, Istennek hála ütés nélkül, Szilvási uramat penig az utcsinálás mellett jól megkorbácsolák, a mint érheték, mindazonáltal ő kegyelme sem nyujtja vala az harczot, hanem inkább az part felé tart vala.

I)

Itt egy Debreczeni nevü bejárónak az lova minden rajta levővel az Dunában esék tolyongás közben,

mely oda is marada. Az urunk köpenyegit, más bejáró lovárul az szorosságban szemlátomást csak levagdalák az tatárok. Így menekedénk meg az budai hídtól nagy becsülettel.

Urunkat penig az havasalföldi Gregorius vajda magyar deákja János deák jó idején szemléli vala, mint nyomorogna az tatárok miá az híd szélén, és az maga lováról leszállván, urunkat arra ülteték, mig az ő nagysága lovával kiérkezének az tatárok közül, melylyel midőn elérkeztek volna felüle ő nagysága az maga lovára. *)

— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

(1669.)

Ezalatt nekem szállást az várban benn Kandiában rendeltek vala, és a mig válaszom lőn, hat hétig ott lakám, és ott lakásom alatt eljárám egynehányszor az várat belül és kivül, melyhez hasonló kézzel csinált erősséget én soha mást nem láttam, mert ennek három renddel valának az ő erősségi, ugy mint legbelől valának oly magas bástyák, kikről az rajta kívül való erősségeket oltalmazhatja vala, és ezek valaholott valának, mindenik mellett külön-külön czejtházak valának. Ezeknél küljebb más rendbeli erősség

*) Az eredetiből itt nehány ív elveszett.

vala, szokás szerént való regularis nagy bástyák, kikhez hasonlókat mind nagysággal s mind magassággal nem láttam; mely bástyák sem téglából, sem kemény kőből csináltattak, hanem ugyan ott termett oly csudálatos lágy fehér kövekből valának épittetve, hogy az lövés ellen semmit sem romol vala, hanem az golyóbis csak bele hal vala; ezek nagyságokkal olyak valának, kiken egyiken egyiken három vagy négy ezer ember böven forgolódhatik. Ezeken kívül vala az nagy, mély és széles árok víz nélkül, ennek az ároknak az külső szélinél, a hol az béllése szokott lenni az ároknak az föld szinénél és az béllés tetejénél alább oly csudálatos titkos bástyaforma erősségek valának köröskörül, hogy azt az ellenség nem hogy láthatja, de sőt valamig reá nem bökken vala, nem is remélheti vala létét, harmad rendbeli erősség ez vala. Mindezeken kívül az, hol már akár ki is szabad merőnek itélheti az földet, tehát az föld alja köröskörül az árok mellett majd egy puska lövésnyiig kívül az árkon puskaporral vala megrakva, ugy hogy a hol csak tíz, húsz ember is az ellenség közül megcsoportozik vala, az ég felé repítik vala szárny nélkül, mely miá az város kívül nagy darab helyen az mező ugy fel vala hányattatva, hogy a ki nem tudta volna az dolgot, város és pinczék helyének itélhette volna méltán.

Az várat legderekasabban öt helyről vítták: 1) fővezér, 2) Káplán pasa, 3) Ahmed pasa, ki ország főkomornyikja is vala, 4) Katergy Ogli, ki ugyan krétai pasa vala, 5) Ibrahim pasa, ki ezelőtt nem sokkal főhopmester vala és az fővezérnek totumfac tolmácsa, ez által járom vala én az dolgot, mivel még az ő hopmesterségében kezdetődék az fennforgó dolog, ő tud vala hasznosabban benne forgolódni.

Kihez midőn sokszor mentem volna az dolgoknak jó végét sollicitálni, tehát az többi között egészen rámára vona és azt kérdé tőlem: vagyon-e az fejedelemnél az magyarországi nagy rendeknek az fennforgó dolgokról assecuratiójok, ez ilyeneknek ugy mint Nádasdinak, Zerényinek, Bottyáninak, Eszterházynak, Forgácsnak? Melyre azt mondám, hogy vagyon, noha én bizony nem tudtam benne semmit, volt-e, nem-e, de hogy ez iránt is valami scrupulusok ne lehessen, én kimondám, hogy van, hanem ezt tettem vala fel magamban, hogyha ugyan úzni-fűzni kezdik szorosabban is, tehát az velem levő postáknak egyikét igen sietve expediálom urunkhoz, hogy ha párját kivánják be az magyarországi urak assecuratiójoknak, ha egyezés nincsen is az feljebb leirt uraknak nevek alatt, csináljanak mindjárást egy hazug assecuratoriát pecsétek alatt; és küldjék be vagy in originalibus, vagy in paribus, mert különben nekem nem jól lenne dolgom az hazugságért, de Isten ugy adá, csakugyan abban hagyák.

Tovább penig ugyanazon Ibrahim pasa azt kérdezé vala tőlem, ha van-e az fejedelemnek hirével, hogy azok az magyarok, a kik mellett törekedik, tehát más felől titkon Rákóczy Ferenczcnek sollicitálják az fejedelemséget Erdélyben? *) Felelék, bizony az én kegyelmes uramnak, nem hogy hirével volna, de álmában sem látta, hogy a kiknek ő nagysága jót kiván, azok ő nagyságának azért gonoszt kivánjanak. Minden bizony csudálkozom rajta, hogy az urad egy nyelvü nemzetség lévén velek, ki nem tudja tanulni, mint folytatják magok között az titkos dolgokat. Mondék: én ugy tu-

*) L. Okmánytár XI-ik szám.

dom nagyságos uram, hogy azok hüttel kötelesek az én kegyelmes uramhoz, ugy hogy csak ő nagysága folytassa szivesen, hasznosan és igazán az fényes portán az ő dolgokat, tehát ők is ő nagyságához igazak lésznek, benne sem hagyják. Monda : adja Isten jó végét.

Anno 1670.

Circa dimidium Febr. válaszom lőn az fővezértül és Isten kegyelméből megindulék Kandiából, 16 nap jövén az vizen és kiszállánk Thessalonicanál, (Colosse mellett elmenvén) és akkori kapitihát Boér Zsigmond uramat Thessalonicában találtam vala, mert az császár is ott vala ; itt mulatnom kelle a mig lovakat véteték, mivel egy lovunk sem vala ; egy kevés iszkofiumot is vettem vala, mivel legolcsóbb ott, levelét harmadfélfél talléron, és igy elkészülék, kiindulék Drinápoly felé, holott megnyugodván harmadnapig, onnét is kiindulván, evezék vala Erdély felé a mint lehet vala. Isten kegyelméből által vergődvén az Dunán és Bukurestre érkezvén, ott találám Antal vajdát, ki leizene, hogy szemben akar velem lenni, ne siessek. Lovát küldvén alám, felvitete tiszteségesen és beszélgetvén velem, sokat kérdezősködék tőlem, kitől elbucsuzám és utamat continualám Erdély felé.

Circa finem Martii Isten segedelméből megérkezém Fehérvárra és ott találám urunkat ő nagyságát. Declarálván ő nagyságának követségemnek rendét, némely réazinek ő nagysága igen örül vala, de hogy fejedelemségit mások sollicitálták, azért haragszik vala.

Elérkezék az adó ideje is, annak bevitelére főkövetül rendelteték Rhédei Ferencz uram ő kegyel-

me*), ugyanakkor kapitihául Türi László uram, mely utban ő kegyelmekkel nekem is együtt kelle járnom; Drinápolyban találók az császárt és ott adók be az adót, de mivel az hópénz fizető derék divánra be nem érkezhettünk vala, szemben létünk extra ordinarie csinált pompával lőn, mert nem az solemnis nagy kapun, hanem az hátulsó kis kert kapun vőnek be bennünket, igen igen szépen felöltöztetett lovak között, bőjtben is vala az dolog. És nem is abban az házban lőnk szemben, a hol több követekkel leszen szemben, hanem az kertben levő házaiban, kinek grádicsit igen szép iszkofiomos materiával vonták be, de mi csizmáinkkal nem kíméljük vala tapodni, gondolván talán több is van ott, a hol az volt.

Ez uttal Rhédei Ferencz urammal ő kegyelmével sokat munkálkodánk és sok öreg embereknek, száz esztendősöknek is fassiojokat megforgattam vala sok munkával, hogy az körösbeli falukat, a kik felett sok esztendök alatt az jenei törökökkel perlekedésünk vala, visszanyerhessük, s be is adtuk az fővezérnek, de hijában, mert az török politia ellen pénz nélkül vásárlánk, s csak annyit is adának, mivel azt mondá az fővezér, hogy azok az faluk már hatalmas császár regestumában beirattak, azért többé nektek nem adattatnak.

Ismét mi az rosz válaszszal kikullogánk Erdélybe igen szomoruan, kiváltképen én, mert gyakorta vöttem vala eszemben, hogy az velünk kijövő ó kapitiha, Boér Zsigmond uram, gyakorta suttogván az követtel Rhédei Ferencz urammal, nem olyan jó kedvvel

*) V. ö. Bethlen János Historia Producta II. k. 55. l. s az Okmánytár XII. számát.

viseli vala magát visszamenőben hozzám követ uram, mint mikor az portára megyünk vala, melyen én igen csudálkozom vala, hogy követ uram hogy hogy cselekedhetné velem azt, de azért nem tudom vala, hogy már bevágta volt utamat az jó Boér Zsigmond uram, melyet kiérkezvén udvarhoz, tovább is kifokasztott azon Boér Zsigmond.

Mert mihelyt udvarhoz érkezett, engemet annyira bevádolt, (hogy én Zólyomihoz vonszok titkon), hogyha az udvarnál jó akaróim ne találkozzanak, ő nagyságok közől megfogtak volna házamnál és vasban vittek volna, de megfogattatásomat ő nagyságok előtt némely jó akaróim elcsinálván, maradtam csak az nagy harag alatt, melyet sokáig magam sem tudtam.

Anno 1671.

Az megírt Boér Zsigmond miá büzben keveredének az urak közül Bethlen János, Bánffi Dienes, főhopmester, Naláczy István szebeni királybiró és tanács ur, Fleischer András, kik nem akarván az rosz hír alatt fekünni, evocaltatták Boér Zsigmondot, hogy a miket felőlek mondott, rakja reájok. Országgyülése levén Gyula-Fejérvárott *) ország eleiben kele dolgok, holott midőn perleni akarnának, az vádló személy mellé amaz nagy emberektől való féltekben senki az procatorok közől állani nem akar vala, hanem az ország impositiójából háromszéki Polos István nevü procatornak kelle ágálni mellette.

Kiköltvén azért azon procator megkövetéssel az ország közül az feljebb megnevezett urakat, egymás-

*) 1671. nov. 25-én nyilt meg.

hoz felelének az procatorok, és midön Boér Zsigmondnak bizonyitani kellene az urak ellen, ebben igen megfogyatkozék, mert holmi portán laktában törökök neve alatt csinált levélnél hitelesebb dolgokkal nem bizonyithata ellenek, melyen az ország semmit sem épite, sőt megbántodának sokan, hogy török bizonyságot citál Erdélyben, még penig olyan rendek ellen, és igy nyavalyásnak azt az taliót ütik fejéhez, melyet amaz urak érdemlettek volna.

De némelyeket az fejedelemasszony subordinálván az megírt Boér Zsigmond mellett való törekedésre, az bűzben hevert urak megkegyelmezének neki, ugy hogy ugyan ott az ország előtt térdre esvén, mindeneket, valamiket mondott és irogatott, hazudja viszsza, és igy követte meg az urakat, kegyelmet kérvén fejének tőlök, mely igy is méne végben az egész ország előtt. *)

---

*) V. ö. az ügy lefolyását Bethlen János Historia Producta II. k. 188—189, 195—197. ll. A Boér ellen hozott számszerént XXIV-ik articulus igy hangzik: Szomoruan értettük volt kgimes urunk ezt is, hogy ez haza békességét kivánó és tehetségek szerént hűséggel igazgató némely méltóságos uri rendeket Fogarasban lakó Boér Zsigmond hizelkedésből s képmutatásból inkább, mintsem hazájához, s fejedelméhez való hűségtől vagy szeretettől viseltetvén, sokféle hamis vádlásokkal méltatlanul illetett, mind nagyságod méltóságos személye előtt, s mind más emberek előtt: mely cselekedetiért fiscalis director atyánkfia annak rendi s módja szerént azon Boér Zsigmondot evocáltatta volt nótára, mostan penig procedálván ellene, megírt director atyánkfia, az egész status és ország előtt in notam perpetuae infidelitatis incurráltnak pronunciáltatott, és az országnak arról irott constitutioi szerént megsententiáztatott: És midön ez súlyos sententia alatt lett volna, mind maga, s mind penig minden java, és jószága; az nemes ország atyai kegyes indulattól viseltetvén, azon méltóságos uri rendek előtt kész lön magát interponálni ő kegyelmek is az nemes ország interpositióját megtekintvén, s megmutatván azt is, hogy egy olyan ember életének, s minden javainak veszedelmeszésében nem gyönyörködnék, megengedének néki ilyenképen, hogy az egész ország előtt azon méltóságos uri rendeket térden állva deprecálja, és gyalázatosan reclamálja mindazokat a cselekede-

Eljövén az adó ideje, annak bevitelére az portára rendelék fökövetül háromszéki fökapitány Nemes János uramat, de más kettőt is küldének ő kegyelme mellett, mivel az három nemzet három követet külde, holmi dolgok lévén akkor fenn, kikre nézve az idő ugy kiványa vala, és noha ezek is az fökövet mellett az adó praesentálásában jelen voltak, de az fökövetségnek neve Nemes János uramé volt, adhaerens követtársai ezek : Szilvási Bálint uram és brassai Trajner Péter.

Ugyanekkor kapitihaságra Gyulai Tamás uram küldetett vala.

Mivel penig az én felölem való álnok vádak is még eddig az ő nagyságok elméjekből egészlen ki nem töröltettek vala, erre nézve ez uttal engemet el nem küldének az követekkel, hanem Boros nevü postájok vala ő nagyságoknak, ez vala az követek mellett mind posta, mind tolmács; mindazáltal császár és fövezér előtt portai főtolmács Panajot vitte végbe az dolgot.

Erre az követségre elsőben csiki kapitány Daczó János uram rendeltetett vala, és immár Brassóban az adót is felolvasván, kezéhez is vette vala, egyébiránt is oly készen vala, hogy csak indulni kell vala, azonban érkezék commissioval háromszéki kapitány Ne-

---

teket, és hamisan költött vádlásokat, melyekkel méltatlanul vádlotta volt ő kegyelmeket; melyet is instanti conventu ultro megcselekedvén, köté magát arra, hogy ha ennekutána akár mely kicsin alkalmatossággal is olyan formában azon méltóságos uri rendeket, vagy más becsületes hasa tagjait illetne, vagy szavával is valamit olyat hamisan indítana, hirdetne, eo facto azon sententia, ugy mint nota perpetuae infidelitatis légyen rajta : becsületi mindazáltal és minden javaiban, jószágiban való dominiuma s minden successiója, s rendes úton való jussa rebus ita peractis et habitis helyben maradának és meghagyatának mostan.

mes János uram, és ő kegyelme vévén kezéhez az adót, amaz elmarada, melyet igen szégyel vala, méltán is. *)

Megjöve az három követ igen könnyü válaszszal, eltelék esztendő is.

Anno 1672.

Visszaveszvén az lengyellel az török, személye szerént ellenek indula az török császár az lengyeleknek, de ők mint afféle kevély sitkopán nemzetség, majd semminek vévén az török indulását, inkább vendégeskedék és egymással csak koczódnak vala itthon, hogysem hazájokrul viselnének gondot. Az török penig eljára dolgában, mert általmenvén Huttinnál az Neszter vizén, egyenesen Kamenitz alá menének és megszállák. Noha Huttin alatt eléggé mulata az török tábor, az akkori vezérnek nagy inclinatiója lévén az békességhez, de mivel lengyel uraim csak meg sem mutaták magokat, kételenitettek az törökök Kamenitzhez nyulni. Melyet minekutánna megszállottak vala, nem sokáig lőteték az benne valók magokat, mivel igen gondviseletlenül is valának, kiknek ötszöri, hatszori kilövésekből alkalmasint által tanulván az fővezér, mi formában lehessenek az várbeliek, mindjárást megmondotta az vezér főtolmács Panajotnak, hogy ez az vár enyim leszen tized nap alatt, melyben annyi sem telék, mert per compositionem kilenczed napra az töröké lőn az egész keresztyénségnek nagy kárára, egyedül penig lengyel uraimnak az egész világ előtt elfelejthetetlen gyalázatjokra, mivel elveszéséig az

*) A bujdosók ügyében kelt leveleket is ő nyujtá be. Ezek az ő irásában maradtak fenn. L. Okmánytár XIV., XV. számait.

megnevezett keresztyének nagy bástyájának még csak ezer lengyel sem mutatá meg magát merőben. Melyen még maga is az fővezér majd mintegy bánkodék vala, ilyen okát adván, hogy már ezután az császár minden felé való erősség felől ilyen könnyen fog gondolkodni, és nekiek nagy embereknek lészen bajok miatta.

Ezen hadakozásának kezdetiről penig az császár nekünk is hírt ada, hogy levelének continentiája szerént, küldjünk hatszáz szekér élést táborára, mivel szokás volna, hogy midőn arra való meneteli esnék, tartoznék Erdély hat hat ökrü hatszáz szekér éléssel, de ez az dolog csak Bethlen Gábor idejében jött volt be, akkor ő kedveskedvén az lengyellel hadakozó szultán Oszmánnak annyi éléssel, és igy e mai napig ma is observálja az porta, de már nem ugy mint kedveskedést, hanem ugy mint kételenség alatt való rendtartást. *)

Felvetvén azért az ország az hatszáz szekér élést, a mi kegyelmes urunk ő nagysága méltóságos annuentiájából fökövetnek rendelék azon élések praesentálására Baló László uramat, tolmácsnak penig melléje engemet. Az egész zsellérek mellett fő gondviselőül két kapitányt, ugyan ő nagyságok magok méltóságos udvarokból két főember szolgájokat, egyiket Madarász Mátyást, másikat penig Fodor Miklóst. Ezeken kivül penig valának minden vármegyékből és minden székekből az szekerek mellé külön hadnagyok rendeltetve, ország végezése szerént.

Minden szekeren vala császár számára való élés, húsz véka árpa és húsz véka liszt, négy-négy vékás zsákban külön-külön, mely teszen vala mind együtt

*) L. Okmánytár XIV., XV. számait.

tíz zsákokat. Item minden szekeren négy véka liszt és négy véka árpa nagy embereknek való kedveskedésre az császárén kívül. Ezeken kívül az hadnagyoknak és szekreknek az magok élések is meg vala minden szekeren.

Az szekereknek penig az Ojtozon kell vala Moldvában betakarodni Bákó nevü városhoz, holott is magyarok laknak. Mi penig jó idején bementünk vala az megnevezett Bákóra és várjuk vala össze az szekereket, de igen későre takarodának be, mely miá nekünk sokáig kelle ott laknunk és egynehányszor viszsza is irnunk, hogy siettetnék az szekereket.

Midőn azért tovább három hétnél ott várakoztunk volna, valami későre sok aprólék fogyatkozásokkal összegyülének az szekerek, kikkel mi is megindulánk és igen sok bajoskodó búsulással mendegélünk vala Hutin vára felé, mely az Neszter parton vagyon, Jászvásárt jobb kézre hagyván, reá nem mentünk vala. Itt Moldvában mentünkben Románvásár tájékán hallók meg valami oláh postáktul, hogy már Kamenitzet az török minden bizonnyal megvötte volna tractával, mivel az kevély lengyelek (a mint azután vélek való beszédekből érthettük) avagy nem hitték az töröknek anynyira való készületit, avagy ha hitték is, szokások szerént nagyobb gondjok volt egymással való dölyfös vonakodásra, hogy sem az szegény Kamenitz requisituminak procurálására, és igy igen gondviseletlenül találván az török az várat, kilenczed napra tractálni, tizenötödik felé kezekben is adni készek lőnek az benne valók az töröknek, az egész keresztyénségnek nem kicsiny scrupulusára, mivel meg kell vallani, ha a nagy gondviseletlenség az emberbeli segitséget tőle nem denegálta volna, az emberi munkán kívül is oly

természeti erősséget adott volt neki az Isten, hogy bizony ott ülhetett volna török uram s el is mehetett volna re infecta alatta, mert egynehány török császárnak minden hadát belé ragnak (raknák) sem telné meg az árkat; ostromnak is menni lehetetlenség, mert oly meredek kőszikla az oldala, mint akármely kőfal. Igaz dolog, körül vannak oly hegyek, kikről az várost ronthatni, de ostromnak menő alkalmatosság nincsen. Az árkában is folyó víz foly el, de nem köröskörül. Az vár és város is egyszersmind igen nagy hely, sok ezer ember kellene belé.

Által kelénk az szekerekkel az Neszteren, elég bajoskodással és ballagunk vala valami lassan Kamenitz felé, ki mellett elmenénk, mivel már az török megvévén, beljebb ment vala Lengyelországban, és mindaddig kelle nekünk is utánok mennünk, a mig elérők, elérők penig Podolyának az belső szélében egy Bucsecs nevü városnál, melynek szép kastélya is vala, mely az Podoczkiaké és administrálók az szekereket kit itt, kit egy Ladisa nevü elégetett falunál és kastélynál. Mivel az császár élésén kívül az nagy rendeknek éléseket kit együtt, kit másutt, a mint lehet vala, csak ugy administráljuk vala.

Az fővezérrel azért szemben lönk, ki előtt az követséget perágálók és ajándékit is megadók, melyek ezek : huszonöt szekér élés, árpa és liszt egyaránt, egy igen szép paripa felöltöztetve és más paripa is csak pokrócz alatt. Pénz ötszáz arany. És igen szép öreg mézes pogácsák és hires sajtok. Itt megkaftányozának bennünket öten vagy haton.

Az tihajának is adánk élést két szekérrel, egyaránt árpa és liszt mindenik szekeren; ennek egyebet nem adánk, mivel nem igen totumfac tihája vala, ha-

nem csak az szükséghez képest tötte vala az fővezér, többet tudván az öszvérek, tevék és szamarak körül való dolgokhoz, mint az regimenhez. Ő sem derekasan láta bennünket, mert eszében vötte vala, hogy nem úgy tractáljuk mint az előtte való tihákat. Neve Betyir bég vála.

Az csausz basának is adánk hét szekér élést, ennek lovat is adánk és penig is mivel ez tehetőbb vala az vezér előtt tekintetivel, neve Szulimán aga vala, mind vezér és császár előtt szép kedvességü emberséges bozsnyák ember vala.

Az fő conservatornak Izsák effendinek is adánk annyi számu szekér élést, mivel noha tisztivel az többinél alább vala, de az fővezér előtt való effectuositásban legnagyobb s legbelsőbb vala, mert mása nem vala az fővezér előtt való kedvességben, éjjeli, nappali beszélgető és ivó társa lévén. Melyre nézve ennek lovat is adánk s pénzt is.

A vice conservatornak adánk három szekér élést.

A cancellariusnak adánk öt szekérrel.

A kajmekám basának ugymint fővezér locumtenensének adánk tíz szekér élést és ötszáz tallért, mivel ettől féldegélünk vala is, néha igen favorisálván Zólyominak az portán, de mindazonáltal nagy becsülettel láta, ajánlván szolgálatát.

Az vicehopmesternek is adánk két szekér élést.

Az főtolmácsnak Nicasius Panajotnak adánk hat szekér élést, mivel noha keresztyén vala, mindazáltal sok szolgálatával annyira elő ment vala dolgában, hogy Izsák effendivel együtt ők valának legbeljebb az fővezérnél, és kedvek szerént rontnak, épitnek vala. Pénzt is adánk száz aranyat és iromó lovat is. Ez

énnekem sokat szolgált vala, mivel én is jó szolgája valék másfél esztendeig az érsekujvári táborozáskor.

Az főtolmács az fejedelemnek jó akarója vala mindaddig, valamig az magyarországi atyafiak uj dolgok nem interveniála, de a miatt megidegenedtek vala egymástól, mivel az némettel való békességet ő csinálta vala az rábai veszedelme után az töröknek, és ugy nehezteli vala, hogy az ő csinálta békességet az terminált idő előtt az magyarok dolgának folytatásával fel kellenék bontani. De azért mind ezalatt is Erdélyhez jól állott az szive.

Az megnevezett Bucsész nevü kastély és város alatt dolgunkat elvégezők és igyekezünk vala választ nyerni, haza szaladni, de az válaszszal mindaddig tartóztatának, mig az császár maga is megtére. Itt hevertünkben bementünk vala az városban, kit az lakosok pusztán hagytak volt, holott többi között egy templomban bemenénk, melyben az Podoczky uraknak nemzetséges temetések vala, ott egy felbontott temető boltnak felső küszöbén ez vala irva : Jacobus Podoczki Vexillifer Regni. Az kastély penig az város felett egy szép hegyen vala, melyben benne rekedt vala az akkori Podoczki felesége, mely mivel jó idején holdolt, nagy ember rendeltetett vala az kastélyba, hogy valami bántodása ne lenne se az asszonynak, se az kastélynak. Ez az urasszony becsülettel gazdálkodik vala ki az főtolmácsnak Panajotnak, mert sokat is szolgált vala neki.

Ide érkeztek egynehány kevély lengyel urak, kik valami színes békességet csinálának ugyan az törökkel, hogy kitudhassák országokból az törököt, de igazábban csak armistitium vala neve, nem sokáig állák meg. Ennek némelyikével szemben löttem vala,

és tudakozódám tőlök, miért voltak olyan puhák dolgokban, hogy ilyen szabadosan hagyják nyargalni országokat, melyre igen boloudul igy felelnek vala, hogy nem hihették, az török annyira merjen penetrálni, s azonban maguk között is visszások voltak.

Itt az dolog componálódván, imigy amugy megtére az császár is . . . . . hadakozásra rövid vala, véle együtt mi is, a mely nap megtérénk az . . . . . nevü bihari fiú inasomat megvertem vala, kit mikor verék vala e . . . . . vala ördög lelkü országát, hogy nem gondolja meg kegyelmed, hol verekedik h . . . . . den felé ut, de az Isten engemet ugyancsak meg akarván látogatni, eszem . . vötte vala, mert házas, tüzes szolgámnak nem hivék, hanem az megvert fenyegető inasomnak lova farára köttetém pénzes turbámat és mikor már jönnénk az táborral, mihelyt bealkonyodék, az sokaság között ő csak hátrébb-hátrébb marada és követ Baló László uram lovászával ketten maig is oda lőnek sok szép pénzemmel és egyéb holmi egyetmásommal, kiket hihetőbb, hogy valahol ott vagy az törökök, vagy az tatárok vagdaltak le, mintsem békével elmehettek volna, és igy én valóban szomoruan töltöm vala időmet az sok kárvallás miatt.

Itt midőn Podoliába jönnének az táborral, az Neszter felé sok sebes tatárokat találánk elől, kik igen lovok szőrin többire nyereg nélkül haladtak volt el az lengyelekkel való harczról, mert általmenvén feles tatár Muradin szultánnal az Viszlán, igen kézre kerítették volt őket az lengyelek, ugy annyira, hogy magát is az szultánt majd két hétig alig tudták, hová lött.

Általkelénk igen nagy bajjal az Neszter hídján Huttinnál, holott egy Mironasko nevü deákul igen jól

tudó emberséges boér becsülettel gazdálkodék követ urunknak, és ugy kaptunk vala egy kis vérszemet. Ide érkezék urunk postája Paládi György, ki többi között hozá hirül, hogy Teleki uramat megverék Szathmárnál. Nekem is írt vala Teleki uram, hogy most kellenék az szolgálat, hanem vigyázzak dolgaira, s el is követtem hasznosan.

Itt az várban Hutinban bemenénk, holott az oláh kapitány jó szívvel láta és jó akaratával gazdálkodék.

Megindulván Hutin alól, az császárral együtt járánk az Pruthig Jászvásár aránt, ott mi általkelénk nagy ügygyel-bajjal az hídon az törökök között és bemenénk az városban, az császár penig túl marada az vízen, holott egynehány nap megnyugovék, és ez alatt minekünk igen-igen nagy bajjal kell vala az városból az dolgok sollicitálásáért az táborra kijárnunk, mivel messze is vala, de mind nehezebb vala az Pruth hídján való által s még általjárás, mert török kézben vala az híd és maguk is az törökök többire ostrommal veszik vala el egymástól hol egyik, hol másik végét az hídnak, mely miá igen kétséges vala az hídon való járás, mert gyenge is vala, az víz is oly nagy vala, hogy az híd padlását éri vala, mely miá mi akkori kapitiha Gyulai Tamás urammal nem igen bátorkodhatunk vala mindenkor az hídra menni, mert vagy az híd felett villongó törökök . . . . . nk vala, hogy eltapodnak, vagy az gyenge hídnak elszakadása ijeszt . . . . . és igy az harmadik veszedelmesebb dologban igérvén magunknak több secu . . . . t, azt cselekeszszük vala, hogy a mely csutakokat az a víz az hídnak hordván összegyüjtött s vert vala, azokon hágcsálunk vala életkoczkáztató kapaszkodással sokak csudájára által, s meg által, akkor mondogáljuk

vala Gyulay urammal egymásnak, vajjon mit fog az fejedelem s az ország nekünk efféléért fizetni; némelyünk mondja vala, bizony talán gyalázattal, mely talán nélkül is valóban meglőn, mert midőn az élés administrálás után látnók Lengyelországban, hogy az ország béresei mint adogatják, vesztegetik az ország ökreit, némely marhákat az tatár kézből váltunk vala meg pénzzel, kiért az ország gyülésében itthon némelyünk, kiváltképen Gyulay uram szorosan vonatván rámára, nagy kárban és gyalázatban akarják vala ő kegyelmét ejteni, ha ne differálódjék az dolog más alkalmatosságra, mely ma is in suspenso tartatik, azt objiciálván az ország, hogy az kapitiha lévén az követ után az ország dolgaiban egyik principális, rettenteni kellett volna inkább az eladó személyeket, nem hogy megvétellel magának kellett volna alkalmatosságot szolgáltatni az eladásra nekik. Itt azért summa summarum példa legyen az következendőknek, hogy ha az eladó személyeket in tali casu semmiképen nem refrenálhatnák, képes az volna is, hogy az ördögöknek adnák is az ökröket, soha magok egyet se vegyenek meg benne, ha ecclesiát nem akarnak követni az ország előtt annál inkább, hogy nagyobban ne incurráljanak. Noha szintén ha tudva impingált volna is Gyulay uram ez dologban, méltán kedvezhettek volna ő kegyelmének, mert ugy tetszik, száz szekér élést nyert volt meg az országra intézett onusból, de ezt nem igen emlegetik vala akkor, a mikor ő kegyelmét deprimálni akarják vala kicsiny botlásáért. Tanulj.

Azonközben az ország adajának is ideje közelgetvén, valóban várjuk vala, ha előnkbe érkezzék Moldvában, mivel már bizonyosak valánk benne, hogy az szokott időnél valamivel elébb is beveszik, csak

legyünk készen vele. De ebben semmi sem telék, hanem a mitől félénk abban esénk, mert nem kicsiny szivünk fájdalmával megértők, hogy csak el kell mennünk hazánk mellett, mert az adó késik, melyet hogy megvárjunk, arról való parancsolatunk érkezék az fejedelemtől. Kihez képest neki ajánlók magunkat az portai hosszas utnak, és török csauszt kérvén az vezértől mellénk, az moldvai vajdától is oláh commissariusok rendeltetvén mellénk, megindulánk által Moldován Havasalfölde felé és érkezénk Foksánban, mely oláh mezőváros határa mind Moldvának Havasalföldének, mivel egy igen rút agyagos, zavaros vizü patak megyen által az város közepin, azon patak az várost is két felé hasitván, felét Moldvának, felét Havasalföldének adja.

Itt beszállánk ugyan, de igen szük vala az szállás, kiváltképen az java, mert az havasalföldi tábor is arra takarodik vala, és az török tábornak is az széli igen elérvén ide is és az hideg is elérkezett vala, és igy igen bajosan beférkezénk ugyan valami imígyamúgy, kiváltképen nekem igazán csak imígy-amúgy lőn, mert az hideg locspocsban estve felé valami rosz helyre beverekedvén, az szorosság miá csak valami oldal nélkül való rosz eresz alá kelle az hitvány lovainkat köttetnünk, holott minekutána egy Karák Mátyás nevü szolgám (kit Kandiából hoztam vala) bánt volna az lovakkal, csak a mig gyertyagyujtani az házban bement, az lesködő tolvajok elvagdalván kötőfékeket lovainak, csoportostól elejekben vevék elhajták, kik között leginkább szánok vala egy gyermekded török lovat, kit az táboron vöttem vala, és igy lőn ezen utazásomban ez is nem kevés káromra, másodszor.

Itt igen búsulok vala, mert már mind pénzem, lovam oda valának, vala csak egynehány pénzem, kit zsebemben töttem volt, és még menőleg adtam volt szerencsémre követ Baló László uramnak kölcsön ötven tallért, ez vala minden gazdagságom pénzből. De az Isten megszána, mert ide Foksányba beérkezék előnkben az adóval akkori fő meghítt belső postamester hirével Székely László uram urunknak, és mivel hallották volt sok kárvallásomat, Isten ő nagyságát megáldja, küldött volt kétszáz tallért költségemre ő kegyelmétől, melylyel lőn harmadfélszáz tallérom. Portára bekullogánk az adóval, hová Székely László uram is velünk együtt eljöve épen Drinápolyban.

Adtak vala még Moldvában az debreczeniek holmi dolgoknak végbenvitelére ötven aranyat az kezembe, mivel ők restellik vala csak ez egy dologért portára fáradni, kit én felvállalék, ők penig hazafelé fogának. Hogy Drinápolyban érkezék, megkerülém az debreczeniek dolgával az főtolmácsot Panajotot, ki noha görög vala, az dolog is görögök ellen vala, mindazonáltal mivel azelőtt mellette való jámbor szolgálatomért nekem is jó uram vala, ugyancsak felfogadá, felvivén supplicatiómat jó választ szereze, kit ugyan maga is irata formalis patensben. És igy nekem megmarada az ötven aranyacska, melylyel lőn negyedfél száz tallérom, de a mig portán mulatánk, Isten ötszázra is kitölté, nem örömére azoknak, kik itthon sok kárvallásomon igen örültek, kiért Isten áldassék.

Válaszunk lévén az adó beadása után, Isten kegyelméből haza jövénk. Ez időtájban igen elárulták volt a végbeli, kiváltképen váradi törökök urunkat és az országot, hogy sok uj épületet csináltak volna az véra-

diak ellen az holdoltságon, melyre nézve kapitihát Gabos (Kabos) Gábor uramat praesentálók.

Anno 1673.

Az fővezér bizonyos személyeket decernála azon helyeknek perlustralására, az portárul maga kapucsibasáját Musa agát, budai káptalant Ali béget, ki Ali basa idejében magyar tolmács is volt, item az váradi és jenei kadiakat; ezeken kívül felesen valának mind Váradról, mind Jenőből az előkelő törökök közül. Kik mikor megindultak azon perlustratiónak peragálására, innét is a mi részünkről urunk és az ország destinálták vala Kapi Györgyöt, Bánffi Diénest, ki kolozsvári kapitány vala, Bethlen Farkast, Haller Jánost, Rhédei Ferenczet, Bethlen Gergelyt, Gyerőfi Györgyöt, Szilvási Bálintot, collaterális közönséges embereket többeket is, kikkel valának feles hadak mind Kolosvárról s mind Somlyóról. És midőn mind megegyeztek volna az törökökkel, menének legelsőben is Somlyó látására, de én még akkor oda nem érkeztem vala, mert udvarnál valék. Tetszék azért az mi kegyelmes urunknak jó tanácsból, hogy kedveket kellene keresni az commissarius törököknek, melyre nézve engemet ő nagysága kiküldeaz urakhoz két ezer tallérral, melylyel szintén akkor érkezém ki, mikor Hadad nézésére közelgetnek vala, holott én is segiték vala, a mint lehet vala.

Eljárók azért Hadadot is, azután Szilágy-Csehét és onnét jövénk Gyaluban, ugy intézvén az utazást, hogy mind az pusztásán kellessék járni az föld oculáló törököknek. Holott az vár ura Bánffi Dienes elől elment vala, és mint kolozsvári kapitány szépen elké-

szült sergekkel várá az törököket Gyaluba; hova is midőn közelgetünk vala (mert én az törökökkel valék egynehány destinatus első emberekkel) tehát az urat Kornis Gáspár urat ő nagyságát küldötte vala ki Bánffi Diénes az maga fiával Bánffi György urammal ő kegyelmével együtt az török követek eleiben, és igy bemenének Gyaluban is és perlustrálák, noha szállások az faluban vala az törököknek, kiket az ur Gyaluban igen rendesen meg is vendégele mind az magyar urakat is, és asztal felett rendes beszélgetésekkel tölték vala az időt.

Innét menénk Bánfi-Hunyadra és ott tractálódván mindenek felett az portai kapucsi basával Musza agával és feljebb említett budai káptalannal Ali béggel, csinálgatjuk vala részünkre őket, mivel már ott közel vala az elváló hely Sebesvár; adánk azért Hunyadon ezen két töröknek öt-ötötszáz tallért, melyet Szilvássy Bálint urammal praesentálánk nekik, de többről tőnk igéretet, ugy, hogyha fogadások szerént részünkre beszélnek az fővezér előtt, melyet fogadának és imígy-amúgy az ajándékot megköszönék. De többet jobb neven vesznek vala.

Felmenénk Sebesben is, holott is az várba bemennek és discurálának, és mivel az előtt az uj épület elhányattatott vala, semmit abban ott nem láttak vala.

Itt azért ujabban is, de csak magától az ur, Bánffi uram azon két töröknek egy-egy lovat külde tőlem, az szolgáinak talám tíz-tíz tallért és igy ők kifelé ballagának Váradra, mi penig vissza Gyaluban. De az váradi és jenei kadiáknak is adtunk vala Hunyadon száz tallért egyiknek egyiknek.

Consultálódván az urak ezen materia felől Gya-

luban, tetszék mindnyájoknak, hogy írjanak az mi kegyelmes urunknak, hogy hova hamarébb ezen dolog végett küldjön be portára, minekelőtte az törökök reportálnák oculalásokat előznők meg mi, ha lehetne. Melyre nézve ugy végezének, hogy Szilvássy Bálint uramat küldje be az mi kegyelmes urunk ő nagysága, kinek mivel még udvarhoz is kelletvén menni és házához is, eltelék az idő, azért engem elől elküldének, hogy csinálnék utat Szilvássy uramnak, mig utánam érkeznék. Itt engem az urak ezen dologban való szives szolgálatomért assecurálának, hogy mihelyt ezt az utat megjárom, azon lesznek az fejedelem előtt, hogy jámbor szolgálatom remuneratiót vegyen, melyről ő nagyságok ő kegyelmek pecsétjek, supscriptiójok alatt meg is adák az assecuratiót, mely is egészlen Bethlen Farkas uram kezeirása. Eltém azért én ezt és elmenék postán urunkhoz Fogarasba, holott Naláczy uram lévén udvarnál, engem igen hamar expediálának, bekullogék az portára.

Drinápolyban Isten segitségéből Panajot által csinálgatom vala az utat az követeknek, a mint lehet vala, hova még az oculáló törökök sem érkeztek vala meg. Megérkezések után penig tudja kurvaanyjok mint beszélgettek volt az fővezérnek, de elég az, hogy mikor aztán mi is Szilvássy urammal szemben lőnk véle, ugyancsak minket hazudtola meg, és ki is czokigata az házból előle. Mindazonáltal szokása vala ennek az vezérnek, hogyha igazságát látja vala is az keresztyénnek, nem igen ad vala lábat kiváltképen nekünk.

Itt mi Szilvássy .....

(a többi hiányzik).

IV.

APAFI MIHÁLY

Érsekujvár alá menetele.

. . . . . .

Mind ezek után, megindulánk valami kedvetlenül *) és Hunyadvármegyén alá Lippa felé ki, Szolnok (sept. 30.)
felé vezeték, kisérék ő nagyságát *) mellette levő Mu- (oct. 1.)
hárrim aga és Ali bég, tisztességesen excipiáltatván és gazdálkodtatván ő nagyságok mindenütt az végbeliekkel. Az szolnoki hídon által az Tiszán, feles kisérők já- (oct. 7.)
rának ő nagyságával mind Budáig, mivel tudják vala jól az német részre valók az ő nagysága menetelit, és valóban kandikálják vala is az utakat; de nem nekiek való vala kiütni magokat.

Budán, mivel beteges vala ő nagysága, harmadna- (oct. 14.)
pig mulata, megferedvén abban az ott való híres ferdőben, mely igen szép is, az város végin vagyon napnyugot felől, az szőlőhegy alól jő ki, s az ország útja alatt foly arra az szép ferdőhelyre, mely mindjárt az úton alól vagyon az Duna felől. Innen ő nagysága megindulván Csán-Bég felé az Vértes hires erdején által Esztergomba, ott által az Dunán levő hídon jó darabig, (oct. 16.)
azon a harcz helyen jődegele ő nagysága Szőgyén felé, a hol Forgács Ádámot az előtt nem sokkal megverték vala.

A mit eddig alig hiszen vala az fővezér, már látván szemeivel, hogy közel ő nagysága az török táborhoz, parancsolá az fővezér az csausz basának (mely az császári udvarban, udvari főkapitány) az moldvai vajdának Dávisának és havasalföldi vajdának Gregorius-

*) A nap számait Apafi Vehiculumából pótoltam ki.

nak, hogy igen szép rendelt seregekkel az erdélyi fejedelemnek elébe mennjenek ki, de az moldovai Dávisa itt magát beteggé vagy tevé, vagy vala, nem mene ki, hanem hadait adjungálván az havasalföldi Gregorius vajda mellé tisztességes török és oláh se-
(oct. 18.) regekkel obviálák ő nagyságát az mezőben az csausz basa és az vajda, és ott ő nagyságát tisztességesen köszöntvén, az maga lováról leszállíták és ülteték arra az öltöztetett lóra, melyet az fővezér küldött vala ki az csausz basától ő nagyságának, mely szürke vala, vezéri módon felöltöztetve. Itt mi ennél messzebb mentünk vala ki ő nagyságával és minekelőtte ő nagysága az török táborra érkezett volna, elébb instruálók holmikről, az uram az fötolmács izenetiből. Szegény Haller Gáborral ő nagyságával mendegélve az uton. ekkor mondja vala több szavai között, hogy soha bizony ő nagyságának ezer talléra egyszersmind nem volt; melyen én igen álmélkodom vala : de bezzeg (in parentesi legyen mondva) esze vala ám ennek az embernek, bizony talám prae ceteris omnibus Transilvaniae primatibus, melyet az török portán is sokan igy hisznek vala. Ez az ember vala az, ki deákkal elegyitett magyar, s magyarral czimborált deák beszédet nem igen szeret vala, imperfectusnak, sőt igen erőtelennek tartván ő azt, mind a két nyelvben, a ki mind mixtim beszél vala. Ő penig magyar is jó vala ; s deák is oly, kihez comparabilis az első rend közt Erdélyben nem vala akkor.

Török, magyar és oláh trombiták, dobok harsogása s zengése alatt bekisérteték ő nagysága az török táborra az fővezérhez, sürün állittatván egymást érőleg egynehány rendben az kápás jancsárok, egész az fővezér sátorától fogva nagy messze az tábor pia-

czán, tombolván, tapsolván az törökök, hogy még az erdélyi fejedelem is udvarhoz jár hozzájok.

Itt nem jó instructori lőnek az fejedelemnek egynehány dologban, noha maga is infelix vala ő nagysága in capienda dispositione. Elsőben, mert nem kell vala ő nagyságának az fővezér sátorának külső keritésén kívül az boncsakoknál, azaz lófark zászlóknál, lováról leszállani, a hol az közönséges förendek szoktak lovakról leugrani; mert azt az keritést azért husztak vala jól kétfelé, hogy mind lovastól azonáltal kell vala ő nagyságának menni, be épen a métáig az tornácz sátornak külső csepegésen belől, mingyárt hol az kerevetnek szélinél szék tétetett vala le, hogy mikor ő nagysága leszáll az lóról, ne az földre, hanem az székre szálljon lábával, holott is szokott az fővezér is lóra ülni, és arról leszállani; eddig terjesztették vala itt az mi becsületünket; de mi magunk harapánk el benne. Melyen az fővezér fő hopmestere igen csudálkozik vala; mert az fővezér parancsolatjából, azon letétetett széknél, határnál várja vala az fejedelmet, hogy igen tisztességesen excipiálja ő nagyságát azon főhopmester.

Ezen az külső palota sátorán általmenvén ő nagysága, előtte megyen hopmester formában, ugyan az fővezér főhopmestere Ibrahim bég, ki natione bosnyák vala, és igen emberséges ember és bevezeté az fejedelmet az három árboczfáju s tetején három nagy aranyos gombokkal tündöklő audientia sátorban, holott várja vala az fővezér urunkat ő nagyságát bársonynyal borított egy kis tábori széken ülve, hová urunk az csinos kereveten csizmástól menvén által, épen az fővezérhez méne, holott az fővezérrel kezet fogván, ezt már az tolongó sokaság közt nem láthatám jól, ha

emelitteje magát valamennyire az kézfogás közben az fővezér vagy nem, de az bizony dolog, hogy jó darabig kinálá urunkat a mig leüle ő nagysága, melynek kevesebb kinálásra kell vala meglenni, ez lőn az másik botlás. Harmadik botlásunk ez lőn, hogy a midőn leüle is ő nagysága még bementébe ő nagysága az törököknél contemtusos ritussal sok ideig, levött süvegét leülve és az kézben tartja vala, melyet az tolmács uram későre tétethete fel ő nagyságával. Itt ezuttal nem sok beszéd lőn; hanem állapotjokról értekeződvén egymásnak (mely beszéd alatt is) az havasalföldi Gregorius vajda és az urunkhoz ő nagyságához tartozó fő rendek, a mi kevesen valának, oldalfélt az kerevet mellett állának vala udvart rendben, urunk ő nagysága penig ex opposito ül vala az fővezérrel hasonló tábori bársonyos kis széken, a mig egy kevéssé beszélgetének.

Finitis pro tunc finiendis, urunkat ő nagyságát nuszttal béllett, az vajdát penig és az urunk ő nagysága adhaerensit matériaval béllett kaftányokkal feltisztelvén az napkeleti szokás szerént, hasonló pompával az szállására kisérteté ő nagyságát, holott sátort vonatott vala az fővezér ő nagyságának az vajdákhoz nem messze igen tisztességesen. És mivel urunk ő nagysága beteges, az idő penig már hives vala, inté az fővezér ő nagyságát, hogy magát melegben tartsa, s kün ne igen járjon, s nem is igen jára ő nagysága; sőt az sátor alját is mind bécsinálták vala, hogy az hideg szél ne annyira penetrálna. Itt az vajda ő nagyságától elbucsuzván, maga táborára méne; az fővezér penig megparancsolta vala az vajdáknak mindkettőnek, hogy az fejedelemnek mindaddig, mig ő nagysága ott fog mulatni, fát és szénát elegendőképen

szolgáltassanak, s bort is a mennyi kivántatik, adjanak.

Bezzeg fővezéri gazdálkodás lőn ám itt, és csak ebben is megmutatá az fővezér, hogy az mezőn is otthon van az török császár tábora; mert bizony helyben is elég lett volna az a becsületes gazdálkodás, a melyet elkövete az a nagy generosus fővezér Küprüli Ahmed basa, mert még az nádmézet is zsákokkal hozák ő nagyságának; ehez intéz már egyébb alábbvalót, mindent valami az victualét illeti.

Külde itt urunk ő nagysága is ajándékot az fővezérnek, kész pénzt két ezer aranyat, idest aur. 2000, hat szürke festett farku lovakkal, és azokhoz illendő igen szép hámokkal, igen szépen Erdélyben, Brassóban készült törökforma hintón feljül angliai posztóval borítva, belől penig materiával béllelve, ezüstös szegekkel és arany prémmel czikornyázva. Item két paripákat is, megkövettetvén igen alázatosan ő nagysága ezeket praesentáló emberei által az fővezért, hogy hirtelen indulása miatt nem illendő lévén az ajándék, kegyelmesen megbocsátván az fogyatkozást, venné jó neven az affectust. Az paripák, egyik öltöztetve, az másik csak pokróczczal vala.

Az ajándékot nem csak kedvelé, hanem azt is mondá, hogy pénzbeli ajándékkal magát többször ne fáraszsza, mert nem veszi el, s most sem venné, ha visszaküldését az fejedelem részéről derogamennek nem tartaná. Hiszem az erdélyi fejedelemnek is én adok pénzt monda: nem hogy attól, hogy pénzt várnék; talál egyéb formát is fel az ajándékozásra, pénzen kívül is.

Mikor urunk ő nagysága az fővezérrel szemben lőn, királyszín köntös vala ő nagyságán, rövid men- (nov. 24.)

tében nuszttal hosszu régi forma gallérossal, és oldalára kötött karddal vala az szembelétel. Urunkkal ő nagyságával együtt ezeket kaftányozák meg : Haller Gábort, ki Erdélyben az fejedelem után első tanácsur vala, Barcsai Mihályt, ki udvari kapitány vala, Naláczi István urat, ki vicehopmester vala, Balog Mátét, Szilvási Bálintot, Belényesy Ferenczet, Barcsai Istvánt, Cserei Farkast komornikot kevés kincsüt, Cserei Jánost asztalnokot, Székely Lászlót bejárót, Jenei Miklóst postamestert : udvari had cir. két zászló alja lehetett. Item a székelységről és szászságról ő maga mellé rendeltetett kisérők.

Itt kelletvén urunknak az vezér kivánságára vagy parancsolatjára bizonyos ideig mulatni, ez idők alatt az vezér akaratjából bemenének urunkkal ő nagyságával az ruinába levő várnak nézegetésére ; melyben való nagy rombolását s az magyarok részéről az várbeli készületlenséget és munitióbeli nagy fogyatkozást midőn szemlélnők, nem győzünk vala eleget csodálkozni rajta, hogy resistálhattak az nagy erőnek olyan készületlenül annyi ideig, mert az mi láttuk munitiói csak eddig bástyára is kevés lett volna.

(oct. 22.) Interim ez commoratio alatt az magyarországi nagy dologhoz fogának, melynek (hogy már) megindításához az fővezér urunk ő nagysága által, urunk ő nagysága viszont által az ő nagyságához azon táborra odajött vicepalatinus Kereszturi László által fogának, és noha az tatár khán maga vala itt az tűzrakó, mindazáltal ezuttal ez az étek meg nem főhete. Mely elmult alkalmatosságot az ekkor ez ellen rugodozó magyarok az 1669-ik esztendőben siratni, 1670-ben penig ugyan gyászolni is kezdték, pityeregvén igen azon, miért nem kellett nékiek akkor egész Magyar-

országul, az Erdélyi fejedelem által az török császárnak behódolniok. *)

Látván az fővezér, mint igen providus és igen cautus, hogy ez az interpositió ezuttal semmi kivánatosra nem emergál, restauráltatja az várnak ruináját, és elegendő hadat collocálván beléje jó dispositióval, hágy ott egy vezéri embert, s visszaindul alóla, kivel jára urunk ő nagysága is : az Dunán innen jövén alá Vácz és Pest felől, jövő utjokban megadák az vezérnek Nógrád **) és Nyitra várait is. (nov. 7.)

Érsek-Ujvár körül való várakat penig és kastélyokat, ugymint Komjátit, mely jeles és igen szép kies lakó kastélya vala Forgács Ádámnak, azon ujvári főgeneralisnak, Gimes várát, ki is ezen gróf uré vala és Verebélt, az török had elpusztítván, pusztán hadták vala, csak Lévában, Nógrádban, Nyitrában hadtak praesidiumot; mert ezeket az helyeket e csapással mind elsújtotta vala az török.

Az én uram, az főtolmács vérben esvén, elkéredzék az fővezértől, hogy elől Budán bemenvén gyógyíthassa magát; mi azért elválánk az vezértől, és Esztergom felé menénk, ott által az eléhbi hídon az Dunán az Vértes híres erdején elég rebegve általkelénk Csán-Bégre, onnan Ó-Budára magyar városocskára jövénk, mely is fertály mértföld lehet Budához; itt meghálánk egy Naszvadi Zsigmond dér-dúr gazdánál, de felesége részéről, emberséges gazdaszszonynál. Másnap bemenénk Budára, s ott várók meg az fővezért. (oct 31)

Közeledvén az fővezér Budához, monda az uram az főtolmács nékem: menj ki az fejedelemhez (mivel (nov. 10)

*) V. ö. Toldy Uj Magyar Muzeum 1860. I. k. 105. l.

**) Kapitányja Nadányi Miklós vala.

már urunk ő nagysága elérkezvén, Pesten feljül az Dunaparton szállott vala táborocskában) és szómmal, becsülettel köszöntvén ő nagyságát, mond meg, hogy nem fogja az fővezér tartóztatni, elbocsátja csakhamar, hanem ha mi postulatumi lésznek, jó idején küldje hozzám irásban, én betegen is munkálódom benne, megfordítom s adja be maga az fővezérnek; mert akkor aztán, mikor az fővezér is siet maga telelő helyére, s maga is az fejedelem hazája felé, késő lesz gondos dolgokat ajálni, de annál is szűkebb az idő kivánt válaszokat nyerni.

Ez izenetet én ugyan megmondám ő nagyságának belsőbb hívei hallásokra, de külömbözők lőnek ő nagysága körül itt az embereknek értelmök, és utoljára ilyen bolondságon nyugovának meg, hogy nem jó holmi propositióval az fővezér jó akaratát circumscribálni, mert ugy nem bizzuk az ő emberségére az dolgot, és csak azt adja, a mit kérünk. Mely conclusum szerént semmit kérénk, s semmit is adának. Itt nagyot botláuk, mert az minemü praedicamentumban akkor vala az török az némettel, sokra mehettünk vala Isten jó akaratjából, ha Bethlen Gáborok lészünk vala.

(nov. 14) Felhivatá azért az fővezér urunkat ő nagyságát és elég sollicitatiónk után, másodszor *) szemben lévén, vagy inkább utolszor, kevés beszéddel, utra bocsátá ő nagyságát, ujabban nusztal béllett kaftánnyal csak contentálván ő nagyságát, az több adhaerenseknek egynehánynak veténck egy hitványt az nyakokban, s utat adának. Legnevezetesebb gratiája ez lévén

*) Czeglédi szerént ez a harmadik szembenlétel volt. Rozsnyay az első fogadtatást nem veszi szembenlételnek, mert mint naplója mutatja, tudomása volt az oct. 18. és 24-iki fogadtatásokról is.

az töröknek akkor hozzánk, hogy az, mely része az Barcsai Ákos fejedelem Jenő alatt a török táboron létekor, ugymint, ötszáz ezer tallér, id est tallér imp. 500,000 az szegény ország nyakába vettetett vala, az még ekkor az ő nagysága Érsek-Ujvár alá menetelekor, azon nagy summában restál vala, talám mintegy két vagy háromszázezer forint, itt condonáltaték.

De nem ez vala az dolognak lelke, ha ugy tudjunk az alkalmatosságokkal élni, a mint kell vala; mert az erdélyi fejedelmek az olyan monarchák előtt personális comparitióval nagy dolgokat szoktak ám azelőtt feszegetni, nem is csak egyet vagy kettőt, hanem ugyan cathalogussal viszik volt az gravameneket az olyan pallérozó helyre; de óh szegény kalmárok, valakik igen hozzá szoktatok az feleséghez, nem jut néktek Bécsben az marhának javában, mert nem lakhattok ott, hanem a mit hevenyében találtok, csak azt veszitek meg.

Elég az, hogy megérők mi az kaftánynyal, elébb állánk azzal, noha csak ezt is alig hozók által a budai hídon, mert az tatár hadak épen az hídon találkozának szemben velünk, s ezek bezzeg eleget adának ám azoknak is, kiknek az fővezérnél nem jutott vala. De hátba még azoknak is bőven juta, kiken az fővezér adta akkor is nyakokon vala, mert az tatárok sem akarván nekünk utat nyitni, s mi is császári köntösben praerogativával akarván élni, e kettőből egy tisztességes hup-hup telik ki, és noha szokás szerént, tollas csauszok mennek vala két renddel az fejedelem előtt a végre, hogy tisztességesebben essék az transitus, de non obstante eo, megfelele az tatár tatári qualitásának, és nemcsak mibennünk magyarokban korbácsola sokat meg, de az csauszokban is leverének

egynehányat, a kik tollason mendegélnek vala, tisztitani akarván ő nagyságának az utat.

Itt mivel az én uram, az főtolmács ekkor beteg vala, nem mehete fel az fővezérhez tolmácsolni, mikor urunkat ő nagyságát elbocsátá, mely mián elég siralmas casus is interveniála, kiváltképen az Haller familiára nézve. Mert minekutána szegény Haller Gábor ő nagysága hazája szolgálatában Tömösvárra Ali basához küldetvén, ott sokáig commorált volna minden válasz nélkül, onnan Nándor-Fejérvárra, onnan az fővezérhez Eszékre, (holott mindazáltal ha Ali basa ott ne légyen, jól forog vala kereke) onnan magával az fővezér Budára, onnan Érsek-Ujvár alá hurczoltaték szegény, s onnét megtérvén fővezérrel s urakkal Budához; itt urunk elbucsuzásakor, a mint írám az uram az főtolmács, tolmácsolni betegsége mián fel nem mehetvén, szegény Haller Gáborra nézve nagy csorba esék az dologban, mert midőn urunk az bucsuzás közben az fővezértől Haller Gábort haza kérné, az fővezér úgy felelt volt, hogy az fennforgó dologhoz képest Haller Gábornak ott kell maradni, és az telelő helyre kell az fővezérrel együtt menni; erre urunk ő nagysága iterato is felelvén, kérte az urat; de ezt az utolszori szavait urunknak az tolmács, az fenn említett Ali bég, az fővezérnek meg nem mondhatta, mivel ez alatt az fővezér hozzája szólván, oda volt intentus; szegény Haller Gábor penig az török szót nem értvén, haereált csak az urunk ő nagysága utolszori kérésén, és az megkaftányozáson; arra magyarázván szegény az tarka köntösnek egyik misteriumát, hogy a kire bucsuzáskor afélét adnak, békével járhat.

De óh hazájába igen kivánkozó, s ez appetitus-

sal magának vétkesen kedvező biró, más lőn itt az orta *) mondó! mert midőn urunk az fővezértől kijövén, post vale egyenesen sietne az hídra, Pest felé általmenni (itt is jókorát botlánk, mert az fővezér tihájától, főhopmesterétől, mely első ministerre maradandók valának ő nagyságának mind maga, mind az haza téltul maradt dolgai, csak el sem bucsuzék ő nagysága, melyet bizonyára nagy minister apprehendála is, maga szóval magahányó, hogy már portai emberek valának ugyan ő nagysága körül, de bizony talám csak nos numeroval) mi interim itt Szilvási Bálinttal hátra maradtunk vala Ali béghez, ki akkor tolmácsolt vala az fővezérnél, és nála kávézván, ezalatt több szavai között az urnak Haller Gábornak azt izené tőlünk, hogy mondjuk meg, el ne menjen az fejedelemmel, mert meghagyta az fővezér, hogy Haller Gábor véle együtt az telelő helyre elmenjen az erdélyi dolgok eránt való tractára s conclusumra. Mi itt Szilvási Bálinttal nem késénk, az fejedelem után sieténk, és elérők ő nagyságát az utolszori kaftányozó helyen az budai hídnak az közepén, igen rút csetepaté alatt; mert az jövő tatár hadak sem térének féltekbe vissza az hídról; s mi is az előttünk járó tollas csauszoknak pompás kisérésekhez támaszkodván, kik minket az hídon közbül vévén, a tatár-korbácsot szemünktől, szájunktól nem kimélék. Mely mocskos suspust, midőn mi hátul tolyongva szomoruan néznők Szilvási Bálinttal, ő akarván jó portaiságát mutogatni, felálla az nyeregben és monda: majd megtanítok az első tatár fiaiban; de minekelőtte nyavalyás csak hozzá fogott volna is szándékához, vevén eszekbe

*) Orta = törvénykezés, perlekedés, itélettétel.

puzdoradisát az tatárok, ugy elkorbácsolták, hogy élete is alig marada meg. Itt az fejedelem skállát, igen szép köpenyegjét az bejárók lováról levágták az tatárok, az tolyongásba el is vivék, egy Debreczeni nevü bejárót mind lovastól az hídról letaszítanák, ki maga az bejáró az hid alatt való kompba esék ugyan; de az lova pár puskástól az Dunába veszett, vagy hová lőn az tolyongásban elfelejtettem azt nézni.

Itt ez rút vásárt látván az fejedelem, Naláczi uram leszállitá ő nagyságát az lováról, és az hídnak karfáján kívül, az karfát fogva, az hídlásnak végein vivé ki ő nagyságát az Dunapart felé, a holott is, mivel igen bajos lesz vala, sőt lupocskolás nélkül nem is lehet vala kimenni, az víznek az széliben az havasalföldi Gregorius vajda magyar deákja János deák állitá be az maga lovát, és azon léptete ki ő nagysága az várból. A mi későre lehete, mi is kiverdődénk az tatárok közül, ő nagysága után is minnyájan összejárván egymást, úgy fogánk aztán alá Pesten alól Németi nevü magyar faluba hálni. Isten jóvoltából bezzeg használván itt nékem az török köntös, mert Istennek szent neve áldassék érette, egy sujtás sem esék rajtam.

Mihelyt általmenénk az hídon, Szilvási Bálintnak mondék: ne késsünk, mondjuk meg az urnak Haller Gábor urnak ő nagyságának az tolmács izenetit; meg is mondók ugyanott mindjárt, de ő szegény már az magyaros földre az Dunán által kapván, nem akara megtérni, hanem csak azt felelé, hogy őtet is megkaftányozták az búcsu vételkor, mely azt teszi, hogy haza mehet ő is. De óh! óh! elmenénk azért
(nov. 14.) urunkkal az háló helyre Németi magyar faluba, mely Pesten alól lehet vagy két mértföld, és itt hálánk. Én

itt közel valék az Haller Gábor ő nagysága szállásához, és mivel tudom vala, hogy az fejedelem siet haza felé, idején felkél, én sem várám virradtát, hanem felöltözém, s bemenénk az szegény urhoz, hogy felkísérjem urunkhoz, s bár szintén akkor mosdik, több szó után én mondék : rosz álmot láttam igen nagyságodhoz, talám elhallgatom ; monda : semmiképen nem, meg kell mondani ; mondék : egy tálban ez éjjel nagyságodnak oly nagy almát vittem vala ujságul, melynél nagyobbat soha sem láttam ; de az szára körül megrothadott vala ; bizony meg is rothada csakhamar ; szegény felelvén, monda : álom s esős idő.

De nézhetsz ezt az álmat, mert megindulánk szegénynyel szállásáról, hogy az urunk ő nagysága szállására menjünk ; félig sem meheténk, hát jő az sötétben (mert hajnal előtt vala az dolog) Szilvási Bálint egy csoport törökkel, kik már az fejedelem szállását meg is járták volt, keresvén szegény urat, az fejedelem Szilvási urat adván az török ur mellé, hogy vezesse az ur szállására, és jövén az ur felé, mi is szembe botlánk vele, a suhogást Szilvási uram meghallván, kérdé nagyságod-e ? felele az ur, én vagyok. Itt az törökök, noha sötét vala az szaváról úgy apprehendálák az urat lenni, mintha örökké egy házban laktak volna véle, és reá rohanván megragadozák karjánál, nyakánál és övénél fogva, melyet szegény soha mire vélni nem tud vala. Mondotta az török urnak, hiszem ő nem elszökő ember, országok követje, mi szükség úgy ragadozni, külömben is felmehetnek az fejedelem szállásáig, akár csak tractálják emberségesebben ; itt az aga adhaerensinek kezökből az urat kivévén, szépen felkiséré urunkhoz ; de ott úgy betódulának utána az urunk házában, mintha az zseb-

ben akarná urunk dugni. Szegény ur nem vala confusio nélkül; mert az aga igen sietteti vala visszamenni az fővezérhez; megvára mindazáltal valami nehezen, hogy urunk irasson mellette az fővezérnek, hogy nem hír nélkül hozta el ő nagysága, hanem úgy tudja, hogy szemtől szembe kérte volna el magától az fővezértől ő nagyságától az bucsuzáskor.

Kezéhez vévén az aga az urunk levelét, Haller Gábort hintójába ülteté (mert hintója vala az szegény urnak, pohárszékkocsija és társzekere is) de az alatt, hogy az levél készült, az szolgái majd mind elhagyák szegényt, mivel azok is igen megunták vala Törökországban az lakást; mindazáltal az étekfogói közül Baranyai nevü, egyetlen egy az inassi közül Keserü az bürkösi, Kosmicski nevü szakácsa, és az kocsisok s felejtárok maradának, az többi mind elállának mellőle, és urunkkal Erdély felé tartának. Ez alatt engem urunk ő nagysága behivata az maga házába, és igen tudakozá, mit tudnék visszahivattatásában az urnak; de semmit egyebet se tudék, se mondék, csak a mit az Ali bég tőlünk Szilvási urammal izent vala szegénynek visszamenetele felől, azelőtt való nap.

Itt urunk ő nagysága nékem vagy tizenkét aranyat adata, (noha több kell vala; de az is nehezen telheték ki; mert igen könnyü szerrel bocsáttatott vala ő nagysága hazól, úgy, hogy nem vitt volt ő nagysága, hanem adtak volt költséget ő nagyságának) és engem visszaereszte ő nagysága az török táborra az főtolmács uram mellé tanulni, igérvén ő nagysága (az szokás szerént) fejedelmi kegyelmességét.

Visszamenék én azért az szegény urral Haller Gáborral ő nagyságával, ki midőn azon teprenkednék,

hogy szolgái elállottak mellőle, rövid, de hosszu misteriummal, azt felelé az aga, hogy nem kell igen sok, elég szolga fogna ott lenni a hova hijják, mely szón, mint praevidus nagy ember, annál inkább commoveálódik és nyughatatlankodik. Itt a mennyin valánk magyarok, majd annyiféleképen ominálunk vala szegény ur felől, ilyen seria és severa reductiója miá.

De csak az falubeli szegény parasztlegények is szánakoznak vala szegénynek sorsán, és esküvéssel mondják vala, hogy ha ők azt tudták volna, annál inkább, ha azon ur nékik valamit maga aránt jelentett volna, virradttig bizony berepítették volna egyik magyar végvárba. Elég az, hogy urunk Erdély felé indula, mi penig az szegény urral sírva válván el az magyaroktól, az török tábor után viteténk, én is szegény Haller Gáborral ülvén hintajában, holott szomoruan üldegélvén, ratiocinál vala szegény pro et contra velem az szekérben; interim szegény monda: eredj édes Dávid deák uram, ülj fel egyik vezetékemre s add melléjek magadat az aga szolgáinak, és egynehány aranynak vagy tallérnak igéretével is, ha lehet, vegyen valamit kegyelmed ki belőlök, mit értettek visszavitetésemben, jelentsenek valamit. Mely szerént én lóra ülék ugyan s szegénynek kivánsága szerént eléggé nyomozám az dolgot, de azok mint uraktól igen stricte comminatusok, semmit mondának; melylyel én szegényhez ismét beülék az szekérbe és menénk egy darabig, de értvén az aga az törököktől, a kiket elől utól talál vala, hogy már messze menne az vezér, szomorut szól be az urnak az szekérbe, s mond: az ur üljön lóra; mert az vezér távozott, s ha késő érik el az tábort, fél ő haragtól; de mégis addig kérők az agát, hogy egy kevéssé az szekérbe hagyá,

látván gyengeségét az szegény urnak, noha ez sem soká tarta, mert tartván az aga vezér haragjától, ugyancsak lóra ülteté, és elvive csak az egy szolgájával Baranyai nevü étekfogójával, egyik vezetékjén maga ülvén, másikat azon szolgája vezetéken vivén. Mi az több szolgáival, az hintóval, pohárszékkocsival hátrébb maradván. Mikor azért Földvár nevü kastélynál Budán alól az tábort elérők az két szekérrel, künn az tábor helyén megállitám az szekereket, és őket ott hagyván, magam bemenék és felkeresém az aga sátorát, ki az urat elvitte vala.

Megtalálván, sátorának az hátulsó ajtajánál akadék reája, holott állának vala rendben az aga lovai, s azok közt az megirt ur két lovai is, azon szerszámokkal lévén mindenik, melylyel az szegény ur szokta vala járni, meglátám mellettek az lovaknak, az feljebb említett, s véle szegénynyel elment egyetlen egy szolgáját, Baranyai nevü étekfogóját, kit kérdém : hol volna az ur? mondá : én nem tudom, ma hajnaltól fogva nem is láttam, akkor felvivé az aga magával az vezérhez, azóta oda van. Én térülék s nézék be az sátorba, s hát látom, hogy egy turba fel vagyon metélve, s körülötte egy falka levél öszve roncsolva, tépve áll rakásban, és noha hozzá nyulnom nem vala szabad; mindazáltal távulról is megismervén, hogy keresztény levelek s irások, mindjárt megdobbanék, s vőm eszembe, hogy egyáltaljában nincsen jól dolga az urnak; mert azok az levelek övéi voltanak s nem volnának in ea forma, ha az urnak nyavalyája nem volna.

Én itt nem késém, mert az szekerei szegénynek és szolgái az tábor szélén várakoznak vala utánam; hanem azon étekfogónak mondék : légy itt, ím az sze-

kerek is az tábor szélin vannak, engem várnak, felmegyek majd, vagy az főtolmács uram, vagy udvarnál valamely török ismerőm meg tudja mondani, hol az ur; meg is mondá, mihelyt az fővezér sátorához érkezém, egyik kengyelfutó ismerőm mondván: Gitti Haller Gábor, azaz oda az ur. Kérdém hogy hogy? mondá: ma hajnalban, mikor az más hálóhelyről megindula az vezér, szintén akkor vevék fejét, és egy közülünk, aki fejét vevé, négyszáz aranyat találá az hóna alatt. Váltig nyomozám szegénynek holmijét, de csak elsikkasztá, semmiét szegénynek kezemhez nem kerithetém. Innét fordulék, s az uramhoz menék az főtolmácshoz, ki is még az vezérrel bajoskodik vala. Kérdém, ha tudna-e az ur Haller Gábor felől valamit? monda: nem tudok; mondék: fejét vették; (nov. 16.) szeméből könnye kicsordulván, monda: ma néki s holnap nékem; egy emberetek vala Erdélyben, azt is elvesztétek.

Fordulék, hogy az szekereit bevezessem az táborra, s hát régen vezetik őket az defterdár sátora felé; kérdém az szolgáit, hova mentek az szekerekkel? mondának vezetnek bennünket, nem tudjuk hová. Én is elmenék vélek, és megállíták hintóját, az konyhakocsiját szegény urnak az defterdár basa sátorán kívül, holott felhányák mindenik szekerét, és a mit szeretének, mindent elvevének. NB. Többi között az szegény ur, még az fejedelemmel együtt háló szállásán főzetett volt egy öreg kandér káposztás hust az utra, azt ragadván az sok török szolga, melegitetlen hapsolni s hordani kezdék; arra minthogy mi is téltul én is vágyok vala, minthogy olyat régen nem ettem vala, azt gondolván, hogy nekünk vetik, benne disznóhust lenni inték; de nem megköszönék, hanem engem ol-

dalban szidgatván, az főtt káposztás hust mind kandérostól az sátorból kilobbanták, tétova hullván minden hus, mind káposzta a kinek kelle közülünk, felszedegete benne; de azért az kandért nem hagyák felvennünk, ha szalonna bőr vala is.

Itt az szegény holtig perseverált szolgák rám esének, és látván jó urok (mert szolgához ur vala ez s jó) már oda, kérnek, szólnék az uramnak, az főtolmácsnak, viselne gondot rólok, mi tevők lennének. Ki is felmenvén az fővezérhez uti levelet szerze nékik, hogy ott az Dunán által szállítván őket, mindjárt kísérjék Szeged felé, úgy, hogy ott urunkat ő nagyságát megelőzzék vélek s ugy is lőn; mert ezen szolgák ott egyezvén meg urunkkal ő nagyságával, még ott mindnyájan, mind ezen obviánsok, s mindazelőtt jó urok mellől az boldogtalanságban elállott több szolgái szegény urnak urunk ő nagysága szolgáivá lőnek. Az hintóját szegény urnak, az vezér az én tolmács uramnak ajándékozá, de az tolmács ur, restellé jó szekszénás lovaival vontatni azt az nagy molest, hanem az csak ott marada azon szálláson Földvár nevü török kastély alatt künn az fal mellett; de még azon az napon látván mindenik, hogy nem kell senkinek, az bőreit levagdalták vala.

Igy lőn vége ennek az hazája szolgálatja mellett szomoru halállal veszett igaz erdélyi nagy hazafinak, ki felől minthogy csaknem a mennyien voltanak, kiváltképen akkor, annyiféleképen fecsegtek; én mint ki mind azelőtt sokáig közel hozzá ott táboron együtt nyomorgó, mind akkori mészárszékre vitetésekor, majd az török táborig véle hintójában ülő, szomoru végéhez közel levő, s ha nem utitárs, uti szolga, az időtől fogva, hogy oda menetelemtől fogva

szegénynyel megegyeztünk, azt irom ide, a mit másoknál igazabban tudok, mind maga sokszori expositióiból, s mind az uramnak az főtolmácsnak, ki is az szegény urnak igen kedves tanácskozó társa vala, azon szegény ur felől sokszor tett relatiójából.

Megtérek azért itt, s oda megyek vissza, a hol az fővezér felmenőleg Nándor-Fejérvárról az szegény Haller Gábort az postán elvitette vala magához az török táborra Eszékre, a holott mikor az fővezér becsülettel látta s meg is kaftányoztatta vala, mondják vala ugyan akkor tájban, hogy Ali basa aggraválta igen az fővezér előtt szegény urat, és nagy despectusba is hozta légyen. De a mint az többire, úgy erre is alább felelek meg egy conclusióban. Hanem másodszor némelyek ezzel is ratiocinálának szegénynek veszedelme aránt, hogy fejét kötötte volna le az fővezér előtt akkor, mikor urunkat hivatta az vezér, hogy ha az fejedelem compareálna, bár ő haljon meg. De erre is alább. Némelyek ugy is okoskodtak, hogy az levelei közt találtak volna veszedelmére valót. De ez hazudott; mert az uram az főtolmács hányta fel minden leveleit, s ott olyan nem volt. Hazug volt ez előtt való ratió is; mert az uram főtolmács levén, mindenkor ott volt, mikor Haller Gábor az fővezérrel conferált. Soha sem asserálá ezt az fogást. Az legelsőben volt valami, mert igaz dolog, hogy szégyenli vala Ali basa (ki urunkat Erdélybe creálta vala) ha deponálja az fővezér az ő csirákját, és maga creál az fővezér fejedelmet, s erre nézve valamire elméje, nyelve érkezik vala, nem mulatja vala el. De még ha egyedül csak ez lészen vala is oka Haller Gábor halálának, ugy sem egészen imputálom én az Haller Gábor halálát csak töröknek, mert az az aggravamen is erdélyi

leczke volt az Ali basa szájában; annál inkabb, hogy nem az az Ali basa savanyu relatiója ölte légyen meg Haller Gábort, megtetszik az fővezérnek ím ezen szavaiból, mikor azt felelte, hogy az ma lábhoz borult tegnapi pártost nem ölhetni meg.

De már concludálom s igy van bizonynyal az dolog. Elsőben : mert ez fejedelemséget Haller Gábortól igen féltjük vala, mely tisztet valamely nehezen válalánk fel az vásárhelyi mezőn Nyárádtőnél, százszor meg százszor nehezebben valánk arra valakinek aspiratióját hallani, igen készek (ha valaki hazudja vala) hinni, úgy, hogy ha az szegény s ártatlan sok vérről az nagy hatalmu bölcs Isten nem praevideált volna s sokan találkoztak volna idvezült urunk mellett Tamások de Gyula, bizony minden esztendőben elevenen nyuzattattanak volna meg sok patiensek ; de mivel ez az rézbikát hevítő ember csak egyedül vala, egynél többre nem mehete, ezt megrothasztá az fejedelemnek szeme láttára. Mely crudelis personának az szájából néztem ki, hogyha az fejedelem parancsolja, bizony mindjárt nyuzatja az embert. Nem is kell csudálni, mert portán laktában csak meggondolta magát, s másod magával, zsákba dugván az görög őr egynehány pénzeért bélobbantotta éjjel az Tuncsa vizében, ha az erdélyi házhoz szolgáló ott lakos emberek hitének hinni kell. És igy a mely fejedelemház az ilyen qualitásuakat patiálja, akik felől az ilyenek hazudnak, az olyan innocenseket nem patiálja. De ám akárki mit súgott-búgott légyen az fejedelemnek felőle, azt Isten s az olyan ember tudja ; de ezt bizony én is tudom, hogy az lelke üdvösségére mondja vala Haller Gábor Érsek-Ujvár alatt, hogy mindenének elköltésével is végbe vinné az erdélyi fejedelemségnek

elkerülését; e szókat én néztem ki szegény szájából, az megirt, mindazáltal minthogy idegen országban hazája szolgálatjában léte alatt (talám contra jus gentium) exturbáltatott volt örményesi jószágából *) ezzel annyira irritáltatott volt, hogy nem bánta volna, ha más fejedelem lett volna, mindenek felett az fejedelemasszonyra nézve ő nagyságának tulajdonítván jószágában megszomoríttatását. Noha én azt sem hallottam szájából, hanem successu temporum exhauriáltam csak az circumstántiákból.

Másodszor, nem kell csudálni, ha erdélyi dolog volt élete fogyása, mert maga megmondotta szegény sokszor, hogy azt ő jól tudja, jószága elvételével csak az világ meg nem elégszik, hanem az fejét is megeszik annak az kigyónak, kinek az farkát elvágták. De bizony ezt is kell hinni, hogy nem örömest megyünk szembe az olyan nálunknál nagyobbal, kinek honn nem létében, akaratja ellen szállottunk házába. Egyszóval bizony ez az matéria sem kivánja vala soha Haller Gábort Erdélyben látni.

Szegény Haller Gábornak harmadik mirigyét sem hagyhatom el; nézzetek itt is egy kis politiát. Haller Gábor, Balog Máté egyszersmind voltanak ezelőtt három, négy esztendővel kapitihák, e vice, ama fő. Nem valának ezek még akkori valami dolgok aránt controversia nélkül, kik nemhogy Erdélyben, de ott az török táboron sem igen jól nézik vala egymást. Ezt a Mátét veté az erdélyi politia egyiket azon utazásra urunk ő nagysága mellé, tudván az emberek, hogy Haller Gábornak is aemulusa, s taliter qualiter portai ember is, s tudja hol s mint kell

*) Lásd az 1663. sept. 10-én tartott országgyülés végzéseit.

ferdőt készíteni az feredendőknek. De berekesztem s azt tudom, hogy mikor szegényt az urunk ő nagysága első háló helyéről Pesten alól Németi nevü magyar faluból vissza vivék ölni, velem való beszédi között azt mondja vala urunk ő nagysága, hogy azt akarná, egy órában halna — meg Haller Gábor, hogy sem . . . . . *) Ezekből concludáljon a kinek kell, Erdélyben halt-e meg Haller Gábor vagy Törökországban.

Én penig megtérek, által megyek az Dunán, és az fővezérrel az telelő helyre sietek; kivel mikor az Mohács híres mezejére érnék, szomoruan nézem vala azt az rút sáros patakot, melyben az szegény Lajos királyt agyonverték vala, azon az mezőn szultán Szolimán török császárral lett harczkor; mivel az én kardom is ott maradt vala, ki suadván e tolyongásban felmenetelünkkor.

Innen menénk Tolnára igen szép helyen való török kastély alá szállván az táborral, de még is szebb hely Mohács; Tolnánál menénk az Baranyaságra, mely is igen szép és jó föld; az az föld, szomszédságában vagyon amaz nagy hirü erős Szigethvárnak. Innen menénk s szállánk Bareszeg nevü török vár alá, mely van az Dunaparton; de jó magas helyen. Innen megindulván, talál már sárt az kinek kell, kiváltképen közelítve Eszékhez, s annak ama hires hosszu hídjához, mely noha az víznek alveusa nem tart hoszat, mindazáltal, kivevésével ez az Dráva vize igen hosszu hidat tartat az emberekkel; ez az víz az ő folyamatjában nem nagyobb, mint kétszer az Maros; de Buda felől annyira van kivevésével az

*) Itt az eredetiben szándékosan hagyott hézag van.

sára, hogy tovább fertály mértföldnél kell híddal tartani. Az nap ide szállánk, másnap általkelénk az hidon, elég tolyongással, az viznek Nándor-Fejérvár felől való részére, mely felől való parton vagyon az vár és város, és ő maga Eszék, nem erős hely ; a mi kis erőssége van is, csak az híd őrzésére vala többire, mivel ugyan az kastély alatt is terminálódik az hídnak vége. Erről az hídról, ha Isten engedi alább többet. Ez hídon alól csak hamar belé szakad az Dráva az Dunába.

Itt megnaplánk egynehány napok alatt s vala is szükségünk rá; mert már közelítvén az áldott karácson is, az havas eső gyakran érdekli vala nyakunkat, kiváltképen az előtt harmadik éjjel (hogy megindulánk), oly hó esett vala reánk, hogy alig búhatánk ki alóla; bezzeg meguntam vala itt az tábort, de meg kelle lenni. Itt az keteputa hideg is vala, s az penna fázik vala ; mindazáltal elindulánk, s menénk innet, egy rácz faluhoz szállván, onnét más nap Mitroviczára, mely az Szerémségnek igen szép mezővárosa, itt is három napig naplánk, és onnét ismét jövénk egy rácz faluhoz, innét aztán ama áldott nagy magyarnak Hunyadi Jánosnak kedves, de gyönyörüséges lakó helye mellé, Zemlin puszta vára mellé szállánk, mely is azon szerémségi gyönyörüséges planitiesnek metropolisa volt János apánk idejében; de most az várnak csak az puszta kőfala áll fenn, benne semmi ház nincs, annál inkább az külső városának csak az helye, az gödrökről ismerhetvén meg, hogy pinczék voltanak. Megengedhetni, hogy bizony kedves lakóhelye lehetett szegénynek; mert fejedelmi székinek Nándor-Fejérvárnak is benézhetett az ablakán, ablakáról napkeletre; ha penig északi ablakát

nyitotta meg zemlini palotájának, születte hunyadi havasait nézhette által Tömösváron és ennek erdélyig tartó szép síkságán, melynél nem tudom hol keresnének szebb mezőt, ha két, három császárnak kellene is megütközni.

(dec. 9.) Innen már behordozoskodánk az telelő nagy házba Nándor-Fejérvárra, általkelvén az Száva hires vizén, mely szélesebb ugyan az Drávánál, de ez mélyebb annál; meglehetős hosszasága vagyon ennek az Száván való hídnak is; mert úgy tetszik, harminczkét kompokon áll vala az víznek alveusán az híd, ezenkívül egynehányszor vala annyi az kivivésen; mindazáltal hosszusággal ez az híd korántsem adaequálja az északi Dráván volt hosszu hidat. Ez az Száva vize is, csaknem messze az hídon alól, két vagy három puskalövésnyire belé szakad épen az vár alatt az Dunába. Mely öszveszakadásnál való magos orozaton s szegelet nagy parton fekszik az hires Nándor-Fejérvár; négyszegre épitett régi forma csinálmányu nagy vár, külső s belső várai vadnak az száraz felől két rend fallal; de nincs reguláris bástyája egy is, hanem régi formán, tornyokra van épitve, száraz árka nagy szélességgel. Az Duna felől való két szegletről ragasztva, le az Dunába az partig kőfal mégyen alá az magas partról, e rekeszből őrizvén az Dunán lévő passust avagy csak még az két fal köze tart. Egy kapuja vagyon csak napkeletről való oldalán az várnak. Mind ezeken kívül városa nagy van, bő lakóssal, melyben jeles török templomok, vendégfogadók és nagy piaczok. Ez az dicséretes hely, az egész magyar korona alatt incomparibile promontorium, incomparibilis portus, et frequaentia mercimonii. Királyi lakásfa sincs az egész magyar földön ennél alkalmatosabb.

Az városon kívül mindjárt délre vagyon szép planities, melynek mégis dél felől való részinél vagyon egy szép csup; ezen van csinálva az császárok számára, az a szép lakó és mulató hely, melyben ők szoktak commorálni addig, míg az onnan utra bocsátott fővezérek operatióban vagynak vagy Magyarországban, vagy másutt napnyugot felé. Minekutána ide beülénk telelni, elfogya itt ezuttal az mezőbeli dolog, az 1663-madik esztendővel együtt.

1664.

V.

SZOLGÁLATOK LAJSTROMA.

Töredék

1667-ik novemberről.

(1667. november.)

Ezen dologban való munkámért vagy tanulásomra harmadfél száz aranyat külde az fejedelem, szaporán küldvén irásban jószágról is az reménységet (mikor megjősz, rakd elő etc.) Régen kezdetett vála ez az igéret még Érsekujvár alatt, azután is gyakran continuálódék, de én ma sem birok egy lábnyi örökös adományt, de erről alább többet.

Közelgetvén az adó ideje, commissio jöve Nemes János uram után, hogy várja meg s praesentálja azt. Melylyel midőn Széki István uram elérkezett volna, assignálja az főkövetnek Nemes János uramnak *), kapitihának ez uttal az adó mellett Székely Mózes uram küldeték, de ez az jámbor teljességgel vad vala ehez az szolgálathoz, és nekem igen rimánkodék vala, hogy vállaljam fel érte az kapitihaságot, s bizony az ordinariumon kivül az magáéból is jól megajándékoz. De mivel ezt magunktól cselekedni nem lehet vala, rescribálni is ő nagyságának ez iránt késő vala, mert az adó beadása ajtó előtt vala, különben én ezt az instantiát megcselekszem vala, mivel azonkivül is ezek mellett az minden esztendőben cserélődő kapitihák mellett az munka enyém vala, ők csak többire az reditust cumulálják vala, s azzal haza rándulnak

*) Vesd össze Bethlen János Historia Producta I. k. 341. s köv. ll.

vala. De nem vala még itt az én perfectióm Istentől, ihon az jele, mert ma beadák az adót s azzal együtt az szokás szerént praesentálók az kapitihát is, holnap penig betoppana hozzánk Csonka Nagy István nevü étekfogója urunknak, ily commissióval, hogyha utban éri Székely Mózes uramat, visszatérítse, ha penig helyben éri az portán, Nemes János uram ne Székely Mózest, hanem engem praesentáljon az kapitihaságra, mely étekfogó, ha egy nappal elébb érkezik, kettös jutalommal hágok vala be az residentiába, s igy bezzeg nem annyira lesz vala dolgom.

Itt tolmácsoltam legelsöben az török császárnál Nemes János uram követségében Drinápolyban. Itt nagy csomó arany jött volt be holmi titkos dolgok iránt, de nem succedála ez uttal. Alább többet. *)

Ez actus alatt megérkezik Baló László uram is Kandiából, kinek úgy tetszik vala Drinápolyban léte majd, mint ha Erdélyben volna félig, de nem késék, mert az idő is igen eltelt vala s haza siet vala; ő kegyelme elmenetele után csakhamar Nemes János uramnak is válasza lőn, és megkaftányoztatván bennünket oda hagya. Ez előtt penig már régen kimentek vala Széki István és Dániel János uramék, szegény Dávid János uramat igen elfogták volt vádolni urunknak, hihető bizony csak azzal, hogy nem dőzsölt minden .....n.

(Több nincs.)

---

*) T. i. Zólyomi megöletését akarák kivinni. V. ö. Bethlen János idézett helyét.

VI.

FOLYAMODVÁNY

a Regia Deputatióhoz.

(1712-ből.)

Az nemes országnak ma legrégibb alázatos vén szolgája, az török deák, az méltóságos Regia Deputatiónak legelsőben is azon könyörög alázatosan, 48 esztendős hű szolgálatja méltóztassék félórai meghallgatásra.

Európának négy plágáin nemes Erdély országának így szolgáltam: Mikor Érsek-Ujvárt az török megvövé, adósok valánk még akkor országul amaz kétszázezer tallérral, mely Boros-Jenő alatt az lengyelországi szófogadatlanságért büntetésül nyakunkra vettetett ötszázezer tallérból restál vala. Ennek leengedéséért nem vala akkor ott ez hazából több könyörgő szegény ur, néhai méltóságos Haller Gábor uramnál ő nagyságánál s nálamnál, de ez szegény ur gyakrabban az ágyat nyomván, az ország instructiójával engemet jártat vala az főtolmácscsal az miniszterekhez könyörögni *); kiknek igérvén is, mindaddig citálók, remonstrálók azt, hogy azon nagy summával porta diplomái ellen büntettetett az szegény ország, fejével fizetvén az vétő, hogy sok instantiánk után **) megigérteték ugyan relaxáltatása e nagy summának, de úgy, ha az fejedelem éjjel-nappal siet az fővezérhez ugyanott Érsek-Ujvár alatt leendő titkos conferentiára.

Itt nehéz vala az dolog; mert még az tatár köd-

*) Lásd az okmánytár I., II., III., IV., V. számait.

**) Lásd az okmánytár VI. és VII. számait.

men nem hült vala jól meg Ebesfalván s az másiktól féltünk vala ; de ugy adá Isten, hogy szintén akkor küldvén hozzám az fejedelem egy Körösi Nagy István nevü uraim szolgáját, ez által Istenemre, lelkemre kényszerite ő nagysága, vagy irjam vagy izenjem meg, ha fogadjon-e szót ez iránt, ne-é? Itt többet nem cselekedhettem, hanem irattam az főtolmácscsal is ugyan fide christiana ő nagyságának, de tudván én azt, hogy ő nagysága görögnek keveset hiszen, igy assecuráltam ő nagyságát, hogy minden bűneiért ő nagyságának Isten előtt én lakoljam, ha bántodása lészen, csak siessen igen, mert mihelyt végzi az fővezér az vár ruinájának restauratióját, onnét mindjárt indul, s azután héjában jő, ott kelletvén lenni az consultatiónak. Igy Isten ő nagyságával szót fogadtatván, oda jöve s pénzünk megmarada. Ez az első napnyugoton 1663-ban.

Portán laktomban beszökék Zólyomi Miklós portára, kivel is vala bizony dolgunk; mert megbizonyitván ő azt az portán, hogy egyet értett Erdély az porta ellenségével Rákóczy Györgygyel az ő négyszázezer forintig való megkárositattásában, sőt hadakozott is az porta ellen mellette, azért mint summus justitiáriustól az portától azt kivánja, hogy az rebellisnek complicensivel neki tétessen satisfactiót. Adtak vala bizony nekünk itt is dolgot; mert az főtolmács engem hivatván azt mondá, hogy siessünk s előzzük, mert bizony megelőztetünk ; mert ő elhiszi ugyan, hogy vétkes lehet az Zólyomi praetensiója, de két dolog igazzá teszi : egyik, mert condivisus atyafiak az birák, s azok penig törökök; másik, mert Bethlen Gábor öcscse az peres, kinek holta után is becsületi egyedül nagyobb itt. mint mindnyájotoknak, és ha

kimondatik az sententia, az fejedelmetek bejő sem fordítja el, ha penig követetek jő s azt mondja, hogy nem fizet, fő nélkül mégyen haza. Bizony itt is nehéz vala disputálnunk, mert nem vala pénzünk s erat penig periculum in mora; mert két részét az biráknak igérvén praetensiójának, csak harmadát hagyta vala magának. Látván azért az imminens gonoszt, lábunkat tartók az creditor vasa alá, és igy kapánk igen nehezen 19 erszény tallért egy holnapig ezer tallér uzsorára; de itt is enyim vala egyedül az munka, mert az szegény említett kapitiha Isten vasában lévén, teljes ottben lakta alatt az köszvényben nyege. Nekem kelletvén az megirt summát felvinnem az főhopmesternek, azt mondám neki, hogy jobb ezt az pénzt elvenni, mintsem egy hitvány emberért diploma ellen egy országot disgustálni. Ő is azért az jelen valónak örülve, maga mellé térdepeltete, és a ki addig ellenünk Zólyomié vala, Zólyomi ellen nékem ad calamum dictálá, mint irjunk törökül suplicatiót az császárnak Zólyomi leültetésére. Igy marada itt is meg háromszáz nyolczvanegyezer forintunk országul. Ez az második napkelet 1666-ban *).

Látván Zólyomi, hogy az elsőből kiszakada, utolsót tentála, és eleitől tanulva, Hunyad vármegyén kivül az egész partiumot az fejedelemségért az töröknek igéré. Soha ennél nagyobb dolgunk nem vala: mert az porta az földnek, az miniszterek az pénznek örülve, mind Zólyomi mellé állottak vala; csak e suspendálá Isten után az dolgot, mert még ekkor a fővezér az candiai operatióban lévén, absens vala. De ők minket ott is meg akarván előzni, az egész végségre mindjárt

*) Az évszám hibás. Zólyomi 1667-ben menekült az portára.

cursusokat repítének az végre, hogy Zólyomi pártját segítő solennis követséget indítsanak minden haladék nélkül az fővezérhez Candiába. Ez lőn oka, hogy az török abéczét félben hagyám s haza nyargalék, reportálván az fejedelemnek s az uraknak e nagy gonoszt. Itt, minthogy vala is min, megzendültünk vala úgy, a mint soha sem másszor; mert ki fejedelemségét, ki jószágát, ki fejét félti vala attól az praeceps és igen mérges embertől; méltán is, mert az bizony dolog, hogy valamint az haza határ nélkül, ugy sok test ő alatta fő nélkül lött volna. De igen sietve az urak nékem instructiót adván, az fejedelem két ezer aranyat külde tőlem az fővezérnek, és életemre parancsolák, hogy vagy meghaljak, vagy az végbeliek Candiába menő követjét megelőzzem; mely nyargalást érzek is ma, mellemben inkább mint erszényemben; és noha ők nálamnál sokkal elébb indultak vala, mindazáltal én is éjjel nappal üzvén őket, Conrinthus mellett egy Nigro Ponte nevü nagy török fortalitiumnak portusán elérém őket. Látván ők engem, gálya után nem várakozának, hanem engem megelőzni akarván, nem az crétai Mare Mediterraneumhoz való sajkába beülvén, néki fogának, s másnap Zólyomi egészségéért megivák az tengert, melyet én azután Candiában hallék meg. Interim én is félvén attól, hogy ha késem, serpal az machina, gálya csakugyan nem lévén, Istenbe bízva, hasonló sajkába in omnem eventum én is beülék, és tizennegyed napok alatt, kivált octoberi s novemberi tempestások között is, Isten Candiába békével bebocsáta. De ez uszkálás alatt csak az velem lévő nyavalyás posták is azt mondogálják vala, hogy Isten őket ugysegélje, Erdélyért oda nem ültek volna, ha tudták volna, hogy úgy billeg az tenger. Az föve-

zérrel szemben lévén, elsőben is azt kérdé, van-e hiretekkel, hogy kettő is competitora Gyula-Fejérvárnak? kinek mondék: tudom kegyelmes uram, hogy egyik az tengerben hallgat, másik ki légyen, nem tudom. Ő monda: Zrínyi Péternek Dalmadi nevü követje tegnapelőtt méne el tőlem, ki Magyarországot hatalmas császárnak hódolásra igéri, de úgy, hogy az ő vejinek Rákóczy Ferencznek resignáltassék az erdélyi fejedelemség. Melyre az fővezér diplomatice felelvén, annak summáját adá nekem is válaszul, azt izenvén az fejedelemnek s az országnak, hogy valameddig diplomatice viselik magokat, ő is mindaddig diplomaticus agensek lészen hatalmas császár előtt. Ez az harmadik délen 1669-ben.

De szolgálék én éjszakon is az szegény hazának; mert mikor Kamenicznél Lengyelországban, azután másodszor Kozákországban, az ország szekereit az török az Dunán által akarja vala vecturáztatni, (mely formával soha bizony egy sem jött volna haza), hogy elhallgassam az majd másfélezer béreseket és szolgákat, s szekereket, a mig sok contentióval s diplomák emlegetésével elhitethetők az törökkel azt, hogy az az hatszáz szekér élés nem diplomatica contributio volt, hanem az hutini minakor, hallván Bethlen Gábor, hogy éhezik az török, szánakozásból küldött hatszáz szekér kenyeret szultán Ozmán császárnak, semel pro semper, s ebből csináltatott az az kanon, mely ma indebite usuáltatik, kihez képest talám törvény szerént sem azt várhatná az szegény ország, hogy nagymértékü kedveskedéseért ennyi lelket, marhát többet hét ezernél, kárrá valljon, melyeknek kinyeréséig, mivel dispersim valának szekereink embereinkkel együtt széljel azon az nagy baromtáboron,

ki nyargalt keresztül kasul rajtam kivül török s tatár között; ha élnének, akkor ott volt haza méltóságos, tekintetes tagjai, az ur boldog emlékezetü Naláczi István uram, Baló László, Domokos Tamás és szebeni akkori székbiró Szőcs András uraimék ő kegyelmek, kik sokszor alig hiszik vala, hogy többször lássanak, ugy közikbe kell vala, az dolgok ugy kivánván, elegyednem, jó lelkiismérettel recognoscálhatnák. Ez az negyedik éjszakon 1672- és 1674-ben.

Nem kisebbet mondok s ezen végezem el. Törökök vagdaltatván le Bánfi Hunyad tájékán, nagy vád méne ellenünk az portára, melylyel Zólyominak szeme ismét megnyilt vala, mert az fővezér itt azt mondá, hogy vagy fejedelmünk mégyen be portára számadásra, vagy az patransokat küldi be nyakazásra, s az sem elég lesz ennek lecsendesedésére. Itt nagy furiával török követ rendelteték ellenünk, Buda, Tömösvár, Jenő és Várad felé disponáltatván utazása a végre, hogy mindenünnen az értelmes törököket maga mellé vévén, minden véghelyeinket perlustrálják, felirják és az portára reportálják. Én ekkor is portán lévén ezen török követhez sieték, kinek három erszény pénzt igérék azért, hogy indulni ne siessen, utában is lassan járjon, az munkához is az végekben lassan fogjon. Magát mindenekre igérvén, én azonban haza nyargalék, és reportálván az fejedelemnek s az uraknak az dolgot, mig az követ Váradra kerüle, készen is várták delegátus uraink Kolozsvárott az követ hiradását, hogy mikor s hol akarja kezdeni az dolgot. Az fejedelem engemet is utánok küldvén az uraknak, két ezer tallért ada kezembe, az végre, hogy az követek elméjét disponáljuk vele. Az munkához fogván, Gyaluban végezők, holott az én igéretem három er-

szény pénzt éjjel ugyan tőlem megküldvén az követnek az urak, az negyedik erszényt pedig az fejedelem egy meghítt ismerősének, budai káptalannak, magyarul tudó Ali bégnek, s ez is mondá ki az roszszul főttet, azt izenvén tőlem, hogy ne is költsenek heában, mert neki az követ megsugta, hogy az fővezér minden véghelyeinket el akarja hányatni, azt mondván, hogy a mi erősségünk az porta. Itt az urak megijedvén, engem az portára visszanyargaltatának, fejemre parancsolván, hogy az török követnél elébb érjem az minisztereket, s igérjek tizenötezer tallérig, csak véghelyeink maradjanak meg; nékem penig, valamit kérek, megadják. Vala bizony itt időm s helyem az kérésre, mert úgy megijedtek vala az urak, hogyha magok ősökből kivántam volna is, örömest szakasztottak valamit, csak lehettek volna bizonyosak véghelyeinknek megmaradásában. De én akkor, egyes állapottal lévén, igazán csak magamig nézve is kérék, azzal elégedvén meg, hogy a mely száz száz aranyom portán laktomban annuatim az ország adójával együtt bejárt, annak vita mea durante continuatioját concludálják az fejedelemmel; melyre örömest hajolván, ugy adák az méltóságos assecuratiót, melyet is midőn az néhai méltóságos ur boldog emlékezetü Bethlen Farkas uram ő kegyelme igen szép szókkal kezembe adott vala, azt mondá az urak szavával, hogyha nem determináltam volna az ország jó akaratját, talám jobbacskán is eshetett volna az dolog; de csak igyekezzék kegyelmed az hazának ilyen súlyos ügyében hasznosan szolgálni, nem az kegyelmed kivánta jutalmának mennyiségét, hanem szolgálatjának minémüségét fogja az nemes ország ponderálni. És igy ez szép szókat elmémben, az méltóságos papirosat kebelembe

rakván, portára nyargalék, s Isten igazgatásából azt kivánt constellatióban találám; mert interim az tisztek, kivált mételyesink változván, az fennforgó difficultásokban kevés notitiáju superveniensekkel (az athnamékat citálván) többire játszadozva lőn az alkalom. Mert végváraink is megmaradának, s az pénzből is visszahozék nyolcz ezer tallért. Eddig van súlya az én szolgálatimnak; ha ki csak ötven s hatvan esztendőn innen egy személyre többet mond, kezemet számra tészem.

Könyörgök azért igen alázatosan az Méltóságos Regia Deputatiónak, ne azt nézze, mindezekkel ki hever ma az szemeten, hanem vegye azt kegyes consideratióba, ki izzadott ennyiszer annyi országos nagy jóknak megnyeréseért az barbarusok forró forumán, holott (kivált az subjectusok) gyakrabban készségesen szoktak compareálni, és a mint hazáját szereti nagyságtok, ugy annak médiumihoz való Istenes reflexióval, minthogy arról haszonnal szolgáltam meg, sok eszteudők alatt a mint elaludt méltóságos commissáriusok és tekintetes generális perceptorok által continuálódott annuale salariumom, úgy restantiám is, hasonló igazsággal és kegyességgel, az haszontalan helyeken hallgató országtól substrahált fundusokból, méltóztassék parancsolni, adassék ki; az minemü hallgató pénzek, ha ország veritékjei, talám igazságosban fordíttathatnak ez szegény hazáért izzadtakra, mint sem olyaknál rekedjenek, kik soha az haza határát sem látták, nem hogy azonkívül annak szolgáltanak volna, belől penig loptak inkább, mint szolgáltanak. Ez nékem megholt méltóságos ur Haller István uram ő nagysága éltében is megigértetett vala, fundus keresésre rejiciáltatván contentumom, mely ha még is

halad, huszonkét esztendős koromban kezdvén az ország szolgálatját, már hetvennegyedikben vagyok, meddig várakozhassam, a kegyes lelkek itéljék meg. Melyből magam kihalván, hogy szegény gyermekeimre nézve hiában szolgáltam légyen, az bizonyos. Országos szolgálatot penig (kivált veszedelem között) úgy amplectálna akárki is, ha annak az maradékokra leszálló sugári másokat is moveálhatnának.

Isten is megáldja az méltóságos Regia Deputatiót annak kiadattatásáért, a miről Isten s világ tudtára igazán hasznosan szolgáltam meg édes hazámnak, s mások is ugy amplectálják élet s halál között is, mint én sokszor, az országos munkát.

Kegyes válaszát az Méltóságos Regia Deputatiónak irásban igen alázatosan várom.

VII.

NAPLÓ.

1705-ről.

zején megverte volt szultán Mehemed császár Maximiliant, Báthori Zsigmondot és Tiffenbákot, mely mezőn látván az császár sátora helyét, holott vala felásva egy nagy lapos kő és sok török irás rajta, de régiség miá bemohozván igen az kő, az irást nem lehete elolvasni, botás is vala alatta, aligha valaki nem fekszik benne, mellette egy kutat is ásatott volt az császár. E két mélyföld Egerhez. Ugyanakkor meg is vette Egret az császár.

3. Által menénk . . . . . ő falun, hol ebédet evénk és hálni bemenénk Egerbe.

4. Helyben lönk Egerben, holott ebéden Barcsai Mihály és Beszterczei erdélyi követ uraknál valánk ebéden, délután eljárók az hires Eger várát, melyhez hasonló munkáju várat Candián kivül alig láttam, még penig el vala rontva az maga mellett hasonló erősségü igen nagy vár, mivel páros volt az vár, de az felsőt elrontották volt az németek, minekutána az törököktől megvötték volt.

5. Egerből jövénk elég rút hegyeken és erdőkön által Jordánfalva és Nádasd nevü falukon által és hálánk Alló nevü faluban, mely fele utja Egernek és Rimaszombatnak.

6. Allóról jövénk ebédre Harmaczra, hálni jövénk Dobor nevü falun és Pálfalván, és J . . . . . in által be Rimaszombatban, holott ujra szomorun hallgatám Nagy Váli uram miá az szép gyülekezetnek ennek az 1705-ben 1. aprilistől fogva kezdődött olyan botránkozásra lött tumultuatióját, hogy a die praenotato pünkösdig az templom bezárva állott; az város kétfelé szakadva confusióban volt, mely mind az szent generalison s mind az fejedelem előtt forogván az meg-

nevezett pap kiesett papságából és megyéjéből. Ó szomoru casus. Papok, papok:

7. Helyben voltunk, mely commorantia alatt még is többet hallánk Nagy Vali ur iránt.

8. Rimaszombathból megindulánk és Nitra nevü falun által jöttünk hálni Losonczra, itt vagyon az Losoncz vize, vallásunkhoz való szép kis város, Forgács uraké.

9. Losonczról jövénk Busára elég rút helyeken.

10. Jövénk ebédre Busáról Gyarmaton által, mert ott semmit nem adának, de jó bort árulának, Kóhárra, hálni jövénk Ságra az Ipoly mellett.

Ságról ..... nevü falu ..... általjövénk. ..... Szántóra hálni, Isten jó voltából jövénk az hires Lévára, itt szép templomban valánk Németi uram, Fogarasi mester is itt vala.

12. Lévaról megindulánk, jövénk Bars nevü falunál által az Garán vizén (mely Garán vize Párkánynál, Esztergomnál által ellenben szakad az Dunába) és hálni jövénk Czifár nevü faluba.

13. Jövénk ebédre Kér nevü faluba, itt általjövénk az Nyitra vizén és hálni jövénk Ürmény nevü faluba.

14. Jövénk Vécsére (mely az Vágparton vagyon, által ellenben a parton vagyon Séllyre.) Itt Vécsen találók az méltóságos fejedelmet. Ide hordának holmi németeket és kémeket is, az nap helyben voltunk.

15. Ez nap helyben voltunk. Innen indula Bercsényi uram ő nagysága Morvára szép haddal.

16. is ugyan Vésénél helyben voltunk.

17. is helyben voltunk.

18. Indulánk és jövénk által Mocsonok nevü falun estvére hálni hires Nyitrára.

19. Helyben voltunk ugyan Nyitrán.

20. is ugy mint szent István király napján ebéd előtt lők szembe az méltóságos fejedelemmel Rákóczy Ferencz ő nagyságával, holott szépen meghallgata és holmikről tudakozódék tőlem. Itt láték szép munkáju templomot az pápista atyafiaknál.

N. b. ezen az két napon expediáltata velem az méltóságos fejedelem két helyre is törökül. *)

21, 22, 23, 24, 25, 26, 27 menének el az fiamék, mind helyben voltunk itt Nyitrán.

---

*) L. Okmánytár XXXI. XXXII. és XXXIII. és XIX. számait. A XX-ik számu későbbit hasonlag ő fordítá le törökre.

FÜGGELÉK.

ROZSNYAYRA VONATKOZÓ,

VAGY

AZ Ő MUNKÁIT KIEGÉSZITŐ

OKLEVELEK.

I.

Alázatos szolgálatunkat ajánljuk nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

Isten az nagyságod jó egészségét életét sok esztendőkre terjeszsze.

Mind az nagyságodhoz való kötelességünk s mind penig hazánkban való szeretetünk azt kivánván kegyelmes urunk, hogy ha mi hazánk romlására nagyságod méltóságának kisebbségére nézendő dolgot értünk igazságosan irjuk meg nagyságodnak. Csepregi uram tegnap előtt menvén el innét reggel 9 órakor tájban; az ő kegyelme elmenetele után tegnap Pünkösdi György, Ali bék uramhoz felment, hogy hallgatózzék, kérdezte: Csepregi uram meddig jutott volna addig, kire mondta Pünkösdi, hogy tegnap Dunára el igyekezett menni, kire Ali bég mondta, vallassa Pünkösdi uram, az pénz mind meg volt-e, de csak jáczodnak hatalmas császárral, ha most behozták volna épen az adót nagy dolga ment volna Erdélyországának végben: Pünkösdi mondta, hogy nem hiheti, hogy épen lehetett volna; lehetett valami potúra pénz. Kire Ali bék ismét, hogy ő jól tudná, neki hire vagyon, hogy épen volt, de csak csufolkodnak hatalmas császár és az vezér parancsolatjára; kin Pünkösdi megesküdt, hogy nem tudja s nem is hiheti, lehetett valami poltura pénz, hanem ha azt teszik jó pénzzé, arra Ali bék mondta, azt nagyságos kegyelmes urunk költse el, hanem az adónak meg kell lenni; az abban lévén ma ismét Pünkösdi felment, Vörös István uram is vele, az Daczó uram praebenda sollicitálásának alkalmatosságával, és az mostani indulás végett Pünkösdi az sátorban lévén, Ali béggel az kihájának, kihája és több ott levő fő törökök előtt Vörös uram ott a sátor mellett állván künn, ismét mondta Ali bék Pünkösdinek, keveset is

szóllott a kihájának az Daczó uram praebenda pénze felől, de megesküdt az kihája egy pénzt sem adnak, ha hazul hozott egyék, az mely tiz napit kiadták azt is bánják, hatalmas császárral csak játszodnak, az vezér az fővezérnek, az fővezér az császárnak megirták, hogy épen hozzák az adót, nagyságod hazugságban hagyta mindeniket, ezt magyarul Pünkösdinek Veres uram hallattára; törökül az kihája kihájának ugyanott s akkor Ali bég uram mondta: (kit Vörös uram jól, Pünkösdi is valami roszul vette eszébe) hogy a vezér mondta: tekéletlenség czigányság minden dolgunk, egynehányszor ngod ugy irt, kevés hija az adónak, és azon lészen kitöltse s kültést küldi nagyságod be az vezér irása szerént, kit innét az vezér is ugy irt az fővezérnek, a fővezér a császárnál hazugságba maradt nagyságod miatt; Ali pasától is titkolta nagyságod az pénznek mivoltát, még az Ali béggel való beszéd: bizony kegyelmes urunk ha az pénz a fővezérhez vitetett volna, és itt az vezérrel való szembenlétel az pénznek mivoltának megtudása és abból ugyan az vezér akaratjából lött Csepregi uram expeditiója nagyságodhoz nem következett volna, nagyságodat igen derekas busulás és az országot ujabb romlás találta volna, holott a mint Baló uramék tudják az portán is meg volt mondva, ugy tudjuk nagyságod akaratjából az adónak meglétele; mi azért kegyelmes urunk látván előttünk az tüzet gerjedezni, azon vagyunk részünkről se Isten se ez világ előtt ne okoztassunk, ha most is az változó elmék miatt immár ujabban való utolsó romlás követi azt a szegény hazát, mert noha mindenütt de főképen ez nemzet előtt, embernek szavát, irását ugy kell viselni, egy nyomban találtassék. Nagyságodat azért kérjük alázatosan irását igen meggondolkozva cselekedné, reá kell emlékezni mit irott, mert ezek bizony nem felejtik el, Csepreghy uramat ennek előtte való irásunk szerént meg nem kérlelnie, az hátra maradott pénzt küldje be nagyságod, mert itt nincsen helye az mentségnek és mi bizony isten előbb sem adunk sem számot, ha mi veszedelem találná országostól nagyságodat; ne is vélje nagyságod magunk féltéséből viseltetvén irnánk és sietettnők annyira (noha magunk veszedelmében sem gyönyörködhettünk) mint az közönséges veszedelemnek eltávoztatására nézve, mely ha

meg nem orvosoltatik idején, bizony nem jól fog lenni, melyet Isten ő szent felsége nagyságodról s az hazáról ingyen való kegyelméből forditson el. Nagyságodtól késedelem nélkül való választ alaposan várunk. Tarcsa meg Isten nagyságodat jó egészségben. Datum in Tömösvár die 24 maji Ao (16)63 etc.

Nagyságodnak

alázatos hivei.

(*Eredeti fogalmazványról, eleje Rosznyai D. vége Haller Gábor irásából. Gr. Mikó Imre birtokában.*)

II.

Ajánljuk kegyelmeteknek szolgálatunkat.

Isten kegyelmetek előtt levő országos dolgait boldogitsa.

Az mi kegyelmes urunkhoz való kötelességünk, hazánkhoz való szeretetünk azt kivánja, hogy mind az mi kegyelmes urunkat ő nagyságát, mind kegyelmeteket az ide való dolgokrúl tudósitsuk, és noha bővebben mind közönségesen urunk tőlünk, mind peniglen külön is tudósittatott ő nagysága, de még is akarok kegyelmeteknek értésére adnunk: Daczó uram ő kegyelme ide érkezvén és Csepregi uram visszabocsáttatván az adónak hátra maradott részéért, noha addig is volt Ali pasának nehézsége, melyet Csepregi uramtól kegyelmetek megérthet, akkori ő kegyelmétől urunknak küldött levelünk is contineálja; de tudtára legyen kegyelmeteknek az után az dolog igen seriosodott, az vezér haragja nehezedett, Daczó uramnak egyszer kirendelt praebendáját elmetszették, mint levelében megértheti kegyelmetek, az urunknak szóló levelünkből azt is mi nehézség legyen az adónak egészen való be nem küldéséért; ezt penig mind a vezér mind utána való főrendek beszélgették, beszélgetik, hogy az adó egészen bejött volna, ki mellett lehetett volna az törekedés, Erdélynek nagy dolga mehetett volna végben; jól lött volna dolga az országnak. Igy értvén azért kegyelmetek az élő Istenért kérjük kegyelmeteket az elmaradott

részt siettesse beküldeni, mig az fővezérrel szemben kell lennünk, mert ha romlása az hazának az be nem küldés miatt következik, Isten és világ kegyelmetek s elromlott hazánk előtt ne okoztassunk, hogy idején korán értésekre nem adtuk volna hazánk veszedelmét kegyelmeteknek. Mivel penig minden dologrul az fejedelemnek ő nagyságának bőségesen irtunk, melyet, hogy kegyelmetekkel is ő nagysága fejedelmi kötelessége szerént közölni fog, tudván elhittük, hogy irásunkkal kegyelmeteket terhelni nem akarjuk. Isten kegyelmeteket hazánk megmaradására éltesse jó egészségben boldogul. Datum in Tömösvár die 24 mensis maji A. 1663.

(*Gróf Mikó Imre ur birtokában levő fogalmasványról.*)

Jegyzet. Jelen levelet Haller Gábor irta; ugyan ő a Rozsnyai Dávid fogalmazásán javításokat is tett.

III.

Ajánljuk kegyelmeteknek szolgálatunkat.

Isten kegyelmetek előtt levő országos dolgait boldogitsa.

Kötelességünk és hazánkhoz való szeretetünk azt kivánván (noha az mi kegyelmes urunkat bővebben tudósítottuk az ide való állapotokról) hogy kegyelmeteket is el ne mulatnók tudósítni, minek okáért írhatjuk kelmeteknek Csepregi uram innét való elmenetele után az dolog változék, az vezér haragja ujabban gerjedez, melyet a Daczó uram praebendájának elmetszése, és az Ali bék uram szavai, kiket közülünk való atyánkfiai hallottak, bizonyitják az változó elmék miatt, kiket ezek igen kitanultak, félünk ha Isten rajtunk nem könyörül s közétek is az mi kegyelmes urunk ő nagysága után, s kegyelmetek is az mi kegyelmes urunk ő nagysága után nem serénykedik, az hátra maradott részét az adónak be nem küldi, nem lévén immár semmi hitele magunknak is, az magunk mentegetésének semmi haszna nincsen, tudtára legyen azért kelmeteknek, bizony nem annyira az magunk állapotjának féltetésére nézve, mint annak az szegény megrombolt hazának javára, az mint az

dolgok folynak, akarók igazságosan értésére adni, egyszersmind mind Isten s mind a világ előtt, hogy mi ne okoztassunk (kitől Isten oltalmazzon, ha azt a szegény hazát még több veszedelem találja) *Kelet Temesvár maj. 24-én 1663.*

(*Rozsnyai Dávid gyüjteményéből, gróf Mikó Imre ur birtokában.*)

IV.

Memoriale.

Az mi kegyelmes urunk ő nagysága nevével kell igen bőcsülettel köszönteni; az mellett meg kell mondani az nagysága méltóságos jó hire neve elterjedvén az mi kegyelmes urunk ő nagysága is úgy értette, hogy hatalmas császárunk jó akaratja annyira tündöklönek ő nagysága fején, hogy az kikért hatalmas császárunkhoz törekedését nyujtaná meghallgattatnék.

Nyilván lehet ő nagysága előtt eleitől fogván Erdély hatalmas császárunk őstül maradt országa lévén, ki is maga szabad akaratja szerént választotta gondviselőjének hatalmas császárunk dicséretes emlékezetü eleit, az kik ugy is viselték Erdélynek gondját, hogy más háborgató nemzetek ellen is megoltalmazták.

Mostan paradicsomban dicsőségesen nyugovó szultán Szulimántól adatott hitlevele is lévén Erdélynek, ahoz ugy is biztak, hogy soha az török nemzettől változást ne szenvedjen.

Már most hatalmas császárunktól annyira elvettetett Erdély, adajának öregbitése és határának elvételével, hogy majd szintén utolsó pusztulásra jutott ügye.

Várad szállásakor minemü hitet tött legyen Ali pasa, csak az várat adják hatalmas császárnak, megesküdött hatalmas császárunk adott fejére az szent Mahomet profetára és az egész török nemzet szerencséjére, hogy az Váradi jószágon kivül semmit is Erdélytől el nem foglal, mely nagyságodnak is értésére lehet, de az váradi és jenei törökök az szent esküvést hátok megé vetvén ez országnak nagy részét elfoglalták. Igaz dolog, hogy az ország ellenek állhatott

volna, de azokban az hadakozásokban akarván inkább kedveskedni hatalmas császárnak, mint sem véteni, csak siralmas arczával nézték tartományuknak elvételét.

Bízván hatalmas császárunk kegyelmességében is, hogy ha az fennforgó dolgok lecsendesednek ő hatalmassága Erdélyre is kegyelmes szemmel tekint. De nincsen kinek nyavalyáinkat hatalmas császár előtt megjelenteni, az fővezér ő nagysága is napról napra halasztván dolgunkat hatalmas császár országa pusztul, elromol.

Egy felül határa foglaltatik, másfelül az elviselhetetlen nagy adóval emésztetnék ; körüllevő tartományok hatalmas császárunk jó akaratjából békességben vannak, csak Erdélyországa egyedül rontatik és pusztittatik, és a szomszéd országoktól annyi hűségének megmutatásáért és egyszer másszor számlálhatlan sok kincsnek hatalmas császárnak tárházában való beszolgáltatásáért csúfoltatik.

Utoljára kell kérni ő nagyságát az élő Istenre, hatalmas császárunk áldott fejére s magának jó szerencséjére, legyen jó törekedő hatalmas császárunk előtt, elégedjék meg ő hatalmassága Erdélynek régi adajával, melylyel dicséretes jóemlékezetű elei megelégedtenek, ne gyönyörködjék pusztulásokban, hiszen jobb régi szokott adójokat esztendőnként hatalmas császárunk tárházába beszolgáltatniok, hogy sem egyszer végső szegénységre, pusztulásra jutniok, aztán sem magoknak sem hatalmas császárnak nem lesznek.

Határát peniglen méltóztassék ő hatalmassága az Ali pasa hitlevele szerént helyben hagyni, mert különben, soha az váradi és jenei törökök hódoltatásokat el nem viselhetik.

Most is az fejedelemnek és az országnak követje lévén itt, még csak enni sem adatik annyira jutott ügye hatalmas császár országának, az fő (*kimuradt vezér*) ő nagysága hatalmas császárunkkal nem akar szembejutattni, hogy ő hatalmassága lábaihoz Erdély könyörgését terjesztené, Isten után ő hatalmasságához lévén minden bizodalmunk.

Teljes bizodalommal lévén azért az fejedelem ő nagyságához, hogy ő nagysága Istent tekintvén az szegény ország mellett terekedik, az országnak elpusztult állapotjához képest kell ígérni ő nagyságának, csak ő nagysága cseleke-

detének legyen haszna, öt ezer tallért, illő ismeretségnek okáért ő nagyságának négy virágos kupákat küldött az fejedelem ő nagysága, kéri is igen bizodalmasan ő nagyságát ne az ajándéknak kicsiny voltát, hanem az ő nagysága jó akaratját vegye jó neven. *(Kelet: 1663 derekán.)*.

(Rozsnyai D. gyűjteményéből gr. Mikó Imre ur birtokában.)

V.

Az méltóságos és nagyságos vezér Ali basa ő nagysága elejében támasztandó követségnek rövid summája.

Az mint nagyságodnak tavaly irásban beadtuk volt, az reánk bizatott követség két részből áll. Elsőben, hogy az határ igazitása felől való kegyelmességét hatalmas győzhetetlen császárunknak nagyságod által megértenők, várván ebből alázatosan kivánatos választ. Másodszor, hogy az romlott országnak sok bántódásit megjelentvén nagyságodnak, megorvoslását alázatosan kivánnók és mind az két rendbeli dologban az szükséghez képest könyörögnénk nagyságodnak és nagyságod által hatalmas császárunknak és fővezér urunknak.

Az bántódás noha igen sok, mindazonáltal az egynehány punctokban terjesztjük nagyságod méltóságos személye eleiben.

1) Mivel Jenőnél az fővezér ő nagysága az ezer erszény pénzt az országra vetette, és az adót is megrendelte, akkor az ország nagyobb volt; könyörgünk alázatosan nagyságodnak, Istent és maga, mind Váradnál mind azután sok izben tett atyai kegyes igéretit tekintvén, méltóztassék nagyságod győzhetetlen hatalmas császárunk fényes orczája és fővezér urunk ő nagysága előtt végben vinni, hogy mind az summának hátra levő része, (melyben eddig mutatott hatalmas császárunk kegyelmességének Isten ő szent felsége mind ez világon, mind az paradicsomban legyen megjutalmaztatója) engedtessék le, mind peniglen az adó az országnak megmaradott részéhez és fogyatkozott állapotjához képest szállíttassék, hogy az romlott országgal együtt a fejedelem ő nagy-

sága lehessen elégséges hatalmas császárunk fényes tárházában, annak idején beszolgáltatására és azokban való lehetetlenség végső romlást, és hatalmas császárunk kedvetlenségét az megromlott országra ne hozzon.

2) Az mely erősségei és helyei az országnak most német kéznél vannak, akár békesség akár fegyver által menjenek ki azokból, az országtól el ne vétessék, holott most is igen megcsonkittatott és kisebbittetett az ország.

3) Fenyegetőzések, annál inkább hódoltatások, se ármások*), se török vitézek által az váradi és jenei pasákkal, se alattok valóktól ezután az országnak semmi részére ne legyenek, az háboruságnak alkalmatosságával hódoltatott helyek szabadíttassanak fel az hódlás alól és az országhoz adattassanak vissza. Ha valami alkalmatlanságok és veszekedések esnének az szélbeliek között valamelyik részről, ne erőszak szerént és fenyegetéssel, hanem az előbbi mód szerént szép csendesen igazitassanak el az két részről való tisztek által, a hun ha az dolgok jól nem igazodhatnának, ugy menjenek az fényes portára.

4) Az megbántódott és károsított s rabbá tétetett nemesség mellett is alázatosan könyörög a fejedelem ő nagysága és az ország mi általunk.

5) Mivel mig hatalmas győzhetetlen császárunktól athname az országnak és fejedelemnek nem adattatik, addig megmaradások felől bátorságosok nem lehetnek, annak az mi kivánságunk szerént való megszerzéséért való törekedését is nagyságodnak alázatosan kivánja mi általunk az országgal együtt a fejedelem ő nagysága.

6) Az török birodalman által való kereskedése az erdelyi birodalomban levő embereknek legyen ugy mint Bethlen Gábor fejedelem idejében volt, félharminez adásnál feljebb az kereskedő emberek ne erőltessenek.

Ezek mellett bővebb szónk is lévén, azoknak annak idejében való meghallgatását, vagy irásban bevételét alázatosan kivánjuk az vezér ő nagyságától. (*Kelet 1663 junius.*)

*) V. ö. Szalárdi 634. l. VIII. R. elején.

(*Rozsnyay Dávid gyüjteménye, gróf Mikó Imre ur birtokában Kolozsvárt.*)

Jegyzet. Ezen utasitás szól Haller Gábornak, ki 1662. jnn. 5. a kolozsvári táborban neveztetett ki követté, (l. Bethlen Comm. II. 148. és 16 l. s Tudom. Gyüjt. 1821. VII-ik k. 135. l.) s magának Haller Gábornak kezeivel van irva. Beadta a nagyvezérnek 1663. jun. derekán.

VI.

1) Az váradi pasától az országnak nagy részének meghódoltatása, elfoglalása, ki nem gondolván hatalmas császárunknak s nagyságodnak az országhoz való kegyelmességének ajánlásával, fenyegetőzések ármások és török vitézek által ez mai napig is hódoltatja, raboltatja nagy részét az romlott országnak és az fejedelem ő nagysága igaz járásbeli szolgáit és katonáit rabokká teszi és levágatja.

2) Az németek is az országnak némely részeiben, erősségében benn lévén, inségek, sarczoltatások, koboztatások, a miatt azok körül levő szegénység hatalmas császárunk adajában semmit sem adhatott, mely is hogy nagyságodtól jó mód alatt megorvosoltassék, könyörög alázatosan nagyságodnak az fejedelem és az romlott ország.

3) Az mely része az országnak az fejedelem ő nagysága szabadosb birodalmában láttatnék is lenni, az is az török vitézek számára rendkivül való élés-adásoknak alá s feljárások és az szegénységgel kiméletlenül való bánások miatt annyira elfogyatkozott, hogy nagy részint éhelhalásra jutó állapottal vannak; holott Ali basa ő nagysága benn létekor való rendeléshez (mely szenvedhető lött volna) nem tartván magokat, az előttök járók teljességgel elfogyatták az országot. Melynek igazságában ha nagyságod kételkednék, küldje meghitt emberét az szegény országnak nyomorúságának meglátására; azonban csak egynehány székeknek költsége mire ment, arról hit szerént küldettetett regestumokból nagyságod megitélheti, melyeket is ha kiván nagyságod, kész vagyok beadni.

4) Hogy penig az adó csonkán indittatott volt meg, nem az fejedelem ő nagysága, az szegény romlott ország vakmerősége, hanem az nagyságod kapucsi basájának és Ali

basa ő nagysága parancsolatjának siettetése volt oka. Könyörög azért engedelmesen nagyságodnak az fejedelem ő nagysága és az szegény ország, romlott és elégtelen állapotját látván, Istenre tekintvén, ezt az elviselhetetlen adót idvezült császárok athnaméjok szerént elébbeni állapotjában állítani méltóztassék; mivel penig hatalmas császárunktól, nagyságodtól az ország határainak eligazitása is Ali pasa ő nagysága által igértetett, melyért is tekintetes és nagyságos Haller Gábor uram több követ társaival Ali pasához ő nagyságához az fejedelemtől ő nagyságától az romlott országtól küldettetett volt, kik közülök életben megmaradtak, majd esztendeje, hogy itt várakoznak, hogy minden abból következett akadályok megszünjenek, méltóztassék nagyságod kedves válaszszal visszabocsátani és azzal is az fejedelmet az országot megörvendeztetni etc.

Melléklet.

Ali basa ő nagysága kijövetelétől fogva az medgyesi gyülésig, mely tiz hónapokat foglal be, az benn maradott török vitézekre némely székeknek rendkivül való költsége,
(1662 oct 20) fenn maradván az medgyesi gyüléstől fogván eddig való költség, mely is tészen annyit, mint az tiz hónapok alatt való költség, mely tiz hónapok alatt való rendeletlen költség igy következik, melyet megtekintvén nagyságod, bölcsen megitélheti, hogy ha méltán vádoltathatik az ország s az fejedelem az török vitézek éhel halásával.

Kész pénz.

Háromszék, Szebenvárosa székestől, Segesvár székestől, Szászsebes, Nagy-Sink szék, Szerdahelyszék, Kőhalomszék, Ujegyház és Szászvárosszék, adtak ezek kész pénzt: fl. 28,979

Medgyesszéknek költségét pénzzé tudván 138 hordó borral, azonkivül tizenkétszázhetvenegy berbécscsel, százhatvan vágó barommal, ezenkivül több rend-

kivűl való méz, vaj, sajt és egyéb teszen egy summában: . . . . . fl. 48,480

Az bornak adása.

Szeben, Segesvárszék, Nagy-Sinkszék, Kőhalomszék, Ujegyházszék és Szászváros adtanak 49,286 vedret, vedrét tudván csak negyven pénzre, teszen . . . . . fl. 19,380, den. 80.

Vágó marha szám.

Ez megnevezett székekből adtanak 4469 vágó marhát, egyet tudván csak öt forintra teszem, ... fl. 22,345.

Az berbécsek száma.

Summálván teszen, egyet 135 pénzen tudván . . . . . fl. 13,283, den 55.

Summa universalis facit fl. 132,468, den 35.

Buza és liszt.

Ezt is computálván, teszen mind együtt köböl 26,094, mely teszen véka szám 1004316 vékát.

Zab.

Ez is egy computusban teszen Cub. 47,508.

(Irva a negyvenérhez Rozsnyay fogalmazványa. Kelet 1663 aug.) V. ö. Haller levelét T. Gy. 1821. VII. 136. l. Beth. J. Comm. II. 226. (Rozsnyay Dávid gyüjteményéből gr. Mikó Imre birtokából.)

Jegyzet. Az erd. Muzeum egylet birtokában van egy fogalmazványi töredék, mely épen e pontokat foglalja magában, csak a mi itt 4 — az amabban 5, s a 4-ik h. következő áll: 4. Mind ennyi megromlott és elpusztult állapotjában is az szegény romlott ország igaz hűségének hatalmas császárunkhoz való tökéletes engedelmességének megmutatására mostani fejedelme hatalmas császárnak fényes tárházába mennyi summát szolgáltatott be, várván, remélvén hatalmas császárnak nagyságod által igért kegyelmét reája terjedni, melyet mostan is nagy reménységgel óhajtva vár az szegény ország. Most utolszor penig, az mikor Ali pasával ő nagyságával Csepregi Mihály az hátra maradott adónak behozásáért visszaküldetett, ő nagysága is ily igéretet tött, hogy csak az adó legyen meg egészen, minden kívánságunk szerént való válaszunk leszen, ő nagysága is nagyságod előtt mellettünk törekedik.

VII.

Minémü okok gátolták és lehetetlenné tötték az romlott országot és annak fejedelmét az adónak összeszerzésében s az portára való küldetésben (elhallgatván az ország nagy részének elégettetését és rablását), rendszerént így következik.

1) Az váradi pasától az ország nagy részének az hódoltatás miatt való elfoglalása, ki mostan is nem gondolván az fejedelemnek fővezérünktől küldött levéllel, hanem ottan ottan hol az ármások, hol az török vitézek által raboltatja és hódoltatja, mely felől csak mostan is az mi kegyelmes urunk az országnak fejedelme az tihájának ő nagyságának irt, mely miatt majd az Szamosig az országnak egyik része pusztán kezd maradni.

2) Másodszor az német praesidiumnak az ország némely házaiban bennlétek, kik is az országnak nagy részét kóborolják, sarczoltatják, hódoltatják, mely miatt az ország fejedelmének az országnak lakosai nem adózhatnak.

3) Az országnak fejedelme tudván az országnak előbbeni mód szerént bizonyos határát, bizván fővezér urunknak ő nagyságának levelében ajánlott kegyelmességéhez is, melyben ajánltatik az országnak határában való megmaradása, melyhez bízván az fejedelem, hatalmas császárnak adajának szedésére s összvegyüjtésére bizonyos emberét kiküldvén, mint háborítattak azok csak mostan is, némelyek levágatattanak s elraboltanak.

E felett hatalmas császárunk után fővezérünk parancsolatjából, az országnak főköveti ide jövén, kik között tekintetes nagyságos Haller Gábor uram majd esztendeje az határnak eligazitásáért való várakozásának, kinek is visszatérését nagyságod jó igéreti szerént az ország s annak fejedelme örvendetes válaszszal nagy reménységgel várják.

4) Az mely része az országnak láttatnék az fejedelem ő nagysága kezénél lenni is, abban is az török vitézeknek rendetlenül való élés-szedések, nem tartván magokat nagyságodnak az országból való kijövetelekor tött parancsolathoz, sem pedig hatalmas császárunk országában választott fejedelmünk rendelésétől nem várván, magok szabad akaratjok szerént az falukat osztják és az szegénységre kimenvén, falukról falukra azokat rendetlenül sarczoltatják, ugy, hogy az országnak fejedelme mind az vármegyebeli nemességen, székelységen és szászságon megparancsolta, hogy irják le, melyik szék és vármegye menyit kellett az medgyesi gyülé- (1662. oct. 20.)
sig élést adniok, melyet az szászság székenként összecsinálván, magok jószágát abból kihagyván, hitök szerént urunknak az mint beadták, többre megyen kétszázezer tallérnál, az medgyesi gyűléstől fogván addig majd ismét annyira, melyben nagyságod ha kételkednék, bizonyos emberét küldvén, ezeket s ezeken kívül többeket így lenni igazán megtapasztalja.

De nagyobb bizonyságnak okáért, Kőhalomszéknek hüti szerént kiadott regestruma nálunk lévén, melynek igazságát nagyságod eleiben igy terjesztjük:

Summája az zabnak köből nro 16491 véka szám nro 65,964 vékáját tudván p. 15, tészen . . . . . fl. 9894, den 80.

Summája a lisztnek köből nro 6769 véka szám nro 27076 vékáját 50 pénzen, teszen . . . . . fl. 13538 —

Summája az berbécseknek nro 4290, egyet tudván egy forintért, tészen . fl. 4290 —

Summája az vágó baromnak nro 897, egyet tudván nyolcz forintra, teszen fl. 7176 —

Summája az vajnak ejtel nro 3423, ejtét tudván négy pénzen, tészen . . . fl. 1369, den 20.

Summája az méznek ejtel nro 936 ejtét 30 pénzen, tészen . . . . . fl. 280, den 80.

Summája az sajtnak nro 258 egyet negyven pénzen, teszen . . . . . fl. 102, den 20.

Summája az tömlőnek nro 8 egyet öt forintra, teszen . . . . . fl. 40 —

Summája az kenyérnek nro 1833 egyet tizenöt pénzen, teszen . . . . . fl. 274, den 95.

Tyúk, melynek az árát elhallgatjuk nro 2989. Tyúkmony kinek árát ide nem tudjuk, nro 12,504.

Summája az borsónak véka nro 15, teszen . . . . . fl. 10 —

Summája az veres hagymának, kinek is az árát ide nem irjuk, nro 109.

Summája az kásának véka nro 17, tészen . . . . . fl. 17 —

Summája az gyertyának, melynek árát elhallgatjuk, nro 7491.

Summája az viaszgyertyának, melyet is csak előnevezünk nro 41.

Summája az égettnek ejtel nro 754 ejtelit tizenkét pénzen, teszen . . . . fl. 98, den 40.

Kész pénz tallér és poltura . . . fl. 1619, den 61.

Aszúszilva véka nro 222.

Ezenkívül lúd nro 21, rizskása, bors, sáfrány, foghagyma és egyéb konyhához való egyetmás, melyet rendben nem tudunk; de a melyeknek árokat feltudjuk, ugy mint zabnak, lisztnek, berbécs nek, vágó baromnak, méznek, vajnak, tömlőnek, kenyérnek, borsónak, égettnek, (azaz égett bornak), kásának árokat egybe csinálván az készpénzzel együtt, elhallgatván a fennt megírt mód szerint az többit, teszen egy summában . fl. 38,802, den 84.

Mindezek felett érkezvén fővezér urunk embere, nagyságod irása is sietettvén az adónak beküldését, hogy az ország fejedelmével együtt mindennyi akadályok is meg nem gátolván, ereje felett igyekezett hatalmas császárunknak parancsolatjának eleget tenni, hogy engedetlenségnek vétkével és vakmerőségnek az fejedelem az országgal együtt ne vádoltathassék, hatalmas császárunk is lássa és higyje az országnak, annak fejedelmének igaz hűségét, engedelmességét, nagy részét az adónak beküldöttük.

Könyörgünk nagyságodnak, nagyságod az élő Istent, az mi romlott országunknak állapotját kegyelmes szemmel tekintvén, hogy az ur Isten nagyságodat mind ez életben, hatalmas császárunk szolgálatjára boldogítsa, az más életben lelkét idvezítse, legyen mellettünk jó törekvő fővezér urunk előtt, elviselhetetlen terhünk könnyebbitessék, mely terhének elviselhetetlensége miatt tehetetlenségünket ne kellessék vakmerőségének vétkével vádoltatnunk. *(Kelet 1663. aug.)*

(*Rosnyai D. gyüjtem. gr. Mikó Imre birt.*)

VIII.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Tranniae Par. regni Hungae Dmus et Siculor. Comes ett. Memoriae commendamus, tenore praesentium significantes quibus expedit universis: hogy mi nékünk mind becsületes híveink ez iránt való alázatos törekedésünkre, mind Marosvásárhelyi Rosnyay Dávid török deákunknak jámbor és hü szolgálatjira, melyet mi hozzánk és ez nemes Erdélyországához, az helynek és időnek változásiban, minden reá bizatott dolgaiban, kiváltképen az fényes portához való sulyos országos dolgainkban, teljes tehetséggel, nagy készségével megmutatott, s ennek utána is minden kétség nélkül hasonló hasznos indulatival megmutat, kegyelmes tekintetünk lévén: ez okáért Albesi Tekintetes Nagyságos Zólyomi Miklós per notam amittalt Gáspár nevü Hunyadvármegyebeli vajdahunyadi várához tartozó jószágában lakott czigány jobbágyát, ki is abbeli jóakaratjáért, hogy megirt török deákunk, a törökök közül az keresztyének közé ez országba kihozta, magát hozzá

kötelezte; más Farkas, János és Péter nevü czigány három öcsével, mind az négy czigány tudniillik s a többi együtt megemlitett Rosnyai Dávidnak, és két ágon leendő minden maradékinak kegyelmesen adtuk, ajándékoztuk és conferaltuk is örökös és megmásolhatatlan birására az hiteles pecsétünkkel megerősittetett levelünket, másnak igazsága megbántódása nélkül. Datum in civitate nostra Alba Julia die prima mensis Octobris. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo. Sexagesimo Nono.

(*Kenderessy közleményéből Arpadia I. évf.*)

IX.

Fővezér kihajának Ibrahimnak, Panajotnak, Réznek szólló levél minutája. Expedita 8. octobris A. 1669 in oppido Alvincz.

Quamvis post adventum nuncii nostri legati e castris potentissimi Imperatoris sub Candia positis postremo dimissi saepissime habuimus in vobis, ut juxta exigentiam debitae erga excellentissimum supremum vezirium obedientiae nostrae, ad visitandam suam Excellentiam mittere valeamus; sed ob varia impedimenta homines nostri transire non volentes, denuo noluimus negligere, quin generosum Davidem Rozsnyay fidelem nostrum creditum visitandae suae Excellentiae valetudinis gratia transmitteremus. Cujus occasione praetermittere noluimus, ut etiam vestram Magnificentiam per eundem, ac literas nostras non visitemus, ex animo desiderantes, ut vestram Magnificentiam literae praesentes in hora prospera incolumem reperiant. Interea Mftiam vestram tanquam benevolum confidentissimum item summa confidentia requirimus, in negotiis nostris ac querelis eidem fideli nostro commissis, de quibus nomine nostro excellentissimum dominum Supremum Vezirium requisiverit, coram sua Excellentia intercedere, bonamque facere relationem ne graventur, vestra quoque Mftia auditis ejusdem verbis in omnibus punctis ac nomine nostro Mftiae vestrae dictis fidem adhibere ne difficultet. Pro qua ejusdem benevolentia ingrati esse nolentes. Eandem Mftiam vestram divinae commendanus protectioni.

(*Az erdélyi muzeum-egylet birtokában gr. Kemény József által irt másolatról.*)

X.

Titkos levél minutája, melyet törökül kell leírni.

Méltóságos és nagyságos vezér etc. Meg akarván felelnünk hatalmas császárunkhoz való igaz kötelességünknek s nagyságodhoz tartozó engedelmességünknek is, ezelőtt két izben is *) becsületes híveink által tettünk vala nagyságod előtt oly dolgokról jelentést, mely ő hatalmassága fényes birodalmának kiterjesztésére, nagy hasznára s nagyságodnak is míg világ fennáll, méltóságos jó hírének, nevének magasztalására s dicséretére szolgálandó volna, de mindkét izben haladékra menvén, noha nagyságod parancsolatja s jó tetszése szerént mi hallgatásban és veszteglésben lenni készek volnánk, de az magyar és horvátországiaktól nyugodalmunk nem lévén, kénteleníttettünk most is mint hatalmas császárunk tökéletes szolgái, nagyságodhoz tartozó hatalmas császárunk fényes portáján sok esztendőket látott, meghitt hivünk által nagyságodnak engedelmességgel jelentést tenni.

Kérvén nagyságodat igen engedelmesen, megírt belső meghitt hivünk szavait méltóztassék kegyelmesen meghallgatni és szókkal mondandó szavainak hitelt adván, méltóztassék kegyelmes és jó válaszszal is vissza bocsátani; hogy ilyen hatalmas császárunk dicsőségére és birodalmának kiterjesztésére néző dolgokban tovább is ő hatalmasságának és nagyságodnak engedelmességgel szolgálhassunk. Éltesse Isten nagyságodat sokáig jó egészségben. Datum etc.

Ibrahim basának is, ki az előtt tihája vala, ki által is mint ebben interessatussal tractálhatni az dolgot, ez szerént risalni kevés variatióval.

Oldalvást Rozsnyai Dávid. *Kelet* 1669. oct. (Bethlen János Hist. Prod. I. 452.)

Kívülről Candiába való dolog, melyet törökül az fővezérnek dirigálva kellett írni.

(*Rozsnyai Dávid gyüjteményéből gr. Mikó Imre ur birtokában.*)

---

*) Első Baló, második Inczédi.

XI.

Zrínyi Péternek követe által az fővezérhez küldött postulatumi :

1. Hogy az török nemzet egészlen Magyar- és Horvátországot minden eddig fenntartatott szabadságiban megtartja atname.

2. Hogy az budai vezér minden erejével s azonkívül is harmincz ezer török adassék előttünk levő dolgaiknak végben vitelére.

3. Hogy a mely várakat német kézből török segítségével kiveendők vagyunk, azokhoz se most, se azután az török semmi úton-módon ne praetendáljon.

4. Hogy az mostani erdélyi fejedelem priváltatván, helyében az fejedelemségre Rákóczy Ferencz confirmáltassék.

5. Hogy az tizenhét ezer tallér adónál, (melyet jó akaratunkból annuatim adandók vagyunk) se most, se jövendőben többre ne cogáltassunk.

Ezeket nekem Ibrahim basa fővezér titkos tanácsa így beszélé elő, tött-e hozzá, vett-e el benne, ő tudja.

(*Kelet, 1669. oct. Rozsnyai Dávid írása, két Apafi küldött Krétába, az erdélyi museum-egylet birtokában Cserey gyüjteménye.*)

XII.

Memoriale.

Mióta Érsekujvárnak megvétele után az két császár között az békesség végben ment; tagadatlan dolog, hogy Erdélyre nézve soha az békesség meg nem tartatott, mert az erdélyi határban levő szegény emberektől csak öreg marhát, ugy mint ökröket, teheneket, ménes lovakat többet hajtottak el az német császár pártján valók, harmincz ezernél, az juhoknak számát sem tudjuk, vertenek egész falukat fel, sok helyeken öltenek meg embereket, legközelebb ezen az nyáron, mióta uj német hadak jövének alá, kétszer csaptanak be az erdélyi birodalomban, falukat vertenek fel, sok marhákat is hajtottak el. Igaz dolog, hogy egész táborral az erdélyi határban be nem jöttek, de az feljebb megírt dolgokat bizo-

nyosan megcselekedték, annak felette hódoltató leveleket az erdélyi birodalomra sok rendben küldöttenek, halálnak fenyegetése alatt kényszerítették élés-adásra az szegény embereket, annak felette arra is, hogyha csak egy török jön ki is Váradról, az hírt megvigyék nekiek. (Ezeket az dolgokat az váradi török vitézek is tudják bizonyosan, mert a mely erdélyi tartományokban azokat az sok károkat tették, azok az tartományok Váradhoz is hallgatnak. *Ezen kerített pont az eredetiben ki van húzva.)* Az mely várakban s városokban ennek előtte német császárnak hadai nem voltanak, azokban is mindenfelé sok német hadakat rakott, ugymint Ecsedben, Patakban, Sárosban, Trincsenbe, Legniczére, (Munkácsban *kihúzva)* ez kettő *(kiigaztva* ez három-*ból)* Rákóczy Györgyné várai voltak. Murányban ez az vár az megholt palatinus özvegyéé volt, Kassára, Eperjesre, czek kővel kerített szabad városok voltanak, legnevezetesebbek Magyarországban, az több várakat s városokat is úgy értjük: most akarják több németekkel megrakni. Szükséges itt megérteni, hogy csak egy helyet is nem irtunk fel, a melyekben szokás szerént német császár annak előtte hadakat szokott tartani, hanem csak a melyekbe mostan küldött hadakat. Ez is megértésre szükséges dolog, hogy midőn német császár az hadakat megindította alá Magyarország felé, minden tartományokra hitleveleket küldött ki, közönségesen is mindeniknek, külön-külön is sok nevezetes embereknek arról, hogy csak fegyvert tegyék le, mindeneknek kegyelmet ád, senkit nem bánt, amazok az hitlevélnek hivén, letették az fegyvert, azután csak nyakon kötötték őket, sokoknak közülök kebelekben volt az hitlevél, s úgy vitték az tömlöczre. Az ki egész Magyarországban az palatinus után legnagyobb ur volt, tisztire nézve is ország birájának hivattatott, Nádasdi Ferencz, ezt is hitlevéllel Bécs felé felhítták, Szent Mihály havának harmadik napján hadakat küldvén reá, megfogták, szolgáit meglövöldözvén és minden javait felprédálván Bécsbe vitték fogságra.

Az több magyarországi urak és fő emberek ki imide, ki amoda vonták magokat várakban, minden nap várván az veszedelmet fejekre, mivel hogy bizonyos dolog, német császár az mennyi újabb hadat fogadhat naponként küldtön küldi le Magyarországba, ha csak két, három ezernek teheti is szerét,

néha csak öt-, hatszáz, az is jő. Valakiket az magyarországiak közül még eddig az német császár megfogatott és valamely helyekben német hadakat küldött, közönségesen mind azokat vádolja azzal, hogy hatalmas császárunkhoz akartak hódolni, s azért cselekszi rajtok, jól tudván azt, hogy Magyarországot minden szabadságában igen megbántotta és magától elidegenítette. Ezeknek az sok német hadaknak Magyarországban kijövése csak már is nagy kárára volt Erdélynek egyéb dologban is, mert az tallér s arany onnét Magyarország felől jött be kereskedés által mindeddig, melyet az pénznek formája is megmutat, hogy az tallér s arany, az melylyel Erdélylyel él, nagyobb részint odafelé való országokban verettetett; de mióta azok az német hadak ez idén alá jövének, Magyarországban, arrafelé való kereskedésnek épen eszeveszett, csak Isten tudja mily nehezen tölt ki mostan is az adó, ha azok az németek ott laknak, nem hisszük, soha többször az adónak jó pénzül szerét tehessük. Mindezeket az fényes porta úgy elhidje, mintha szemével látná, mert hibát irásinkban egy szót sem talál, semmi részében valamit ide feljebb irtunk.

Micsoda feltett czélja legyen német császárnak ezekben az dolgokban, igyekeztünk annak is szorgalmatosan végére menni; a mint derekas helyről megérthettük: ez az szándéka, hogy Magyarországban minden erősségeket német hadakkal megrakjon elsőben, annakutána az erdélyi erősségeket is ha szerét teheti elfoglalja, hatalmas császárunk ellen hogyha valamit cselekedni akar, hadainak legyen bátorságos helye, élése is elég, hogyha peniglen hatalmas császár hadakat küldene is az ő hadai ellen, vontathassa az hadakozást úgy az mint akarja, ne vijjék, ha nem akar, mind az két félnek hadai miatt pusztuljon az hatalmas császár országa, ne az övé. De az ilyen tanácskozások Istennek kezében vannak, sokszor távol jár az Istennek rendelése az emberek akaratjától; mi mindazonáltal tartozunk az fényes portának értésére adni az mit érthettünk.

(Kelet, 1670. nov. A portára Rhédei Ferencz vitte. V. ö. Bethlen János Historia Producta II. k. 55.)

(Eredeti fogalmazvány Rozsnyay Dávidtól az erd. mus. egylet birtokában Cserey gyüjteménye.)

XIII.

Hatalmas vezér nagyságodnak méltó emlékezetében lehet ennekelőtte, nem sok idővel becsületes uri és főrenden levő követ atyánkfia által folyamodtunk volt az fényes portához, és győzhetetlen hatalmas császár oltalma alá ajánlottuk magunkat. Megtekintvén azért az fényes porta mostani siralmas állapotunkat és az német nemzetségnek minden igaz ok nélkül rajtunk való törvénytelen hallatlan cselekedetit, kikről nagyságod megírt követ atyánkfiai által bőségesen értett, mi ezért mostan is nagyságod által az győzhetetlen hatalmas császár köntöséhez ragaszkodván, és akarván igaz tökéletes hüségünkben életünk elfogyásával és vérünk hullásával is megmaradnunk; úgy vagyon ugyan hatalmas vezér, hogy az mi követeink minden dolgainknak végbenvitelére nagyságod által Budára küldettettenek, az kik most is ott vadnak, de az mely követ az mi dolgaink végett az német királyhoz Bécsben ment, ekkoráig semmi válaszszal vissza nem bocsáttatott, melyről úgy hisszük, hogy az hatalmas budai vezér eddig is nagyságodat tudósitotta, s a felől is, hogy csak azért tartattatik Bécsben, hogy az idő elmuljék és minket teljességgel elnyomorítson; kéntelenítettünk ujabban nagyságodhoz folyamodnunk, mivel, hogy az mi nemzetünk nyomorusága és siralmas állapotja naponként nevekedik, és mentől tovább halad ez dolog, annál veszedelmesebb, mert az német nemzet szüntelen nyomorult országunkat pusztítja, prédálja, népét fogyatja, fő rendeit fogdossa, némelyeket közülök megöletett, magát naponként erősíti és az Isten tudja minő hallatlan dolgokat nem követ, vallásunkat üldözi, templomainkat foglalja, kikről nagyságodat ezen levelünket megadó nemzetes Apáczai Tamás becsületes atyánkfia bőségesen tudja informálni. Nagyságodnak ezért esedezünk alázatosan, minthogy immár hatalmas császár és fényes porta bennünket oltalma alá vett, ezen dolgot ne késedelmezze, hanem az méltóságos erdélyi fejedelemnek adjon annuentiát és az moldvai, havasalföldi vajdáknak parancsoljon. Az méltóságos erdélyi fejedelem ő nagysága egy értelemben lévén az hatalmas budai vezérrel is, minden halasztás nélkül induljanak fel szegény nemzetünk oltalmára és hatalmas császá-

runk birodalmának terjesztésére, mert a mint feljebb is iránk nagyságodnak, ha sokára halad az dolog, és legfeljebb csak tavaszig is, teljességgel utolsó pusztulásra jut mind hazánk, s mind penig szegény nemzetünk. Kiről való nagyságod kegyelmes válaszát ezen követ atyánkfiától mentől hamarább alázatosan elvárjuk.

Kívülről: Radnótról küldötték az magyarországi urak Apáczai uram által. Anno 1671. sept.-ben.

(*Rozsnyay D. gyüjt. gróf Mikó Imre ur birtokában.*)

XIV.

a)

. . . . . .

Nagyságodnak méltó emlékezetében lehet: az elmult nyáron becsületes uri és förenden levő atyánkfiai által folyamodtunk vala az fényes portához és az hatalmas győzhetetlen császár oltalma s szárnyai alá ajánlottuk magunkat, a mint hogy nagyságod azon követinknek válaszul is adatta, hogy az győzhetetlen császár az magyar nemzetet oltalma és szárnyai alá vette, és mint Erdélyországát, ugy minket és országunkat oltalmazni akarja, és azon dolog az német királynak meg is irattatott. Nem régen penig mind mi követ atyánkfia és levelünk által nagyságodat alázatosan megtaláltuk (kinek az nagyságod méltóságos tekinteti előtt bizonyos okokra nézve audentiája nem lehetett) mind az méltóságos erdélyi fejedelem ő nagysága dolgainak orvoslása végett levele által nagyságodat megtalálta vala. Az méltóságos erdélyi fejedelem dolgainkban nagyságodtól minémü reménteles választ vett legyen, ottan megértettük; de hatalmas vezér, mi országostól már egyszer az győzhetetlen császár oltalma alá ajánlottuk magunkat, az nagyságod méltóságos köntösét meg is fogtuk, mivel az német nemzettől hatalmas császárunkhoz való folyamodásért szenvedett és szenved naponként szegény hazánk és nemzetünk, az győzhetetlen császár oltalmát megvetni és nagyságod köntösét megfogván elbocsátani semmiképen nem akarjuk, tudván azt, hogy a ki egyszer az fényes portához folyamodik, siralmas arczával el nem bocsáttatik,

legfőképen a ki hatalmas császárhoz való folyamodásért szenved. Ujabban azért . . . . . *(itten 7 sor ki van szakadva)* . . . . . szal is mentül hamarább vissza bocsátani méltóztassék, mely dolog hatalmas császárunk fényes birodalmának nagy terjedésére, hasznára, nagyságodnak is még ez világ lészen örökké való jó hirének, nevének felmagasztalására, megmaradására szolgál. Ezek után éltesse Isten nagyságodat. Kelt Fejérvárott, Boldogasszony havának 2-ik napján. A. 1672.

Nagyságodnak engedelmességgel szolgálnak

Magyarországból kibujdosott gróf, uri és főrendből álló, Erdélyben levő magyarok és több velünk egyetértő magyarok nevével.

b)

Tihajának szóló levél.

Tekintetes és nagyságos tihája bég stb.

(Eleje úgy, mint az fővezérnek szóló, s körülbelül a hol annak szakadása van, így folytatja :) melyet első követink által meg is tapasztaltunk. Azért viszontag mostan is azon dolgaink végett nagyságodhoz becsületes atyánkfiát nemzetes vitézlő Radicz András urat küldöttük, kérvén alázatosan nagyságodat, minthogy azelőtt is nagyságod jó akaratja és közbenjárása által vitetődtenek dolgaink végben, nem csak nevünkkel nagyságod előtt mondandó szavait meghallgatni, hanem a h. fővezér ő nagysága előtt audentiát szerezni, dolgainkat segíteni és kivánatos választ is mentül hamarébb szerezni méltóztassék. Ez levelünk által is bizonyossá tévén nagyságodat, Isten boldogítván az magyar nemzetet, háládatlanok nagyságod jó akaratjáért, fáradságos munkájáért nem leszünk, melyről izentünk is követ atyánkfia által nagyságodnak. Éltesse Isten stb. *(mint az fennebbi.)*

c)

Egy másik török főurnak, de a czím kiszakadva. Mint a tihája levele.

d)

Izsák effendinek, *de rövidebben mint az előbbi.*

e)

Muftinak szóló levél.

Nagyméltóságu és bölcsességü mufti stb.

Mi Magyarországból kibujdosott grófi, uri és förendek, akarván hatalmas császárunk fényes köntöse s oltalmazó szárnyai alá folyamodnunk, ennekelőtte találtuk volt meg alázatosan a hatalmas fövezért ő nagyságát, akarván ő nagysága által igyünket hatalmas császárunk eleiben terjeszteni még ezelőtt való esztendőben, mely dolgunk is akkori fennforgó dolgokért annyira halasztatván, az idő jártában, mig fövezér urunk ő nagysága Candiából dicsőségesen megtért, ebbeli jó igyekeze . . . . . *(2 sor kiszakadva)* . . . . . megfogatott, öletett nagy Istent előtte ki . . . . . Erdélyben szaladnunk jószágunktól, minden javunktól az németektől megfosztatván, mely kegyetlenséget ma is nem szünik elkövetni az magyar nemzeten, semmi oka nem lévén egyéb, hanem mint irók alázatosan, hogy gy. h. császárunk szárnya alá, köntöséhez akartunk ragaszkodni, mely jó szándékban mi is országostól meglévén, az elmult nyáron is becsületes uri és förenden levő követ atyánkfiai által találtuk vala meg az fővezért ő nagyságát, ő nagysága által folyamodtunk vala hatalmas császárunk oltalmához, mely követünket az vezér ő nagysága kegyelmes szemmel látván, Istennek hála jó választ is adott vala követ atyánkfiának, hogy hatalmas császárunk szárnya alá bennünket befogadott és mint Erdélyt meg akar ő hatalmassága oltalmazni. De azután nem régen fővezér urunk ő nagysága azon mi dolgainkban az méltóságos erdélyi fejedelemnek minő reméntelen választ adott, ebbeli szivünk szomoruságát leviní nem tudjuk. Mivel azért tudjuk azt, valaki egyszer gy. h. császárhoz folyamodik, siralmas arczával el nem bocsáttatik, mi már egyszer gy. h. császár szárnyai alá folyamodván, fényes köntösét meg is fogtuk, attól mi semmiképen elszakadni nem akarunk, hanem igyekezetünk az változás nélkül megmaradnunk: ujabban azért az föve . . . . . *(3 sor kiszakadva)* . . . . . méltóságodat is igen alázatosan a . . . . . találni, kérvén méltóságodat nagy bölcsesség . . . . . terjedett okosságának nagy volta szerént találjon oly utat-módot fel, az gy. h. csá-

szárunk dicsőségére, birodalmának kiterjedésére való jó dolgunk h. császárunknak s fővezér urunknak is tessék, s vétessünk hatalmas császár oltalmazó szárnyai alá mi is magyarok, mint Erdélyországa, mely dologhoz hasonló boldog emlékezetü s lelkü paradicsomban nyugvó szultán Szulimán idejétől fogva nem történvén, ha méltóságtok idejében megyen végben, mig ez világ lészen örökké való dicséretes hírneve fenmarad; mi is egész országul igérjük alázatos és engedelmes hüséges szolgálatunkat. Éljen sokáig méltóságod stb. *(mint fennebb.)*

Kívül: Anno 1672 3. januarii az magyarországi nagy rendek küldték Radicz András urtól az nagy rendeknek portára, mindnyájok pecsétjek alatt.

(Rozmyay D. kezeirása. Eredeti fogalmazvány, mely lefordítás végett készült. Eredetije az erd. Muzeumegylet birtokában Cserey gyüjteménye).

XV.

Erdélyi méltóságos fejedelem Apafi Mihály, Isten jó véggel áldjon meg.

Mivel Lengyelország ellen személyem szerént való hadakozásom, bizonyos szokás volt, hogy midőn boldog eleim arra hadakoztanak, tehát ős országomnak Erdélynek fejedelmi hét-, nyolczszáz szekereket, három-három bokor ökrökkel, árpával és liszttel megterhelvén, fényes hadaim sustentatiójokra boldog táboromra küldöttek: minek okáért tégedet is minden parancsolatom szerént való dolgoknak engedelmes végben vivőjének és kiváltképen való tökéletes czirákomnak gondolván lenni, kivántatik tőled, hogy a mint praedecessoraid, úgy mentől hamarébb magad is hatszáz szekereket, hat-hat ökrökkel, liszttel és árpával megterhelvén, szentséges táboromra küldjed, hogy ezen élés fényes hadaim sustentatiójokra, az szekerek penig hadakozásomnak végéig, a mire fognak kivántatni fordíttathassanak, mely dologért mi is kiváltképen való kegyelmességünkkel éltetni kivánunk. Kelt tekjemkői mellett levő táborunkban juliusnak elején, Anno 83, a Mohamede (1672 jun. 27., jul. 7.)

Szultán Mehemed.

Jegyzet. Szokás szerént fővezér Ahmed pasa is írt ugyanakkor hason tartalmu levelet, mely kelt Uzun Ali rétje mellett való táborban.

(*Hivat. fordítás Rozsnyay D. gyüjteményéből, gr. Mikó I. ur birt.*)

XVI.

Anno 1672 in mense julio, in congregatione dominorum Transilvaniae Radnotinum ex edicto suae celsitudinis indicta. Török császár szultán Memhet lengyelországi táborára ez szerént rendelt az ország szekereket s élést.

Az vármegyékről	curr. nro	163.	Hét kapura
Mármarosból	curr. nro	30.	tudván egy
Fogarasföldiről	curr. nro	20.	szekeret,hat
Kővár vidékiről	curr. nro	8.	ökröst, egy
Székelységről	curr. nro	79.	bérest.
Szász atyafiak részéről	curr. nro	285.	
Marosvásárhelyről	curr. nro	5.	
Vizaknáról	curr. nro	3.	
Udvarhelyről	curr. nro	1.	
Sepsiszentgyörgy, Ilyefalva	curr. nro	1.	
Kolozsról	curr. nro	2.	
Székről	curr. nro	2.	
Vajda Hunyadról	curr. nro	1.	
Kézdivásárhelyről	curr. nro	1.	
	Summa facit nro	601.	

(*Egykoru másolat a Magyar Akadémia birtokában.*)

XVII.

Messiáshoz tartozóknak tüköre vagy előljárója, jezsuitai községnek, dolgainak igazgatója, erdélyi fejedelem, kinek békességét Isten tartsa meg.

Hozzánk való kegyelmed szeretetiből következett köszönetünkkel akarok kegyelmedet látogatni, melyek alkal-

matosságával chámi méltóságunk szerént jelentjük, hogy a régi rend szerént akarván az császárhoz felküldenünk, azon követségre Erős Sáh nevü szolgánk expediáltatott, ki is méltóságos köszöntésünkkel kegyelmedhez érkezvén, szállás, posta, ló és melléje való commissarius dolgából az régi jó szokás observáltatván, egyéb szolgálatja mellé kivántatható gondviselése is ne posthabealódjék, hogy minden impedimentum nélkül kegyelmed birodalmán kegyelmed indítása által következhesse utját, rendszerént való követünk megtévén, kegyelmed országán által békével való utazása kegyelmednek is jobb, hasznosabb. Igy értvén a dolgot, Isten kegyelme a jókkal. Költ Bakcsa Szarájban (Kelet 1680.)

Murád Giráj khán.

(*Rosnyay Dávid fordítása, gr. M. I. ur birtokában.*)

XVIII.

Nos Michael Apafi Dei gratia princeps Tranniae Par. Regni Hungae Dnus et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus s a többi, quod nos cum ad nonnullorum fidelior. dominor. consiliariorum nostror. singularem nobis propterea factam intercessionem, tam vero benigne attentis et consideratis fidelitate fidelibusque servitiis Grosi Davidis Rosnyay de Marosvásárhely Interpretis nostri in Turcicis, quae ipse nobis et huic regno nro Transylvaniae, pro locor. et tempor. varietatibus, in omnibus rebus, et negotiis fidei et industriae suae commissis fideliter exhibuit et impendit, quae omnia pari sinceritatis zelo neque deinceps eundem exhibiturum, et inpensurum dubitamus. Ut igitur gratiae etiam nostrae principalis ergo ipsum aliquod exter symbolum, totales et integras dceimas aut Arendas Possessionis Magyar Herepe in Cottu Alben. Tranniae existen. habitae, tritici s a többi, eidem Davidi Rosnyay, vita ipsius durante, gratiose dandas, concedendas et deputandas duximus, prout damus, cuncedimus et deputamus praesentium per vigorem. Quo circa vobis Splibus Grosis Egr. et nobilibus s a többi, memorato Davidi Rosnyai singulis annis pro se libere et absque impedimento s a többi,

percipi facere permittere modis omnibus debeatis et teneamini, secus non factur. Praesent. perlect. exhiben. restit. Datum in arce nostra Fogaras, die vigesima septima mensis februarii, Anno Dni Millesimo Sexcentesimo Septuagesimo quinto et subscriptum est: Michael Apafi mp. L. S. „Maradjon helyben. Segesvár 22. Febr. 1683 s a többi. Vidimatae per Nicolaum Váradi requisitorem Lrarum Capli Ecclae Alben Tranniae.

(*Kenderessy közleményéből Arpadia I. évf.*)

XIX.

Praemissis praemittendis.

A mely híd Győrhöz nem messze van, annak őrzésére rendeltetett győzedelmes táboromnak praeficiált budai vezért Ibrahim basát hadaival együtt kelletvén más szolgálatra fordítani; mivel te elmém megnyugtató hü szolgám vagy, az Rábáig való vizeken, a mely hidak vannak, azoknak az ellenség practikái ellen alkalmaztatásokat teljességgel hüségedre biztuk; minek okáért mindazoknak az utazóknak, kik vagy fényes portámról szükséges táboromra, vagy onnét jövő utazóknak bátorságokért, a megirt hidaknak megőrzésekre veled együtt rendeltetett Ozui Mustafa basát rendeltük, kivel is érts egyet és egy szívvel császári szolgálatomban köntöstök aljátderekaitokra felaggasztatván forgolódjatok, és minden szükséges dolgokról táboromra hirt adjatok. Mely dolgokról császári parancsolásom emanalódván iterata vice parancsolom mindazokat, a melyeket praemittálék, kik is mivel birodalmamat illető szükséges nagy dolgok, azoknak procuralásában tehetsége szerént munkálódjál, melyekben való szolgálatod különb különbféle császári kegyelmességemmel hálálódik meg, minden bizonynyal, kihez képest és császári parancsolatomnak kellemetes continentiája szerént, szükséges, hogy igen vigyázva viseld magadat tehetséged kiadásával. Költ a bécsi mezőn Sában nevü hónak közepi táján 1094-ben (= 1683 jul. 26. aug. 6.)

Szultán Mehemed.

(*Rozsnyay Dávid fordítása gróf Mikó Imre ur gyüjteményéből.*)

XX.

Praemissis praemittendis.

Szerető barátunk méltóságos erdélyi fejedelem Apafi Mihály, kit Isten jó véggel áldjon meg, barátságos irásomnak czélja ez.

A Győr vidéki vizeken való passusoknak őrzésére rendeltetett méltóságos budai vezér Ibrahim basát kelletvén mellette levő hadakkal más szolgálatra rendelnünk, mivel kegyelmed hatalmas császárunknak hü szolgája, ugy minden nagy dolgokban kegyelmedtől hü szolgálatot reménlünk, minek okáért a mely hidak az Rábáig vannak, azoknak oltalmazásukban, arra rendeltetett Ozeri Musztafa basával együtt teljes tehetséggel igyekezzék, ugy hogy az iránt az ellenség practicája valami kárt ne importáljon, mivel azon munka absolute kegyelmed kötelességére bizattatott, egyetértvén azért az megirt basával azon szolgálatban az emberségtek köntöse alját aggaszsza fel kegyelmetek derekára, hogy az alá s fel járóink jó securitással utazhassanak, ezen dologról költ s kegyelmetekhez dirigált ő hatalmassága parancsolatja mellett im mi is N. N. agánk által irtunk kegyelmednek industriuskodjék azt ugy az megirt basával együtt, hogy hatalmas császárunk parancsolatjából semmi el ne muljék. Isten békessége az jó uton járókkal. Költ a bécsi mezőn.

Fővezér Musztafa basa.

(*Rozsnyay Dávid ford. gr. Mikó I. gyüjtem.*)

XXI.

Praemissis praemittendis.

Becsületes szerető barátunk méltóságos erdélyi király Apafi Mihály, kit Isten jó véggel áldjon meg.

Barátságosan jelentjük, hogy kegyelmed küldte levelet vettük, irásából megértettük, hogy t. i. arról való az hatalmassága parancsolatja szerént, siet, hogy császárunk táborával megegyezzen; ugyanis továbbra is azt rendeljük, hogy hatalmas császárunk parancsolatja szerént mennél hamarébb

ő hatalmassága táborával megegyezzen, és hűséges szolgálatával hatalmas császárunk tiszteletes ápolgatását neveléssel nyerje, valamig kegyelmességed ő hatalmassága szerencséjére hűségesen szolgál, mindaddig ő hatalmassága kegyelmességtek kegyelmeden való feljebb feljebb való tetéztetését téteti minden bizonynyal, hanem kegyelmességed csak azon legyen, hogy hova hamarább ő hatalmassága táborával megegyezhessen. Isten éltesse a jó uton járókkal. Kelt az bécsi mezőn (1683 aug. vége.)

Fővezér Musztafa basa.

(Rozsnyay Dávid ford. gr. Mikó I. gyüjtem.)

XXII.

Fővezér Ibrahim basa levele, melyet Apafi Mihály fejedelemhez irt.

Békességes végü köszönetünknek ajánlásával jelentjük kegyelmednek, hogy embere m. hatalmas császárunknak szóló alázatos irása és avval együtt nekünk küldött leveleit megadatván, levelének értelme is hatalmasságának benyujtatott, melyre való választ ő hatalmassága reám szolgájára halasztotta, nekem is valamit irtál megértettem. Hogy utánad, helyetted fiad az Messiást valló fejedelmeknek dicsekedő öröme ifju Apafi Mihály, kit Isten jó véggel áldjon meg, fejedelmeskedjék az három nemzetből álló nagy rendeknek akaratjából, ennek előtte könyörgettél vala; mivel azért te ez fényes és felséges méltóságnak kiváltképen való igaz szolgája és engedelmességgel való jó akarója, czirákja vagy, hogy könyörgésed ő hatalmassága előtt boldoguljon, instáltam, s boldogulván, valamint az régi fejedelmeknek helyekben fiak fejedelmekké szoktak volt lenni, azon tisztelettel ő hatalmassága kegyelmes jó akaratjából nektek is császári donatiót, zászlót és egyéb becsülettevő eszközöket is, az régi rend szerént kiszolgáltatván, az fényes porta kapucsi-basái közül tekintetes Ozmán aga által elküldötte volt. Irod, hogy az mostan küldött eszközök az régieknél kevesebbek s azok ezeknél többek voltak volna, mi penig tégedet hatalmas csá-

szárunknak igaz szolgái s az fényes portának hü szolgálatjában igazságos cziráki közé számlálván, ő hatalmassága előtt felőled való hasznos emlékezettel azt cselekedtük, hogy könyörgésed szerént ő hatalmassága kegyelmes hüségét mutatta volt, és midőn azt remélenék, hogy ennek meghálálásával annál is mint azelőtt volt engedelmesebb s hivebb leszen, efféle hüségekhez nem illendő lágyatlan magaviseletével ejtett illetlen szavainak módja mi? Ennek előtte való időkben, mikor Rákóczy Ferencz maga és apja fejedelmekké löttek volt apjok helyében, effelől való irásokat felhányván mind magadnak, mind fiadnak, ő hatalmassága a szerént nyujtotta kegyelmességét az fényes portán, minden igazságot mutató kánonok irásban vannak, se többet, se kevesebbet annál be nem veszen, valamint azelőtt adattak, csakhogy mit akarsz legyen ezzel mi nem értettük. Ezen e császári fényes portán minden az ő helyében kerestetik fel, és az régiekhez alkalmaztatva szokott lenni a mi lesz. Mivel azért te is ennek az fényes portának javát látott s kegyelmességével tápláltatott szolgája vagy, hozzád illendőképen ezen jóknak hálája ez, hogy valamikor ő hatalmasságának alázatos leveledet küldöd, mindenekben ő hatalmassága kegyelmességének megköszönésével hüségedet s engedelmességedet jelentsd. Levelemet vévén, kivántatik, hogy voltaképen hü légy. Az adót idejében való beküldésével s egyéb dolgokban való serénységeddel, a melyekről parancsolásod lészen, azon igyekezzél, hogy ezután is ő hatalmassága különb-különbféle kegyelmességének vételével minden bizonynyal becsületben légy. Azonban im instantiád szerént fiad donatióját változtatván, neve ifju Apafi Mihálynak neveztetett (irattatott), és hogy fiadat utánad fejedelemnek ismerjék, országtok három nemzetből álló nagy rendinek meg van hagyva, mely czikkelyenként leiratván, el is küldetett. Isten békessége a jó uton járókkal. Kelt Drinápolyban (1685.)

Fővezér Ibrahim basa.

(*Roznyay Dávidféle gyüjteményből gr. Mikó Imre birtokában.*)

XXIII.

Praemissis praemittendis.

Mi Erdélynek három nemzetből álló nagyságod alázatos jó akaró szolgái kik vagyunk, jelentjük nagyságodnak, hogy az feljebb való napokban az élés felől jött hatalmas császárunk parancsolatját és nagyságod méltóságos levele szerént a mi kegyelmes urunk ő nagysága bennünket összegyüjtvén s azokat előttünk elolvastatván, szivünk keserüségével hallgattuk, holott, hogy többé ne fáraszszuk nagyságodat, csak az mult egymásután következett három esztendőben mennyi fáradságunkkal és költségünkkel lett hadakozással szolgáltunk nevezetes hüséggel az fényes portának, az világ tudja, és midőn mindezeket az fényes portának kegyelmes urunkkal együtt különb-különb kegyelmességeit méltán várhatnók, hogy ilyen elviselhetetlen terehviseléssel illettetünk régi canonink athnaménk ellen, arról gondolkodni sem tudtunk. Alázatosan jelentjük nagyságodnak, hogy az elmult esztendőben az tatárság országunkon menvén által, mindenféle gabonánkat eltapodtatta, elégette, mely miá az ország lakosi vetetlen maradtak, idegen országokra is az ellenségnek elhatalmazása miá nem járhatunk, hazánknak némely részei ismét az Tökölyi hadaitól pusztítatnak, mely akadályokmiatt az szegénység arra jutott, hogy az fa rügyit korpával elegyitvén össze, azt eszi. Mindezek igy lévén, annyi gabonának mi honnét tehetnők szerét, de ha szintén szerét tehetnők is, hiszen a mi eleink azért adták volt szabad jó akaratjok szerént boldogult szultán Szulimán oltalma alá magokat, hogy mind az tőle s azutánra következett császárokkal adatott hütlevele szentül megtartatván, azok ellen újabb-újabb exactiókkal ne terheltessünk; minek okáért könyörgünk alázatosan nagyságodnak, hogy mind kegyelmes fejedelmünkkel összeköttetett hüséges szolgálatunkra s mind az kezünkben levő régi athnamékra méltó tekintettel esedezzék hatalmas császárunk előtt, ilyen szokásban soha sem volt, erőnk felett való dolgokkal ne terheltessünk, egyébiránt felettünk való dolog lévén, egyszersmind hatalmas császárok hütleveleivel is ellenkezvén, semmiképen meg nem adhatjuk, annál inkább athnaménk mellől el nem állunk; az dolgot nagyságodnak igazságosan értésére adtuk, mi annakutána az lehetetlenségért engedetlenséggel ne okoztassunk, nagyságod jó akaratját, mellettünk való törekedését nagyságodnak egész országul alázatosan

megszolgáljuk, várván az nagyságod kegyességét. Az adót is sok táborozásink és az körülöttünk levő zürzavarok miá eddig is össze nem szerezhettük, de már azt is elkészítettük, haladék nélkül megindítjuk.

Nagyságodnak alázatosan szolgálnak

Datum Albae decemb. 1684. Erdélynek három nemzetből álló lakosi.

(*A gr. Mikó Imre birtokában levő Rozsnyay Dávidféle gyüjteményből.*)

XXIV.

Solito titulo praemisso.

Békességes köszönetünk után; Ozmán aga elsőben s azután kegyelmed követje is érkezvén, általok két rendbeli kegyelmed leveleit vettük, ezeknek is continentiájokat s amazoknak is expositiójokat megértettük, értjük kegyelmed tudósításából, hogy örül fővezérségünknek, de hidje kegyelmed, valamig kegyelmed is szokott hűsége szerént tökéletességtek dolmánya alját ő hatalmassága hű szolgálatjában derekára felaggasztatva viseli, mind maga kegyelmed, mind fia az mi protectiónk által reménysége szerént való kegyelmességével hatalmas császárunknak praedecessorainál nagyobb mértékben fog élni, melyért ezután is örömmel fog kegyelmed hálákat adni; azonban emberét küldvén kegyelmed az német császárhoz, attól hozott leveleknek párját kegyelmed beküldvén, megfordíttattuk, melyben sem békességet, sem az két részről való szegénységnek megpihenést nem látunk, mutatják csak külső szinnel inclinatiójokat az békességre; azért, hogy az felekezetek szerént való nagy rendek egymás segítségére confluálhassanak, de hogy beszédekben semmi valóságot nem czéloznak, abból is kitetszik, hogy a mit ezelőtt irtak, most is csak azont iterálják, de az szegénységnek vére az boszuállásnak urától, az felséges mindenható Istentől, szálljon azoknak fejére, kik távolról beszélve, ilyen cava excusatiókkal éltek, kegyelmed minthogy az fényes portának igaz szolgája és kiváltképen való czirákja, a dologban való maga interpositiója kedves, mindazáltal, minthogy ezuttal jött né-

met levélben, nem volt semmi oly valóság, melyet ő hatalmassága eleiben terjeszthettem volna, ha mit azután közikben küldött kegyelmetek emberei olyat portálnának, mely ő hatalmassága eleiben terjeszthető volna, irja meg. Köszöni kegyelmed azt is, hogy az kegyelmed... az méltóságos szerdár Ahmed basának ő kegyelmének imponáltatott, mely ő kegyelmének ujabban meg ujabban is meg van hagyva, hogy segitséggel legyen, de kegyelmed is azt kivánván, kegyelmed hűsége is reá bizattatott hatalmas császár országában, a mi lator kárositást az ellenség tett, hogy abban való coadjatornak ne láttassék lenni, az megnevezett méltóságos szerdárral ő kegyelmével egyetértve, hová hamarébb, valamint valahogy lehet az ellenséget határaitokból kihajtsátok, rajtok kiadni igyekezzetek, ő hatalmassága azon császári országát kegyelmedre bizta, igyekezzék kegyelmed is az ellenségnek amoveálásával ő hatalmasságának kedvét keresni; az tavasz sem meszsze, ha Isten engedi számlálhatatlan haddal, hajnal szárnyán járó tatár nemzetséggel egyenesen véghelyeink felé indulunk, megyünk, hatalmas császár szolgálatja körül való requisitumok aránt disponáljon kegyelmed is. Az magyar nemzetnek is eddig való dolgairól ir kegyelmed bővön, de mivel az időnek vontatására szorult derék dolgok sem mindenkor állhatnak meg az ő első tekintetekben, ugy azoknak is dolgoknak jó karban való állíttatások (Isten ugy tetszvén) már sok időktől fogva haladván, kegyelmetek szive szerént való végét el nem érhette, mivel azért kegyelmednek nem csak felekezeti, hanem vallásán való is, a mint eleitől fogva pártjokat fogta volt kegyelmed, ugyanazon szerént most is dolgokra viseljen gondot, és a még az interveniált nehézségek sopiálódnak, mindaddig, mindaddig minden szükséges dolgokról szokott hűsége szerént tudósítson kegyelmed; az kegyelmed szolgálatja itt becsületben van, szava is hiteles, ha mely arra felé való dolgok az mi censuránkat is kivánják, azokról ottan-ottan bő declaratióval tudósítson kegyelmed; kér azon is kegyelmed, hogy Tökölyinek kegyességed aránt való vétkes relatióit be ne vegyem; hatalmas császárunk szolgáinak valóságos szolgálatjokat tekinti és nem az vétkes informátiókat hallgatja. Értvén azt is, hogy az tatároknak azon való elköltözéseken búsult kegyelmed, az iránt való

instantiáját jelentvén embere, kegyelmed tekintetiért meg van parancsolva, hogy más utra menjenek, melyet szóval is kegyelmed emberének megmondottunk. Minek okáért kivántatik, hogy kegyelmed is a mint eddig, ugy ezután is szokása szerént szolgáljon híven hatalmas császárnak, abban semmit el nem mulatván, adaját s ajándékját az ő idejében küldje be, ő hatalmassága országát oltalmazza, hogy a mint az mint eddig is sok ízben császári hatalmasságát tapasztalta kegyelmed ő hatalmasságainak, ugy ezután is jó relatiók levén kegyelmed felől ő hatalmassága előtt, nagyobb meg nagyobb császári kegyelmességére méltóztassék kegyelmed ő hatalmasságának. Isten békessége a jó uton járókkal.

Kelt Drinápolyban *(1686 elején)*.

Fővezér Szulimán basa.

(*A gr. Mikó Imre birtokában levő Rozsnyay Dávidféle gyüjteményből.*)

XXV.

a)

Nagyságos király jó akarónk.

Istentől könyörgésünkben minden jót kivánunk.

Istennek hála Sebesben békével érkeztünk, holott bizonyosan értettem, hogy az méltóságos szerdár Ahmet basa ő nagysága Csanádon volna, de onnét megindul s maholnap Tömösvárra jő; igy értvén nagyságod az dolgot, a mennyiben lehet emberét ne késleltesse, hova hamarább annak elküldésében mutassa jó akaratját, nagyságod embere csak egyenesen hozzám jőjjön s Isten segitségéből minden dolgokban nagyságod kivánsága szerént igyekezem szolgálni. Isten nagyságod életét, méltóságát tartsa meg. Nagyságod jó akarója, szolgája

Szulimán aga.

b)

Nagyságos Naláczi barátunk, Istentől minden jót kivánunk.

Istennek hála, Sebesbe békével érkeztem; az méltóságos szerdár Csanádon van, de maholnap Tömösvárra jő, ide-

való sebesi ember érkezék Jenőből, az azt mondja, hogy Tökölyit Aradnál találta őt vagy hat század magával, Kovács háza felé ment. Teleki uramnak ajánlom szolgálatomat, ezen dolgot ő kegyelméveli s közölje kegyelmed. Sebesi Huszain aga ajánlja kegyelmednek szolgálatját, halat küldött volt kegyelmednek, melyről semmi válasza nincs. Kéri kegyelmedet, tudósitsa róla. Isten kegyelmeddel.

Kegyelmed jó akarója

Szulimán aga.

Kívülről. A. 1686, 8. febr. Szulimán aga levele, Pap János hozta vissza Sebesből.

(Rozsnyay D. gyüjt. gr. Mikó Imre birt.)

XXVI.

Mesias nemzetségében levő stb. szomszéd király barátunk stb.

Hatalmas császárunkhoz tartozó kegyelmed hüségéből következő békességes köszönetünknek barátságos ajánlásával látogatjuk kegyelmedet, ha kegyelmed is mi felőlünk hallani kiván, Isten jó voltából egészségben vagyunk, amellett Várad várának gondviselésében és hatalmas császárunk szerencsés országlásáért való könyörgésben foglalatoskodunk; tovább irhatjuk kegyelmednek, hogy az feljebb való napokban Erdélyből feles latrok gyülekezvén össze, lövő szerszámmal Várad tájékán az belényesi kastélyt megszállották, és az vidéknek lakosit elgázolván, mindeneket elprédálták, magokat elszélesztették és noha mi sem az Istentől reánk bizattatott szegénységnek ilyen mértékben való romlását, sem Váradnak megvételétől fogva oda adózó Kraszna, Hunyad, Közép- és Belső-Szolnok, és Doboka vármegyéknek hódoló szegénységét mind az holdolástól, mind contributiójoknak praestalásától nem kegyelmed ellenzi úgy tudjuk, nem is kegyelmednek tulajdonitjuk, hanem kegyelmed birodalmában levő váraknak kapitányinak; mindazáltal hirével tétetnek e kegyelmednek, nem tudjuk, de hogy kedvével nincsenek, azt tudjuk. És noha egy ideig az német hadak Erdélyben lévén, efféle alkalmatlanságokat tőlök, várhattunk volna, de az ő

elmeneteleknek ennyi ideje után, az szomszédságban ilyen dolgoknak következése hova néznek alig tudjuk; summa summarum, ha az kegyelmed directiójában levő kapitányoknak tetszéséből nem volna, avagy az erdélyi hegyekre égő aknát tolvajkodhatnának-e, és az szegénység az holdolatlanságot intentálni merné-e? Majd harmincz esztendőtől fogva való jóakarója lévén kegyelmed hatalmas császárunknak, hűsége is a szerént az egész török birodalomban elterjedett volt, ismerheti is vagy meg fogja kegyelmed ismerni az török pénznek ligáját, az idő nem szokott egy karban maradni, el is multak annak előbbi imaginatiói és ki-ki a mit keresett, megtalálta. Ha Isten engedi innét tovább több több jóravaló viradással és hatalmas császárunknak különb-különb kegyelmességére méltóztatással minden nyomorusága feledékenységbe fog menni annak, valaki ez szorongató esztendőkben az fényes porta mellett szenvedett. Kihez képest intetik kegyelmed, hogy az szomszédsággal éljen nyájasabban, alatta való kapitányinak parancsolja meg, hogy az érintett alkalmatlanságok aránt vonják meg magokat, az vármegyék szegénységit az holdolástól ne tiltsák, contributiójokat ne ellenezzék, adassák be. Tavalyi adó is ujra sok maradván künn, ez idei penig mind, mely miá az praesidiumtól nyugodalmom nincsen, eddig még is biztatván, várakoztattam őket, ne adjon azért kegyelmed okot ennyi várakozás után arra, hogy nagy készülettel az szegénységet vesztegessük, nyomorgassuk, mert sem hatalmas császárunk, sem ő hatalmassága után való principalisink nem akarnák. Ultimarie és azért intetik kegyelmed, hogy mind az szegénységnek beholdolások, s mind az sok latrok megzabolázások iránt parancsoljon kegyelmed alatta levő kapitányinak. Isten békessége az jó uton járókkal. *(Kelet 1686 derekán.)*

Váradi főtiszt Ali basa.

(Rozsnyay D. gyüjt. gr. Mikó Imre birtokában)

XXVII.

Az földnek poráig orczáinkat letevén, térdeinket meghajtván ajánljuk nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak

alázatos szolgálatunkat; és könyörgünk nagyságodnak mint kegyelmes urunknak mi, kik hatalmas császárunk birodalmában levő rabjai vagyunk nagyságodnak, mutassa kegyelmességét szegény hazánkhoz, nagyságod szegény rabjaihoz, és vegye igazitásba dolgunkat, mert mind országostól veszedelemben forgunk, számos ideje levén, hogy rajtunk tyrannizál ezen Sorbán Vajda, szegény országunkat törvénytelenséggel nyomorgatja, minket is üldöz és kerget, és félő, hogy a miket most követ, azon az úton mind országostól elveszünk, a minemü dolgokhoz fogott és kezdett, mert hatalmas császárunk ellenségivel már összvebarátkozott s azokkal colludál, és hatalmas császárunktól, kinek kegyelmességével élt, attól távozni akarván, minden hatalmas császárunk ellenségit ő kormányozza s minden titkairól hatalmas császárnak azokat ő informálja, hirt adván hatalmas császárunknak minden titkairól, azzal dicsekedvén hatalmas császárunk ellenségi előtt, hogy ő minden titkait tudja az fényes portának és erőtlenségét is, ottan ottan irván hatalmas császárunk ellenségeinek, az fényes porta erőtlenségének declarálásával admoneálja őket, valamelyfelé hatalmas császárunk erős és számos hadai fordulnak, ő mindenkor keveseknek és erőtleneknek irja, emberei penig az némethez, lengyelhez és muszkához jönnimenni meg nem szünnek, izgatván és biztatván őket, azoknak is emberei az megirt Sorbánhoz jönek s mennek, kikkel való practikája és gonosz cselekedeti már napfényre jöttek s csodálkozunk, hogy az egész keresztyénségnek tudtára levén csalárdsága, nagyságod hogy szenvedheti, félünk kegyelmes urunk, hogy az ő csalárdsága miá országunk elvész, a mint némely praedecessori gonoszságok miá is elveszett volt, menynyiszer deploráltuk miatta való nyomorgattatását szegény országunknak, mind eddig is meg nem hallgattattunk, az ő sok rosz pénzével szegény országunknak igaz panaszát mindenkor elfordította, instálunk alássan nagyságodnak mint kegyelmes urunknak, vegye méltó consideratióba az ő sok gonoszságit s akkor megismer minket és még ezeknél is nagyobb s több hamisságit fogja nagyságod eszébe venni, mi azonban mint nagyságod hü emberei látván az ő sok gonosz cselekedetit, akartuk nagyságodat róla tudósitani igen alássan, a mint az feljebbvaló napokban is irtunk volt hazánk

dolgairól levelünk által nagyságodnak Jaksa kapitány által, hogy levelünket nagyságod kezébe adja, hirt adván, mi mint nagyságod igaz rabjai, az ő sok gonoszságiról, vártuk az nagyságod kegyelmes tetszését, vettük ugyan megnevezett kapitányunk levelét az moldvai kapitiha Teodorik levelével együtt, maga meg nem jövén, ... hogy nagyságodtól volt parancsolatjok, hogy nekünk irjanak, a melyből értjük, hogy nagyságod minden panaszinkat, nyavalyáinkat jól megértette, mely ez iránt való nagyságod kegyelmességét igen alázatosan vettük, annak igen örültünk, de irások szerént mi az nagyságod kegyelmes irását nem láttuk, nem vettük, kezünkbe nem jött; levelekből értjük, hogy mihelyt nagyságod levelét veszszük, nagyságodhoz bizvást folyamodhatunk, mehetünk, azzal biztatnak mindnyájunkat a kik itt vagyunk, és ha igazságunk leszen, nagyságod eligazítja, ha peniglen Sorbánnal meg akarunk békélni, nagyságod megbékéltet bennünket vele; reméljük, hogy az mi igazságunk nagyságod méltóságos személye előtt tisztának találtatik mindenkor, melyet penig ezután eszébe vegyen, de az ő békessége kegyelmes urunk csak az lenne, hogy úgy bánnék velünk, a mint bánt több más bojérokkal, hogy így mirajtunk is feladván, több-több gonoszsági napfényre ne jönnének; azonban vévén irásokat emberünknek, mindjárt egy boért közülünk elkészítettünk, ki nagyságodhoz elől elmenvén és hírt adván nagyságodnak, hogy mi is mindjárt megyünk, kik itt találtattunk mindnyájan, az nagyságod méltóságos személyéhez folyamodni, és készen voltunk mindnyájan megindulni, de azonban érkezvén Havasalföldről ide Sorbán vajda embere, nagy dicsekedéssel beszélte, hogy emberünket nagyságod Sorbán vajdának kezébe adván, lánczczal megkötöztetve Bukurestre vitette, azon ide jött ember azt is beszélvén itt, hogy Sorbán maga kérkedett azzal, hogy nagyságod kérette az mi Jaksa nevü kapitányunkat ő kezébe adta, azt is beszélvén ugyan Sorbán vajda, hogy ha mi is ott lettünk volna, akkor minket is mindnyájunkat, mint emberünket nagyságod kezébe adott volna. Mi kegyelmes urunk tudván az ő hamisságokat, ez úttal nekik nem hittünk, mi ez alatt elküldöttünk és titkon végére mentünk, hogy az mi emberünk most is az ő tömlöczében vagyon Bukuresten. Ezt látván kegyelmes urunk, hogy

az mi igazságunk megfojtódik, az ő hamissága penig elébb-elébb megyen, nagyon megijedvén, nem mertünk megindulni. Ilyen dolog interveniálván, mi is, mint hü rabjai hatalmas császárunknak igazán akarván szolgálni, nem gondoltuk, hogy gonoszunk következzék belőle; igy esvén mindazáltal az dolog, mégis akarjuk nagyságodat nagy alázatossággal tudósítni, könyörögvén nagy alázattal nagyságodnak, ne hagyjon elvesznünk, mert vétek, mert igaz rabjai vagyunk az fényes portának maradékról maradékra.

Kelet : Anno 1687. in mense Septembris.

Expeditio : Fogarasból.

(*Rozsnyay Dávid gyüjteményéből gróf Mikó Imre birtokában*)

XXVIII.

Praemissis praemittendis.

Mi mindnyájan boérok, kapitányok és vitézlő rendek, kik itt Erdélyben találtattunk, Sorbán vajdától kiüzettettünk országunkból, nagy alázatos panaszszal jelentjük nagyságodnak az iránt az gonosz Sorbán vajda iránt, ki ennyi időtől fogva latrul birja országunkat, hogy országunkat szinte már teljességgel elpusztítja, mert nemcsak maga, hanem minden öcscsei, unokái is urai az országnak, szíván vérét az szegény országnak, gyüjtik a sok kincset, senkinek ő előtte igazsága nincsen, az országnak nagy rendeit, kiket megkaphatott, hallatlan halállal megöletvén, minden kincseket, jószágokat elvette, nekünk is, kiket penig kezéből kivett, mindenünket elvette, a sok törvénytelenség miá országunk mindenből kifordulván, az szegénység eloszlott. De ezeknél nagyobb, hogy hatalmas császárunk hüségétől távozni akarván, az fényes porta ellenségihez kötelezte magát, kik mindenkép ellene vagynak az fényes portának. Tudja nagyságod jól, hogy az fennforgó zürzavarok többire Sorbántól eredtenek minden országokban; mert az ő emberei minden tilalom nélkül Német-, Lengyel- és Muszkaországokra mindegyre járnak, ugy azokéi is ő hozzá, szokott mestersége szerint informálván azokat az nemzeteket az fényes portának minden titkairól, hadainak kevésségéről és erőtlenségéről, és noha láttatik, hogy már az

fényes portát igaz hirrel tartotta, de abban semmi nincsen, de ellenben valami dolgok az fényes portán estek, azokat in rei veritate az porta ellenségének minden bizonnyal megirja, s azok előtt azzal dicsekedik, hogy minden dolgait, titkait az fényes portának jól tudja, és akármely felé, akármely szekere induljon is hatalmas császárunknak, ő azt az fényes porta ellenségiuek mindenkor kevésnek irja s ugy admoneálja hatalmas császár ellenségét, mely dolgokban hatalmas császárunk ellensége előtt teljes hitele van, hitelt szerezvén magának, hite vagyon mind az német császárnál, mind az lengyel királynál és ezeknek minden confoederatusinál, hogy ő is ezekkel egygyé lehessen, hatalmas császárunk ellen ő is azokkal egyet értsen, felkeljen, mind az német, mind az lengyel király elegendő hadat igérvén nekie valamennyit kiván, és ez cenfoederatio lett az által az Csáki által, a ki az Jediculában volt Beldivel, és az német császárnak egy patere által, mely patert az német császár küldött Bukurestre Sorbán vajdához, hogy az német császár hűségére megeskesse Sorbánt, öcscseit és unokáit is, a minthogy meg is esküdtek és elállván hatalmas császár hűsége mellől, mint az többi, ők is opponálni akarják magokat az fényes portának, és azóta többet szolgál azoknak, mint az fényes portának, melyet az keresztyén világ tudván, csudálkozunk rajta, hatalmas császárunk és nagyságod hogy szenvedheti; mert nagyságod nyilván higyje, hogy ha Sorbán vajda vajdaságától priváltatnék, minden felháborodott állapotok megcsendesednének, félő azért, hogy az ő lator factiói miatt, mint szintén némely gonosz praedeces sori miatt az szegény ország végső veszedelemre jut, mely igen nagy vétek lesz, ha az ő gonoszsága miatt az ország elvesz, a mint hogy sokszor hirével levén az portának az ő gonosz cselekedete, de mit ez ország is meg nem orvosolhatott, mert gonoszul gyűtött sok kincsével minden hamisságit elfedezi s ő miatta az mi igazságunk meg nem hallgattatik. Tudtára legyen azért nagyságodnak, hogy ha az ő sok gonoszsági az ő idejében meg nem előztetik, nagyobb leszen az utolsó dolog az elsőnél.

Minekokáért alázatosan könyörgünk nagyságodnak, Istentől hatalmas császárunk jó szerencséjéért és nagyságod boldog életeért, méltóztassék nagyságod érettünk s az sze-

gény országért az fővezérnek, ő nagyságának megjelenteni mind az ő hamisságit, s mind az mi sok nyavalyánkat, nyomoruságinkat, törekedvén nagyságod fővezér urunk ő nagysága előtt, hogy Sorbán vajdát priválja az vajdaságtól, akkor eszébe veszi s elhiszi az fővezér ő nagysága, hogy minden fennforgó zürzavarok lecsendesednek, nem lévén tovább ki interkáfárkodjék, hadd az szegény ország is sok romlási után vehessen egy kis pihenést, és tegyen ő nagysága más vajdát az országba, ki mind hatalmas császárunknak híven szolgáljon, mind az országot igazán igazgassa s az fényes portának minden parancsolatát igazán végbevigye; hogy így az nagyságod kegyelmes fáradozása által szegény országunk megmenekedvén az nyomorgatótól, mind mi nagyságod szegény rabjai, mind az szegény ország nagyságodért életünk fottáig Istent imádunk s Isten is nagyságodat megáldja érette.

Kelet. Anno 1687. in mense Septembris.

Expeditio : Fogarasból.

(*Rozsnyay Dávid gyüjteményéből gróf Mikó Imre birtokában.*)

XXIX.

Az váradi basának titkos izenet.

Nagyságodnak alázatosan könyörgünk mi hozzánk és szegény országunkhoz mutassa kegyelmességét, igyekezzék nagyságod bölcs elméjével fővezér urunk ő nagysága előtt törekedni érettünk, hova hamarébb ennek az istentelen Sorbán vajdának cselekedetiért vajdaságát tollálja és adjon más vajdát, az szegény ország kedveért, hogy a kit mi elégségesnek ismerünk lenni, ki mind hatalmas császárunk és nagyságtok parancsolatát végbeviszi és mi is egész országul egyiknek a másikért kezességet vállalunk magunkra, és valamikor az fővezérnek ő nagyságának kedve tartja, Konstantinápolyból is készek leszünk magunkkal együtt kezeseket állítani. Mely dolgokban, ha nagyságod mindenben a mi kívánságunk szerént vévén, mindeneket fővezér urunk ő nagysága előtt végbeviszen, ez iránt való nagyságod kegyelmes fáradozásáért, mi nagyságod szegény rabjai magunktól és az

szegény országtól igérünk, adnunk nagyságodnak harmincz erszény pénzt, nagyságod konyhájára gondunk lészen azonkívül és ennekutána is nagyságod szolgálatára egészen kötelezzük magunkat kedvét keresni.

Kelet. Anno 1687. in mense Septembris.

Expeditio : Fogarasból.

(Rosznyay Dávid gyüjteményéből gróf Mikó Imre birtokában.)

XXX.

Sorbán vajdának az fényes porta ellen való dolgai laistrom szerént ezek :

1. Lévén egy Csáki nevü magyar ur, ki Béldi Pállal az Jediculában fogva volt, az kiszerzette, kihozatta s országában egy Kaldmes nevü klastromában tartotta, a mig elkészitette, alattomban az lengyel királyhoz küldvén, s onnan az német császárhoz a végre, hogy ő általa hitet adván az vele való confoederatio felől, ugyanakkor hirt adván Csáki által az németnek, hogy az török Bécs alá megyen.

2. Mikor Sorbán vajda Musztafa ő nagyságával Bécs alatt volt, akkor mind németnek, lengyelnek emberei egyre jöttek mentek hozzája, s az övé is amazokhoz, hirt adván Sorbán azoknak s admoneálván őket, hogy bizvást jőjjenek, mert az török hadak mind az éhség miá, mind egyéb alkalmatlanságok miá igen elerőtlenedtek.

3. Mikor Sorbán Bécs alól haza jött, ujabban Csáki hozzája jövén, mind az német császártól, mind az lengyel királytól leveleket hozott Sorbánnak, és ujabban confoederatiót tévén Sorbán velek alattomban, ismét Csákit Moldva felé visszabocsátotta az lengyel királyhoz s az német császárhoz levelével.

4. A mely nyáron mostani fővezér kegyelmes urunk ő nagysága Babánál lengyelek ellen szerasztyér volt, azon nyáron jött Sorbán vajdához egy pater az német császártól Bukurestre, holott az pater Sorbánnal az templomba menvén, az evangyeliumra megeskütte Sorbán vajdát az német császár hüségére, és ugyanakkor hütlevelet adván Sorbán vajda,

hatalmas császárunk mellől elállott, az hütlevelet az pater elvitte, a mellett arra is kötelezte magát Sorbán vajda, hogy valamely felé, valamikor és valamennyi haddal fog hatalmas császárunk indulni, az német császárnak értésére adja, ennek nagyobb bizonyságára az német császár nagy ajándékot is küldött Sorbán vajdának, hogy ezután valamint a több confoederatusi, ugy ő is igaz hive legyen, melyre nézve Havasalföldet magának Sorbánnak, minden öseinek és unokáinak is örökösen conferálta német császár; azt is kivánván ugyanakkor Sorbán vajda, hogy Erdélyt az német császár adja Csákinak, mert úgy lehetnek aztán alkalmatosabbak az német császár szolgálatjára, s úgy is conjungálhatván inkább magokat mehetnek által az Dunán a szolgálatra; ez iránt való levelekkel az páter elmenvén német császárhoz, leveivel és nagy ajándékával ismét Sorbánhoz küldött az német császár, és minden kivánságinak annualván, megigérte, hogy mindeneket kedve szerént cselekszik, csak legyen hü hozzája.

5. Mikor Csáki bizonyos számu hadaknak az német császártól kapitánynyá tétetett, jött be az erdélyi hazába telelni a váradi száncsákságba, a honnét ő felvévén magát, ment Lengyelországra, ott lengyel köntösbe öltözvén, ment Moldovára, hogy már ő Moldvába ló venni megyen, a holott egy Crencs nevü faluba egy Dubent nevü oszpodár boer megfogta és harmadnapig tartotta, de midőn kitanulta az boer hogy kicsoda, Sorbán vajdától való féltében elbocsátotta, és ment Sorbán vajdához, holott leveleit Sorbán vajdának megadván, nyolczad napig mulatott, és azután teljes hat lótereh pénzzel elkészitvén Sorbán vajda Csákit, elbocsátotta, megjövén Csáki az elhagyott hadai közé, azzal az Sorbán vajda pénzével fizetett az német császár hadainak.

6. Ezen Csáki hitelt szerezvén magának az német császárnál, 20,000 erős hadat adott melléje, kikkel Erdélybe bejövén olyan véggel, hogy Erdélyt is magokhoz hajthassák és azután Sorbánhoz menjenek, és vele megegyezvén, egyenesen Konstantinápolyra menjenek, de midőn Szebenig jöttek volna, holott volt az fejedelem és az ország nagy rendei, az fejedelem és az ország hadai ellenek állottak és sokat az erdélyiekben levágván, hogy látták, hogy kivánságok szerént Erdélyt magokhoz nem hajthatják, Szeben alól megtértenek,

és rettenetes sok kártétellel ugy mentenek ki az országból. Így nem mehetett végbe az Sorbán vajda kivánsága.

7. Mikor Sorbán vajda az fényes portát hirekről tudósítja, az csak praetextus lévén, ez alatt czélja ez, hogy olyankor, több-több dolgait tanulhassa ki az portának, melyekről ottan mindjárt realiter tudósíthassa confoederatusit.

8. A minthogy a több fennforgó zürzavarokat is ő indította, úgy mostan is akarván azt többíteni, közelebb az ráczokat és bolgárokat is fascinálni kezdette, mert az felesége is Sorbánnak rácz nemzet lévén, maga mellé feles ráczokat gyüjtött és az Filipesten lakó pópa Kosztakics Szlovánt, ki is tatárok rabja lévén, Sorbán vajda váltotta volt ki, és Szemni Radniczát küldötte az herczegiekhez, arra intvén, hogy az fényes porta ellen keljenek fel, hajoljanak az német császárhoz, mert annak nagy kegyelmességét veszik.

9. A mely lengyel követ most uj hirekkel Sorbánhoz ment, azt adta értésére Sorbánnak, hogy az lengyel s a muszka megegyeztek, és ugyanazon követ által azt parancsolják Sorbánnak is, hogy készüljön ő is és tudósítsa az lengyelt, menynyi hadat kiván maga mellé, hogy tavaszszal az török ellen indulhasson ő is; ezen lengyel követ nagy ajándékot is vitt Sorbánnak.

10. Sorbánnak alattomban országában nagy készületi van, lövő szerszámokat és egyéb fegyvereket igen sokat készített, hasonlóképen lovakat is minden hozzájok való requisitumokkal, hogy tavaszszal, mihelyt confoederatusitól arról való parancsolatja érkezik, mindjárt indulhasson az török ellen.

(Kelet 1687 sept.)

(A gróf Mikó Imre birtokában levő Rozsnyayféle gyüjteményből.)

XXXI.

Nándorfehérvári vezérnek szóló levél.

Kegyelmed levelét kedvesen vettük, melyből, hogy mind magának szóló levelünket vette, s mind hogy az fényes portára több leveleinket beküldötte, köve einknek is az fényes

portára bebócsáttatások iránt annuentiája legyen, megértettük, ebbeli jó akaratját kegyelmednek köszönjük, és hogy tovább is azon jó akarattal való succursusát continuálja, kérjük. Követünk indulása közelebb esendő országgyülésre haladott, akkor azon közönséges országgyüléséből solemnis legatiót akarván expediálnunk, midőn kegyelmedhez érkeznek, kérjük hozzánk és az magyar nemzethez való jó akaratját, követeinkhez is mutassa meg.

A mi penig ez alkalmatossággal ellenségeinkkel való csetepatét illeti, nem kételjük, szokások szerént azt fogják hirdetni, mintha igen nagy triumphussal jártak volna, de bizonynyal higyje kegyelmed, az is az németnek nagyobb ruinájával lött s ment végben, nem is mondattatik közönséges harcznak, mert midőn hadainkat ellenek kirendeltük volna, akkor ők az harczra kiállani nem mertek, hanem érkezvén az estve, csak hadainknak némely része csapta meg az ellenségnek hátulját, de besetétedvén, az késő idő választotta el őket egymástól, melynek is valóságát hitelesebben, bővebben nemsokára a menendő francziai követ által érti meg kegyelmed. Ezekután ajánlom jó akaratomat kegyelmednek mind azokban, a melyek felől requirál kegyelmed. Datum Nitriae circa finem aug. Anno 1705.

Kegyelmed jó akarója Rákóczi Ferencz.

(Eredeti minutáról, Rozsnyay gyüjteménye gr. Mikó Imre birtokában.)

XXXII.

Tömösvári basának szóló levél.

Kegyelmed barátságos levelét vettük, hozzánk s az magyar nemzethez való jó akaratját köszönjük, azért, hogy tovább is continuálja, kérjük, melyért e nemzettel együtt háladatlanok nem lesztünk. A mi ez alkalmatossággal esett csatát illeti, az nem egész harcz, csak valami különös összecsapás volt, melyet elhiszszük : szokása szerént ellenségünk magok részekre az dolog felett fognak hirdetni, de azt bizonynyal higyje kegyelmed, csak az mi kevés részecskéje hadainknak velek összekaphatott is, az szoros helyhez képest

sokkal többet ejtettek el bennek, mint ők az miénkben. Ezekről akarván kegyelmedet valósággal tudósítanunk, ajánljuk szomszédságos jó akaratunkat kegyelmednek. Datum Nitriae circa finem aug. 1705.

Kegyelmed jó akarója Rákóczi Ferencz.

(Eredeti munkáról gróf Mikó Imre ur birtokában.)

XXXIII.

a)

Literae ex Castris ad montem Meszes et fluvium Egregy dictis ad magnum vezirium Turciae expeditae.

Praemissis praemittendis.

Posteaquam sortem hungaricam contra crudelem praedominationem germanicam, ad manum suscepi meam, Deus majestuosus tantopere justa nostra arma secundavit, quod communi voce et consensu, in Principem Hungariae me jam elegerunt, insuper et in Tranniam in sedem ejus instellationis ergo penetraverim. Cupiens de his omnibus vezirium praepotentem certiorem reddere, foelicis memoriae praedecessores meos imitando, Portam Fulgidam requirere, supervenit interim benevola vrae excellentiae intentio per expressum de facto huc expeditum contestata; cui non difformem contestavi nitentes gratitudinem, ea ratione Genorosum Joannem Pápai, fidelem consiliarium meum, ad exiam vram expedivi, cujus ut non sola detur fides nomine nro relationibus, imo, ut optatissimis remittatur responsis, eandem rogamus excellentiam. Qua vrae exiae reflexio, dum mihi erit pergrata, omnem et benevolam Portae Fulgidae offero promptitudinem. Deus vrae exiae dignitatem durabilem reddat.

Excae vrae bona intentione servit

Franciscus Rákóczy.

b)

Literae ex iisdem castris ad vezirium belgradiensem.

Praemissis praemittendis.

Literas vrae dominationis magnificae habuimus gratas

quorum sensu intellecto, benevolam erga nos intentionem grato excepimus animo; quam ut et ulterius continuare velit, rogamus, cui parem et ex parte nra experietur continuationem recommendantes, negotia nra Deo et benevolentiae vrae dnis magnificae, ad hoc usque tempus expertae.

Quod attinet res anabaptistarum agriensium, exceptis jam factis christianis, ut reliqui, quocunque volnerint absque ullo impedimento, abeant, concessimus, qua ratione si etiam vrae dnis magnificae expressus mittetur, nonsecus rem experietur. Cui dum dignitatis augmentum cupimus

Epudem benevoli manemus

Franciscus Rákóczy.

(*Rozsnyay Dávid gyüjtem. gr. Mikó Imre ur birtokában.*)

VÉGE.

31. sz. Pótfüzet 207744

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

NYOLCZADIK KÖTET.

PÓTFÜZET.

PEST, 1871.

[illegible] AKADÉMIAI KÖNYVÁRUSNÁL.

FOA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSAI

TÖRÖK-MAGYAR KORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. kötet. Oklevelek a Habsburg-ház történetéhez Magyarországon. Szilády Áron és Szilágyi Sándor-tól. I. II. köt. XXX és 468 és 480 l. 5 frt

— — — III. IV. kötet. Török-magyarkori Állam-Okmánytár, szerk. és jegyzetekkel ellátták Szilády Áron és Szilágyi Sándor-tól. I. II. k. VIII + 496 és 528 l. meg egy tábla 6 frt., külön minden kötet 3 frt

— — — V. kötet. Török-magyar-kori Állam-Okmánytár, u. szerkesztő [illegible] 260 l. fűzve 3 frt 50 kr.

M. TÖRTÉNELMI TÁR. I. köt. X. és 260 l. egy pecsétmásolattal 2 frt 10 kr.

— — — II. köt. 318 l. nyolc pecsétmásolattal 2 frt 10 kr.

— — — III. köt. 204 l. egy oklevélmásolattal 1 frt 40 kr.

— — — IV. köt. 260 l. 2 frt 40 kr.

— — — V. köt. 231 l. 1 frt 40 kr.

— — — VI. köt. 204 l. egy pecsétmásolattal 1 frt 60 kr.

— — — VII. köt. 366 l. 3 frt. 60 kr.

— — — VIII. köt. 269 l. 4 kőnyomati táblával 4 frt 60 kr.

— — — IX. köt. 244 l. 2 frt 10 kr.

— — — X. köt. 240 l. aranybullák 2 okm. hasonmásával 1 frt. 50 kr.

— — — XI. köt. 240 l. 1 frt 10 kr.

— — — XII. köt. 292 l. 1 frt 70 kr.

Az egész tizenkét kötetes folyam ára tizenöt forint.

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁR. XIII v. Új folyam I. kötete 1868. 288 l. 1 frt 40 kr.

— — — XIV. v. „ II. kötete 1869. 282 l. 1 frt 80 kr.

MAGYAR LEVELES TÁR. I. köt. = Négyszáz magyar levél 1404—1660. Szilády Áron-tól. XX és 482 l. kilenc kőnyomati hasonmásos táblával 4 frt.

FEJÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK határozódó tárgymutatója. Csánki Dezső-től. XVI és 630 l. 6 frt.

ÉVMUTATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Sándor által. 32 l. 30 kr.

HUNYADIAK KORA MAGYARORSZÁGON. Gr. Teleki József-től. I—V. VI. 1 és X—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 50 kr. — (VI. köt. 2. rész sajtó alatt.)

MAGYARORSZÁG HELYRAJZI TÖRTÉNETE. Tájékoztatót és ugyúgy mutatókönyvet vegyvis a nevezetesebb városok, helyeségek, a szóhoz illeszett egyedül történeti pusztók nagyság szerint rendezve. Rupp Jakabtól. Első kötet két darabban. Az esztergami egyházkerületnek a hozzá tartozó püspökmegyékkel együtt. XVIII és 807. l. 5 frt.

BUDA-PEST és környékének helyrajzi története. Rupp Jakabtól. Két darabban 806 l. 2 frt.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA. Magyar Történelmi Emlékek, egyes kötetekre 3 frt 15 kr. kivévén a következőket: I. osztály, XI. köt. (Acsádi Okmánytár) VI. k.) II. oszt. XII. k. (Bécsben I.), és XVI. köt. (Forgách) 4—4 frt. — XV. k. (Tóth Ir. Nagy Iván-tól) 4 frt 50 kr. — XVIII. köt. (Tóköly, Tarnától) 2 frt 50 kr. — E nagy gyűjtemény tartalmát l. a borítók következő lapjain.

267741

II. FÜGGELÉK.

DIARIUM.

1663—1674.

Bevezetésül.

Rozsnyay Dávid jelen diariumát, történeti maradványaihoz második függelékül közlöm, azon valószinűleg a múlt század elején kelt másolatból, melyet Libloy Schuler Frigyes erdélyi jogtanár és történettudós a múlt év folytán az erdélyi Muzeumegyletnek ajándékozott, s mely azon időben midőn a történeti maradványokat közzétettem, még lappangott.

Ezen diarium az 1663—1674. közti éveket foglalja magában. Fájdalom azonban ez sem teljes: hijányzik belőle az 1663-ik év vége, 1664 egészen és 1665 eleje. Több körülmény arra mutat, hogy ez egy más, bővebb kidolgozása azon töredéknek, melyet a „Maradványok“ közt III-ik szám alatt a 319—358. ll. tettem közzé. Ellenmondás a két példány közt nem találtatik, de ez nagy részben bővebb annál s egészben jóval teljesebb, mert ez az abból hijányzó 1665, 1666, 1667, 1668, 1674. éveket is adja, kiegészíti az 1673-ik évet. A két munkának, helyesebben ez egy munka két kidolgozásának egyes részletei hásonlítnak ugyan egymáshoz: de miután ezekben is jelentékeny váriansok vannak, s mindössze is egy pár lapot tesznek, szükségesnek tartottam a diariumot megcsonkitás nélkül adni. 1670-ik évre

vonatkozólag a Schuler-féle diariumban két közlemény van: melyek közül az egyik — bár töredék — részletes, naponkénti feljegyzés. Ez a Schuler-féle példány végéhez van mellékelve, s mint külön munkát én is czélszerűbbnek hittem mellékletül a diarium végén közleni.

Különben e diariumnak kiadását két okból tartottam szükségesnek: mert ez Rozsnyay maradványait kiegészíti, s mert a tárgyalt kor történetéhez eddig nem ismert adatokkal járúl.

Buda 1871. apr. 6.

A kiadó.

Incipere bene, proficere melius, perficere optime a Deo sunt.

Conceptio humana nihil est, quam nasci miseria, vivere poena, mori angustia.

Charitas non est ea solum quae sua, sed et quae proximorum sinus quaerit.

Istenem segedelméből kezdettem e diariumot írni Konstantinápolyban, erdélyi háznál 1667 esztendőben, Mindszent havának 11. napján, le akarván írni török deákságomnak alkalmatosságával való bújdosásomat s azokban bokros nyomorúságimat, sokszor emberi elme szerint utolsó végemhez közelitő országos és fejedelmi dolgokban, szárazon és tengereken viselt bajos és koczkás szolgálatimat a mint Isten tudnom adta, melyre is segitsen az, a kit senki sem segit. A nemes ország méltatlan alázatos szolgája és török deákja

Rozsnyay Dávid.

A koldusból királyt, a rabból rectort csináló Isten, meg akarván az Erdély sokféle tüzét oltani, a sok szegényt megszánja és ad nekik egy istenfélő jámbor keresztyén fejedelmet 1661 esztendőben: Apafi Mihály kegyelmes urunkat ő nagyságát, ki is noha a lengyelországi rakócziana siralmas expeditionak alkalmatosságával nyert tatár rabságából csak akkor tájban szabadúlt vala, s a szenvedett tatár kéznek sanyarúságát recoquálván, nem örömest jő vala ki ebesfalvi czellájából iterata invitatióra is a török táborra; mindazonáltal sokak sok szép intésit, s hamúban ülő hazájának szegénységét megszánván, magát, feleségét és szép fiát Istennek ajánlván, Ali passa nevü török szerdárhoz mégyen, a Vásárhelynél levő török táborra. Holott is azon megnevezett vezéri embertől igen becsülettel acceptáltatik, és mivel már azelőtt nem sokkal az erdélyi nagy rendeket Kemény János az országból mind kivitte, s magával Magyarországra kiseprette vala, — nem vala majd mondani kit tégyen fejedelemmé a török. Valának csak ketten a nagy rendek közűl: Apafi Mihály és Kassai Ferencz, kik is ketten sokáig disceptálódnak ott az török táboron a fejedelemség felett, mert egyik sem akarja vala felvenni. Elúnván Ali passa haesitantiájokat, megriasztja

s mond: válaszszatok ha választatok, mert majd választok én s felemelem vagy Kolozsvári Csepregi Mihályt, vagy az vásárhelyi birót Szilágyi Csiszár Jánost, és akármelyikre ha én egyszer ráadom a titulust s a köntöst, meglátja a nemes császár, ki húzza le róla. Itt a mi kevés magyarink megijedvén, nem sokat orálnak, hanem mivel a szegény Kassai Ferencz igaz ratiókkal, nimia ventriculositással (mely majd mirum naturae vala) magát azon candidatioból enodalván, — a sors az Isten rendelésén áll, megesék a sors jámbor Apafi Mihályra, kit a vezér felkaftányozván, a jó Isten akaratjából fejedelemmé tön. Itt mivel szűk vala az ember, keskeny vala az udvar is és gyakrabban az vásárhelyiek fogják vala az étket is, toldják vala az erszényt is, míg azután mind emberből s mind költségből lábra kapa az udvar.

Ali Passa perfectis perficiendis, meghallá a Kolozsvárat levő német tábornak Montecuculi nevű generálja, hogy már a török fejedelmet tett Erdélyben, bocsuzó süveget írt Kemény Jánosnak, és ki dobol Erdélyből, vélle együtt Kemény János is; de kimenvén nem nyugszik, hanem mind addig lamentál a németnek, míg egy kevés németet és horvátot nyer magának, a partiumból is holmi legényeket maga mellé gyűjtvén, egynehány ezered magával reá jő jámbor Apafi Mihályra, ki akkor Segesváron vala és in anno 1662 Januariusban obruálván Segesvár környékét, lenta obsidióval berekeszti az Isten választotta jámbor ifiú fejedelmet Apafi Mihályt ő nagyságát Segesvárra, kevés nagy ember lévén mellette, csak Kun István, ki hű és igaz generalisa vala ő nagyságának, Daczó János csíki kapitány, Naláczi István hopmester, Bartsaiak és Csereiek közül is valának.

Ali passa Tömösváratt commorálván, mindezek alatt az Erdélyből kiment török táborral meghallá, hogy az ő tette új fejedelmet Kemény János megszoritotta, arra nézve Kucsuk Mehemet passát postán küldi Erdélybe a fejedelemnek segitségére, ki éjjel nappal jövén arról való szoros parancsolatja szerint, Kemény Jánosnak Isten megvakitotta, elszéledt hadának szemeláttára benyargal a megnevezett Kucsuk Mehemet passa másfél ezered magával Segesvárra estve felé, mely kevés hadat, ha Isten szemeket be nem kötötte volna, csak némely része is Kemény János hadának, felgázolhatta volna.

Ezt megviszik Kemény Jánosnak, hogy a kevés török segitség bement Segesvárra, hiszi is, nem is, sőt mivel az Isten elkészitette vala őket a veszedelemre, az igaz hír reportatorinak kinek orrát, kinek fülét vágatja el. Az érkezett török megtanúlta volt Sándortól, hogy: nihil procrastinando feci, azon éjjel semmit sem aluszik, hanem mind a magával jött fáradt hadat, mind a mely török rész had azonkivűl is Apafi urunk ő nagysága mellett hagyatott volt, ugy mint Ibrahim passát vélle való kevés hadával elkésziti, és az urunk kevés magyarit is, (mely igen szép kicsiny vala) a fejedelemtől elkéri vagy viszi, kiknek is urunk ő nagysága a maga hű generalisát megnevezett Kun István uramat praeficiálja és a passával elbocsátja, felűl emlitett Daczó János urammal együtt; ezek vivék ki legelsőbben is fejeket ketten ő nagyságáért a veszedelmes koczkára, valamint lészen a jutalom. Midőn azért Kemény János ugy álmadoznék, hogy a jött, de megfáradt török segitő, ratio ellen volna, hogy reggel mindjárt kijöjjön, ez non putarammal elveszté magát, mert jó hajnalban a kevés török

és magyarok Segesvárból kijönek és egyenesen mennek Kemény Jánosra, ki akkor szinte ebédelni akar vala Nagy-Szőlős nevű szász faluban, mikor szintén a tálba akarna mártani, hogy meghozák neki, hogy nem meszsze a faluban rendelt sereggel jő a török, késit elvetvén, éhen lóra kap, és megparancsolván, hogy az étket melegen tartsák, csak aval a kész hadával mely körülötte közel vala, a török eleiben kiálla. Nem várá a török azt, hogy Kemény János hadának vagy zsákmányra, vagy prédára kiosztott nagyobb részét convocálja, hanem sebes impetussal rajta lön Kemény Jánoson és hadát elgázolván, magát gyalog ejtvén, mikor asztalnokja: váradi szegény Gyulai István, hű szolga, urát maga lovára akarná ültetni, s ő gyalog maradni, a török ott éri, és az asztalnoknak fejét vészik, maga Kemény János ugy eltapodtatik, hogy maig sem tudatik sem feje, sem tagja hova lött. Elesésinek helyire egy kis oszlop rakatik emlékezetre, mely ma is fennáll.

Itt a Kemény János fia Kemény Simon a vélle volt urakkal s vert haddal Magyarország felé kikullognak, exceptis Gabriele Haller et Joanne Betlen, mert ezek ketten nem menének többször ki hazájokból, hanem Görgényben szaladának, honnét aztán csak hamar Apafi urunk ő nagysága hűségére állának. Megszabaditván Isten jámbor urunkat halálos ellenségétől, jól lakék a török a szőlősi lével, és megiván borát, eltévén a poharát s minden tábori apparatusát Kemény Jánosnak elnyervén, igen szép prédával Kutsuk passa és Kun István Isten adta örömmel menének be Segesvárra, urunkhoz ő nagyságához, holott sok ideig nagy örömben lőnek.

Ez idők táján jó hívei iránt szép jósággal ajánt-

dékozódott vala urunk ő nagysága és tiszt osztogatással is, Kun Istvánnak az hunyadvármegyei főispánságot, Daczó Jánosnak a csíki főkapitányságot, Haller Gábornak Balásfalvát, Örményest, Bethlen Jánosnak Teremit, Barcsai Mihálynak Porumbákot, ugyan Kun Istvánnak Alamort, Cserei Györgynek Mártontelkét, Jenei Miklósnak a postamesternek Fogarasföldin Alsó Szombatfalvát.

De interim első hívei közül Zólyomi Miklóst, hol kik susurratiójara megfogatta vala, melyet noha azután maga is megbánt vala urunk, de a török sem hagyá szótalan, azt izenvén: miért szomoritja olyan nagy ember szivét, és noha ez farkavágása Zólyominak begyiben vala, de mégis ugyancsak subsistál vala, hogy a nullánál alábbvalók belőle csufot ne csináljanak, annál inkább ha urunk ő nagysága azon nagy urnak tisztit, hunyadvármegyei főispánságát el ne vegye.

Ez a rabságból megszabadúlván, sógorának az öreg Rédey Ferencz uramnak ő nagyságának kezességén, (ki is azelőtt két vagy három esztendővel Medgyesen fejedelemnek választatott vala) mint igen laesa és injuriata persona Várad felé beszökék Törökországba, és onnan beméne a portára lamentálni. Mely rosz dolgot csinálók, mikor házoknál szélesen nyujtoznak s nyugosznak vala, akkor jámbor urunk búsúl s izzad vala s hátha költ is vala. Ezt itten ebben hagyván, redeálok promotióm origojára.

1663.

In anno 1663. diebus Aprilis, mikor urunk ő nagysága Kucsuk Mehemet passával Segesváratt laknak vala, az idő tájban kiállván én is az scholából

a mit eleimtől maradtból s a sok tutorok agyarai közűl kikaphatok vala, költöm s pazérlom vala; mely is szerencsémre elfogyván, a szükség nyakon köte s udvarhoz vűn Segesvárra. Itt vala Csepregi Mihály uram, ki is az időben urunknál ő nagyságánál igen benn vala, mert ő nagyságának creáltatásától fogván adlatus lévén, egynehány ízben (kivált Törökországban) követségbe is expediáltatott vala, ez igen serény és ilyen öreg ember vala, szolgálatra vala nyughatatlan és szegények mellett a maga költségén is megszólal vala, engem Segesváratt meglátván s szállására híván, jelentém ő kegyelmének, hogy én is szolga akarnék lenni. Mivel pedig Kolozsváratt scholában jártomban sok idők alatt esmért vala, annál is inkább járúlván ezekhez a nagy becsületű és tisztességű püspök Veresmarti Gáspár sógor uram ő kegyelme véle való correspondentiája, nagy kedvvel vállalá promotiómat, melyet mig admaturála, körülötte commoralok vala; úgy nehány napok telvén monda: édes öcsém gondolkodtam felőled a mint Istennek dicsőségesebb, kegyelmes urunknak hasznosabb, mind pedig magadnak jövendőben előmenetelesebb lehetne. Én ezt eddig megköszöném s mondá: ím édes öcsém urunknak ő nagyságának s országnak török deákja nincsen, ha kedved van hozzá, megjelentjük ő nagyságának. Mondék: én uram, azért jöttem, hogy Isten után kegyelmed tetszésit kövessem, ha Istennek és kegyelmeteknek ugy tetszik reá állok. Itten ő Gilányi Gergely uramhoz méne és ott felőlem beszélvén, engem ismét mind ketten vexalni kezdének, és több beszéd után mondának, kiváltképen Gilányi Gergely uram hoszas declaratióval élvén, hoza elé egynehány török deákot s közelebb a csak nem régen

megholt Bethlen Gábor török deákját Majtini Andrást nevezé, kit én is esmértem és exaggeralá, mely épületes hivatal volna.

Lévén azért Gilányi Gergely uramnak ő kegyelmének is kedves embere a megnevezett sógorom, Veresmarti Gáspár uram, felmenének Csepregi urammal urunkhoz ő nagyságához és ott referálák ő nagyságának dolgomat, inculcálván bő szóval ő nagyságának mely szükséges volna ő nagyságának s az országnak a török deák, melyet ő nagysága örömest admittála, mert török deák az országban nem vala, és ha vagy török császár vagy tatár hám, új fővezér vagy budai vezér vagy egyebünnen költ török levél jő vala, a török deáknak nem léte miatt Molduvában, Havasalföldiben, Lippára, Váradra hová hordozván az ő nagyságának szóló török levelet költséges nyargadással, titkait ő nagyságának előbb mások tudják vala meg, annál inkább semmi arcanumat ő nagysága (mikor ugy kivántatik vala) immediate a megnevezett méltóságokhoz nem suggerálhat vala, hanem mások szájával kinyszerittetvén élni, sokszor a nagy dolgok nem elé haladnak vala. Itt a dolog Isten igazgatásából külömben megforra, csak a parancsoltaték, hogy reversálist adjak, hogy máshoz nem hajlok, melyet sietve megírok emlitett Veresmarti Gáspár urammal ő kegyelmével, ki is mindjárt felvive és íra mellettem mind Gilányi Gergely uramnak, mind Csepregi Mihály uramnak hogy török deákságra hittessenek, mert ő nagysága meg nem csalatkozik bennem; a minthogy én Segesvárra érkezvén, beadók Gilányi Gergely urammal és Csepregi urammal a reversálist, felmenének a fejedelemhez, végképen concludálván irántam és manusomat megnézvén, a hűségre megeskétének. Itt már bizonyos lévén dol-

gomban, búcsuzni atyámfiaihoz rugaszkodom, kik között nem sokat temporizálék, mert az ország adója induló félben lévén avval kell vala járnom. Búcsut vevén azért atyámfiaitól diebus Aprilis 1663, udvarhoz menék, és emlitett promotiom által költséget sollicitálék, de mivel a bennlakó török miatt igen exhauriálódtak vala ő nagyságok, s még igen új is vala a tárház, de praesenti a magáéból sem adhat vala, hanem akkori praefectus Vizaknai Péter deák uramnak committalá ő nagysága, hogy mind nekem, mind a másik ifjúnak Brankovics György uramnak (mivel kettőnket küldének tanulni) száz-száz tallért adjon ű kegyelme tanuságunkra, anticipative míg többet küldhetnek. Elindulék azért Daczó János urammal a fökövettel az udvartól Szebenbe, mivel akkor oda gyűjtötték vala az adót, a minek szerit tehették vala, elérkezék ugyan oda az akkor leendő kapitiha háromszéki Jankó Péter uram is, és Szebenben egynehány napig múlatván, 8-va Maji megindulának Szebenből a csonka adóval, le Vaskapu felé, de nekünk a pénz szűk volta miatt 40, 40 tallérnál többet nem adának, minek is egy részét mind kettőnek conservandi ergo, az én turbámba tettük vala pénzünket; a követ kisérő székelyi ellopák az útban, mi eléggé sopánkodánk előkeresésséért, de nagyobb része comitivájának szombati székelyből állván, a mint félnek vala, tallérainkat is csak ugy sistalák és noha már csak eddig is két rendbeli kár ért vala, szomorú consequentia praemissorumnak vélvén, a szokatlan úthoz kedvetlen valék, mindazonáltal Istenben bízván, mendegélek vala. A 40000 tallér csonka adóval Hunyadvármegyében érkezénk, és elég bajjal a megáradt Strigy vizen általkelénk mi a pénzes szekerekkel, de a követ sógorához Ken-

defi Gábor uramhoz divertala vendégségben Boldogfalvára, honnan másnap visszatérvén, szép kalácsokat hoza az útra. Isten hírivel neki fogánk Vaskapunak és hunyadvármegyei uraimék közűl felesen kísérvén bennünket mind az erdélyi határig, ott készen vár vala bennünket a karánsebesi Topuz aga, és becsülettel köszöntvén excipiala. Innen hunyadvármegyei uraimék megtérvén. a törökök bekísérének Karansebesbe, és ott hálánk. Másnap megindúlánk és menénk hálni Lugosba, Lugosból harmad napra jutánk Tömösvárra, holott vala Ali passa azzal a táborral a mely Erdélyben vala akkor, mikor Apafi Mihály urunkat ő nagyságát fejedelemségre emelé a m. vásárhelyi és nyárádtoi síkon. Tömösváratt találók Haller Gábor ő nagyságát, ki azelött egynehány holnapokkal a fejedelemtől és országtól Ali bassához küldetett vala követségben, kinek is ott a töröktől tisztességes praebendája, másfél ezer oszporája jár vala napjában, mert felesen volt népe, melyet szótalan nem is állhatott a passa ezt mondván: harczra kevés, követségre sok. Ugyan ott Tömösváratt találók Baló László és Pünkösti György uraimékat is, kik is egyszer is, máskor is expediáltatván újabb occurrentiákkal a megnevezett ott commoráló követ úrhoz, vagy adhaerens követek vagy . . . . . valának ezek is. Mivel in recenti dignitate nem valának tartalék nélkül.

Ezen esztendőben indúlván portáról a fővezér Köprüli Ahmed passa a német ellen, mig ő a portáról Nándor-Fejérvárra érkezék, mi addig Tömösváratt múlatánk; interim Ali passa nagy haraggal megparancsolá az adóval ment követnek Daczó János uramnak, hogy az adónak elmaradt részért mindjárt küld-

jön, és éjjel nappal hozzák, mert különben nem lesz egészséges darab adóval menni a török vezér eleibe. Mi mindazonáltal, ha mint felenkint is, ugyancsak felkelünk és elmenénk Ali passával együtt Tömösvárról, és Szelüm Kamin nevű török városnál (a mely is tul a Duna-parton vala) általevezénk a Dunán, Betskereket jobb-kézre hagyván, de elég bajjal, mert a vizek mindenfelől megáradva lévén, a Duna körül a szakadékok igen kivetettek vala, itt lemenvén a Duna tulsó partján, amaz híres, neves vitéz, jó magyar apánknak Hunyadi Jánosnak kedves lakó, s meghaló helye mellett, gyönyörű helyen, a Duna magos partján, Duna s Száva két nagy viz között, szép tágasságu mezőn situáltatott Zemplin puszta vár és város mellett elmenénk és Nándorfejérvárra a Száva hoszú hidján általkelvén, bemenénk, melyeknek a közi csak annyi, hogyha a nándorfejérvári ablakról perspectivával átnézesz, a zemlini ablakban alkalmasint megismerheted az embert.

A ki ezt a két helyet, és azoknak circumjacens situsát considerato oculo perlustrálja, nem tudom, hogy tészen különbséget az hely-é király-gyönyörűségre kivánatosabb, vagy azon dicsőséges helyen megholt s emlitett fejedelemnek halála károsabb-e.

Mi Nándorfejérvárban (szállás adatván a ráczok utszájában) a városon megállapodánk, Haller Gáborral mind egy tractusban levén, de a fővezérrel nem leheténk szemben az adónak hiányossága miatt, hanem subsistálánk, és várjuk vala annak elmaradt részét, mely mivel késék, mi a dirib-darab adóval ott maradánk, s a fővezér elmene, útját continualván Budafelé, Eszéken megállapodván, az alatt, hogy ott múlatna, elviteté közülünk Haller Gábort Nándorfe-

jérvárról, mely dolgon mi sokképen scrupulisalunk vala, mert ki azt hiszi vala közülünk, hogy megölik, s ki azt, hogy fejedelemmé tészik; ehez közelebb járt volna, ha az urunkat crealó Ali passa akkor ott ne légyen a fővezér mellett, mert meg is kaftányozták volt igen tisztességesen, de ez a passa reá menvén a fővezérre, földig csepülte Haller Gábort a fővezér előtt, mindennel asseralván, hogy Haller Gábornak csak egy czédulájára is harmincz ezer német mindjárt talpra áll. Ez oly fészket vert a fővezér elméjében, hogy azután csak az alkalmatosság vala hátra eloltására.

Elérkezék Baló László uram is az adónak fele elmaradt részével Nándorfejérvárra, honnan mi is felszedők a lepet, és menénk mindnyájan az egész adóval és követtel a fővezér után, kit Eszéken érénk, és mivel ő is siet vala Buda felé s mi is ki egy, ki más felé, csak hamar szembe lönk vele, s mondánk a mit mondhatánk, s csinálánk elég új dolgot s roszat, mert a fővezér a pénzt felolvastatván, nem vevé ugy ki kezünkből, de ily novisatiok lönek, valamenyi minister, kiváltképen nevezetes, a fővezér körül szokott lenni, csak egyet sem contentálánk mi azzal az ő régi quantitasa solenniumával, mely eddig observáltatott, hanem vagy hogy hamar haza nem szaladhassunk, ettől félve, vagy hogy az új fejedelemnek új ellenségeket gyüjtünk, attól tartva, minden minister ajándékát felette nevelők, melyet a következendőknek tanulságokra im lejegyzek: Legelsőben is a fővezér főtihajának (mely főhopmestert tészen) járt ab antiquo egy fedeles aranyos kupa csak és nem egyéb; mi 300 imperialis tallért peraddálánk. Imper. tallér nro 300

A réz effendinek is hasonló egy kupa járt és nem egyéb; mi itt is kétszáz imperialis tallért superaddálánk, imp. tall. nro. 200

Ez a főcancellarius, ők réz effendinek hívják. A csausz passának, mely udvari kapitány, olyan egy kupa járt csak és nem egyéb, mi ennek is kétszáz imperialis tallért superaddalánk, imp. tall. nro. 200

A bas teskercsinek, mely fő conservator, járt eleitől fogva ezer osporája és nem egyéb; mi ezt tizenkét ezerre nevelők, mely tészen tall. 100

A kutsuk teskercsiknek járt azelőtt ötszáz oszporája, mi ezt hat ezerre nevelők (ez vice conservator) teszen talleros nro 50

A kaputsilar tihajának, ki vicehopmester, járt azelőtt ezer oszporája, mely erdélyi 15 forintot tészen, egyéb semmi sem, mi ezt is ötven imperialis tallérra nevelők s még e mellé egy kupát is.

Ezek újjulának legelsőben láttomra, kik ellen noha contendála a követ, hogy nem ad többet a régi formánál, de nem lőn haszna, mert azt objiciálák a leírt ministerek, hogy nem most kezdődik, hanem tavaly is igy volt a portán, és igy mivel a követ haza siete nem lőn idő hozzá hogy efféle nova praetensio iránt követ úr principálisának rescribálhasson, hanem csak praestálok, és igy akár ekkor, s akkor a ministerek allegatumi szerént azelőtt való esztendőben kezdődött légyen, csakugyan urunk ő nagysága idejében csúsza be, elég kárára a szegény hazának, elég kárára s derogamenjére vagy a fejedelemnek, vagy az interessatusoknak. De ugy hiszem, mind két rendbelieket vigyázatlansággal fogja culpálni a következendő idő. Vannak többen is, melyek is contra antiquas invalidarunt consvetudines,

azokról, ha Isten engedi, alább szólok. Itt a követ haza kéredzék, s el is bocsáták, de nem köll vala haza jöni, mert minekünk levén inkább bőrünkben járó dolog mintsem a törököknek, a régi canonoknak observálására, tulajdon magának a császárnak kell vala az adót praesentálni, és ott quae erunt agenda a fővezér annuentiájából agalni, de haza sietvén, mi innen megszakadozánk, mert a követ haza méne Erdélyben; a kapitiha Jankó Péter, az adóval kisérő törökök rendeltetetvén melléje, Drinápolyban méne, mert akkor mind hadakozásban Europában lévén dolga, a szokás szerint abban a külső és kisebbik székben lakik vala.

Itt a kapitihát az adónak beadásában azon becsülettel látja a császár, melyet szoktak tenni a főköveteknek, és egy nehány napok alatt a főköveteknek járni szokott reditussal élvén, minekutána magát a kapitihaságban stabiliálta volna, azoknak proventusaira redeála és tiszti szerint a császár mellett resideála, a mig meg nem futamoda, melyről alább.

Eszéken egymástól elszakadozásunk előtt a császár főtolmácsa Nikazius Panajota közönségesen a mi erdélyi magyarinkkal beszélgetvén, azon kéri vala mindnyájunkat, hogy egyenlő akarattal egyikünket (kik tanulni mentünk) hadják ő mellette a fővezér táborán, mivel a fővezér de praesenti Magyarországban hadakozván, ha vagy levél vagy nyelv intercipiáltatik, olyankor neki szükséges lészen a magyar deák, mely forma a fejedelemnek is haszon, azon deáknak előmeneteles lenne. Ezt a mi magyarink kapva kapák és noha ex thesi is reám czélózának, de más ratióval is csak nekem kelle subealnom a tábori sanyargatást, mert én még ekkor a török nyelvet nem szól-

hatván, nem vala kedve az adóval a portára menő kapitihának, hogy ebben is kedvét szegje a császár főtolmácsának. A másikunkat pedig Brankovits Györgyöt, mivel ex natione rácz vala vagy oláh és Jenő huzalkodott volt fel örömest maga mellé vevé és portára vivé, hogy ott mellette maradjon és tolmácsoljon. De nem sokáig tolmácsoskodék, mert szegény Jankó Péter uram, akarván vagy jóakarókat, vagy inkább bor-ivó barátokat szerzeni, kiivá szegény magát a világból, mert többi közt vendégeskedvén s ivó-társai eloszolván, maga igen ittason lefeküdt, és szolgái reá nem vigyázván, szájjal a párnába fordúlt s ott fulladott meg, sok vért is túrván szegény, mivel lefekte előtt ugyanakkor a grádicsról hanyat homlok le is esett volt, mely grádics is jó magas lévén, a midőn mi is oda érkezénk, sokszor fáradtam meg rajta. Itt már én a közönséges conclusum szerint a császár megírt főtolmácsa mellé applicáltattam, mert a táboron a fővezér mellett kapitihánk nem lévén, erre nézve is örömest melléje adának, ki is mihelyt melléje vőn, mindjárt török forma ruhában igyekezett jártatni, és hajamnak is nagyobb részét (mivel nagy hajjal mentem vala Törökországba) elnyíreté, ezt mondván: a ki a törökökkel táboroz egészségesebb, ugy megnő az ismét, de ha a nyakán mediat vágnak nem forr meg. Megindulánk a fővezérrel Eszékből és azon az hires hosszú hidon mely itt Eszéknél a Dráva parton kezdődvén, annak kivetésének széléig (mely majd tart fertálymérföldig) általkelének nagy csetepatéval. Ezen az hidon egy széltiben két szekér s azok mellett egy lovas elmehet s mindezeken kivűl kétfelől igen szépen s erősen megkarfázták vala. Mi pedig egyenesen tartván a török táborral Buda felé,

addig nevezetesebb helyeken ezeken mentünk által: Bátaszeg, Baranya, Tolna, Mohácson, ennek igen szép situsa van, nagy széles mező, de nékem sem vala szerencsés mint a szegény Lajos királynak, mert a mely igen igen rút, sáros patak ezen planitiesnek közepén van, a melybe is veszett a szegény megnevezett király, azon a két hidon a melyet akkori szükségre rajta csináltattak vala, midőn igen igen nagy tolongással kelnénk által, annyira megszorítattam vala, hogy ugyan felemeltetni éreztem magamat lovastól. Azon szorulásban szép ezüstös kardomnak maroklatja egy török tegezbe akadván, hirtelen kisuvada, a földre esék, de leszállanom érette lehetetlen vala, hanem hogy megmaradhassak, annak ott kellet maradni, s ugy menék el üres tokkal Budára. A budai vezér igen szép seregekkel jött vala ki a fővezér eleibe, a pedig számos is vala tizenöt-tizenhat ezerig való, ha nem több; és megszállván a fővezér Buda alatt, alól Budán a Duna parton egynehány napokon ott subsistalánk, míg sok consultatiók után megjöve, hogy merre csapjanak. Itt olyan hírt költének, hogy Győrt szállják meg, mely vagy csak praetextus vala, vagy ha való volt, azután a Forgács Adám érsekiujvári generális, és ugyan ott levő német commendans zörgölödések rontá el. A míg Budán valánk Haller Gábornak a felső várban adtak vala szállást, annál az utolsó magyarnál, kinél ott több már (ott lakos) nem vala, Buda török kézre esésétől fogva, a többi mind elhalván, csak ez az egy maradt vala, és mind az egynek életéig azon privilegium tartott is, melyet adott volt szultán Szolimán császár akkor mikor a németet belőle kiverte, az ottan megmaradni akaró magyaroknak, a templomát is birta ez az egy magyar, és

a harangozás is meglött kétszer napjában, a cultus is a templomban, hova a ministeriumra az ó budai pap járt be minden impedimentum nélkül, ki is sine posteritatibus deficiált. Ennek felső házában vala Haller Gábor szálláson; holott laktában hozák meg, hogy a fejedelem örményesi jószágát tölle elvevén, Bánfi Dénesnek adta, mely miá igen nagy tribulatióban vala, kivált hogy követségben idegen országban léte alatt kellett jószágában megszomorítani, rá is ira igen mind urunkra mind az országra, melyet velem parialtata. Budáról a fővezérrel megindulánk Csan-bég felé, és harmad napra Esztergom alá szállánk. Ez igen szép és hires hely kiváltképen az archi-episcopatussal, ennek szép planitiese épen Tataig ér; itt lakánk helyben mind addig, míg az Dunán az hid elkészüle. Itt commorálván az alatt a fővezér felméne a várba, perlustrálni azt a híres helyet, kivel mi is az urammal az fötolmácscsal felmenénk és eljárók; a templom vala kiváltképen memorabile, melynek belől, az oldalán körül Thomas érsek vala igen nagy betükkel irva.

Ez az Esztergom igen híres vár, termés kősziklábúl álló, jeles kerekded hegyes csúcson áll a Dunaparton, melynek oldalán alól viz partig fekszik a városa, ez is osztán kétfelől a fogva a várhoz ragasztva kőfallal van befoglalva vagy keritve.

Azalatt hogy itt lakánk a hidat a Dunán által Párkány felé igen sietve csinálják vala, mert különböző hírek jönnek vala, hol az hogy Zrinyi Miklós Horvátország felől jő s a török tábort megüti, s hol az, hogy Forgács Ádám a Dunán innen levő hadakkal az hid csinálást akarja megütni, melyre nézve minden éjjel

az horváthországi s Pest felé való hegyekre husz s harmincz ezer ember jár vala strázsálni.

Ez alatt Forgács Adámnak, érsekujvári generalisnak olyan hirt visznek, hogy siessen Párkányhoz, mert ott az hid meg nem lesz, és az a felől való részén a Dunának török had is kevés lévén, az hidnak elvégezését is impediálhatja, annak vigyázását leső kevés török hadat is confundálhatja, de non mirabilis in humanis superior lusus, ezt értve Forgács Adám nemcsak az ujvári hadakkal, hanem az ott környékben hamar felvehetőkkel és ugyan az ujvári német praesidiummal megindúl, és siet a megírt dologra, de midőn félutjában is alig volna, már hír éri, és megviszik neki igazán. Sic nonnulla desiderant.

Kiálta azért a török úr, a ki velünk vala a bástyán levő jancsárságnak, és vesztegségben lönek, mig a tracta meglőn. Jó ifjú legény vala a Bercsényi Imre, zöld skarlat dolmányban vala csak mente nélkül, ki mikor egynehány hajdúval kijöve a várból, az hajdúk kapitányával eleget beszélék az árok parton, mely hajdú-hadnagy azalatt vágta vala be magát másfél század magával egy éjjel a várba, hogy a török erő egészen alatta vala. Forgács Ádám uram ő nagysága, mikor Bercsényi uram kijár vala a tractára, mindenkor a komáromi bástyán ül vala fekete bársony dolmányban. Finitis finiendis, ugy tetszik ezer kétszáz szekeret adának, melyre szomorún felrakodtanak, nem vala itt ötszáz fegyverfogható, kik hihető valóban megfáradtanak volt annak a nagy várnak olyan nagy erő ellen való megtartásában. Nem is vala öt, vagy hat lövő szerszám benne, a mely épen maradt volna a kün valóktól, hanem kinek lyukába löttek kinek oldalát találták, kinek gyujtó lyukát szakasz-

tották ki. Ezek szegények hazájoktól megfosztatván, Nagy-Komárom felé azokkal kisértetnek el, kikkel azelőtt halálosan vittak. Forgács Ádám uramat mind a törökök s mind mindnyájan valóban kivánjuk vala látni, de ugy becsinálta volt magát a szekerek közé, hogy meg nem tudhattuk hol legyen. Veszett volt a vár alatt 3000 jancsár, melyet valóban szégyenlenek vala, látván mely kevesen voltak benn. A feladás után a jancsárság a bástyákat megülvén, az utczákon félve járnak vala, a többi tartván valami földben ásott csalárdságtól, mely iránt egy nehány nap után securitást vevén, a fővezér is eljárá a várat, hol mindenütt az urammal jelen voltam.

Itt másként jól járánk, mert a várban sok bor maradt volt, melyeket a fővezér mind az úrnak ajándékoza; belőle egy egy hordóval, a többit mind a maga szükségére hagyá, noha addig nem ivánk belőle, mig az oláhokkal meg nem kóstoltatók.

Ez obsidio alatt bűzbe keveredvén a török cancellarius Sami Zade effendi, hogy a németektől alattomban pénzt vett föl, őtet megfojták, melynek azután nyoma nem levén, némelyek megbánták, de már régen megfuladt volt. Ezek után azon kezde gondolkozni a vezér, egész Magyarországot, hogy tehetné magáéva, urunkat imaginálván erre hasznosabb interponendusnak; minden embere s minden levele által szaporán kezde hivatni, hogy in praesentia arról titkosabban conferálhasson. Nagy kisértet lőn ez a második tatárkézből kiszabadúlása után, melytől mind elvonogatja vala magát urunk, ultimarie egy Muharrin tihaja nevű igen nagy embert Ali bég mellé adjungálván, nagy titkos instructióval bocsátá őket, megparancsolván, hogy el ne hadják, hanem elhozzák

urunkot magokkal. Ez expeditiókor mondá a főtolmács uram, hogy írjam meg urunknak, hogy keresztyénségire assecurálja urunkat, semmi gondja nem lészen ha eljő, sőt stabiliálódik fejedelemségében, secus a nélkül fog maradni, mivel azért is hívatja a vezér, hogy ne közönséges szerdár, hanem az ő creaturája legyen a fejedelem. Szintén akkor urunknak egy Körösi Nagy István nevű szolgája érkezék levelekkel hozzánk, melyekben mind az uramat, mind Haller Gábort kéri vala, hogy csinálják le a vezér elméjét, hogy ne kellessék urunknak oda jönni, nékem is írt vala ő nagysága, hogy mint köteles szolga írjam meg igazán és titkon, ha értettem, miért hivatja a vezér, és ha eljő, kell-e félni vagy nem? s ebben való sinceritásomért egy udvarházat, 25 ház. jobbágyot igére ő nagysága, csak candide feleljék meg szolgálatomnak, mely iránt Istennek tartó lelkem szerint azt irtam, valamit legjobbnak láttam az ő nagysága javára, de a jószágot nem láttam eddig, noha azután is, sok izben assecurált ő nagysága többről is. Megindúlván azért ő nagysága, érkezék Budára, ott harmadnapig múlatván, az ott való híres fürdőben megferedék, innen megindúlván Csánbég felé, Esztergomnál át a Dunán, Szölgyén felé, jó volt a mit eddig alig hiszen vala: már látja urunkat a vezér, mikor azért majd egy mértföldnyire volna a tábortól, parancsolá a vezér a csausz passának (ki udvari főkapitány) a moldvai vajdának Davisának, a havasalföldi vajdának Gregoriusnak, hogy igen szép rendelt seregekkel az erdélyi fejedelemnek eleiben menjenek ki. Itt a moldvai vajda magát beteggé tevén nem méne ki, hanem az havasalföldi vajda mellé adjungálák hadát, tisztességes török és oláh seregekkel obvi-

alván a csauz passa és a vajda, és ott tisztességesen köszöntvén, a maga lováról leszállitván, ülteték arra a lóra a melyet a fővezér küldött vala ki a csausz passától ő nagyságának, mely szürke vala, vezéri módon felöltöztetett. Itt mi annál is meszszebb mentünk vala ki Haller Gáborral ő nagyságával ő nagysága eleiben, és minek előttea táborra érkeznék ő nagysága, előbb instruálók holmikről a főtolmács izenetiből.

Török-, magyar- s oláhtrombiták s dobok harsogása s zengése alatt bekisérteték ő nagysága a táborra a fővezérhez, sokfelé tombolván a kapus jancsárok, hogy még az erdélyi fejedelem is udvarhoz jár hozzájok. Itt nem igen jó instructori lőnek a fejedelemnek, noha maga is incapax vala ő nagysága in capienda dispositione. 1. mert nem kell vala ő nagyságának a külső keritésen kül a boncsakaknál lováról leszállani, mert azt a keritést azért húzták volt jól kétfelé, hogy mind lovastól azon által kell vala menni be, épen a tornácz sátorának külső csepegésén belül, hol a kerevetnek szélinél szék tétetett vala le, hogy ne a földre, hanem a székre szálljon ő nagysága a lábával, holott is szokott a fővezér felülni és leszállani. Eddig terjesztették vala itt a mi becsületünket, de mi magunk harapánk el benne, melyen a fővezér főhopmestere igen csodálkozik vala, mert a fővezér parancsolatjából azon letétetett széknél várja vala a fejedelmet, hogy igen tisztességesen ott excipiálja azon főhopmester ő nagyságát. A külső palota sátorán általmenvén, ö nagysága előtt hopmester formában megyen vala a vezér hopmestere, Ibram bég, ki natione bosnyák vala, és bevezeté a fejedelmet, holott a vezér várja vala urunkat, egy bársonynyal

boritott kis tábori székbe ülve, hová urunk a csinos kereveten csizmástól méne által, épen a vezérhez menvén, holott kezeket fogván egymásnak, sokáig kinálá urunkot mig leüle; ez 2. botlás lőn, melynek kevesebb kinálással kell vala meglenni. 3. botlás e lőn, hogy midőn leüle is ő nagysága, még bemeneteliben ő nagysága a töröknél contemtusos ritussal sok ideig levött süvegét leülve is keziben tartja vala, melyet a tolmács úr későre tuda ő nagyságával feltétetni. Itt nem sok beszéd lőn ezuttal, hanem állapotjokról értekezvén egymásnak, mely beszéd alatt is az havasalföldi vajda és urunkhoz tartozó förendek oldalfélt állának vala udvari rendben, urunk pedig ex opposito ül vala a fővezérrel, hasonló bársonyos kis székben. Finitis protunc finiendis urunkat nuszttal béllett, a vajdát pedig és az urunk adhaerensit materiával béllett kaftányokkal feltisztelvén, hasonló pompával a szállásra kisérteté ő nagyságát, holott sátort vonatott vala a fővezér ő nagyságának, azonban megparancsolá a fővezér az oláh vajdáknak, hogy míg urunk ott lészen szénát, fát, bort bőven adjanak.

Bezzeg fővezéri gazdálkodás lőn ám itt, megmutatván hogy a mezőn is otthon van, mert a nádmézet is zsákkal hordják vala, ehez interim egyebet. Külde itten urunk is ajándékot a fővezérnek, készpénzt 2000 aranyat, hat szürke festett farkú lovakat, azon igen szép hámokat, egy igen szép hintót, felül angliai posztóval boritva, belül selyem materiával bélelve, ezüstös szegekkel, arany prémmel czifrázva. Item két paripát is, az egyik öltöztetve, másik pokrócz alatt, megkövetvén a vezért hirtelen indúlása miatt esett csekély ajándékáról. Az ajándékot nem csak köszöné (vagy kedvellé) hanem azt izené, hogy többször urunk

magát pénzbeli ajándékkal ne terhelje, hiszem ő nagyságának is ő ad pénzt, találván más módot az ajándékban.

Mikor urunk ő nagysága szemben volt a vezérrel, ezeket kaftányozák meg : Haller Gábor uramat, ki első tanácsúr vala, Bartsai Mihály uramat, ki udvari kapitány vala, Naláczi István uramat, ki vice hopmester vala, Barcsai Istvánt, Cserei Farkast, kevés kincsű komornyikot, Székely László uramat bejárót, Cserei Jánost asztalnokot, Balog Mátét, Szilvási Bálintot, Belényesi Ferenczet, Jenei Miklós postamestert, udvari had circiter 2 zászlóalja volt.

Itt mulatván urunk, eléggé koholá a vezér a dolgot urunkkal s az odajött. v. palatinus Keresztúri László által, s jóllehet a tatár hám rakja vala a tüzet, de az étek meg nem főhete ez alkalmatossággal. Látván a vezér, hogy ezen interpositio nem hoz semmi hasznot, ezuttal restauráltatván a várat, praesidiumot hagya benne, és visszatére Buda felé, egynehány kastélyokat s várakat feladván azalatt a vezérnek. Budára érkezvén, engem a főtolmács uram urunkhoz külde, mondván : ha mit akar ő nagysága kérni a fővezértől, küldje oda irásban hozzája, és adja be urunk; s el is kéredzhetik urunk a vezértől, de különböző emberek lévén urunk körül, nem javallák s nem is kérénk, nem is adának, hanem felhivatván a fővezér urunkat, kevés beszéd után elbucsúzván, útra bocsátá, ujolag nyuszttal béllett kaftánt adván ő nagyságára, a többire a kik ott voltak, ugy mint először; legnevezetesebb ajándéka e lévén a vezérnek, hogy a mely 500,000 tallér Erdély nyakába vettetett vala, a Bartsai Ákos Jenő alatt a török táborán létekor, abból restalván circiter háromszázezer forint, azt

leengedé az országnak. Itt megérvén a kaftánynyal elébb állának vélle, noha csak alig hozhaták által a budai hidon, mert a tartár haddal szemben találkozván a hidon, ezek bezzeg eleget adának azoknak is, a kiknek a fővezérnél nem juta vala; de hát ha még azoknak is juta, a kiknek a fővezér adta is a nyakokban vala, mert sem a kaftánynyal, sem a tatár korbácscsal ki nem akarván térni az utban egymás előtt, e kettőből egy tisztességes hup-hup telék ki, jóllehet a szokás szerint tollas csauzok is mennek vala a fejedelem előtt, de még azokat is leverék, maga tatári qualitásának megfelelvén a tatár. Mivelhogy pedig az én uram a tolmács beteg vala, mikor urunk elbucsuzék a fővezértől, nem mehete fel tolmácsolni, mely mia elég siralmas casus is következék a méltóságos Haller familiára, mert még Tömösvárra expediáltatván Ali passához Haller Gábor ő nagysága, mind azolta is haza nem mehetvén, mindenütt a török táborral járván, megúnta vala. Mikor azért urunk elbucsuzék a fővezértől Haller Gábort is elkéré, hogy bocsássa el, de a vezér azt felelé, hogy a fennforgó dolgokra nézve nem mehet el, hanem a telelő helyre kell vele elmenni. Erre urunk iterato is felelvén, kéré az urat, de midön a tolmács Ali bég, (ki nem igen jóakarója vala Haller Gábornak) mondani akarván, a vezér urunkhoz szólván, nem mondhatá meg a tolmács a dolgot. Haller Gábor is szegény nem értvén a török szót, haereált az urunk kérésén, és hogy megkaftányozták is arra magyarázta, hogy azt tészi, hogy elmehet. De oh hazájába igen kivánkozó és appetitussal magának vétkesen kedvező bíró, más lön itt az orta mondó. Elég az, hogy urunk elindúlván, mi Ali bégnél, Szilvási Bálint urammal elmaradánk, ki akkor

tolmácsolt volt, és nála keveset kávézván monda: mondjuk meg Haller Gábornak, el ne menjen a fejedelemmel, mert a vezér meghagyta, hogy el ne menjen, hanem az erdélyi dolgokra nézve vele a teleő helyre kell menni; melyre nézve is Szilvási urammal sieténk a fejedelem után, és elérők ő nagyságát az utolszori kaftányozó helyen, a budai hidon, igen rut csete-pate alatt, mindenfelé hányván a tatárok a kaftányt, fejére, hátára, a kit mint érnek vala. Melyet midőn szomorúan néznénk, oda hátra Szilvási urammal akarván portaiságát mutatni, mondá: majd megtanitok a kutyafiakban egynehányat, felállván a nyeregben, közikben mene, de minek előtte csak valamihez is fogott volna, ugy elkorbácsolák a tartárok, hogy élete is alig marada meg. Itt egy Debreczeni nevű bejárót le is taszitottak a Dunába; itt használa nekem az uram adta török forma köntös, mert rajtam egy ütés sem esék. Itt Naláczi uram leszállitván urunkat a lováról, a hidnak a karfáján kivűl vezeté ki, és a hidról kikapván, ott várák meg egymást és menének egy Németi nevű faluba hálni, holott mindjárt sieténk megmondani az Ali bég izenetit Haller Gábor uramnak, de ezt felelé rá: ő nagyságát is megkaftányozták a bucsuzáskor, mely azt tészi, hogy elmehet. Meghálván Németiben, másnap igen idején felkelvén, menék a szegény uram szállására, hogy felkisérjem urunkhoz, hát szinte akkor mosdik, és elkészűlvén megyünk urunkboz, hát a setétben (mivel hajnal előtt vala,) ihol jön Szilvási uram egy csoport törökkel, kik a fejedelem szállását is megjárták vala, a szegény uramat keresvén, kikkel szemben találkozván, az uramat szaváról megesmervén, mintha örökben egy házban laktak volna, a setétben megraga-

dák, melyet szegény soha mire vélni nem tuda, tolmácsoltatván a török uraknak, mi oka, hogy ugy bánnak vele, hiszen ő ország követje, különben is felmehetnek a fejedelem szállására; itt az aga adhaerensinek kezéből kivévén, felkiséré urunkhoz. Szegény uram nem vala confusio nélkül, mert az aga igen sietteti vala viszszamenni a vezérhez, megvárá mindazáltal valami nehezen, míg urunk írata az uram mellett a vezérnek, hogy nem hír nélkül hozta el az uramat, hanem ugy tudja, hogy szemtől szembe kérte el ő nagyságától. Kézhez vevén az aga az urunk levelét, hintajába ülteté a szegény uramat, de az alatt mig a levél készüle, szolgái mind elhagyák, egy Baranyai nevű étekfogóján, egy Keserű Bürkösi nevű inasán és egy Kozinitzki nevű szakácsán kivül. Ezek alatt engem urunk behivatván erősen kezde tudakozódni tőlem, mi az oka, hogy a szegény uramat viszszahivatja a vezér, de én semmi egyebet nem tudék mondani, hanem a mit Ali bég izent volt tőlünk Szilvási urammal azelőtt való nap. Itt urunk 12 aranyat ajándékozván nekem, viszszabocsáta az uramhoz tanulni, igérvén ő nagysága (a szokás szerént) fejedelmi kegyelmességét. Viszszamenénk azért mi a szegény urammal, ki midőn azon töprenkednék, hogy szolgái elállottak mellőle, azt felelé az aga, hogy elég szolga fogna ott lenni, az hová hivják, mely szón, mint providus nagy ember annál inkább commoveálódik; itt mennyin valánk magyarok, annyiképen ominálánk a szegény uram felől, ilyen seria és stricta reduction. Elég az, hogy urunk Erdélybe viszszaindula, én az Haller Gábor hintajában ülvén, szomorúan ratiocinál vala pro et contra velem; interim kére, üljek egyik paripájára s adjam mellé magam a törököknek, s vegyek ki valamit be-

lőlek reductiója iránt egynehány arany igéretivel; melyet én ugyan elköveték, de mint olyan uraktól, stricte comminatusoktól semmit ki nem veheték. Beülvén azért a szekérbe, megmondván az uramnak, azonban tovább nem engedhetvén az aga, hogy a hintón menne, lóra ültetik, postán elvivé az egy Baranyai nevű étekfogóval mondván: hogy a vezér is megindult, és ha késik megharagszik reá. Én az hintajával, konyhakocsijával hátramaradék; mikor azért Földvár nevű kastélynál Budán alól a tábort elérők, a két szekeret a tábor szélin megállitván, magam az aga sátorát felkeresém, a ki a szegény uramat elvitte volt, rá akadván, ott állának az aga lovai rendben, kik között látám, a szegény uram két paripáját is, a kiken odament, és a Baranyai nevű étekfogóját mellettek állani; kitől kérdém, hol az uram? monda: én nem tudom, ma reggel az aga felvitte a fővezérhez, azolta nem láttam. Betekinték egy sátorba, hát egy turba fel van vágva, körülötte sok levél öszszeroncsolva, melyhez jóllehet nem vala szabad hozzányúlnom, de távolról látám, hogy keresztyén levelek, és mindjárt megdobbanék, hogy egy általában nem jól van dolga a szegény uramnak. Én itt nem késem, mert a szekerei szegénynek és szolgái a tábor szélin várnak vala, hanem mondék az étekfogónak, ki a lovaknál vala, várjon meg, míg én felmegyek, és vagy az uram, vagy az udvarnál vagy egy jóakaróm megmondja, az uram hol légyen. Meg is mondá, mihent a fővezér sátorához érkezém, egy kengyelfutó jó ismerőm, mondván: gitti Haller Gábor, az az oda az uram. Kérdém: hogy hogy? s monda: ma reggel mikor a más háló helyről megindúla a fővezér, szintén akkor vevék fejét és egy közülünk a ki fejét vevé, 400 ara-

nyat találá nála. Váltig nyomozám szegénynek holmijét, de csak elsikkasztá, semmijét kezemhez nem kerithettem. Innét a fötolmács uramhoz menék, és mondám: fejét vették Haller Gábornak; szemiből könyve kijövén monda: Ma neki, s holnap nekem. Egy embertek vala Erdélyben s azt is elvesztétek. Fordulék, hogy a szekereit bevezessem a táborba, hát régen vezetik a tefterdár sátora felé. Kérdém a szolgáit, hová mennek a szekerekkel? Mondának: vezetnek, nem tudom hova. Elmenvén én is, megálliták szekereit a tefterdár passa sátorain kivül, holott felhányák mindenik szekerét, s a mit szeretének, elvivének mindent. Ezek után látván a szegény szolgák, hogy jó urok oda van, szólának az uramnak egy passus iránt, melyet szerezvén az uram a fővezértől, kikisérék öket Szeged felé, kik urunkhoz elérvén, ő nagysága szolgáivá lőnek. Az hintóját azon szálláson Földvár nevü török kastély mellett hagyák.

Igy lőn vége ennek az hazája szolgálatja mellett szomorú halállal veszett, igaz erdélyi nagy hazafiunak, ki felől minthogy a mennyin voltak majd anyniképen fecsegtek, én mint ki mind azelőtt sokáig közel hozzá, ott a táboron nyomorgó, s mind akkori mészárszékre vitetésekor, majd a török táborig véle hintójában ülő, szomorú végihez közel levő (ha nem utitárs, uti szolga) hogy szegénynyel megesmerkedtem, a mit másoknál jobban tudok, azt irtam ide. Nem volt szegénynek halála csak török munka által, mert azt mondja volt a fővezér egyszer, hogy a ma lábhoz borult tegnapi pártost nem öleti meg többször. Igy concludálván azért s igy van bizonynyal a dolog 1-o) mert a fejedelemséget Haller Gábortól igen féltjük vala, valának is a fejedelem mellett Tamások de

Gyulák a kiknek a szájából néztem ki, hogy azt mondja volt, hogy csak a fejedelem parancsolja, bizony mindjárt kész az embert megnyúzatni; nem is csuda mert portán laktán az ember. . . .

Sequentia desunt.

1665.

. . . . . .

Ezek igy lévén urunk két paripát s négy solymot külde ajándékba a vezérnek; a főhopmesternek, paripát és 2 solymot, de egyik helyre való sem volt az ajándék, mindazonáltal becsületesen acceptálták s annyi kantár váltságot adának, hogy az ajándék sem ér vala majd többet: a fővezér 50 aranyat, a hopmester 25 adván, mely discretio a feljebb lerajzolt Gyulai Tamást (ő lévén urunktól a lovak mellé rendeltetve, de csak míg a kapitiha kezihez adsignálja) egészen elnyel vala, lévén ő igen pecuniae cupidus, de Paskó úr megriaszkodván, egy részét a lovászoknak adá, a kiket de jure illet vala.

Ezek haza menvén Erdélybe, mi Cserményi urammal Drinápolyba kisérők a vezért, holott mind addig lőnk, míg a két monarkák követjei megcserélődének. Elérkezék a német császár ő felsége követe Volterus Lejszni, azzal a pompával, melyet arra a végre és alkalmatosságra készitettek vala, majd harmadfél század magával. Veres magyar galléros suba lévén rajta, adhaerensi is, majd mind inkább veresben lévén, egy kornyétája, dobja, trombitási is lévén együtt trombetákkal, kiknek beérkezésére mi is eléállánk, a kik akkor ott Drinápolyban valánk, mind a követtel Paskó Kristoffal, mind a kapitihával Cserményi úrral

elnézvén beérkezését s elhaladását a török császár filegoriája előtt, mivel ott kell vala elmenni a császár láttára, noha a követ a császárt nem látta; tisztességes seregekkel ment vala ki eleibe a csaus bassa majd 3 órányi járó földre a német követ eleibe, mikor a császár filegoriája előtt elméne a követ, szép vezetékek valának előtte talán öt, különb . . . országbeli lovak igen drágán felöltöztettek, majd mind köves szerszámokkal.

A török császárnak hozott ajándékok között itt ez uttal egyéb nem vala napfényen, az egy hintón kivül, mely igen czikornyás vala és német formára készitett; mindazáltal ha annál drágábban készült is az ilyen, mind csak abban a setét szinü reservatorumba veték bé, az hol pro raritate szokták tartani, benne nem járnak, ezzel is úgy bánának. Itt Drinápolyban jól megnyugovánk, azután felkelvén bédobolánk ad summam regiam Constantinapolitanam holott pecsételtetik meg, a mit végeztek. A mig Drinápolyban valánk, a német fökövet a nagy hirü Mihály köhidjának a mező felől való végén, egy nagy vezér ember házánál. Ezen híd ezen városban, a régi Adrianopolis kő keritésénél csak közel a Tuncsa nevü folyóviz felől való kapu előtt kezdödvén, hét helyen mégyen által, a fundamentuma félig mind faragott kövekből csinált boltozattal a megírt nagy vizen, addig pedig a közi a szárazon és continuo vagyon, kétfelől a karfája is mind faragott kövekből lévén, úgy, hogy sem ember, sem lovas, sem szekér arról le sem eshetik, le sem dülhet, szélességén 2 szekér egymás mellett, s azok mellett kétfelől két lovas elmehet vala, hoszsza a mennyire két terhényi paska elszolgálhatna, ha nem több, ennek közepin egy szépen emelt oszlo-

pon ki van faragva nagy recommendatióval de cadentiákra az oriens. Ez (?) alatt urunk ő nagysága kétezer tallért adata általam ezen német residensnek, kérvén általam, hogy a miben kivántatik mutassa szolgálatját, itt az ajándékot elvevén emberségesen resolválá, s huszat nékem is ada belőle s egy pár igen szép pisztolyt.

Ezen követ magyarosan is jár vala, szakála is szép fehér vala, circiter 6 esztendeig lakván a portán. Eltelvén azért a mint feljebb is mondám a Drinápolyban való lakásnak ideje s Konstantinápolyba bémenvén lakni, ott is ezen követ urat nagy pompával acceptálák, szállitván a Lupe vajda tengerparton Tener kapunál lévő házaiba, honnan nem messze lakván az én uram és a főtolmács, sokszor beszélgetnek vala együtt, mely méltóságos residens, mikor parancsolja vala, principálisom, requirálom vala (sokáig éljen érette) nekem soha magyar sem adott símább, sikárlottabb szókat ennél, melyeknek diribos-darabos consequentiaját ki hitte volna, melyről alább.

Szemben lőn azért a régen készült pompával a német követ a török császárral Konstantinápolyban, nyusztal béllett kaftánynyal felkaftányoztatván, adhaerensi is mintegy 50-ig megkaftányoztatának, minden kor a csaus passa kisérvén fel s alá ezen német követet szép pompával, valamikor a császárral s fővezérrel szembe lesz vala. Itt in praejudicium imperatoriae majestatis nem illik vala a német követnek szolga házához (a fővezérhez) udvarkodni menni, de a török a sok sárgát, vendégséget (mint olyan interesatus ember) nem sajnálván, gyakran mégyen vala hozzája. Ez alatt a tracta alatt a német császár török deákja Hartman nevű, egykor egy utczán, egy lépcsőn men-

vén által papucsban, a más végin is egy jancsár szembe jövén s a lépcső közepén összetalálkozván, egyik sem akara megférni össze-gidizé a jancsár a németet, ez is tudván törökül, vissza: melyre a jancsár egy dsidát ütvén hasába a németnek, estvére meghala, a jancsárnak nyomát sem veheték. E meghalván, a német követ látván, hogy jól proficiáltam a portai főtolmácsot, a kinél az előtt laktam, nékem szegezé, igérvén mindjárt 500 tallér conventiót, csak renunciáljak a fejedelemhez való hűségemnek és álljak hozzá. De hazámhoz s nemzetemhez való szeretetemet adván okúl, monda, az úr féle a főtolmács, hogy a temetőhelyét hajgáljam meg bár néki, ha meg nem bánom: mert ugy mint ismeri ő a fejedelmet is, de a ki Erdélynek szolgál, az a jutalma: tu bene si facias non meminisse fas est, mely igaz praesagium fejemen telék. Itt a németek dolgokat végezvén, haza mentek, mi ott maradván, az ígért jóakaratból semmit sem látánk, e lőn haszna confugiumunknak, gratificatiónknak.

De több busulásunk is jöve, mert bízván, hogy ezen német követ intercessiója által adónknak egy része elengedődik (melyet ő elé sem hozott, ott az hol kellett volna) mikor az adót bé kell vala adni, sehol sem vala a pénz, melyre nézve ugy megharaguvék a vezér, hogy urunknak is vala hírivel, melylyel eltelik az 1665. esztendő.

Anno 1666.

A Novemberben beadatni szokott adó Januariusban beérkezék s akkor is félszegen, melyet is tolmács uramtúl konyorálánk kölcsön s ugy töltők ki. A szokás szerént elsőbben a vezérrel lévén szembe, a mit

annak kelle mondanunk: elmondók, s oda valót is oda adók s azután csak hamar a császárral is szemben lőnk. Ugyanakkori egy készülettel s pompával lőn szemben a franczia király követje is, holott a divánülő vezérek látható a, török császár láthatlan praesentiájokban, peractis peragendis, asztalhoz ülének, ezüst asztalokat rakván mindenik sessiókra a párosan ülő vezérek eleibe, de a fővezér eleibe legnagyobbat tőnek, mivel az lévén az eminentior sessio, de idegen nemzetek követe is oda szokott ülni és mind a conferentiára s mind a gazdai kinálkodásra nézve ott szokott enni, holott is egy uttal hárman ülének a fővezér, a franczia követ, a mi Paskó követünk.

Ezen a pótzon elég étek fordúl meg, de azt a mely szaporán hozzák, olyan szaporán viszik, mihelyt az étket leteszik, és int a vezér, mely kinálást teszen, ugyanakkor belé is nyúl a tálba, akkor vendég úr is, ha kell csak hozzá (lásson) mert ott bizony nem várakoznak, hanem mihelyt a fővezér törli az ujját, mindjárt viszik s mást tesznek helyébe; a tálak, melyekben az étket hordják, mind mértéban nevű, Damascusban készülő cseréptálak, két-három száz talléros egy-egy.

Meglőn ugyan adónk administratiója, de mivel mi sem idejében adók meg adósságunkat, ú gy ők sem idejében adák ki a választ, sőt mindaddig tartóztaták követeinket, míg ujabb expeditio lőn Kandia ellen. Sok ideig lakék portán ezen követünk is, kinek is salariumából 700 tallér restantiában maradván, a főtolmácsnak köszönje, hogy kiszerzé, ezenkivül is feles adósságokban veré magát, mert vala oly nap, mikor 4 vagy öt rendbéli selyemköntöst szabatunk vala ki; Cserményi uram is itt minden nap selyem ruhába

jár vala. Itt lakásunk alatt járván elég költségemmel, Imets Pálnak és Vitéz Gábor uramék szabadulásokat, kiknek sartzokban nem kevés tallérimat és aranyimat adám, a magyar szokás szerint eléggé köszönék és igérék refusiojokat mindenképen, de kijövén soha szemben se kivántak lenni velem.

Ezek után igen nagy pompával és készülettel kiszálla mind a császár, mind a fővezér Konstantinápolyból, Kandia ellen indulván, velek mi is mind követestől, mivel még nem vala válasza Paskó uramnak, azután vagy két nappal hivata a vezér bennünket és taliter qualiter választ adván elbocsáta, melyre midőn hosszacskán instálna követünk, csak azt felelé rá: nem ők, hanem mi bontottuk fel a frigyet.

Itt Paskó uram talis qualis válaszszal visszamenvén urunkhoz, de Cserményi úr búsul tovább való ott maradásán, ideje kitelvén. Azonban érkezik 3-mad napra a posta, hogy jő az uj kapitiha Alsó János uram, melyen igen megörüle Cserményi uram, már a fővezér is Drinápolyból kiindult vala, egy Dinnet Oka nevű török városban lévén mikor praesentálák az uj kapitihát Alsó János uramat, hozta ajándékával, egy pár szelindekkel és egy órával, Cserményi uram elméne, Alsó uram ott marada a dologban, mind a kettőt megkaftányozván. A főtihajának a főhopmesternek is egy kupát vittünk ajándékba, melyet mikor praesentálánk igen kedvesen vevén tőlünk, mert be vala fedve a kupa és nyájasan beszéle, de elmenetelünk után, látván, hogy üres a kupa, mikor másodszor sokan felmentünk volna hozzája, nagyon kiáltá mindenek hallattára, mondván: híretekkel legyen urak, hogy az erdélyi fejedelem nékem 150 drám ezüstöt küldött ajándékba; kitanulók itt, hogy a törököknek

ezust kell nem virág, itt ezt is megvallók. A fővezér elindula, Kandia ellen Dinnet Okától, a császár pedig ott marada, megszeretvén azt a szép helyet kivált a vadászatra nézve, mi pedig Drinápolyba visszamenénk a kajmekám annuentiájából (a ki a császárok mellett a vezérek locumtenense szokott lenni.)

Anno 1667.

Midőn azért mi már Drinápolyban commorálánk, érkezék Baló László uram, kit is urunk Kandiában expediála követségben a vezérhez, szomorú hírt hozván, hogy Zólyomi Miklós elébb állott Erdélyből s a váradi passához ment, mely elégscrupulusára lőn, mert a fejdelmünk uj, e pedig Bethlen Gábor prosapiája vamely nem semmit tőn a portán, sőt az Isten jól adá, hogy, ennek beszökése az urunkat Érsekújvár alatt Küprüli Ahmed passának fővezérségében, esék ki az urunk causáját holtig tueálá a császár előtt, különben hala, ezt subsequáló Musztapha passa lesz vala akkor fővezér, egyátalában urunknak változása lesz vala. Azt is Baló László uram hozá meg, hogy szállingóznak a magyar nagy rendek Magyarországból Erdélybe, s el is érkezett előre Bocskai István, Petróczi István, nevezetesen pedig az ifju grófot Tökölyi Imreh uramat ő nagyságát, behozván urunkhoz, Teleki Mihály tutorságára bízák. Nem sokára beérkezék Zólyomi Miklós Váradról portára Drinápolyba, hova mikor bejöve, tollas csauszok menének ki eleibe s azok kísérék be tisztességesen szállására, mely jóllehet igen uj forma és a régi canonokkal ellenkező vala, de megnyomá ezt Betlen Gábor; holta után is. Mert Bethlen Gáborra és Bethlen Istvánra nézve mind királyi titulus-

sal compelláltatja vala magát Zólyomi, hogy annál momentuosusabb legyen mind személye mind caussája. Fekete tafota boér mentében jött vala be, s mindjárt letéve s szakállat hagyata. Ismét újul a fejedelem ellen való harag, mert Bánfi Diénes úr kolozsvári főkapitány lévén, holmi tolvajok praetextusa alatt valami végbeli törököket levágott, mely tragoedia után nem kevéssé izzad vala fejünk nekünk a portán; fel is hívata bennünket a kajmékám s azt kérdi: micsoda hivei vagyunk a felséges császárnak, egyfelől adózunk, másfelől törököt vágunk; itt felelénk a mit lehete, s azt mondá, irjuk meg a fejedelemnek: hogyha mind ugy, nem nagy dolog a császárnak olyan zsidó helyébe mint urunk más zsidót tenni.

Ezt megorvosolván, közeledvén az adó ideje, azt is magával behozta vala Baló László uram, de more solito híjánosan 5 ezer tallér híján; mint holnap pedig be kell vala adnunk, hijánosan pedig félünk vala beadni, futunk vala azért azon estve mindenfelé, utoljára mindenünnen kiszakadván, végre a főhopmesterhez a főtiához menvén, kérénk három holnapig 1000 tallér interesre 5000 tallért, elég nehezen de ada, másnap mikor beadók az adót, szállásunkra menvén, megérkezék az elmaradt adó része és mindjárt megvivők neki az 5000 tallért, azon felül 100 aranyat egy éjjeli várakozásra, de el nem akarván venni, azt mondá: ő nem bánja akár ma adjuk meg, akár 3 holnapra, de a 100 aranyat el nem veszi, hogyha úgy nem adjuk, a mint igértük; tudván azért, hogy egy nap sem lehetünk nála nélkül 6000 tallért adánk egy éjszakára 5000-re interest többet etc. fösvény többet etc.

Elméne Baló László uram Kandia felé, de helyébe Alsó János uram köszöne be hozzánk, hozván

nékem is urunktól ő nagyságától commissiót, hogy ő nagyságával egyet értve lennénk azon, hogy Zólyomit beszéllenők haza a portáról, kihez midőn instructiónk szerint elmentünk volna, propositiónkra ezeket felelé :

Nem kell vala engem haza hívni, mert otthon valék, magamat akkor innen kivonásra kérni, mikor üstököm más kezében, azt különben meg nem fogadhatom; hanem ha üstökömet azt tartóknak kezében szalasztom, de ha itt való periclitántiámmal kívánságtoknak kedveznem kellene is, azt nem különben cselekedném, hanem a portának, melyhez ragaszkodtam, hírivel és akaratjával ilyen punctumokra :

1.) Hogy nekem mind azokat a jószágokat, melyekkel az atyám birt, megadják.

2.) Hogy lakásom valahol akarom, absque ulla gratificatione szabadságomban légyen.

3.) Hogy a mostani fejedelem után minden bizonnyal én succedáljak.

4.) Mivel portához viselt mindenkóri hűségemért egynehány fejedelmektől igen megkárositttattam, annak refusiójáért annuatim a portusról 20000 tallér adassék.

5.) Hogy soha portára jövetelem se magamnak, se szolgáimnak, se egyszer se másszor indifferenter senkitől is orczánkra ne vettessék.

6.) Hogy valakik engem szolgálni akarnak, ne impediáltassanak semmiképen.

7.) Hogyha nekem adott diplomájok ellen vagy fejedelem vagy akár ki magamat vagy, adhaerensimet infestálná conditiojoknak akár mely punctuma ellen, in eo casu mások ellen a fejedelem, a fejedelem ellen az ország armatis manibus tartozzanak oltalmazni.

8.) Hogy minden előbbeni tiszteinkben reinauguraltatván, azokban holtig megtartassam.

9.) Hogy mindezekről az egész ország külön, a fejedelem külön, a fejedelemaszszony külön, minden úr külön hitlevelet adjanak, azt ide küldjék, hogy minden leírt kívánságaimban megtartanak mindenkor.

10.) A fejedelem a maga adandó hitlevelét sub verbo principali nekem ne adja, mert még másképen való hiti is a fejedelemnek nálam oly jegyes, hogy egyedül arra bizony az ajtóig sem lépném, azért azt a mit sub verbo principali igér, fide Deo debita is kívánom.

Midőn e megírt tiz kívánságit a megirt ur praefigalta volna, így concludál s mond: engemet nem csak fejedelem Apafi úr ő kegyelme persequált ok nélkül rabsággal, hanem előtte lévő több fejedelmek is raboskodtattattak ugyan, de soha becsületemben úgy mint Apafi ur ő kegyelme tisztemnek rólam való lehuzásával, annak másra, nálam alábbvalóra való ruházásával meg nem sértettek, mely is mind az atyám, mind a magam rabságánál keservesebben esett s az is kergetett el; s mondván utoljára, hogy ezeket urunknak irjuk meg, maga is a maga hopmesterét Kádár Istvánt kiküldi a bizonyosabb válaszért. Ezek után elbúcsuzván egymástól, Alsó uram kimenvén Erdélybe s ő kegyelmével a Zólyomi hopmestere is, kit is urunk Görgényben egy nehány száz jábbágygyal s házzal megajándékozván, oda marada, noha hites vala az urához, kívánságát is Zólyominak inkább megneveték mint assumálák, melyeket észrevevén, annál inkább excandescála Zólyomi és acheronta movet annyira, hogy kénytelenitteték urunk követet küldeni a portára (Nemes János uramat) feles pénzbeli

ajándékkal Zólyomi ellen. Beérkezvén Nemes János uram Drinápolyba, szemben lönk Ibrahim tihajával és Mustapha passával és mindeniknek adánk, a mit adhatánk; a milyen vala a küldött ajándék, ők is csak úgy szolgálának, Zólyomi pediglen nem aluszik vala, hanem egy nehány heljes ratiókat mutatván, tevé a miniszteréket szintén. Látván azt mi, hogy üres tarisnyával zab nélkül nem ujjit a ló, forditám én a kelepczét és egy álajtón bekerülék Ibrahim tihájához, kit midőn négy erszény pénzzel urunknak szereztem volna, azt kérdi: mit akarnánk a kajmekámnak adni, igérék 10 erszény pénzt, mond: azért nem mégyen fel az én uram a császárt búsitani, hanem huszat adjatok; én sem sokat fillérezék, hanem a tizenötöt megigérém, melyre monda: gyöszte ide, térdepelj le, nesze a penna (ez a ki tegnap patronusa vala Zólyominak), ellene ma az dictál pennára, melyet ott impure rapiálván, haza menék és purizálván felvűm hozzá, melyre a császártól oly választ s mandatumot szerze, hogy Zólyomi üljön le, többé ez inchoált actioval se a fényes portát ne aggráválja, se Erdély canonit ne háborgassa, melyet kezemhez vevén, örömmel küldék urunknak. Ebbeli fáradságomért külde ő nagysága 700 aranyat, ugyanakkor tanulásomra 150 aranyat; közeledvén az adó, comissio jöve, hogy Nemes János uram várja meg és praesentálja; melylyel midőn Széki István uram elérkezett volna, assignálja a főkövetnek, Nemes János uram kapitihának, ez uttal az adó mellett Székely Mózes uram jöve, de ez jámbor, ezen hivataltól épen vad lévén, kér vala, hogy vállaljam fel a kapitihaságot, bizony az ordinariumon kivül meg is ajándékoz, de uram híre és akaratja nélkül nem lehete s hamarjában ő nagyságát sem tudósitha-

tom vala, az adót másnap be kell vala adni; beadá azért másnap az adót, praesentálók a kapitihát is. Harmadnap érkezik vala egy Csonka Nagy István nevű étekfogója urunknak, olyan comissiót hozván, hogy ha útban éri Székely Mózes uramat, viszsza térítse, ha benn találja is, Nemes János uram nem Székely Mózes uramat, hanem engemet praesentáljon a kapitihaságra, mely posta ha azelőtt való nap érkezik, meg lesz vala, de már praesentálták volt Székely Mózes uramat; noha a kapitiháé a proventus s a titulus vala, de a munkának súlya mind enyém vala. Itt tolmácsoltam legelsőben a török császárnak. Megérkezék Baló László uram is Kandiából, megindula hazafelé, azután Nemes János úr is csakhamar elméne, én bennmaradék a dolog mellett, eltelvén az 1667. esztendő is.

Anno 1668.

Lévén elmenetelekor Nemes János uram ő kegyelmével holmi, ő nagyságok javára czélozó titkos tractánk ide bé igen arra nézve ő nagyságok onnan hazúl rendes instrucióval meghitt belső híveket főpostamestereket tekintetes Székely László uramat 7000 aranynyal hozzánk beküldötték vala Drinápolyba, ugyanekkor Inczédi Péter uram is lévén expeditus Kandiába a fővezérhez. Mivel pedig a törököknek kevés reménysége vala Kandiába, megindula a császár is, hogy avagy csak hírével is terrort szerezne az ellenségnek, mi pedig Székely László urammal megtérénk Konstantinápolyba, ott lakván egy darabig, dolgainkban instructiónk szerint a mint lehet vala mozogván; de mivel a császár is elment volt re infecta kellett Székely László

uramnak megtérni a pénzzel, én pedig egyedül maradék Konstantinápolyban. Elérkezvén az adó ideje, az adó mellett expediálták volt Nagy Tamás uramat, kapitihának Gyulai István uramat; mivel pedig a császár után kellett vinni az adót, tolmácsok nem lévén kihivatának magokhoz Drinápolyba, onnan a császárhoz, Jenischer nevű városhoz, holott tolmácsoltam másodszor a császár előtt. Mikor pedig a császárhoz bevittek volna, igen félek vala, hogy valami szégyent ne vallana Nagy Tamás úr, mivel igen testes ember vala, igen meredek grádicson vivék fel és mindjárt bévivék a császárhoz, holott kétszer lenyomák a szokás szerént a földre és igy nem tartok vala valamitől, mindazáltal peragálá ő kegyelme követségét, én is megtolmácsoltam a császárnak, azután kijövénk előle.

Ezek után Gyulai uramat kapitihaságban hagyván, mi elmenénk Drinápolyba, lévén valami országlátó szolgái is urunknak ott, Kendefi Pál uram, Ujfalusi uram, Buza István uram főember szolgák, kik is Drinápolyban tőlem megválván, ők haza én Konstantinápolyba menénk. Midőn azért Konstantinápolyba érkeztem volna a Zólyomi szolgáinak a szine sürgetni kezdének, hogyha igaz híve vagyok a fejedelemnek, találnék módot benne, hogy ők mehessenek Erdélybe, mert a fejedelem hűségére akarnak állani, és nem volna káros a fejedelemnek az ő kimenetelek, melyre nézve nem kicsiny cruciatusban valék, mert az idő téli havas, esős, igen hideg is vala és az úti ember nem igen haladhat vala, útunk halogatása pedig nem igen hasznos vala, és igy az ő nagysága jövendőbeli nehézségétől is félvén, véllek együtt kijövék, mert különben nem esik vala jól a dolog.

Anno 1669.

Januariusnak az elején az ő nagyságok dolgait ott benn jó karban hagyván, megindulék Zólyominak 5 szolgáival: 1.) Daróczi György, kinek minden szolgái felett több esze vala, ez secretarius, is vala kinek per universalem collationem donatióval jövendőbéli cancellariusságot is igért vala és 200 ház jobbágyot. 2.) Apafi Sámuel, ki asztalnokja vala. 3.) Diószegi 4.) Somogyi nevű étekfogó. 5.) Gáspár kovácsa, kit ma is én birok, ezeket hoztam volt ki velem. Ebben az utban egy 300 forinton nem régen vett paripám hala meg, melyet 500-ért sem adok vala, igen de a sok igért jószággal nem igen sietnek vala, hanem a mit az úton költöttem (ugy mint) 130 aranyat, azt megadák ő nagyságok Teleki uram által, conventiót is akkor ő kegyelme által adván, az Zólyomi szolgáinak is adának. Egynehány nap mulva, midőn volnék fenn a palotán kijöve Teleki uram urunktól, hozván ki egy supplicatiómot, melyben kegyelmes urunk kegyelmesen conferált Herepén egy kis portiót tőlem mikor őszszel Görgényben volnánk; parancsolá ő nagysága hogy készüljek, mert Kandiába expediál a fővezérhez, mely jóllehet nem igen tetszik vala, de minthogy kénytelen valék véle, elkelle készülnöm, holott igére ő nagysága egy falut és ezer tallért, csak serényen járjak el benne.

Azután Vintzre menvén le ő nagysága, onnan expediálának, de minthogy az ajándékpénz, ugymint a 4000 tallér akkor nem vala kész, azután tekintetes Székely László uram által küldék meg; octobernek vége felé megindulék Brassóból Havaselvében Pitesd

felé által a Dunán Nikápolyba, onnan által a Sophia magas havasán, találám elől Mikes Kelemen uramat, ki a császártól Ienihserből jő vala, ezelőtt nem sokkal szegény Gyulai Tamás uram meghalt volt egy Ternova nevű görög faluban; én is beérkezvén Jenishérbe, honnan egy uti levelet vevén continuálom utamat, de valóban meguntam vala a sok havasokat hágni, midőn azért érkeztünk volna egy Stephania nevű görög városba, vetekedünk vala, a két portus közűl melyik felé fogjunk, mivel csak a málvásiai és nigroponti két híres portusról indulhat vala az ember Kandia felé a vizen gályákkal, és nem kaphatunk vala igaz és valóságos hírt, hogy melyik helyen találunk hamarébb Kandia felé induló gályát, de mivel a málvásiai ut kivált Korinthus táján igen félelmes vala, a nehéz pénz is nálunk lévén, nem merénk arra fogni, hanem mintegy két mérfölddel Chorinthus mellett elmenénk nigropontí nevű portusra tartván. Bémenénk nigroponti nevű erős városba, kit szultán Szoliman vett volt meg, ki is szigetben van ugyan, de oly közel a szárazhoz, hogy kőhid van bé a száraztól által csinálva igen erősen, mely oly kőhid, hogy gályák járhatnak el alatta, igaz dolog, hogy hol az árbocz fáknak által kell járni, ott felvonós fa hid van a közepén. Itt láttam a hid mellett egy malmot, melyet a tenger hajt, négyszer fordulván meg a tenger egy éjjel s egy nap, ugy hogy reggeltől fogva napkelet felől, ismét déltől fogva estvéig napnyugot felől, estvétől fogva éjfélig ismét napkelet felől, és éjféltől reggelig ismét napnyugot felől való folyásával hajtja azon malomnak a kerekét, mely malomkerekek a tengernek abban a folyásában oly láb alatt vagynak, hogy az uti gályáknak ott kell elmenniök és azon ke-

rekeket, mikor gályák érkeznek mindenkor be szokták vonni csuda mesterséggel, hogy az uti gályák szépen elmehetnek. Ott létem alatt ezen malmot sokszor csudálva nézem vala. Innét előttem indulván Zólyominak egy követe Kandiába a fővezérhez, nem igen messze viheté követségét, mert ura egészségeért megivá a tengert, mely szomorú casus nem kevéssé ijesztett vala meg, mivel nékem is arra kell vala mennem, de mivel periculum vala in mora, isten hírével neki fogék. Midőn azért egy kisded hajót találtam volna Kandia felé, tehát valami nehezen megszegődém véllek, hogy ötöd magammal vigyen el Kandiába, de ide is ugy fogadának be, hogy csak magam üljek fel a széles helybe, a többi pedig cselédim a büdösben, elég tetves helyben, hová in anno 1670. nagy nehezen béverekedénk 14 nap alatt, melyet már azelőtt másfél hónappal megvett volta török per contractum az olaszoktól, mely igy esett:

Szép segitséget külde a franczia király Kandiába gályákon, kik is azt tudják vala, hogy mindenkor oly könnyen adják vala a törökökkel való vagdalkozást, mint a Rába vizénél; tractát tartván azért az olaszokkal (kiket már szegényeket megtanitott vala a törökökkel való hadakozás) azt kívánják vala a francziák, hogy unitis viribus az olaszok is véllek együtt üssenek ki a törökökre; mely dolgot midőn az olaszok nem javallanák, ők csak kiütének és a míg megvirrada, sokat csapának le a törökökben, de megvirradván midőn látnák a törökök, mely kevés ember vesztegetné őket, a felül való lövéssel semmit sem gondolván, rajta lönnek a franciákon, anynyira, hogy hátat adván kénytelenitettek a várat venni nyakokba a francziák és a ki künn rekedt, ki dögül, ki rabúl künn maradt, jól lehet a

künnmaradtakat az olaszok eléggé oltalmazák a bástyákról, de a törökök neki dühüdvén, nem gondolt vala a lövéssel, hanem keményen vesztegetik és vágják vala a francziákat, elevent is sokat fogának, kit a fővezér a maga ifjai közé vőn bé.

A több francziákat pedig éjjel bocsátották bé az olaszok a kapun, kik midőn igen szégyenlenék romlásokat összeveszének az olaszokkal, alkalmatosságot keresvén, hogy oda hagyják az olaszokat, azt kivánván az olaszoktól, hogy ha ők ott maradnak és a várat megtarthatják, adjanak contractust az olaszok, hogy nem a velenczei respublica, hanem a franzcia királyé légyen a vár; melyre nem akarván a szegény olaszok reáhajtani, a francziák is elkészülének, és az hitvány olaszokat a nagy bolond várban oda hagyák. Melyet midőn a török megértett volna, annál inkább fárasztja vala a szegény olaszokat: azonban ilyen mirigyes nyomorúságok is érkezik vala a nyavalyás olaszoknak, hogy egy zászlótartójokat valami vétkeért megfogták volt, kit is valami jóakarói elszabaditván, éjszaka kiszökék a fővezérhez, ki is megmondá, mely felől kell víni a várat: Velencze felől, Veresvár nevü vár felől a veres bástyát, melyet jól is mondott; s úgy is lőn, mert két hét alatt annyira ronták a bástyát, hogy széltiben mehetett vala bé az ellenség a bástyán; megszoritván azért kemény ostrommal az olaszokat szeptemberben, látván, hogy periculum in mora, kimutaták a hódolt zászlót, és per contractum 3 kis kastélyon kivül, melyek ezek: Szuda, Spina, Longa Retrino, a több helyek a szigettel együtt a török kezébe esék. A benn lévő kevés számu olaszok per contractum feladván a várat, ők szabadosan elmenének, szabad volt azokat

az álgyukat is elvinni, kiket másunnan vittek volt oda, mely is volt azért 700, a mi pedig a várhoz tartozó álgyuk voltak ab antiquo, azokat ott hagyták a törököknek, melyeket magam is elégszer láttam benn laktomban, lévén több 300-nál igen nagyok és szépek, és igy belé méne a török és mi is mindnyájan és evvel eltelik az 1669-dik esztendő Isten hírével.

Anno 1670.

Beérkezvén Januariusban Kandiába s audentiát adván a fővezér, a fejedelem levelét illendő készülettel megadám, holott kérdé, ha szóval izent-e a fejedelem, mondék, hogy izent, mindeneket kiküldvén a házból, csak a főtolmács Panajot marada benn, melyet én nem igen akarék, a szóval való izenetet is megmondám, de minthogy az izenet sok és és hosszú vala, magyar módon egy kis listába tettem volt, és a kit szóval meg nem mondhaték, a listát oda adám, melyet elvőn és szállásomra bocsátván monda: lészen válaszom. Másnap menék Ibrahim passához és annak is praesentálám urunk ajándékát, mivel ő ezen materiában igen adhibitus vala, a főtolmács néhai uram udvarlására is felmentem, és ő néki is megadám urunk levelét, de őtet nem akarja vala urunk adhibeálni ezen materiában, ugyan leginkább azért is küldött volt urunk engem, hogy a fővezérnél ne kellessék a főtolmácsnak tolmácsolni, de másfelől a vezér kezébe adá az urunk leveleit, kiket midőn a főtolmács nekem megmutatott volna, igen megütközém, holott panaszra is fakada urunk ellen, mondván attól nem fél, hogy urunk néki árthasson, de ő tudna ártani urunknak, ha akarna, de ugy mond: még most kevéssé nem cse-

lekeszem. Ez alatt nékem szállást benn Kandiában adának és míg ott lakám, eléggé járám a várat, melynél én soha emberi kézzel csinált erősséget különbet nem láttam, mert ennek 3 renddel voltak az erősségei, ugy mint: legbelső keritésen valának oly magos bástyák, melyekről a külsőket oltalmazhatni vala, és mindenik bástya mellett czejtházak, ezeken küljebb más rendbeli erősség vala, a szokás szerint való nagy regularis bástyák, melyeknél én soha sem magossabakat se nagyobbakat nem láttam, melyek se téglából se másféle kemény kőből nem csináltattak, hanem ugyan ott termett fejér lágy kövekből, melyeknek a lövés semmit sem árt vala, egyiken három-négyszáz ember forgolódhatik vala, ezenkivül vala nagy mély és széles árok viz nélkül, ennek az ároknak külső szélénél oly csudálatos bástya forma erősségek valának körös környül, hogy azt az ellenség mindaddig is nem tudja vala, valamig rá nem bökken vala; harmad rendbeli erőssége vala mindezeken kivül az, hol akár ki is szabad mezőt reménl vala, a föld alatt körösköről az árok mellett, majd egy puskalövésnyire, puskaporral lévén megrakott, mihelyt husz-harmincz embert láttak vala egy csoportban, mindjárt az ég felé repitik vala szárny nélkül. A várat legderekasabban öt helyről vitták: 1.) A fővezér, 2.) Kaplán passa, 3.) Ahmed passa, 4.) Katertzi Ogli, 5.) Ibrahim passa, ki a fővezérnél totum fac vala, kit is erősen sürgetünk vala, hogy a vezér előtt dolgunkat promoveálja, kihez egyszer a többi között felmenvén, azt kérdi tőlem, van-e a fejedelemnek hírével, hogy a mely magyarok mellett törekedik, azok más felől Rákóczi Ferenczcnek sollicitálják a fejedelemséget, melyre mondék: nem hogy hírével volna, de legkisebb kétség sincs hűségekben,

mely felűl sokat beszélgetvén, evvel bocsáta el: adja Isten jó végét!

Circa dimidium Februarii válaszom lőn a fővezértől és Isten kegyelméből megindulék vissza 16-ta, az nap, jöttem Dia nevű szigetbe, mely 12 mértföld Kandiához: 17-ma helyben voltunk, mert szelünk nem volt; 18-va jöttünk Malmak nevű szigetbe, mely 120 mfld. a megírt Dia nevű szigethez. 19-na jöttunk Milus nevű szigetbe, mely 60 mfld, mert rosz szelünk volt. 20-ma jöttünk Nigropolis torkának szélébe, mely 70 mfld. 21-ma Nigropolisba, mely 80 mfld. 22-da helyben voltunk. 24-ta jöttünk egy rosz kerületbe, azon torokba. 25-ta jöttünk csavargólag a torok végeig 27-ma jöttünk jó széllel Cassandria nevű szigetbe. 29-ma kiszállottunk Thessalonikába, Colosse mellett elmenvén, holott találtam Boér Zsigmond uramat, ott lévén a császár is, onnan kiindulék Drinápoly felé, onnan ki a Dunán által Bukarestre, holott otthon lévén a vajda, lovat külde alám, hogy hozzája felmenjek, s fel is menék, hol egyről s másról kérdezősködvén, elbúcsuzám tőle s utamat continuálám Erdély felé. Circa finem Martii Fehérvárra érkezém, holott találván urunkat, declarálám követségem rendét, melynek ő nagysága igen örűl vala, hanem azon megbúsula, hogy fejedelemségét mások sollicitálják.

Alig nyughatám, ez nyáron érkezék az adó ideje; fökövetnek rendelék az urak Rédei Ferencz uramat, kapitihának Túri László uramat. a mely útban ő kegyelmek mellé rendel urunk engem is, Drinápolyban találók a császárt és ott is adók bé az adót, igen szép pompával acceptálván; de nem ott lőnk szemben, hanem kertben levő házaiban, melyeknek grádicsit igen szép szkófiomos matériával vonták vala be, de mi csiz-

mánkkal nem sajnáljuk vala tapodni, gondolván, hogy több is lesz ott, az hol az volt. Azon is instálunk vala, hogy a Körösbéli falukat, melyekért a törökökkel sokat veszekedtünk, vissza engedjék, de a vezér csak azt felelé: hogy a császár lajstromába már béírattattak s megkaftányozván minket, elbúcsuzánk. Innen gyenge válaszszal megtérénk Erdélybe, holott ama fasulykothányó Boér Zsigmond annyira bevádola urunk előtt, hogy Zólyomihoz vonnék titkon, hogyha azután következendö esztendőbeli hazugsági ne elucescáljanak Boér Zsigmondnak, talám fogságba esem vala, melyről alább többet; így eltelvén az esztendő, következék a másik.

Anno 1671.

Az megírt Boér Zsigmond bűzbe keveré Bethlen János, Bánfi Dénes, Naláczi István szebeni királybiró, Fleischer András uram ő nagyságokat s ő kegyelmeket, nem akarván a rosz hír alatt maradni, mikor hitvány török czéduláknál egyebet nem mutathatott volna, azt a taliót sujtá a törvény a fejéhez, a melyet amaz urak érdemlettek volna, ha igaz lett volna. De némely fő emberek interpositiójára a megnevezett urak megkegyelmezének Boér Zsigmond uramnak, úgy hogy kövesse meg az urakat térden állva az egész ország előtt és kérjen kegyelmet fejének, visszahazudván a mit mondott.

Eljövén azonban az adók ideje, főkövetül rendelék Nemes János uramat, adhaerens követül Szilvási Bálint uramat és Brassai Trajner Pétert, ugyan akkor kapitihaságra Gyulai Tamás uramat; minthogy pedig a Boér Zsigmond felőlem való hazugsági a fe-

jedelem elméjéből még ki nem mentek volt, ez úttal nem expediála az adóval, hanem egy darabig itthon maradtam; beadák azért az adót, de minthogy Panajotnak a főtolmácsnak kell vala tolmácsolni, ő pedig nem igen vala barátja a fejedelemnek, ugy is végezének, igen híg választ hozván vissza Erdélybe és evvel eltelék az esztendő.

Anno 1672.

Visszaveszvén a lengyellel a török, személye szerint ellene indula a török császár a lengyeleknek, de mint olyan maga elhitt emberek, esznek isznak vala, semmit sem hajtván a dologra. A török pedig ott lelé a Neszteren Hutinnál, egyenesen Kamenicza alá menvén, megszállák, a benn valók is nem sokáig lőteték magokat, igen gondviseletlenül lévén, hanem kilencz napra a töröké lőn a lengyeleknek elég nagy gyalázatjokra, mivel ezen várnak elveszéseig csak ezer lengyel sem mutatá meg magát. Ezen hadakozásnak kezdetén nekünk is megparancsolá a császár hogy hatszáz szekér élést szállitsunk tábora számára, mivel szokás volna, hogy midőn arra való hadakozása volna, mindenkor tartozzék Erdély 6—6 ökrü szekérrel hatszázzal. De ez a dolog Bethlen Gábor idejében jött volt be, akkor kedveskedés, most pedig már tartozásképen.

Felvetvén azért az országra 600 szekér élést, főkövetnek, praesentalására az élésnek, Baló László uramat rendelé urunk, tolmácsnak pedig engem (észre vevén ő nagysága, hogy mind hazugság a mit Boér Sigmond inditott.) A szekerek mellett volt két kapitány, Madarász Mátyás és Fodor Miklós uramék. Minden

szekeren vala császár számára való élés 20 véka árpa és 20 véka liszt 4—4 vékás zsákban külön, mely tészen vala mind együtt 10 zsákokat; item minden szekeren 4 véka liszt és 4 véka árpa, nagy embereknek való kedveskedésre, a császárén kivül a hadnagyoknak a magok élése is rajta vala a szekereken. A szekereknek pedig az Ojtozon kell vala Moldovában betakarodni Bákó nevü városhoz, holott is magyarok laknak, mi pedig elől bementünk volt oda. Midőn azért a szekerek is beérkeztek volna, elég busulással és bajoskodással mendegélünk vala Hutin nevü város felé, mely a Neszter parton van. Jászvásárt jobb kézre hagyván, innen előbb menvén Román-Vásár mellett hallók meg, hogy minden bizonynyal megvette a török Kameniczet, mely más részt olyan erős hely vala, hogy ha jó készülettel lettek volna, bizony ott ülhetett volna török uram, mert ostromnak sem mehetnek, oly meredek kősziklán vala épitve; igaz dolog, hogy körül oly hegyek vannak, melyekről ronthatni a várost, a vár és város igen nagy hely, sok ezer ember tér el benne. Általmenénk mi is a Neszteren, onnan tovább Kamenicz mellett is, kiben már török volt, s már beljeb is voltak a törökök Lengyelországban, és mind utánnok sietünk vala, mi is elérők Podolyának a belső széliben egy Bucsás nevü városnál, holott osztogatni kezdők a nagyrendek élésit.

A fővezérrel azért szemben lönk, előtte a követséget peragálók és ajándékit is megadók, melyek egyike 25 szekér élés árpa és liszt egyaránt, pénz 500 arany és igen szép sajtok, két paripa, egyik felöltöztetve a más pokrócz alatt, itt megkaftányozának bennünket ötön vagy haton.

A tihajának adánk 7 szekérrel, ennek egyebet nem adánk.

A csauz basának is adánk 7 szekérrel, ennek lovat is adánk, pénzt is, mert ennek több tekinteti vala a vezér előtt.

A főconservatornak, Isák effendinek is adánk anynyit.

A viceconservatornak is adánk 3 szekérrel.

A cancellariusnak adánk 5 szekérrel.

A kajmekám basának, ugy mint a fővezér locumtenensének adánk két szekér élést és 500 tallért.

A vicehopmesternek is adánk 2 szekér élést.

A főtolmácsnak Nikasius Panajotnak adánk hat szekér élést, egy lovat s 100 aranyat, ez az ember mind addig jóakarója vala a fejedelemnek, (mig) a magyarországi dolgok nem intervenialának, de erről most nem többet.

A megnevezett Bucses nevü kastélynál dolgunkat végezők, és igyekezünk vala választ nyerni, de a válaszért mind addig kelle várakoznunk, mig a császár is megtére. Itt létünk alatt a várban bementünk, holott ogy templomba bemenénk mely a Podoczki uraméknak temetések helye vala, ott egy felbontott temető boltnak felső küszöbén ez irás vala kimetszve: Jacobus Podoczki vexillifer Regni. A Podoczki felesége pedig a kastélyban lévén, kedveskedik vala a főtolmácsnak, mivel ő is sokat szolgált volt az asszonynak. Ide érkezvén egynehány kevély lengyel urak, kik valami armistitiumot akarnak vala csinálni, kérdezkedvén, miért oly tunyák a magok dolgokban, oly könnyen hagyván országokat pusztitani, melyre ők ily igen okosan felelének: hogy ők nem hitték, hogy a török annyira merjen penetrálni. s magok között is visszások voltak.

Itt a dolog componálodván, megtére a császár, mi is vélle; az nap egy inasomat megverém, ki ezt mondja vala: ördöglelkű országán nem gondolja meg kegyelmed hol verekedik, holott mindenfelé út, de az Isten nékem szememet elvette vala s eszemet, hogy észre ne vegyem magam, mert házas, tüzes más szolgáimnak nem hivék, hanem ennek a fattyúnak lova farára adám turbámat, és a mint estve felé megyünk vala, mikor bealkanyodott volna, mind addig maradoza Baló László uramnak egy lovászával, míg maig is oda lőn; oly nagy bolond táboron semmi nyomát föl nem vehetém, hijában eleget búsulék. Itt midőn Podolyában jőnek, sok sebes tatárok jövének elönkben, kik a Viszlán által menvén, igen kézre keritették volt a lengyelek őket. Által kelénk a Neszteren mi is Hutinnál, hová érkezék egy posta, azt a hírt hozván, hogy Szakmárnál Teleki uramat is verték, honnét nekem is íra Teleki uram, hogy most az az ideje, hogy szolgáljak, szolgálék is hasznosan.

Megindulván Hutintól, a császárral együtt járánk a Pruthig Jászvásárig, holott a rettenetes tolongásban hátramaradni nem akarunk vala s elkésődni, a hidon pedig át nem mehetünk vala, hanem igy tanácskozánk Gyulai urammal, ne várjuk az estvét, és a mig mind által kelnek, Isten tudja mikor leszen vége, hanem minthogy a viz ugy megnőtt vala, hogy a hidat felérte volna, a viz sok csutkokat és gazt hozván, azokon lépdesünk vala által sokaknak csudájára, mondván Gyulai uram, hogy valjon mivel fog az ilyenért a fejedelem és az ország fizetni. Némelyikünk monda: bizony talám szégyennel, mely szomorún be is telék, a sok szófogadatlan béresek és szekérmesterek miatt, noha itt is hajtottunk volt egy kís hasz-

not az országnak, mert 100 szekér élését megmarasztók.

Itt közelitvén már az adó ideje, azt gondolók, hogy talám majd megérkeznek vele, de megírák, hogy csak menjünk be a portára, mert még nem kész. Igy mi megindulánk által Moldován Havasalfölde felé, holott is alsó szállásunkon (már a tábornak egy része addig el is érkezvén,) egy szép török gyermek lovamat ellopák, ez lőn második hasznom ezen útamban. Itt igen búsulok vala nem kevés káromon, hanem az eleintén Baló László uramnak adtam volt 50 tallért kölcsön, melyet akkor ő kegyelme megada. Azonban az adó is beérkezék, ő nagyságok főpostamestere Székely László uram is bejöve; az adóval ő kegyelmétől küldött urunk nékem is 200 tallért, a debreczeniek is adtak 50 aranyat, melylyel kivánságok szerint való jó választ extrahálék, és igy lőn egy kevés költségem. Beérkezvén a portára, isten jobban is megszaporitá költségemet. Itt a követet, a kapitihát, Székely László uramat, engemet megkaftányozván, elbucsuzánk s hazajövénk. Ez idő tájban urunkat igen elvádolták volt a végbeli, kivált a váradi törökök és az országot, hogy sok épületeket csinálnak a váradiak ellen az holdoltságon, mely dolog a jövő esztendőben perlustráltatott, evvel eltelék az ó esztendő is.

Anno 1673.

A fővezér bizonyos személyeket decernála ezen dolognak perlustralására, a portáról a maga kapucsi basáját, Musza agát, a budai káptalant, Ali béget, a váradi és jenei kadiákat, ezenkivül is felesen va-

lának törökök. Urunk is az országgal destinála egynehány méltóságos személyeket, azon perlustratióra, ugy mint: Kapi Györgyöt, Bánfi Diénest, kolozsvári kapitány Betlen Farkast, Haller Jánost, Rhédei Ferenczet, Bethlen Gergelyt, Gyerőfi Györgyöt, Szilvási Bálintot és más collateralis köz embereket, és midőn mind megegyeztek volna a törökökkel, menének elsőben Somlyó látására, még én akkor ott nem valék. Tetszék azért uramnak, hogy a törököknek kedveket keresné, melyre nézve expediala ő nagysága engem 1000 tallérral, és épen akkor érkezém, mikor Hadadot nézik volt, azután menénk Szilágy-Csehre, onnan Gyaluba, holott a vár ura Bánfi Dienes elől elment vala, és mint kolozsvári kapitány szépen elkészült seregekkel várá a törököt Gyaluban, s frissen megvendéglé Bánfi Dienes a török urakat. Ismét menénk Bánfi Hunyadra, itt adánk ezen törököknek 500 tallért, külön Szilvási Bálint urammal praesentálók, csinálgatván őket a mi részünkre, de kedvesebben veszik vala, ha többet adtunk volna. Onnan felmenénk Sebesben is, hol semmi scrupulusok nem vala.

Itt ezen törököknek Bánfi Dénes ur tőlem egy-egy paripát külde, és igy ezek után ők kiballagának Váradra, mi pedig visszatérénk. Consultálódván az urak ezen materia felől, Gyaluba irának urunknak, hogy hova hamarébb ezen dolog végett küldjön be ő nagysága a portára, minekelőtte a portára reportumot tennének a törökök; evégre Szilvási uramat delegálá urunk ezen expeditióra s ő kegyelmével engemet, de minthogy még Szilvási uramnak még késni kell vala, engem ő nagysága s az urak elébb expediálának, hogy csak ezen dologban szolgáljak szívesen, totis

viribus munkálkodja fáradságom remuneratióját igy urunk előtt, urunk is keményen igérvén kegyelmességét, mely irást subscribálván ő nagyságok én eltevém s beindulék Konstantinápolyba, hová beérvén mind ajándékkal mind ígírettel csinálom vala a dolgot, míg Szilvási uram beérkezék, de nem sokára beérkezvén az oculator török urak, ugy elcsinálák az elméjét a vezérnek, hogy nem igen ad vala lábat nekünk mindjárt. Beérkezvén Szilvási uram, mind adománynyal, mind ígírettel Isten hírével véghez vivők, hogy lecsillapitók elméjét a vezérnek és igy jó válaszszal térénk meg a fejedelemhez, eltelvén az esztendő is.

Anno 1674.

Ezek után nem sok idővel érkezék a Béldi Pál rebelliója is, kit is megfogván a fejedelem, a kezesek közé engem is ezer forintig bevonának, mi a kezességet felvállalók s Béldit kiszabaditók; ezek után az adók ideje következvén, urunk expediála engem is, holmi akkori nagy dolgokat bizván reám, minekutána pedig kijöttem volna, urunk Szamos-Ujvárott vala, Béldi Pál uram pedig általmenő utamban lévén, mint oly nagy urunknak udvarlására betértem, de 3 órát sem mulaték, hanem siettem urunkhoz, itt engem igen bevádolának, hogy Béldi Pállal elébb conferáltam mint urunkkal, melyben a kit Isten tud, sem hírem sem tanácsom, elég az, hogy Béldi Pál azután elszökék, engem a több kezesekkel együtt a kezesség presentálására szoritván, az ezer forintot rajtam megvevék, mely máig is oda van, mert osztán sok hamis vádak támadván ellenem, hogy Béldi Pál mellé vonok, engem Szamos-Ujvárott detentióba tevének, mely is

durála méltatlanúl per annos 1680. 1681. és 1682. Megelégelvén pedig Isten méltatlan szenvedésimet, igazságom napfényre jöve, ellenem vádoskodóimat Isten szomorú cellámba helyembe tevén, engem kiszabadita s előbbeni helyemre, állapotomra, tisztemre állata, méltatlan szenvedésimért urunk 50 tizes aranynyal és néhány száz jobbágygyal megajándékoza, és így annak utána tett sok szolgálatim igaz hűségemet contestálák. Ezek után mely változásai lettek az országnak és kik által, jobb elhallgatnom, hosszú historiáját nem lévén igyekezetem írni, eddig való szolgálatimnak is lássa Isten ha volt-e illendő renumeratiója, mivel máig is circiter 6 ezer forint fizetésem restál az országnál, itélje meg akárki is leszolgáltam-é róla, nem-é. Mind ennyi járásim után azt a kettöt bánom teljes életemben, hogy mikor 3 napi széllel a tengeren által be mehettem volna Egyptomba, úgy két napi széllel Trója hires városának ruderáit látni, elmúlattam, de oka volt, mert nagyobb volt urunk parancsolatjával sietnem, mint magam recreatiómra divertálnom. De ezekről legyen elég.

Végeztem 1714 die 4-ta Octobris.

Töredék az 1670-iki naplóból.

Anno 1670.

1-ma Januárii érkeztem Isten kegyelmességéből Kandiába, délelőtt felmentem Panajothoz, urunk nevével köszöntem s a levelet is urunk ő nagysága ajándékával megadván, kérém azon, urunk dolgaiban lenne jó segitő, s a mit pedig urunk és Zólyomi dolga felől eddig a fővezér körűl értett volna, keresztyénsége szerint kegyelmes urunknak adná értésére, mivel ő nagyságával kegyelmes urunk kiváltképen való barátságot akarna vetni s ha mit ő nagyságának Zólyomi felől értésére adna idején korán, rövid időn méltó jutalmát kegyelmes urunktól elvenné, csak lenne tökéletes szeme füle ő nagyságának; itt ezer tallért akarék igérni urunk szavával, de tudván nálunk valamenyire a szokást, elhallgatám. Ő ezekre azt felelé: én a fejedelemhez ezelőtt is jó voltam, s noha ő nagysága mind levele mind embere által itt a fővezér előtt nékem halálomra járt, én mindazáltal, midőn a fővezér Zólyomi fejedelemségéről velem beszélgetett volna, azt felelém mint keresztyén ember (noha bizony nem annyira ő nagyságára nézve, mint a szegénységre nézve), hogy a Zólyomi fejedelemsége a némettel való békesség ellen lészen, a vezér azt mondta néki: úgy de sok pénzt igér adni; Panajot arra azt felelte:

igaz dolog igér ezer vagy másfél ezer erszényt, melyet mi időre fizethet meg, Isten tudja, nagyságtok pedig tudja meg bizonynyal a Zólyomi fejedelemségével menendő hadakra husz ezer erszénynél is többet költ, melyet a fővezér is rá hagyott, s ebben marada.

Kandiának megvétele alkalmatosságával is szolgáltam a fejedelemnek, mert a fővezér mind a német császárhoz s mind a fejedelemhez főfőköveteket akart küldeni jó hír mondani, mely követ viendő levelének stilusának megcsinálására midőn a fővezér hivatott volna, ezen követséget disvadeáltam ilyen ratióval: a német császárnak semmi szüksége nincsen arra, hogy azon hírt nagyságtok követe vigye meg, ugy is itélem, nagyságtok követjének levele által csak meg sem felel a német császár, mely igen derogál kegyelmes császár méltóságának; ha pedig nagyságod az erdélyi fejedelemhez küld, ott igaz dolog, mint kegyelmes császár hivei nagyságtok követjét becsülettel látják s jól is tartják, de bizony itéletem szerint száz vagy kétszáz graeci tallérral fog visszajőni, mely is nem igen becsületes szép; itt a vezér azt kérdette: hát 15 vagy húsz erszényt nem ad-é a fejedelem; Panajot azt felelé: bizony egyet sem ad; melyen a vezér is megnyugován, mind a két helyre való követséget le hagyta. Itt kérém Panajotot, hogy juttatna szembe a vezér tihájával, meg is cselekvé, mert mindjárt felmenvén, engem is felhivata s szembe levék a tihájával, kit is kegyelmes urunk szavával köszöntvén, ő nagysága követét ajándékaival együtt megadám, kérdé ugyan mint új tudatlan tihája: hány napja, hogy megindultam, de sem fejedelmet sem országot nem emlite; kérém, hogy mentől hamarébb ő nagysága a fővezérnél szerezne audentiát, hogy rám bizott kegyelmes

uram dolgait mentől hamarébb ő nagyságának jelenteném meg; fogadá hogy másnap menjek fel s szembe juttat vélle, ezzel elválám tőle.

2-da felmenék, hogy fogadása szerint juttasson szembe a vezérrel, igaz dolog, az audentia házba be is vittek vala, holott leültetvén, várakoztatának. azonban a díván béállván, míg elbomlék, mind ott ülék, de a vezér a diván elbomlása után mindjárt lóra ülvén hova ment légyen ő nem tudja, ezt mondván Panajotnak, mond meg a követnek, légyen vesztegségben vagy ötöd napig, azután szemben lészek vélle, mivel most dolgaim vannak. De Panajot azt mondá, hazud, mert semmi dolga nincs, hanem szokása, hogy a méltóságra nézve gyakortább ugy szokta várakoztatni a követeket.

3-tia vesztegségben voltam, 4-ta. A görögök karácsona napján Panajotnál voltam ebéden. 5-ta és 6-ta vesztegségben voltam. 7-ma Isten ugy adá, hogy Panajotot a görög papok a falukra hívák vendégségbe, melynek távollétét én is látván a titkos dolgok felől való titkos szemben lételre jó alkalmatosságnak lenni 8-da mindjárt jó reggel mennék Ibrahim bassához, ki azelőtt tiha volt s ugyan ez által kezdettük volt el elsőbben is azon dolgot; kit is kegyelmes urunk szavával köszöntvén, ő nagysága köszöntő levelét is ajándékaival együtt megadám, becsülettel excipiálván mint tanúlt ember sokat kérdezősködék; legelsőben is hány napja volna, hogy megindúltam, a fejedelem mint vagyon, van e valami felől bántódása; leültete, kávét hozata s azt felelém: az én kegyelmes uramnak Isten kegyelmességéből s a negyságtok jóakaratja által, most mindenfelől nyugodalma volna, csak a váradi és jenei passák hagynának békét ő nagysá-

gának, s a szegénységnek, kérdé, mit cselekesznek; felelék s mondék: nagyságos úr hatalmas császárunk adóján kivül annyira sarczoltatják a szegénységet, hogy minekelőtte nyavalyások az egyik adósságból még ki nem feselnének, addig két három rendbéli adót is vetnek reájok, mely miatt már sok faluk pusztán maradtak, kegyelmes urunk székelyhidi jószágát is ottan-ottan vesztegetik, ott való majorságát ő nagyságának kiváltképen a mostani váradi passa idejében elviszik, tiszttartóját ő nagyságának tömlöczezik, sarczoltatják, midőn ő nagysága efféle illetlen cselekedetekről barátságosan intő levelet ír nékiek, oly mocskos levelet írnak a fejedelemnek, hogy csak egy béres szolgájának sem kellene embernek ugy írni. Itt kérdé: kicsoda most a váradi passa; felelém: Nagyságos úr ugy tudom, Juszat passának hívjak; itt gondolkodék s a körülötte valóknak inte s azok kimenvén maga mellé híva s legelsőbben is azt kérdé, van-é a fejedelemnek valami megütközése Zólyomi miatt; én mondám: mig Isten nagyságodat élteti az ő nagysága szerencséjére az én kegyelmes uram addig semmit sem gondolkodik; monda: úgy, de valamennyire tartott azért elsőben mikor bészökött; mondám: nagyságos úr mivel a váradiak sokat fenyegetőztek, volt néha nagyságának gondolkodásra való materiája, tudván ő nagysága azt is, hogy a most kegyelmes császárunk mellett való nagy emberek igen szeretik a pénzt; itt azt mondá: a váradiak szaván semmit se épitsen, mert semmi sem áll rajtok, a fejedelem fővezér urunk creaturája nem változtatja meg; azt is kérdé: az adó bejött volt-e épen s annak bizonyos idejében; mondám: bé nagyságos uram annak idejében egy pénz hiba nélkül; kérdé: nincsen-e most a fejedelem-

nek semmi restantiája az adóból; hála Istennek nagyságos úr nincsen. Ezek után kérdé: hát Magyarországról nincsen valami bántódása a fejedelemnek; itt látván az alkalmatosságot, mivel Magyországot említé, elkezdém a dolgot mondani: nagyságos úr nékem nagyságodhoz más levelem is vagyon törökül írva a magyarországi dolgokról, mely dologról ugy tudom ennekelőtte is az én kegyelmes uram bizonyos követje, s azonban nagyságod által is, két izben is találta volt meg a fővezért ő nagyságát; itt a levelet tőlem elvévén kibontá és olvasá s elolvasván monda igaz dolog, küldött volt a fejedelem ezen dolog felől ezelőtt is a vezérhez, de nem volt ideje, hogy hozzá nyúlhassunk, mert a vár vívásában foglalatoskodtunk egyikben, másik az, hogy ilyen nagy dolognak idején nem akart a vezér a némettel garázdálkodni; de most már jó módok alatt nem mondom, hogy a vezért rá nem vehetjük. Mondám: nagyságos úr, ez a dolog késedelmet nem szenved semmiképen, engem nagyságos úr, ugy küldöttek volt el, hogy három hónapra vissza is menjek, mivel a magyarországiak annyira megindultak az ágyban, hogy már két ízben is a kegyelmes császárt akarták a dolgok felől megkeresni a mi kegyelmes urunk nem engedte, mivel már ezelőtt a fővezér urunknak két ízben is értésére adta volt ezen dolgot, tartott attól, hogy azt ne mondja ő nagysága, hogy a fejedelem dolga, tudván ezt is kegyelmes urunk, hogy ilyen nagy dolog a vezér híre nélkül nem szokott végbemenni; itt azt kérdé: tudja-e a fejedelem, hogy ha ezt a nagy dolgot elkezdi s végére nem viszi, fejével s méltóságával játszik; mondám: nagyságos úr, én is mondottam ezt a fejedelemnek de méltóságát kötötte, hogy végbe viszi,

csak auctorizálja mindenekben fővezér urunk; itt kérdé, tudod-e, kik vannak a magyar urak közűl interessatusok e dologban, mondám: nagyságos uram, mindazokat elő nem számlálhatom, monda: úgy de mégis a nagyjait tudhatod, ugy mint Zrinyit, Nádasdit és Battyánit ha benne vannak-e e dologban; mondám: nagyságos úr ezek is benne vannak, de még többen is sok magyar urak, kérdé, ezektől jött leveleket tartja e a fejedelem; mondám: tartja nagyságos úr, kérdé: hátha most a vezér valami egyéb praetextus alatt fog meghitt embert a fejedelemhez küldeni, az uraktól jött levelének megnézésére, ha nem fraus-e a dolog, mondám: a leveleket az én kegyelmes uram meg meri mutatni, de kezéből ki nem adja, mivel hites arra, hogy vagy elégeti vagy titokban tartja, mert az ilyen leveleknek napfényre jövések gyakorta sok embereknek életét szokta elfogyatni; azt is kérdé, miért hogy ezelőtt mikor a vezér a fejedelemre bízta volt azt a dolgot, a fejedelem akkor nem vitte végbe; mondám: nagyságos úr akkor is tökéletesen forgódott az én kegyelmes uram végbevitelében, de nem lehetett, most pedig magok járnak utánnunk, a jó alkalmatosságot nem kell megvetni, nem is szenved haladékot ez a dolog; itt azt igéré, hogy : nem késem a fővezérrel mind magam beszélleni, s mind téged szembe juttatni titkon, az holott a rá bízott dolgod voltaképen beszéld meg s mond meg, hogy nékem is azon tenorral levelet hoztál azon dologról, igyekezem mentől hamarébb, hogy jó válaszszal mehess vissza; itt egy pohár czitrom serbetet hozata, melyből jól iván, elbucsuzám s a míg a szállásra jövék, jól megvere az eső, mivel köpenyeget nem vittünk volt, a papucs is nem kevéssé ázék meg.

11-ma. Voltam ismét Ibrahim passánál, kinél a vezér iródeákja lévén, nem beszélheték vele, hanem kérém, igyekeznék mentől hamarébb lehetne szembe juttatni a vezérrel, de a vezér múlatni menvén ki messze, két hétig oda múlatván; azt felelé: legyek vesztegségben míg megjő, megjövén, ugyan ott előttem, kéré a vezér deákját: a főhopmesternek, ő szavával szolgálatját (mondaná) s a fejedelem titkon való emberének szembe léte kivántatik s levele is titkos vagyon, azért juttatna szembe a vezérrel, ezzel elbúcsuzám.

12-ma. Menék ismét hozzája, a bástya alatt lévén szembe vélle, megmutatám neki a vezérnek szóló urunk levelét, elolvasá s megmutatá hol corrigálván egy helyt, mely is nem a dolgot illető error volt, hanem inkább kivántatott urunknak a stilusban való maga megalázása a fővezérhez, mint én írtam volt, noha bizony én is urunkat a fővezérrel nem in comparativo gradu írtam volt, mindazáltal a ki mégis alább tetszék. Elolvasván a levelet megmondám, hogy urunk azt is kivánja a vezértől, hogy mind a budai vezérre s mind moldovai és havasalföldi vajdákra egy egy parancsolatot küldjön, hogy valamikor urunk hiteles embere által kivánni fogja, két vagy három ezer embert mindjárt készen küldjenek ő nagysága mellé, kik is in omnibus urunktól hallgassanak, az engedetleneknek büntettetésekre hatalom adattassék. Itt azt felelé: most, hogy azt cselekedhesse a vezér, mig kegyelmes császárral szembe nem lészen, nem aránzom, hanem bizonyos választ ad a dolognak acceptálása felől.

21-ma szembe lévén a fővezérrel, köszöntém urunk ő nagysága szavával, kérdé hányad napja, hogy elindultam, mondám: nagyságos úr 90 napja; kérdé

hol mulattam annyit, mondám: mind a tengeren s mind .... sokat mulattam. Ezután kérde, mint volna mind az ország, mind a fejedelem, mondám: nagyságod kegyelmessége által kegyelmes császárunk szárnyai alatt, egyébiránt mindenfelől nyugodalomba volnának, csak a váradi és jenei passák ne háborgatnák a szegénységet, kik ellen való panaszunk fájdalmunkhoz képest nem kevés s nem is akarom mindazoknak elöszámlálásával nagyságod méltóságos füleit terhelni, hanem renddel beadom irásban nagyságodnak. Itt magához közelebb hiván, épen eleibe csak közel állata s kérdé: egyéb szóval mondandó dolgaim volnának-é, mondám: nagyságos uram, titkon nagyságával magával való beszédem is vagyon s levelem is vagyon ezenkivül más; kérdé, ha meg volna-e forditva törökre, mondám: nagyságos úr, megvan, itt oda adám a levelet és inte, hogy a sokaság menne ki a házból, ki is menének, csak a vicehopmester, két három török és hátrább Panajottal benn maradának, de a discursust a vicehopmesteren kivül senki sem hallotta; kérdé: mi volna a levélen kivül mondandó szóm, itt előbeszélvén compendiose a reám bizott dolgot, a többi között elsőben azt kérde, kik akarnák a nagy rendek közül azt a dolgot, én az mondám: nagyságos uram, azoknak neveiről nem informáltattam, mindazáltal tudom a nagy rendek mind akarják; monda: hogy ne tudnád, holott mi magunk is tudjuk azoknak a nagy rendeknek neveit, kik Magyarországban laknak, Zrinyi, Nádasdi és Battyáni akarják-é, mondám: nagyságos úr, én senkinek is nevét hogy nevezzem, instructus nem vagyok.....

TARTALOM.

Lap.

Bevezetés Rozsnyay Élete és Munkáiról. 5
I. Történt Dolgok 1. Ferdinándtól I. Leopoldig. . . . 23
II. Napló 1660—1670. 265
III. Önéletrajz 1663 és 1669—1673-ról. 317
IV. Apafi Mihály Érsekújvár alá menetele. 361
V. Szolgálatok lajstroma. Töredék 1667-ki novemberről 389
VI. Folyamodvány a Regia Deputatióhoz, 1712. . . . 393
VII. Napló 1705-ről. 405
Függelékül: Rozsnyayra vonatkozó vagy az ő munkáit kiegészitő oklevelek 409
II. Függelék: Diarium 1663—1674. 459
Napló 1670-ből. 520

A) A Szövegben előforduló oklevelek időrendben.

Lap.

1562. aug 2. Anno 1559.*) Szultán Szulimán császár Ferdinánd császárnak adta hütlevél 32
1603. jun. 11. Első szultán Szulimán athnámé levele magáról, melyet adott az erdélyi főnépeknek, az országnak és minden rendeknek. 227
1605. april 20. Bocskay Istvánnak adott athname 229
1605. — Bocskay István hütlevele a fövezérnek Jenő és Lippa várainak török kézbe való adattatások felől . . 47
1606. decz 9. Rudolphus császár levele (A zsitvatoroki béke pontjai) 38
1606. dec. 9. Jegyzéke azon ajándékoknak, melyeket Rudolphus

*) Az okmányiratok elé kitett kelet mutatja a valóságos keletet a szövegben egy pár helyen előforduló hibás kelet ellenében.

Lap

császár Hermenstán Ádám és Rimai János nevü főkövetei praesentálának a fényes portán 44

1607. dec. 9. Rákóczy Zsigmond fejedelem titkos pecséti alatt költ levele a portára Murád pasának, melyben kötelezi magát arra, hogy Lippa és Jenő várait hatalmas császárnak adja, csak az erdélyi fejedelemséget a császár ne adja másnak 49

1607. jan' 19—29. Szultán Szuliman donatiojának párja, melyet küldött Rákóczy Zsigmondnak fejedelemségéről . . . 230

1608. oct. 1—10. Báthory Gábornak adott athnamé 233

1610. sept. 20. Nagy András és a hajduk folyamodása a portára, hogy Szolnok vidékén telepittessenek le 46

1611. aug. 13. Alsó-Németországban, szabad jó akaratjok szerént összeesküdt tartományoknak a fényes portára küldött, s fejedelmi ordóktól érkezett nagy követ hozta levélnek forditása 80

1611. sept. 13. Bethlen Gábornak még uraságában küldött levele a portára a fővezérnek Ahmed pasának 61

1612. maj. 15. Géczi András adta reversalis a portán 50

1612. maj. 15. Lamentatio (Báthory Gábor ellen) 52

1612. maj. 15. Puncta lamentabilia contra Gabrielem Báthory . 53

1612. maj. 15. Ugyan ezen lamentatioból a kapucsi basa által készitett kivonat. 58

1613. sept. 9. Báthory Gábor tulajdon kezével irt és Ibrahim bég által az ő ellene Bethlen Gáborral jövő szerdárnak Szkender pasának küldte levél 63

1614. jun. 29. Bethlen Gábornak adott athnamé 233

1614. maj 29. Bethlen Gábor levele, melyet testvér atyjafia Bethlen István és az erdélyi urak közül Erdélyi István vittek a fényes portára 84

1615. dec. Bethlen Gábor levele, melyet Balassi Ferencztől küldött a portára Jenő ügyében 75

1617. dec. Erdély országának három nemzetből álló nagy rendeitől a fényes portára jött instantiának forditása (Lippa Jenő s a sérelmek ügye) 90

1619. dec. 30. Magyarországi királytól Bethlen Gábortól és csehországi királytól Fridericustól és Cseh Morva Slezia Alsó-Felső-Ausztria nevü hét országoktól a fényes portára jött követek declaratioja a köztök és Ferdinand a német király között levő controversiakról, és kivánságaikról 95

1620. jun 22. Athname Bethlen Gáborhoz, melylyel a szultán Magyarországnak pártfogást igér s szabad király-választási jogot ad 233

1620. nov. 26. Magyar- Cseh- és több adhaerens országok princi-

Lap.

palisi mi formán újjítnak athnamet hatalmas császárral . annak ilyen 25 punctumi vagynak 117
1622. nov. 26. Az az athname, melyet akkor adott a porta, mikor Bethlen Gábor Kassát a hét vármegyékkel együtt Erdélyhez foglalta 77
1624. febr. 1. III. Zsigmond lengyel király s a fényes porta közt kötött békeségről kiállított hütlevél 184
1625. maj. 29. Szultán Murád khán levele, melylyel az erdélyi adót tizezer aranyra szállítja le 236
1625. maj. 29. Portai vezér Gyürcsi Mehemed pasa levele (ugyan e tárgyban) 239
1626. marcz. 10. Lengyelországi hetmány Konyeczpolczki levele Oszmány csausz által a fővezérhez (tatár dúlások ügyében) 197
1627. marcz. 18. Brandenburgi Katalinnak adott athname. . . 242
1628. aug. 15. Második Ferdinánd császár Ludovicus Pukhán által hütlevelet küldvén a portara, a mellett a török császárnak, így ír 127
1630. aug. 12. Katarina fejedelem asszony levele, melyet küldött a portára kajmekán Recseb basa nevü fővezérnek (az ellene emelt vádakról) 129
1631. apr. 29. Gusztáv Adolf svéd király által Brandenburgi Katalinhoz, ügyében Erdélybe küldött követjének Strassburg Pálnak adott megbizólevél 132
1631. maj. 3. Öreg Rákóczy Györgynek adott athname . . . 242
1631. — Rákóczy Györy fejedelem ifju Bethlen Istvántól a budai vezérnek Hassan passának küldte levél (Jenö ügye) 162
1633. aug. 21. Gyulafehérvári országgyülésből Erdély rendei instantiája a fényes portára az oda menekült szökevények kiadása ügyében. 135
1633. oct. 15. Rákóczy György levele a portára, mely mellett az adót beküldi 141
1634. jnl 5. Zsigmond király, Vladisláv fia király fővezérnek Murteza pasának küldte nevezetes levele (a béke pontok megsértése ügyében). 200
1634. jul. 24. Lengyelországi főcancellárius Jacobus Zasik a fővezérnek Murteza pasának irta levél (ugyan e tárgyban) . 205
1634. aug. 8. A méltóságos kajmekám Bairám pasa fővezérnek, lengyelországi főhetmán írta levél (a béke megkötése ügyében) 206
1640. jul. Németországban esett dolgokról tudósítja I. Rákóczy György a fényes portát. 143
1640. decz. 21. III. Ferdinánd római császár levele a fényes portára, melyben szultán Ibrahimot új császárt köszönti . . 163
1641. decz. 21. III. Ferdinánd császár ír a fővezérnek Musztafa pasának Mehemet aga által 164

Lap

1643. febr. 17. Újabban is tudósitja Rákóczy György fejedelem a portát újabb hirekről 155
1643. febr. 18. III. Ferdinánd császár levele a fővezérhez (követi meghatalmazás) 165
1643. febr. 24. Passai Henricus Esliff levele a portára egy pasához, melyben a császár követét ajánlja 247
1643. febr. 24. Öreg Rákóczy György fejedelem tudósítja a portát, holmi szomszédságos hírekről. 145
1643. jun. 20. Ismét ilyen hírekről tudósítja Rákóczy György fejedelem a portát 154
1643. oct. 7. Öreg Rákóczy György tudósitása a portára a lengyelek és muszkák között való hadakozásról 151
1643. october. Öreg Rákóczy György fejedelem tudósitja a portát holmi napnyugoti harczokról 145
1644. apr. 4. Portán levő emberének Maurer Mihálynak öreg Rákóczy György fejedelem tulajdon kezével irta levél (a neki engedendő 13 magyarországi megye ügyében) . . 156
1644. april. Öreg Rákóczy György fejedelem Réthi István kapitijához küldött levele által tudósítja a portát holmi hirekről 146
1644. april. Rákóczy György fejedelem mozogván, a fényes portától ilyen dolgokat kiván 148
1644. oct. 19. Öreg Rákóczy György levele portán levő emberéhez (hadjárata eredményéről) 149
1644. decz. 6. Öreg Rákóczy György fejedelem kapitihája tudósitja a fényes portát (hadi hirekről) 159
1646. maj. 6. Öreg Rákóczy György fejedelem ír a portán levő követjének, hogy a fővezérrel közölje 160
1647. Oroszlán agának török követnek a muszka császárhoz, napi praebendája orosz földön léte alatt 223
1648. dec. 17. Henricus Isliff bécsi nagyminister levele a fővezérhez (követi meghatalmazás) 166
1649. jul. 1. A két császár közt restauralt békesség kilencz pontja 174
1649. aug. A tatár khán a lengyel királynak küldte levél, mely levél Bécsbe, Bécsből a portára került 207
1649. aug. Ezen levélre a lengyel király válasza 208
1649. aug. A lengyelek és a tatárok közt kötött szerződés pontjai 208
— II. Rákóczy György tudósítása a portára a varsói országgyülés határozatairól 168
— Bektes aga portai totum fac II. Rákóczy György fejedelemnek Boros János által küldte levél (a lengyel és kozák segélykérésekről) 169
1650. aug. 2. A fővezérnek kozák hetman irta levél (ajánlja szolgálatait a portának) 210

Lap

1650. aug. 3. Ismét azon kozák hetmány levele a fővezérnek (követküldés) 211
1650. sept. 16. Hispaniai király levele a török császárhoz. . . 221
1651. dec. 27. Római császárnak nagy plenipotentiariusa küldte levél a fővezérnek (a végeken történt garázdálkodásokról) 177
1651. dec. 27. Reninger Simon portai német residens panaszlevele a portán négy Eszterházy levágattatása ügyében . 179
1651. dec. 27. A német császár alatt Pápa várának Csáki László ura kapitánya egy barátjának írta levele, mely is intercipiáltatván portára került 182
1654. dec. 26. II. Rákóczy György levele portai kapitijájához (végbeliek dúlásai) 248
1655. oct. 13. Az erdélyi kapitiha panasza a fővezérhez (a végbeliek kütéseiről) 249
1657. febr. 27. II. Rákóczy György levele a svéd királyhoz . . 250
1657. febr. 27. II. Rákóczy György levele a svéd királyhoz . . 251
1657. febr. 27. II. Rákóczy György levele a brandenburgi választó fejedelemhez. 251
1657. febr. 27. Gr. Lubomirszky György levele II. Rákóczy Györgyhöz 252
1657. apr. 11. A svéd király levele a fővezérhez (követ-küldés) . 213
1657. apr. 11. A svéd követeknek urok s királyok parancsolatjából a portán tett tudósitásai 214
1657. apr. 11. A svéd követek előterjesztései a portán urok kivánalmairól 216
1657. aug. 11. Puncta accordata inter regem Poloniae et inter Rákóczyum 252
1664. aug. 11. Vel secretae vel privatae pacis octo communicabilia Capita (a szentgothárdi béke pontjai közül) . . . 242

B) A függelékben előforduló oklevelek időrendben.

Lap.

I. 1663. maj. 24. A Tömösvárra küldött portai követek jelentése Apafi Mihály fejedelemhez. A portai adó beküldését sürgetik 411
II. 1663. maj. 24. Ugyanazok az erdélyi tanácsuraknak ugyan e tárgyban 413
III. 1663. maj. 24. Ugyanazok az erdélyi rendeknek ugyan e tárgyban 414
IV. 1663. maj. 24. Utasitás a portai követ számára az adó leszállitása tárgyában 415
V. 1663. junis. Utasitás Haller Gábor számára, melynek alapján számlálja elő Ali basa előtt Erdély sérelmeit 417

Lap

VI. 1663. aug. A Temesvárott levő erdélyi követség előterjesztése Ali basához a törökök által tett sarczolások kimutatásával 419

VII. 1663. A Temesvárott levő erdélyi követség előterjesztése: minő okok gátolták az adónak összeszerzését s portára küldetését 422

VIII. 1669. oct. 1 Apafi Mihály adománylevele Rozsnyay Dávid török deáknak czigány jobbágyokról. 425

IX. 1669. oct. 8. Apafi követi megbizása a fővezér kihajához, Panajot tolmácshoz s a reisz effendihez a Kandiába küldött Rozsnyay Dávid számára 426

X. 1669. oct. Apafi fejedelem levele a nagy vezérhez, melylyel hozzá titkos ügyekben küldött követét Rozsnyayt ajánlja 427

XI. 1669. oct. Zrínyi Péternek követe által fővezérhez küldött postulatumi 428

XII. 1670. nov. Emlékirat Rédei Ferencz követtel a portára küldve, mely Erdélynek a németek által szenvedett sérelmeit számlálja elő 429

XIII. 1671. sept. A magyarországi bujdosók által a portára küldött levél, melylyel megsegíttetésöket sürgetik . . . 431

XIV. 1672. jan. 3. a magyarországi bujdosók Radics András által a portára küldött levelei:

a) egyik vezérnek,
b) a tihajának,
c) egy török főurnak,
d) Izsák effendinek,
e) Muftinak,

melyekben mellőztetésöket panaszolják s megsegítetésüket sürgetik 432

XV. 1672. jun. 27. A szultán fermánja Apafihoz, melyben lengyelországi tábora számára élelmi szereket kér . . . 435

XVI. 1672. jul. A török szultán lengyelországi tábora számára rendelt szekerek s élelmi szerek jegyzéke 436

XVII. 1680. jnl. Murád Giraj tatár khán útlevele egy Erdélyben átutazó szolgája számára 436

XVIII. 1683. febr. 22. Apafi adománylevele Rozsnyaynak a magyar-herepei dézmáról. 437

XXI. 1683. jul. 26. Mehemed Szultán fermánja Apafinak: a Rábaig való hidak védelmével megbizza a fejedelmet . . 438

XX. 1683. jul. 26. Fővezér Musztafia basa fermánja Apafihoz ugyan e tárgyban 439

XXI. 1683. aug. Fővezér Musztafa basa Apafinak, sürgeti, hogy a szultánhoz csatlakozzék 439

XXII. 1685. Fővezér Ibrahim bég Apafinak II. Apafi Mihálynak adott portai jelvények ügyében 440

XXIII. 1684. decz. Erdély rendei a szultánnak: kérik, hogy a rájok rótt élelmiszerek adása alól mentessenek fel. . . 441
XXIV. 1686. decz. Szulimán basa fövezér Apafihoz különbözö portai ügyekről ír 443
XXV. 1686. febr. 8. Szulimán aga a) Apafival b) Naláczival Apafi belső emberével tudatja megérkeztét. 445
XXVI. 1686. febr. 8. Ali váradi basa Apafinak a Várad körü hódoltságban történt rablások megszünteiését kéri . . . 446
XXVII. 1687. sept. Bujdosó oláh bojárok panasza Apafihoz Sorbán vajda kegyetlenségei ellen 447
XXVIII. 1687. sept. Ugyan azok Apafihoz hasonló tárgyban, a török pártfogás kieszközlését kérik 450
XXIX. 1687. sept. Ugyan azok a váradi basát közbenjárónak kérik fel a portán 452
XXX. 1687. sept. Ugyan azok jegyzéke azon bünökről, melyeket Sorbán a porta ellen elkövetett 453
XXXI. 1705. aug. Rákóczy Ferencz a belgrádi vezérbasának. Tudatja, hogy a jövendő országgyülésből ünnepélyes követséget küld hozzá. 455
XXXII. 1705. aug. Rákóczy Ferencz a tömösvári basának, tudatja, hogy a közelebbi ütközetben a diadal az övé volt . 456
XXXIII. 1705. aug. Rákóczy Ferencz levele a) a tömösvári basának. Tudatja fejedelemmé lett választatását s Pápai Jánost követül küldi hozzá. b) a belgrádi vezér basának ajánlja jóakaratát 457

TÁRGY- és NÉVMUTATÓ.

A.

Abaujvár 78.
Abaza basa 202.
Abdi csausz 187.
Abró Cselebi 282.
Achmed 27, 38, 50, 61, 80, 106, 108, 114, 115, 117, 162, 222, 227, 230, 237, 303, 338, 436, 444, 509.
Adó 8, 60, 64, 91, 103, 137, 141, 196, 441.
Ajándék a portára 44, 45.
Alamé 145.
Alamor 468.
Albis 405.
Alchis 236, 239.
Alexander vajda 147. 301, 302.
Alia Sámuel 140, 303.
Aly 7, 116, 230, 295, 329, 336, 356, 357, 361, 370, 371, 374, 379. 380, 399, 411, 412, 114, 415, 419, 420, 447, 464, 465, 466, 472, 473, 474, 481. 486, 487, 488, 516.
Allferto 222.
Alló 406.
Alsó János 300, 301, 302, 305, 312, 496, 498, 500.
Alsó-Németország 80.
Alvincz 426.
Anadol 291.
András György 141.
Angyalosi Mihály 66.
Antal vajda 340.
Apáczai 12.
Apáczai Tamás 431.
Apafi 278, 295, 311, 317, 435, 438, 439, 464, 465, 500, 504.
Apáthi Sámuel 307.
Apor István 15.
Arad 76, 94, 107, 446.
Athname 32, 37, 71, 77, 85, 98, 115, 117, 137, 227, 229, 233, 242.
Ausztria 182.
Azákvára 223.

B.

Bár (város Lengyelországban) 199.
Baba 289, 453.
Bairám pasa 206.
Bajezid 27.
Bajom 76.
Bakcsa szaráj 437.
Bakcsi István 280.
Bákó város 214, 347, 513.
Balásfalva 468.
Balassa-Gyarmat 41, 121, 174, 407.
Balassy Ferencz 75, 76.
Balassy Menyhért 29.
Balaton 108.
Balling 133.
Baló László 275, 277, 278, 279, 281, 282, 304, 305, 313, 321, 322, 346, 351, 355, 390, 398, 472, 474, 497, 498, 512, 516.
Baló Imre 281.
Balog György 140.
„ István 141.
„ Máté 332, 366. 381, 485.
Bán (Horvátországi) 120.
Bánfi Dénes 278, 324, 342, 356, 357, 479, 497, 511, 517.
Bánfi György 357.
Bánfi-Hunyad 12, 357, 398.
Bánfi Mihály 140.

Baranya 382, 478.
Baranyai 374, 376, 488, 489.
Baraszeg 382.
Barba Bábla kapitány 27, 28.
Barcsai Ákos 266, 369, 465, 485.
Barcsai István 332, 366, 485.
Barcsai Mihály 332, 366, 406, 468, 485.
Barkóczi István 276.
„ László 171, 173.
Bars 407.
Bassa Tamás 140.
Bátaszeg 323, 478.
Báthori Gábor 50, 53, 56, 61, 63, 65, 66, 67, 71, 86, 94, 107, 233.
Báthori István 51, 64.
Kristóf 64.
„ Miklós 29.
Báthoriné 295.
Báthori Zsigmond 48, 51, 55, 64, 71, 114, 226.
Batonicz 283.
Battyáni 525, 527.
Bécs 113, 154, 155, 156, 159, 166, 182, 207, 332, 369, 429, 431, 438, 453.
Becskerek 473.
Békesség 31, 38, 46, 208, 209.
Bektés aga 48, 51, 114, 169, 210.
Belényesi Ferencz, 274, 332, 366, 485.
Béldi Pál 453, 518.
Benkő 18, 19.
Bercsényi Imre 328.
„ Miklós 272, 407.
Bereg 78.
Berényi János 299.
Berna 219.
Berzencze 274.
Beszterczei 406.
Bethlehem 28.
Bethlen Farkas 278, 356, 358, 517.
„ Gábor 10, 61, 63, 65, 66, 77, 78, 90, 91, 94, 95, 102, 111, 117, 129, 158, 171, 233, 249, 346, 368, 394, 397, 418, 470, 497.
Bethlen Gergely 356. 517.
„ István 71, 84, 133, 140. 162, 497.
Bethlen János 342, 467, 468, 511.
„ László 15.
„ Miklós 15, 17, 19, 20.
Betyirbég 349.
Beutinus Johannes 43.
Blazerd falu 248.
Bocskai 17, 40, 46, 47, 49, 71, 106, 114, 116, 150, 158, 229, 231.
Boér István 310.
Boér Zsigmond 340, 341, 342, 343 510, 511, 512.
Bogács 180.
Bogár 289.
Bogát 405.
Boksán 279.
Boldogfalva 320.
Boldogfalvi Mihály 297, 298.
Bolondvár 108, 175.
Bónis Ferencz 297, 299.
Borbély György 48.
Boronya 323.
Boros János 169, 170, 344.
Boros Jenő 47, 48, 49, 51, 54, 57, 59, 63, 71, 72, 73, 74, 76, 86, 93, 94, 162, 171, 172, 173, 356, 369, 393, 398, 417, 446, 485.
Borsekzám falu 248.
Borsód 78.
Bosznia 27, 34, 77, 97, 183.
Boszniai beglerbég 148.
Bottyani Ferencz 42, 183, 339.
Brandenburgi Katalin 24.
Brandizit vár 43.
Brankovits György 7, 8, 299, 319, 322, 471, 477.
Brassó 56. 61, 344, 365.
Brussza 191.
Bucsák 188.
Bucsás 513.
Bucsecs 348, 350, 514.
Buda 77, 97, 108, 112, 113, 120, 149, 157, 164, 181, 268, 273, 323, 324, 330, 333, 334, 361 367, 382, 431, 478.
Budai vezér 183.
Bukurest 340, 449, 451, 453.
Bugyiszló 405.
Buják 41.
Bujuk Csekmecsi 301.
Burgász 289.
Busa 407.
Búza István 503.

C.

Caesarea 82, 83.
Carelia 219.
Cassandra 510.
Colomo Petrus 222.
Colonia 219.
Colosse 510.
Conditiók (II. Mátyásnak) 98.
Contraversiák 95.
Cornelius Hagh 82, 84.
Ciprusi törökháború 31.
Czifár 407.

Csáki István 131, 133.
Csáki László 140, 182, 184, 451, 453, 454.
Csanád 445.
Csanádi 182.
Csánbég 361, 367, 479, 482.
Csauli Ovo 284.
Cseh (Szilágy-) 517.
Cseherim 213.
Csepregi Mihály 7, 269, 270, 317, 318, 411, 412, 413, 414, 465, 469.
Cserei Farkas 17, 18, 332, 366, 465, 485,
Cserei György 468.
„ János 332, 336, 485.
Cserményi Mihály 282, 289, 302, 312, 491, 495, 496.
Cserneczki general 214.
Cseszergal 105, 110.
Csesztakó vára 214.
Csiszár János 465.
Csorfa 289.
Csúz falu 268.

D.

Daczó János 7, 319, 321, 322, 412, 413, 414, 465, 466, 467, 471, 472.
Daczó László 138, 141, 142, 269, 311, 344.
Dalmadi 11, 397.
Damaskus 28, 495.
Dániel János 390.
„ Mihály 138, 141, 142.
Daróczi György 307, 504.
Daut pasa 293, 300.
Dávid deák 141, 375.
Dávid János 305, 390.
Davisa moldvai vajda 277, 331, 361, 362, 482.
Deák Mehemed 51, 76, 90.
Debreczeni 336, 372, 487.
Demerdes 301.
Demetoka 302.
Demilio 146.
Deregély 121.
Déva 249, 250.
Dévény 121.
Dia (sžiget) 510.
Dinnetoka 496, 597.
Dioso 283.
Diószegi 307, 504.
Divin 41.
Dob 405.
Doboka 446.
Dobor 406.
Dobrin 302.
Domokos Tamás 398.
Dortéson general 145, 160, 161.
Dráva 323, 382, 383, 384.
Drinápoly 65, 66, 67, 190, 206, 285, 289, 300, 301, 302, 305, 340, 341, 355, 358, 390, 441, 476, 491, 492, 493, 495, 501, 510.
Drugoman 283.
Dubáldó 154.
Dubent 454.
Duka vajda 296, 302.
Duna 113, 204, 273.
Dúsberg 156.

E.

Ebesfalva 9, 278, 394.
Ecsed 243, 265.
Eger 29, 30, 77, 109, 116, 122, 148, 157, 162, 181, 406.
Egregy 457.
Egribez 308.
Egyptom 28.
Ekemező (Nagy-) 63.
Enyed 279.
Eperjes 429.
Ercsin kastély 273.
Erdély alkotmányáról 129.
Erdélyi menekültekről 193.
Erdélyi István 71, 84, 140.
Erdődi — 183.
Erford 143.
Erős-Sáh 437.
Érsek-Újvár 120, 325, 327, 328, 330, 332, 333, 367, 389, 393 428, 497.
Esthonia 219.
Esliff Henrik 166.
Esluz 80.
Eszék 8, 268, 273, 274, 275, 322, 323, 370, 382, 383, 473, 474, 477.
Esztergom 42, 97, 112, 115, 116 268, 324, 326, 327, 479.
Eszterháziak 181, 183, 339.
Ezdinczi András 163, 164, 165.

F.

Facsád 75, 94, 107.
Fejérhegy 181.
Fejér tenger 82.
Fejérvár 279, 510.
Fejérvár (Gyula-) 49. 50, 65, 131, 135, 282, 307, 342, 397, 433.
Fejérvár (Nándor-) 8, 54, 59, 90, 108, 268, 273, 275, 276, 279, 280, 282, 283, 295, 312, 321,

322, 370, 379, 383, 384, 482, 483, 484
Fejérvár (Neszter-) 188, 194.
Fejérvár (Székes-) 112.
Fejérvári György 275.
Fekete tenger 203.
Fekete város 308.
Ferdinánd (m. királyok) 29, 30, 95, 97, 99, 104, 127, 147, 164, 165, 176, 234.
Filstich Ferencz 266.
Flandria 10, 153.
Fleischer András 342, 511.
Fodor Miklós 346, 512.
Fogaras 309, 310, 358.
Fogarasi János 278, 281, 282, 287, 297. 299, 300, 303, 304, 306, 312.
Fogarasfölde 436.
Foksán 354, 355.
Forgács Ádám 180, 269, 324, 325, 326, 327, 328, 332, 339, 361, 367, 407, 479, 480.
Földvár 273, 323, 376, 490.
Franczia király 145.
Frankfurt 133, 161.
Fridrik cseh király 95, 117.
Fülek 41, 121.
Fülöp spanyol kir. 222.

G.

Galas general 155.
Galga szultán 186, 187.
Galgócz 271, 272.
Gallia 145.
Garán 407.
Garde generál 214.
Gaude András 160, 162.
Gáspár János 236, 239, 307, 425, 504.
Gávay Péter 140, 155.
Gavi khán 236.
Géezi Péter 50, 51, 53, 57, 58. 63, 65.
Gerend 249.
Gerhard 165.
Gilányi Gergely 7, 318, 319, 469, 470.
Gimes 367.
Gonda Sándor 280, 281, 297, 299, 312.
Gorbó hídja 265.
Gorodna 151.
Görgény 500, 504.
Graecz 105.
Gregorius vajda 277, 331, 361, 362, 363, 372, 482.
Gunyversek 133, 167.
Gusztáv Adolf 132, 221.
Gyalú 173, 356, 357, 398, 517.
Gyarmat (Balassa-) 41, 121, 174, 407.
Gyepes 249.
Gyerminczi 184.
Gyerőfi György 356.
Gyirai khán 207.
Győr 108, 180, 268, 438, 439, 478.
György deák 286, 297, 323.
György Kristóf 271.
Gyulavára 109, 144, 248.
Gyula-Fejérvár 49, 50, 65, 131, 135, 282, 307, 342, 397, 433.
Gyulai István 467 503.
Gyulai Tamás 282, 344, 352, 353, 380, 491, 505, 511, 515.
Gyulai pasa 148.
Gyürcsi Mehemed 51, 66, 75, 239.

H.

Hadad 356, 517.
Hadnagy Mátyás 138, 141, 142.
Hága 84.
Hagh Cornelius 82, 84.
Hajduság 46.
Hajduság kérelme Muradhoz 46.
Hajnácskő 121.
Hajósok 82.
Halil bég 60.
Haller Gábor 7, 8, 9, 320, 321, 322, 323, 324, 330, 331, 332, 335, 336, 362, 366, 370, 371, 373, 374, 375, 377, 379, 380, 381, 393, 420, 423, 467, 468, 472, 473, 474, 478, 482, 483, 485, 486, 487, 488, 489, 490.
Haller István 15, 140, 400.
Haller János 356, 517.
Haller Péter 138, 141, 142.
Harmacz 406.
Harmanlit 284.
Harminczad 126,
Háromszék 420.
Hartisfeld 159.
Hartymán 285.
Hasszán pasa 162, 281, 283.
Hátszeg 278, 279.
Hatvani pasa 148.
Havasalföld 34, 50, 54, 55, 59, 60, 61, 153, 193, 277.
Havsza 289.
Heidelberg 147.
Hemlinczky Bogdán 211, 213.
Henricus Isliff 166.
Herepe 437, 504.

Hermstan Ádám 44.
Hétmán (kozák-) 170.
Hispania királya 145.
Hiszárcz 283.
Hocsa Huszain 109.
Hódoltság 122, 123.
Hollókő 41, 121.
Homonnai 49, 107, 173, 233.
Horváth Gábor 278.
Horvátókról 148.
Horváthország 34, 182.
Horvátvégvidék 175.
Humajon Name 13.
Hunyad (Bánfi-) 12, 279.
Hunyad mogye 820, 395, 446.
Huszain aga 180, 276.
Huszár Péter 141.
Huszt 73.
Huttin vára 184, 345, 347, 351, 252, 512, 515.

I.

Ibrahim 11. 30, 64, 108, 164, 166, 281, 338, 339, 339, 363, 426, 428, 440, 441, 483, 501, 508, 509, 526.
Iffiu István 141.
Ikhinam 284.
Iliaskó vajda 301, 302.
Ilyefalva 436.
Imecs Pál 290, 496.
Immunitas 127.
Impurgast 301.
Ineczédi Péter 293, 294, 304, 502.
Ingria 219.
Inpia 219.
Instantia 46, 90.
Ipolyság 407.
Iring 405.
Isbaraski Kristóf 184.
István deák 140.
Iszlam Giai khán 207.
Itinerarium 17.
Izsák Effendi 349, 435, 514.

J.

Jagudin 283.
Jaksa 449.
Jankó Péter 8, 320, 322, 471. 476, 477.
János deák 324, 337.
János király (Zápolya) 50.
János Zsigmond 17, 30.
Jászvásár 188, 347, 352, 513, 515.
Jedd 14.
Jedicula 453.
Jonei Miklós 332, 336, 468. 485.
Jenischer 503, 505.
Jenő (Boros-) 47, 48, 49, 51, 54, 57, 59, 63, 71, 72, 73, 74, 75. 86, 93, 94, 162. 171, 172, 173, 256, 369, 393, 398, 417, 416, 485.
Jeruzsalem 28.
Jordánfalva 406.
Jovacse Huszain 49.
Juszat pasa 523.

K.

Kabós Gábor 356.
Rajdonát város 214.
Kálló 9, 405.
Kálmán Feroncz 140.
Kamenitz 345, 347, 348, 395, 512, 513.
Kamuti István 141.
Kandia 302, 308, 309, 310, 340, 396, 406, 427, 434, 496, 497, 498, 502, 504, 505, 506, 509, 521.
Kanizsa 42, 77, 97, 110, 112, 148, 177, 182, 183, 244, 275.
Kanta Marics 80.
Kapi György 278, 356, 517.
Kaplán basa 338, 509.
Kara Mehemed 281.
Karák Mátyás 354.
Karánd 249.
Karán Sebes 278, 279, 281, 320.
Karászi István 141.
Karcsmár Tamás 141, 142.
Karistirán (török falu) 289.
Károly (XII-dik) 213.
Kasimir király 214, 218.
Kassa 30, 48, 78, 150, 159, 243. 284, 429.
Kassai 290, 294.
Kassai András 282.
Kassai Ferencz 464.
Kassai István 140.
Katharina 129, 132.
Katergi Ogli 338, 509.
Katona 278.
Katonai István 804.
Kávák 291.
Kékkő 121.
Kemény János 18, 19, 243, 464, 466, 467, 252.
Kendefi Gábor 471.
Kendefi Miklós 320.
Kendefi Pál 503.
Kér 107.
Kereskedés 125, 126, 195, 184, 189, 191, 194.
Keresztes 405.

Keresztesi Ferencz 278.
„ Pál 140.
Kereszturi László 333, 366, 485.
Keserű 374, 488.
Kézdi-Vásárhely 285.
Kis Selyk 278.
Kisolczki Kristóf 184.
Kofistan gr. 176.
Kohár 407.
Kolláth István 48.
Kolozsvár 265, 266. 275, 278, 279, 312, 398, 405, 436, 465, 469, 586.
Komárom 34, 174, 182, 268, 272, 329, 481.
Komjáti 367.
Konyeczpolczki 197, 199, 207.
Kopasz János 298, 299.
Koppán 112.
Kornis Gáspár 357.
„ Zsigmond 15, 140.
Korinthus 396, 505.
Kosmicski 374, 488.
Kosztakics 455.
Kovács János 272, 275, 281, 282, 287, 298, 299, 303, 305, 312, 313.
Kovásznai 278.
Kozákok 169.
Kozák Jánosné 299.
Kozmiczki 488.
Köprili Achmed 275, 472, 365.
„ Mehemet 321.
Köhalomszék 420, 421.
Kővár vidéke 436.
Kővár 73.
Kraszna 446.
Krencs 454.
Kréta 305, 313.
Krim 224.
Kucsuk Csekme 289.
„ Mehemed 317, 466, 467, 468.
Kula 283.
Kund 273.
Kun István 465, 466, 467, 468.
Küköllö (Nagy-) 285.
Konstantinápoly 52, 58, 172, 184, 190, 289, 300, 306, 307, 313, 317, 326.

L.

Ladisa 343.
Lajos (II.) 27, 28, 112.
Lanczhoroczky 168.
Lándor Fejérvár l. Nándor-Fejérvár.
Laszale 302.
Lázár István 141.
Lednicze 429.
Lejszni 491.
Lengyelek 146, 169.
Lengyelország 185.
Léta 249.
Léva 276, 367, 407.
Lippa. 47, 48, 49, 51, 54, 57, 59, 63, 66, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 86, 91, 92, 94, 107, 114, 148, 250, 361, 470.
Lithvánia 219.
Lócz 405.
Lóna 108.
Longa Retrino 507.
Losoncz 407.
Lubomiersky 252.
Lugos 320, 472.
Lupuj vajda 171.

M.

Macskási Ferencz 140. l.
Madarász Mátyás 346, 512.
Madé város 310.
Madrid 222.
Magyar Herepe 14, 308.
Majténi András 470.
Mama Luluj 28.
Mardsina 76, 94, 107.
Margita 280, 405.
Maricz folyó (Mericzl) 285.
Márkó vajda 93.
Malmar (sziget) 510.
Máramaros 73, 436.
Máriási Pál 271.
Mros Jára 14.
Marosszék főkapitánya 236, 239.
Maros-Vásárhely 14, 268, 436, 437.
Márton deák 62.
Márton telke 468.
Masary István 284.
Matócsi 286, 280.
Mátyás király II-dik 40, 59, 61, 97, 108.
Maurer Mihály 156.
Maxai Balás 141.
Maximilián 30.
Medgyes falva 268.
Medgyes szék 320.
Medgyesi polgármester 138.
Mehemed 47, 50, 51, 53, 58, 66, 76, 90, 94, 106, 108, 114, 115, 164, 176, 197, 213, 221, 225, 239.
Menkes 28.
Mezopotamia 28.
Meszes hegy 457.

Mihácz Ferencz 297, 299.
„ Mihály 304.
Mihály vajda 108.
Mikes Kelemen 505.
Miklósi Péter 281.
Miklós Mihályné 14, 308.
Mikó Ferencz 138, 140, 141, 142.
„ Imre 13. 17.
Milus (sziget) 510.
Minczkóváros 214.
Mironaskó 351.
Mitrovicza 274. 383.
Mohács 112, 323, 382, 478.
Mocsonok 407.
Mohila 151, 152.
Moldova 34, 59, 60, 61, 62, 93, 153, 193, 212, 277.
Monostor 76, 94, 107.
Montecucculi 465.
Morva 145, 182.
Muharrem 329, 481.
Multedin bég 109.
Mumczi (Haczi) Ilia 280.
Munkács 167, 265.
Murány 429.
Murad Giray khán 79, 127, 164, 437.
Murad szultán 113, 236.
„ szerdár pasa 41, 46, 49, 116, 162, 177, 178, 212.
Muradin 186, 351.
Musza aga 357, 516.
Musztafa 44, 49, 164, 180, 181, 185, 249, 283, 285, 439, 440, 453.

N.

Nádasd 406.
Nádasdy Ferencz 339, 429, 525, 527.
Nádudvari János 278.
Nagy András 46,
Nagy Bánya 73.
„ Boldizsár 141.
„ Csekme 289.
„ Ekemező 68.
„ Ferencz 280, 294.
„ István 271, 272. 281, 291, 330, 390, 394, 482, 502.
Nagy Péter 297.
Nagy-Sinkszék. 420, 421.
Nagy-Szöllős 467,
„ Szombat 149.
„ Tamás 503.
Nagy-Váli 406. 407.
Nagy-Várad 70, 171, 173, 244, 265, 266, 497.
Nagyváradi Zsigmondné 333.
Naláczi György 15.
„ István 274, 332, 336, 342, 358, 366, 398, 445, 465, 485, 411.
Nádor Fejérvár 8, 54, 59, 90, 108, 268, 273, 275, 276, 279, 280, 282, 294 295, 312, 321, 322, 370, 379, 383, 384, 482, 483, 484.
Naszvadi Zsigmond 367,
Naszuh pasa 66, 108,
Nemes Ászpár 274, 280.
„ János 10, 306, 344, 389, 390, 500, 501, 502, 511.
„ Tamás 140.
Németi 273, 372, 382, 407, 487.
Németország 80.
Neszter vize 190, 345. 347, 348, 351, 512, 515.
Neszter Fejérvár 188, 194.
Niogropolis 510.
Nigroponte 308, 396.
Nikápoly 194, 505.
Nicasiás Panajot l. Panajot.
Nis 283.
Noć pasa 114.
Nógrád 41, 121, 333, 367.
Norinberg 161.
Nyárádtő 14 380.
Nyiregyháza 405.
Nyitra 180, 269, 272, 275, 333, 367, 407, 408.

O.

Ojtoz 307, 513.
Omer aga 180.
Onna vize 27.
Onod 143, 144, 182, 405.
Orángyél 161.
Oroszlán aga 223.
Országgyülés Gy. Fejérvárt 135.
Ozmán 64, 180, 199, 210, 211, 212, 346, 397, 440, 443.
Ozui kozákok 152.
„ Musztafa 438, 439.
Önéletleirása Rozsnyainak 17.
Örményes 324. 468.

P.

Palády György 275, 304, 310, 313, 352.
Palánk 31, 121, 406.
Panajot 9, 273, 279, 280, 299, 309, 310, 322, 323, 321, 329, 330, 331, 344, 345, 349, 350, 355, 358, 426, 476, 508, 511, 514, 520, 521, 522, 527.

Páncsova 54, 59, 278, 279, 282.
Pápa 178. 182.
Pápai János 457.
Papáz 285.
Pápisták 147.
Pap János 446.
Parakiny 283.
Párkány 324, 325, 326, 479.
Parzó 274.
Paskó Kristóf 279, 280, 281, 283, 287, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 491.
Passaui Henrik 248.
Patak 167, 171, 429.
Pataki Albert 304, 306.
Patár pazán 284.
Pathos 89.
Pécs 112, 148, 174, 175.
Pekry Lőrincz 15, 17, 18, 20.
Penterur város 214.
Pésma István 141.
Pest 113, 311, 334, 367, 368, 371, 372, 480.
Pestén 279.
Petneházi 76.
Petraskó vajda 108.
Petróczi István 497.
Philippi 284.
Picolomi 182.
Pitesd 504.
Podoczki 348, 350, 514.
Podolia 348, 351, 513.
Pogány Menyhért 140.
Polos István 342.
Pomerania 219.
Porumbák 468.
Pozsonyi gyülés 31, 98.
Pozsonyi liga 118.
Prága 97.
Prájner 143, 155.
Pralgocz 274,
Premisle 153.
Profontér 154.
Prussia 147, 219.
Pruth 352, 515.
Pukhán Ludovicus báró 127, 128, 159, 176, 182, 183.
Pukuluma 147.
Puncta lamentabilia 53.
Puszta Gáspár 140.
Pünkösdi György 321, 411, 412, 472.

R.

Rab 60.
Rába 409, 506,
Rablók 189.
Rabokról 40.
Rácz Dobrin 279, 282.
Rácz Mihály 140.
Radics András 433.
Radics 12.
Radnicza 455.
Radnoth 278, 436.
Raisz Ferencz 138, 141, 142.
Rákóczi Ferencz 11, 295, 339, 397, 408, 428, 441, 456, 7, 8, 509.
Rákóczi forradalom 15.
„ György I. és II. 141, 143, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 154, 155, 156, 160, 162, 163, 168, 169, 170, 171, 172, 242, 243, 248, 249, 150, 251, 252, 253, 265, 394.
„ Zsigmond 50, 71, 230, 231.
Rákos mezeje 48.
Rasua falu 283.
Ratisbona 155, 156, 164.
Rár Mihály 138, 141, 142.
Recseb fövezér basa 129, 176.
Rédei Ferencz 11, 278. 340, 341, 356, 468, 510.
Rédei István 278.
Regedi Andrásné 280.
Remete 14.
Reningen Simon gróf 177, 179,296.
Réti István 146.
Rettegi István 141.
Reussner János 138.
Revamil Claudius 215.
Reversalis 50.
Réz 426.
Rezván pasa 176.
Rhenus vize 161.
Rimai János 44.
Rimaszombat 406, 7.
Román vásár 347, 513.
Rozsnyay Dávid deák élete és munkái 1—21, 425, 426, 427, 437.
Rozsnyay Sámuel 311.
Rudolf király 38—44, 97, 165, 166, 247.
Rudolphosinto 166, 177.

S.

Sahin aga 201, 205, 206.
Sajó 405.
Sami Zade 329, 481.
Sáros 429.
Sárosi 15, 16, 20.
Sárospatak 171.
Sclavonia 34.
Scotia 161.

Sebesvár 173, 357, 445, 446, 517.
Segesvár 317. 420, 421, 438, 465, 466, 467, 468.
Sélye 269, 407.
Selyk (Kis-) 278.
Sepsi-Szt György 436.
Serbekonics Kristóf 185.
Slezia 154, 155.
Sipos—294.
Sitvai békéről 38, 95, 97, 119, 174.
Solymos 75, 94, 107.
Somlyó 295, 356, 405.
Somogyi 307, 504.
Somoskő 41, 121.
Sophia 283, 308, 505.
Sopronyi gyülés 147.
Sorbán 61, 108, 448, 449, 450, 452, 453, 454, 455.
Spaiák 123, 124.
Spina 507.
Spotna 284.
Stiria 182.
Strasburg Pál 132,
Sturzai György 299.
Svéczia 153, 204.
Szabó Ferencz 141.
Szabolcs 78, 243.
Szakolcza 146.
Szalacs 405.
Szalánczi István 69, 138, 141, 142.
Szamos 422.
Szamosfalva 268.
Szamos Ujvár 518.
Szántó 407.
Szappanos István 306.
Szarbán Bagh 284.
Szászság 436.
Szász Sebes 420.
Szász város 278, 279.
Szász városszék 420, 421.
Szathmár 29. 78, 243, 352, 515.
Száva (falu) 27, 384, 473.
Sztánovics Antal 212.
Szeben 56, 61, 138, 308, 311, 320, 420, 421, 454, 471.
Szécsény 41, 121.
Szefer aga 250.
Szeged 109, 148, 182, 378, 490.
Szegedi András 297.
Szejdi Achmed pasa 265.
Szék 436.
Székelyhíd 244, 405.
Székely István 281, 303.
Székely László 306, 332, 355, 366, 485, 504, 516.
Székely Mózes 71, 228, 303, 389, 390, 501, 502.
Székelység 436.
Székesfejérvár 112.
Széki István 389, 390, 501.
Szelam Kamin 321 473.
Szelepcs 173.
Szelim 27, 28, 30.
Szemendre 283.
Szendrő 27, 149.
Szent-Demeter 76.
Szent-Gothárd 183.
Szent-Márton 180.
Szent-Mihály 405.
Szent Miklós 144.
Szentpáli János 141. 278.
Szerdahelyszék 420.
Szerémség 283.
Szerencs 76, 94, 107, 160.
Szigetvár 30, 112, 148, 274, 382.
Szikszay 282.
Szilágy-Cseh 356, 517.
Szilágyi 303.
Szilisztria 194.
Szilivája 289.
Szilvási Bálint 269, 270, 332, 336, 344, 356, 357, 358, 366, 371, 372, 373, 485, 486, 487, 511, 517, 518.
Szinán 113.
Szkender 63, 65, 90.
Szlován 455.
Szmilinczki János 209.
Szofi Szulimán 108.
Szokolits 151, 152.
Szokolly beg 47.
Szolimán 29, 32, 37, 52, 112, 197, 236, 239, 299, 349, 445, 446.
Szolnok-46, 109, 148, 361, 446.
Szombat falva 468.
Szőcs András 398.
Szögén 327, 361, 482.
Szőllősi 291, 304.
Szönyi béke 128, 174.
Sztarcz 300.
Sztrigy 320, 471.
Szubaság 123, 124.
Szuda 507.
Szulcsi 184.

T.

Tataresd falu 248.
Tarnóczi Ambrus 141.
Tarsoly Péter 278.
Teleki Mihály 278, 352, 446, 497, 504, 515.
Teodorik 449.
Teremi 468.
Thessalonica 308, 340, 510.

Tholdalagi Mihaly 140.
Thomas érsek 324, 479.
Thorda 279.
Thordai Imre 140.
Thordai János 290.
Timur khán 187.
Timur ország 186.
Tisza 325, 361. 405.
Tokaj 150, 151.
Tolna 323, 382, 478.
Tonus 81, 82, 83.
Topuz aga 620, 472.
Torma György 138, 141, 142.
Tóth falu 248.
Tóthváradgya 75, 94.
Tököly Imre 282, 442, 404.
Tömösvár 48, 50, 51, 54, 59, 64 76, 77, 97, 109, 268, 320, 321, 370, 384, 413, 414, 445, 466.
Tömösvári pasa 118.
Török Demeter 275, 9, 280.
Törökország 60.
Trajner Péter 344, 511.
Trencsén 429.
Türi László 351, 510.
Tyupelus 93.
Tyuszelü 93.
Tyúkodi 325.

U.

Udvarhely 436.
Ugocsa 78.
Ugron Pál 141.
Uj egyházszék 420, 421.
Ujfalusi 503.
Ujvár 268.
Ulászló (II.) 27.
Ungaria 34.
Ungvár 182.
Uszulli Zádé Mehemed bég 109.
Uzun effendi 115.
Ürmény 407.
Üsztyidár 292.

V.

Vácz 41, 108, 115, 126, 175, 367.
Váczi János 141.
Vág 407.
Vajda-Hunyad 436.
Valkó 290.
Várad 38, 170, 171, 172, 173, 244 265, 295, 305. 356, 357, 398, 415, 446, 468, 570.
Varsó 150, 197, 204, 206.
Vásárhely 319, 463.
Vaskapu 278, 320, 471, 2.
Vécse 407.
Velencze 507.
Velling Gothárd 213, 215.
Vepres 75, 94, 107.
Verda 219.
Verebély 367.
Veresmarti Gáspár 6, 315, 469. 470.
Veres Pál 141.
Veresvár 333, 507.
Vértes 361, 367.
Vesselényi Boldizsár 140.
Veszprémi püspök 193.
Visliesi 181.
Visnyoviczky 168.
Viszla 351, 515.
Vitéz Gábor 304, 305, 493.
Vitéz György 141.
Vizakna 436.
Vizakuai Péter 319, 471.
Volstan 154, 155.
Vorláti Alexander 247.
Vorlati Graikfik Alexander 166.
Vorsa 151.
Vörös István 411, 412.
Vracsegoj 278, 279.
Wesselényi nádor 20.
Wladislav II. 27.
Wladislaw herczeg 179.

Z.

Zabicski Pál 213.
Zadikosd 214.
Zajkáni mező 63.
Zámbor 153.
Zamotia 214.
Zápolya János kir. 112.
Zásik Jakab 205, 206.
Zegén (Zegu) 180.
Zeleniczky 169.
Zelnicze 207,
Zemplén 78, 383, 473.
Zilah 405.
Zibiriny 229.
Zólyomi 9, 10, 12, 305, 306, 307, 342, 349, 394, 395, 396, 398, 425, 468, 487. 498, 399, 500, 501, 503, 504, 511, 520, 521, 522.
Zülfükar aga 15, 90, 131, 171.
Zrinyi Miklós 182, 183, 274. 275, 276, 379, 326, 339, 479, 525, 527.
Zsigmond III. lengyel kir. 101, 184, 197, 206.
Zsigmond I. Báthori.
Zsombor 405.

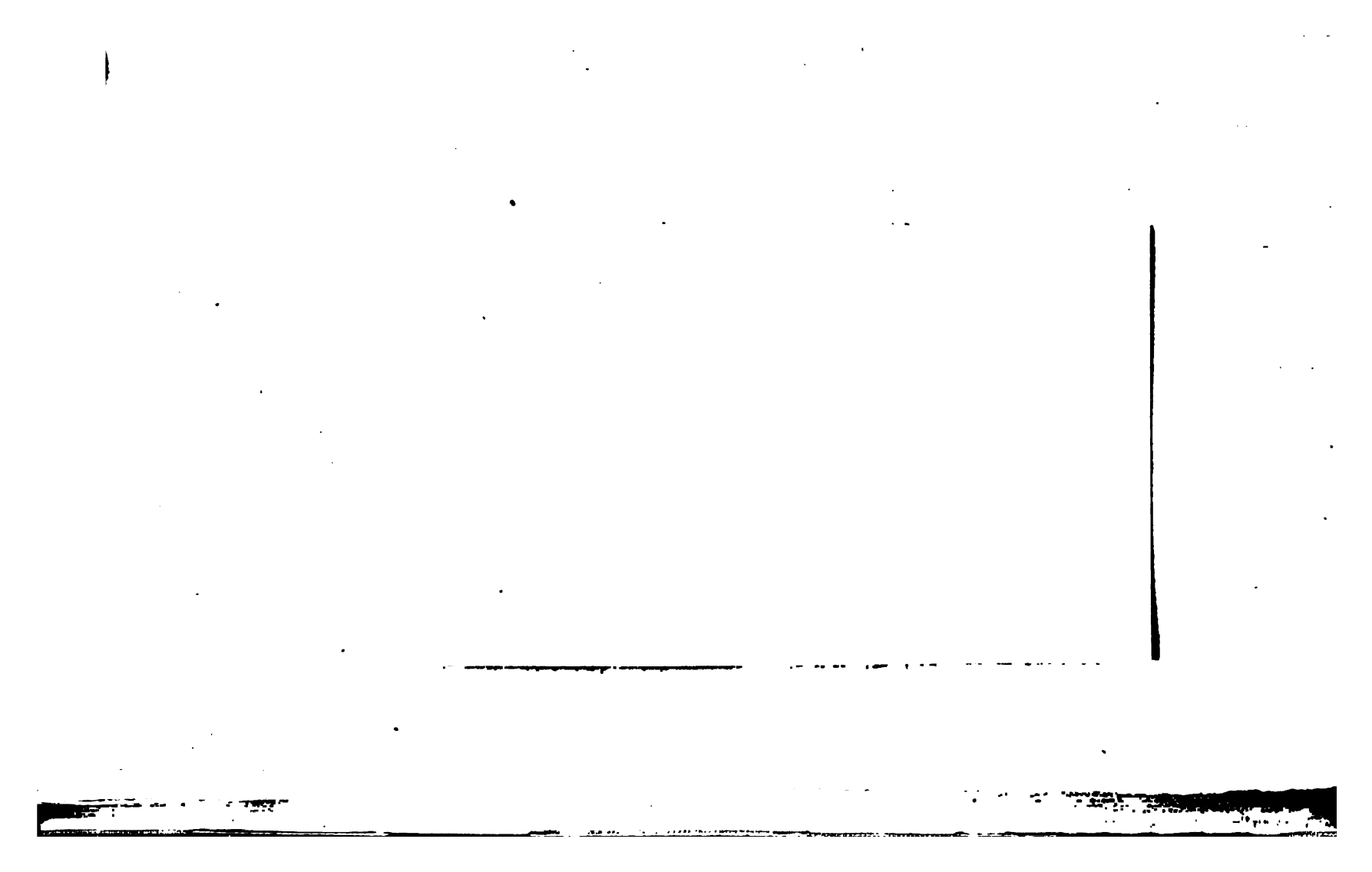

MAR 23 1915